

RENÉSZET - TUDOMÁNY - AKTUALITÁSOK

A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével

KONFERENCIAKÖTET 2021

RENÉSZET-TUDOMÁNY-AKTUALITÁSOK - 2021

A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével

Online konferenciakötet

Szerkesztette:

Baráth Noémi Emőke

Mezei József

Doktoranduszok Országos Szövetsége Kiadó

Doktoranduszok Országos Szövetsége

Rendészettudományi Osztály

Budapest

ISBN: 978-615-5586-89-7

A kötetben megjelent tanulmányok szakmai lektorai és szekcióvezetői:

Dr. Auer Ádám
Dr. Farkas Johanna
Dr. Hegedűs Judit
Dr. Kemény János
Dr. Regényi Kund
Dr. Ritecz György
Dr. Tóthi Gábor
Prof. Dr. Sallai János
Dr. Czenczer Orsolya

A Doktoranduszok Országos Szövetsége Rendészettudományi Osztály 2020/2021-es év tisztségviselői és a konferencia szervezői:

Baráth Noémi Emőke- elnök
Mezei József -általános alelnök
Kovács Szitkay Eszter - titkár
Fekete Márta- büntetés-végrehajtási területért felelős tudományos referens
Schmidt Laura - kommunikációs referens
Szigetvári Oszkár - rendőrségi területért felelős tudományos referens
Beke József - nemzetbiztonsági területért felelős tudományos referens
dr. Pozsgai Petra – nemzetközi referens
Görömbei Zoltán- osztálytag
Molnár Tamás -osztálytag
Suhajda Attila -osztálytag
Pásztai Péter - osztálytag

A kötet a Rendészet-Tudomány-Aktualitások 2021. A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével című tudományos konferencián elhangzott előadásokat tartalmazza.

A rendezvény az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett Nemzeti Tehetség Program NTP-FKT-M-18-0003 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

Tartalomjegyzék

Pék Richárd Tamás: A terrorizmus jelzőinek hullámaiban	5
Nagy Melánia: Kiskorúak a frontvonalon	15
Tózsér Erzsébet: Megoldások az USA rendészeti szerveinek munkaerőválságára és azok hazai adaptálásának lehetőségei	23
Héder Klára: Megfigyeléssel kapcsolatos civil és rendvédelmi attribúciók	32
Bálint Krisztián: Biztonsági kamerákon alapuló hallgatói jelenléti ívkészítő rendszer analitikai funkciói	42
Tegyei Andrea: Gondolatok a rendőri motivációról	50
Borbély Zsuzsanna: Munkahelyi stressz és a koronavírus-járvány első hulláma a rendőrtanulók körében	57
Mozsonyi Norbert: Új technológiákból eredő globális fenyegetések, nemzetbiztonsági, adatvédelmi szempontjai a magánszféra tükrében	67
Suhajda Attila: Integrációs tapasztalatok Ausztriában és Németországban 2015 után	80
Rezsneké Zsombor: Rakétaképesség a Világűrbe	89
Bereczky Nikolett: A győzelem a döntési térben, az győzelem a csatatéren	98
Véger Alexandra: Koronavírus-helyzet kezelés a magyar börtönökben	107
Ivanics Zsófia: A fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó szakirodalom főbb irányai	114
Bellavics Mária Zsóka: A pszichiátriai állapot és a börtönökben mutatott szabálysértő viselkedés összefüggései	122
Baráth Noémi Emőke: A kriminálpszichológiai attitűd megjelenése a rendőr hallgatók körében.....	132
Papp Petra: Gondolatok a bűnmegelőzésről	138
Molnár Alíz Zsuzsanna: Emberi kapcsolatok hiánya és illegális gyülekezések a járványhelyzetben	147
Fodorné Zagyai Orsolya: Az egészségügyi adatok védelme az e-health technológiák tükrében	159

Pék Richárd Tamás: A terrorizmus jelzőinek hullámaiban¹

Absztrakt

Annak ellenére, hogy napjainkban a terrorizmus és a terrorizmus elleni harc az egyik legfontosabb biztonsági kérdés és a rendészeti szervek mindennapi munkájában is jelen van, meg tudjuk-e határozni, hogy mi a terrorizmus és mi ellen harcolunk? Vagy ennek hiányában azzal, hogy a terrorizmust tipologizáljuk, jelzőkkel illetjük vagy fejlődését hullámokban határozzuk meg pontosabb képet kapunk-e a terrorizmus jelenségéről? Jelen tanulmány arra próbál rávilágítani, hogy amellett, hogy nincsen egységes nemzetközi büntetőjogi és tudományos definíció a terrorizmusra, a terrorizmus hullámai vagy jelzői indokoltak-e, azok a terrorizmus meghatározásában segítenek-e?

kulcsszavak: terrorizmus, hullám, jelző, tipológia, fogalomalkotás

1. Bevezetés

A terrorizmus és a terrorizmus elleni harc 2001. szeptember 11. napja óta új szakaszba lépett az egész világon. Ettől kezdve a politikai erőszak egyik fajtájának minősülő és már évtizedek óta jelen lévő terrorizmus az egyik legfontosabb nemzeti és humán biztonságot veszélyeztető jelenséggé és a mindennapi kommunikáció szerves részévé vált. A rendészeti szervek munkájában is megjelent a terrorizmus elleni harc azzal, hogy az új ismereteket, képességeket és készségeket kíván meg tőlük.

Gondolhatnánk, hogy az eltelt közel húsz év elegendő volt arra, hogy a korábbi időszakhoz képest pontosan meghatározzák, hogy mi a terrorizmus és mi ellen is kell küzdeni. Ennek ellenére, ha megvizsgáljuk a globális, regionális és legtöbb állam terrorizmussal kapcsolatos büntető anyagi jogi szabályát, akkor azzal kell szembesülnünk, hogy a terrorizmusnak ma nincsen egységesen elfogadott és minden állam által használt, azonosan értelmezett büntető anyagi jogi definíciója. Ebből adódik, hogy az államok és általuk aláírt nemzetközi egyezmények a terrorizmus elég sokféle fajtáját és annak egy-egy megjelenési formáját, módszerét szabályozzák, mellyel az egyes formák elleni harc jogi kereteit jelölik ki és adott fajta terrorizmus elleni fellépést biztosítják.

A definíciók sokrétősége tetten érhető a terrorizmussal foglalkozó tudományos kutatásokban, szakirodalomban is, ahol szintén az egységes terrorizmus definíció hiánya és helyette, elsősorban egyes terrorizmus fajtákat meghatározó definíciók versengése tapasztalható (Schmid 2004, Schmid 2016, Coady 2004). Jeffrey D. Simon már 1994-ben rámutatott arra, hogy a világon közel 212 definíciót használnak a terrorizmusra (Spencer, 2006, p. 2), mely azóta csak tovább növekedett. A sokféle definíció szintén az egységes fogalom megalkotása ellen hathat, hiszen az egyes definíciókat azok eltérő tartalmi elemei miatt nehéz szintetizálni (Weinberg-Pedahzur-Hirsch-Hoefler 2004, Ganor 2010).

---

¹ Phd hallgató, Nemzeti Közszerződési Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola

Mindez kiegészül azzal, hogy az egyes kutatások különféle kutatási irányzatokat hoztak létre, mely a fogalom megalkotásának módját és mértékét is behatárolták, valamint a kutatások alkalmazkodtak a terrorizmus fejlődéstörténetéhez és részben a mentén haladnak. Először az Old Terrorism Study (Régi Terrorizmus Tanulmányok, OTS) jelent meg, melynek alapfeltevése, hogy a terrorizmus elkövetője, csak nem állami szereplő lehet (Khaled, 2019, p. 2), míg a 2000-es években megjelent Critical Terrorism Study (Kritikai Terrorizmus Tanulmányok, CTS) már abból indult ki, hogy a terrorizmust az állam és állami szereplők is elkövetik (Schmid, 2019, p. 1). Önmagában az állami terrorizmus lehetőségének kizárása vagy megengedése a definíción kívül kihat a terrorizmus tipológiájára és jelzőire is a később részletezettek szerint.

Végeredményben ma eljutottunk oda, hogy az egyes irányzatokon belül is számtalan definíció lett megalkotva és a terrorizmust, mint gyűjtő kategóriát leginkább az egyes elkövetési módokat, módszereket, területi kihatást, elkövetői minőséget kifejező jelzők határozzák meg, vagyis az egyes definíciók inkább jelzős szerkezetbe tömörítik tartalmukat. A kérdést csak tovább bonyolítja, hogy sokan a terror és terrorizmus fogalmakat is keverve használják (Teichman, 2011, p. 505-506) és nem veszik figyelembe, hogy a terror a terrorizmus fogalmának egy szűkebb részét öleli fel.

Az egységes fogalom megalkotását nem segíti elő az újabb és újabb fogalmak megalkotása, inkább a terrorizmus tipologizálásánál ad jelentős segítséget. Előre kell bocsátani, hogy mind a fejlődéstörténet, mind a tipologizálás és egyes megjelenési formákat tartalmazó meghatározás mind a tudományos kutatás, mind a büntető jogi jogalkotás számára hasznos, mert csak ezek által érhető meg maga a terrorizmus lényegi tartalma és kerülhet az végső soron szabályozásra. Az egységes szabályozás pedig lehetőséget ad arra, hogy az egyes megjelenési formák jelöljék a terrorizmuson belül az egyes elkövetési módokat, azonban a büntetőjogi szabályozásnál a terrorizmus egységes fogalmának használata elegendő.

Jelen tanulmányom első három fejezetében a terrorizmus fejlődéstörténetének, tipologizálásának és jelzős megnyilvánulásának egyes főbb eseteit, csomópontjait emelem ki annak érdekében, hogy bemutassam az egységes fogalomalkotás nehézségeit és a végén az összegzésben néhány megoldási javaslatot kínálok a probléma feloldására, új megközelítésére, mely esélyt adhat az egységes fogalom meghatározásra a büntetőjogban.

2. A terrorizmus fejlődéstörténeti megközelítése, avagy a terrorizmus „hullámai”

A terrorizmus történeti gyökerei az Ókorig nyúlnak vissza (Sinclair, 2003) és a latin *terrere* (megfélemlítés) szóból eredő terrorizmus első állami megjelenése a Maximilien de Robespierre által vezetett *regime de le terruer* időszakára tehető, melyet az állami terrorizmus első formájának is tekintenek. A terrort később nem csak államok, hanem szervezetek, csoportok, egyének is alkalmazták és a tudományos kutatásokban megjelenő fejlődéstörténet ezen időszakot tette a terrorizmus elemzésének tárgyává, hiszen az állami terrorizmus az OTS időszakában nem képezhetette vizsgálat tárgyát.

A terrorizmus modernkori fejlődéstörténetét David C. Rapoport (Rapoport, 2006, p. 46-73) foglalta össze, az egyes történelmi időszakokban kialakult különféle terror- és terrorista cselekményeket, valamint az ezeket megvalósító egyéneket, csoportokat és szervezeteket rendszerezve. A négy hullám terrorizmus elméletének az első, ún. anarchista (1880-1920-as évek), a második, ún. anti-kolonista (1920-1960-as évek), a harmadik, ún. új baloldali (1960-

1979) és a negyedik, ún. vallási hullám (1979-) mindegyikében új és új fajtájú cselekmények, ideológiai, politikai és vallási alapon szerveződő csoportok, szervezetek jelentek meg.

Rapoport elméletének egyik kritikája szerint Rapoport túlságosan rosszul használt analógiát, és rosszul látta, hogyha egy hullám már nem tud új szervezeteket inspirálni, akkor eltűnik, ugyanis a terroristák leginkább a riválisoktól és hasonló gondolkodású csoportoktól tanulnak (Parker-Sitter, 2016, p. 199-200). Jeffrey Kaplan viszont éppen Rapoport elméletéből kiindulva, azt továbbfejlesztve alkotta meg az ötödik hullámot (Celso, 2015, p. 252-253), mely a kambodzsai vörös khmer-ek rendszeréből kiindulva ötvözte az egyes hullámokat azzal, hogy az ötödik hullám éppen a forradalmi célból indult és hatalomra jutott szervezetekre (jelen esetben a Kamdodzsai Kommunista Párt) jellemző, mely ötvözi a négy hullám elemeit is.

Az egyes hullámokban megjelenő új és új formátumú szervezetek, illetve terrorista módszerek (pl. bombák használata, öngyilkos merénylők, gépeltérítés) a terrorizmus fejlődésének szerves részét képezik és az egyes új hullámok megjelenése nem jelenti azt, hogy a korábbi hullámokban megjelenő szervezetek, módszerek eltűntek volna, csupán új formával és módszerrel szélesedett a paletta és a meglévő szervezetek is sokat tanultak az új hullámtól.

Rapoport elmélete véleményem szerint mára azért tűnik meghaladottnak, mert kibontakozóban van a terrorizmus számos új formája (pl. kiberterrorizmus; gépjárművel elkövetett terrorista cselekmények) és a szerves fejlődés új módszereket is magával hoz (pl. az Iszlám Állam szervezett bűnözői csoportokra is jellemző tevékenységet is – kőolajjal kereskedett vagy pénzmosást, prostitúciós tevékenységet is – végez). A tömegkommunikáció fejlődése miatt egyrészt a terrorizmus beköltözött az egyének minden napjaiban (a híradások a világ minden táján elkövetett ilyen cselekményekről hírt adnak), valamint ezen kommunikációs csatornák a terrorista szervezetek kommunikációját is megkönnyíti (pl. tagok toborzása; terrorista cselekmények közzététele). Azonban ezen fejlődéstörténet ad alapot a terrorizmus tipológizálásához.

3. A terrorizmus tipológiája

A tipológia véleményem szerint abban segít, hogy a terrorizmus fejlődése során megjelent újabb és újabb fajtákat, módszereket jobban megismerjük, illetve a különféle szempontok szerinti csoportosítása segíthet abban, hogy a terrorizmus lényegi elemét (pl. elkövető, cél, eredmény) kibontsuk és meghatározzuk, hogy az egységes terrorizmus fogalomba mely elemeket akarjuk belesűríteni és a szabályozás keretét ezzel megadjuk.

Természetesen a tipológizálásnak is megvannak a nehézségei, illetve kritikái. Ganor (2010, p. 297-298) szerint a terrorizmus esetén egy objektív fogalom nem csak, hogy megalkotható, de elengedhetetlen feltétele a terrorizmus elleni küzdelemnek, melyet nemzetközi jogban és elvei szerint kell megalkotni, de a tipológizálás nem vezet eredményre, mert az alapján nem lehet meghatározni, hogy ki a terrorista. Mások (Marsden-Schmid (2011) nehézségként említik, hogy a terrorizmust, mint jelenséget nehéz tipologizálni az eltérő formái, abban résztvevők és azt alakítók és további szempontok miatt. A tipológia alapja, hogy az egyes terror- és terrorista cselekményeket megadott szempontok szerint csoportosítsuk. A csoportosítási lehetőségek száma végtelen, ezért annak teljes ismertetésétől eltekintek, csupán néhány, a tanulmány szempontjából fontosabbat emelek ki ehelyütt:

-az alkalmazott technika és az elérni kívánt célok alapján a békeidőben elkövetett klasszikus, a konfliktushoz kapcsolódó és a szuper(vagy globális)terrorizmusba sorolhatók be a terrorista

cselekmények és azt végrehajtó szervezetek, egyének (Stepanova, 2008, p.9-11). A globális terrorizmus ugyanakkor értelemszerűen máshol transznacionális, vagy nemzetközi terrorizmusként jelenik meg, melyet a belföldi terrorizmustól az határol el, hogy az elkövető-áldozat-célpont hármából az egyik nem adott állam állampolgára vagy nem adott államban található (Sandler, 2014, p. 285).

-A terrorizmus iránya (nem állam ellen irányulótól állam ellen irányulóig) és mérete, nagysága (mikrótól makróig) alapján Richard H. Dekmejian szerint különféle típusok léteznek, a nem állami terrorizmustól az állam ellen irányulóig, mely az elkövetés szerint lehet: egyéni, helyi, nemzetközi vagy állami terrorizmus (Marsden-Schmid, 2011, p. 162).

-A terrorizmus célpontjai szerint vannak közvetlen (támadással érintett személyek és épületek) és közvetett (állam, társadalom, intézmény) célpontok. A terrorista cselekmények címzettjei ennél szélesebb körűek, hiszen azok magába foglalhatják az ellenségeket és azok társadalmait, a közvetlen és közvetett célpontokat, a saját vagy rivális terrorista szervezet tagjait, szimpatizánsokat éppúgy, mint a médiát és semleges társadalmakat is (Schmid, 2019, p. 2-5).

-A terrorizmus módszerei, eszközei alapján megkülönböztethetünk gyújtogatást, merényletet, robbanószerkezetek alkalmazását, épületek elleni támadást, emberrablást, gépeltérítést (Löckinger, 2005, p.44-45).

-A terrorizmus színtere szerint lokális, szubregionális, nemzetközi, globális, míg a terrorizmusban résztvevők száma szerint egyéni, csoportos, állami, nemzetek feletti és nemzetközi terrorizmus lehet a csoportosítás (Lénárt, 2013, p. 21). Az elkövetői oldalon pedig külön meg kell említeni a magányos elkövetők (lone wolf) problémáját, melynek tipológizálása nehéz a cél, motiváció sokrétűsége miatt (Antinori, 2017, p. 1-11).

-A terrorizmus ideológiai alapját és motivációját számos ok képezheti. Lehet politikai, vallási, etnikai, területi, nemzeti is, amely azonban sok esetben egymást át is fedik egy-egy terrorista szervezetenél.

Összességében a tipológizálás sokrétű és újabb és újabb szempontok szerint lehet a terrorista cselekményeket csoportosítani, ahogy azok fejlődnek és újabb elemmel bővülnek. Az alkalmazott módszer vagy technika alapján lehet kibertérben vagy fizikai térben elkövetett terrorizmusról is beszélni, vagy állam(i szereplő) vagy nem állami szereplő által elkövetett terrorizmusról is akár. A cél szerint felosztás szintén tovább tagolható, hiszen adott cselekménynek hírértéke van, vagy szimpatizánsok, támogatók szerzése vagy csak öncélú (pl. iskolai lövöldözéseknek kifelé lévő célja nincsen).

Az állami terrorizmus mind a jogalkotás, mind a tudományos kutatás területén egy elég szenzitív terület. Gazdag Ferenc és Remek Éva helyesen megállapították (Gazdag – Remek, 2018, 170.), hogy az állami terrorizmust a szakirodalom és a nemzetközi jog nem használja elsődlegesen a terrorizmus fogalmával kapcsolatos nemzetközi vita elkerülése érdekében, illetve a törvénytelen állami erőszakot az emberiség elleni és háborús bűnök kategóriájában értelmezi. Álláspontom szerint azonban mind a legitim, mind az illegitim állami erőszak vagy az államilag támogatott terrorizmus lehet a terrorizmus egyik fajtája, de egységes terrorizmus büntető anyagi jogi fogalom regionális, vagy globális szinten az állami terrorizmus kihagyásával alkotható csak meg jelenleg.

A szakirodalomban és a már jelzett irányzatokban is vita van az állami terrorizmus és annak fajtáinak szerepéről, meghatározásáról, tartalmáról. Figyelemmel jelen tanulmány terjedelmi korlátjaira és témájára is, jelen esetben az állami terrorizmus külön tárgyalását mellőzöm azzal, hogy néhány tudományos cikkben bővebben lehet olvasni róla (Blakeley, 2012; Crenshaw, 1981).

4. A terrorizmus egyes „jelzői”

Már a tipológiánál is láthattuk, hogy a terrorizmus sokszínűségét és az azzal kapcsolatos azonos fogalmak, megnevezések eltérő használatát. Az említett példákban a szuper/globális terrorizmus lehet a technika és cél vagy a színtér alapján történő felosztás eredménye. A nemzetközi terrorizmus jelentheti a terrorizmus színterét vagy annak résztvevőit. A közvetlen és közvetett célpont és címzett fogalma is fedi egymást. Azaz összességében a tipológia is küzd a terrorizmus jelzőkkel való megnevezésének problémájával tetőzve azzal, hogy az egyes jelzők más-más értelmet nyernek a tipológia és a tudományos kutatás más-más területén is.

A mai tudományos kutatásokban elterjedt, hogy a terrorizmus egyes megjelenési formáit egy-egy jelzővel próbáljuk megkülönböztetni a többi formájától és így újabb és újabb elnevezések, jelzős szerkezetek születnek. Az egyes kutatók által használt jelzők a megkülönböztetésen kívül az egyes terrorizmus fajták közti elhatárolást is szolgálják, de a legtöbb esetben ezek a jelzők csak adott kutató vagy kutatási terület körében alkalmazhatóak, ott van érvényük.

A jelzős szerkezetek ilyen formában való használata az egyes fajták elhatárolásánál, a kutatás tárgyának pontos megjelölésére szolgálnak és segítenek abban, hogy a terrorizmus egységes büntető anyagi jogi fogalmát milyen szűk körben kell meghatározni úgy, hogy az az adott fajtákra, megjelenési formákra is alkalmazható legyen akár jogértelmezés, akár jogalkalmazás útján, mely az anyagi jogi jogszabályt tartalommal töltheti meg.

A jelzős szerkezetek is rávilágítanak az egységes fogalom megalkotásának szükségességére, mert amennyiben az alapfogalom nincsen egyértelműen meghatározva, mint kutatási tárgy, vagy mint anyagi jogi jogszabály, addig a jelzős szerkezet is nehezebben értelmezhető, hiszen az alapfogalom minőségét úgy fejezem ki, hogy annak jelentése nem tisztázott, nem egyértelmű.

A terrorizmus definiálásánál említettekhez hasonlóan a jelzők használatánál is a sokrétűséget, újabb és újabb jelzők alkalmazását találjuk a tudományos kutatásokban. Az alkalmazott jelzőket mégis lehet csoportosítani aszerint, hogy annak használata kizárólag a terrorizmus egyes megjelenési formáinak megkülönböztetésére szolgál vagy azon felül még korábbi megjelenési formáktól való megkülönböztetésre, azzal való ellentétpárként használják őket, illetve az adott jelzős szerkezet használata elterjedt, vagy egyedi, csak adott kutató vagy kutatási terület által használt fogalom. Ezt minden esetben érdemes tisztázni már a kutatás, illetve azzal kapcsolatos publikációk közzétételekor.

A legtöbb jelző a terrorizmus újabb és újabb megjelenési formáinak megkülönböztetésére szolgál és néha átfedés van az egyes jelzők között, néha pedig teljesen más a jelentéstartalmuk.

A mezőgazdasági terrorizmusra kétféle elnevezés is található. Az agricultural terrorism az izraeli farmerek ellen elkövetett bűncselekményeket foglalja magába (Dekel, 2019, p. 37-44). Az agroterrorism ezzel szemben az élelmiszerek mérgezésével elkövetett terrorizmusra utal (Marsden-Schmid, 2011, p. 189).

Az éghajlat terrorizmus (climate terrorizmus) alapvetően az éghajlat, mint biztonsági elem és terrorizmus kapcsolatát kutatja (Telford, 2020, p. 1-10), míg a környezeti terrorizmus (environmental terrorism) a környezeti elemek terrorizmus általi rombolását (Marsden-Schmid, 2011, p. 189). A bioterrorizmus (bioterrorism) elsősorban a víz és levegő, mint közvetítő útján betegségek terjesztése terrorista cselekmények által (Löckinger, 2005, p. 40).

A tipológiánál említett szuperterrorizmus más esetben a nukleáris, radiológiai, biológiai és kémiai anyagok felhasználásával elkövetett terrorista cselekményeket is jelentheti (Detre, 2007, p. 84-85.).

A narkoterrorizmus (narco-terrorism) (Björnehed, 2004, p. 305-324) alapvetően azt vizsgálja, hogy a terrorista szervezetek mennyiben hasonlítanak működésükben a szervezett bűnözői csoportokhoz és ezen működés során kábítószer kereskedelemmel is foglalkoznak-e.

Ez a jelző is mutatja, hogy vannak vitatható jelzők, hiszen a jelzőkkel alapvetően megjelenési formákra utalunk és nem működésre, bevételszerző tevékenységre, mint jelen esetben Véleményem szerint narkóterrorizmus nincsen, mert az az előbbiek szerint nem a terrorizmus fajtája.

De még napjainkban is újabb és újabb jelzők jelennek meg, mint például a gendering terrorism (a terrorizmus elkövetőinek nemi megoszlását kutatja – Banks, 2019, p. 181-187), vagy bűnügyi terrorizmus, amikor vagyoni előny megszerzése céljából, de számítva az erős kommunikációs visszahangra terrorista jellegű merényleteket hajtanak végre (Korinek, 2010, p. 408).

A korábbi formáktól való megkülönböztetésre és azzal ellentétpárként használt jelzőkre is jellemző a fentebb írt sokszínűség:

A hagyományos vagy konvencionális terrorizmus (conventional terrorism) mellett megjelent a kiberterrorizmus (cyberterrorism) fogalma is. Míg előbbi a kiber téren kívül elkövetett minden terrorizmus fajtát magába foglalja (Gross-Canetti-Vashdi, 2017, p. 50), addig utóbbi a kibertérben elkövetett terrorista cselekményekre fókuszál (Lux, 2018, p. 5, 18) és jelzi, hogy a terroristák is használják a XXI. század technikai vívmányait nem csak a terrorizmus ellen harcolók, így az interneten, közösségi médián kívül az új technikai eszközöket is (pl. drónok – Serbakov, 2019, p. 31, 34).

Ugyanezen elv alapján különböztetnek meg a tudományos kutatások során régi és új terrorizmust (old and new terrorism), amely inkább a fejlődéstörténetnél írtakkal egyezően azon megkülönböztetésre és ellentétpárra szolgál, hogy a napjainkban zajló terrorizmus sokfélesége, megjelenési formái élesen elhatárolhatók a Rapoport által említett négy hullám terrorizmusától (Spencer, 2006, 1-33).

A motiváció, vagy ideológiai alapján a jelzős szerkezeteknél szereplő politikai (political terrorism), etnikai (ethnic terrorism), vallásilag inspirált (religiously inspired terrorism) terrorizmus megkülönböztetés is egymás ellentettjei is egyben (Baseren, 2008, p. 1). A vallási motiváció, ideológia terrorizmussal való kapcsolata során egyesek iszlám terrorizmust külön is megkülönböztetnek (Herrero, 2018, p. 1), míg mások a terrorizmus négy hullám elméletére alapozva megkülönböztetnek ideológiai identitású, etnikai-faji-vallási terrorizmust (Korinek, 2010, p. 409-411.).

5. Összegzés

Amint láthattuk a terrorizmus egységes fogalmának megalkotása szükséges lenne a terrorizmus fejlődéstörténetének értelmezéséhez, tipológizálásához és az egyes megjelenési formák tartalmi meghatározásához, mert anélkül a tudományos kutatások, irányzatok egységes hozzáállása sem érhető el és nem kerülhető el a tudományos kutatások szétaprózódása sem. Az egységes terrorizmus definíció megalkotása szükséges lenne a nemzetközi büntető anyagi jogban és a tudományos kutatások területén is, akár egyik átvehetné a másik által megalkotott fogalmat is.

Ehhez álláspontom szerint egy bizonyos fokú paradigmaváltás is kellene, azaz a terrorizmusnál – amelyet szokás a politikai erőszak egyik formájának tekinteni – a politikai célt és politikai erőszak formájába való utalást mellőzni kellene, mert mint láthattuk a célok sokasága lehet és nem minden esetben azonos a terrorizmus a politikai erőszakkal sem, azzal együtt sem, hogy ma is létezik politikai célból elkövetett terrorista cselekmény és politikai célt megvalósító terrorista szervezet is.

A fejlődéstörténet, tipológia és egyes jelzők segítenek a terrorizmus jobb megértésében és annak meghatározásánál figyelembe vehetők az ott szerzett ismeretek azzal, hogy nem szabad elfelejteni, hogy a terrorizmus a legnagyobb kategória, amelyen belül megjelennek az egyes terror- és terrorista cselekmények, formák is, azaz a terrorizmus az alapfogalom, alaphalmazt jelen esetben.

Az egységes fogalomnak rövidnek, tömörnek és alkalmasnak kell lennie arra, hogy új fajta cselekmények megjelenése (pl. kiberterrorizmus) esetén azokra is alkalmazható legyen anélkül, hogy a fogalmat módosítani és újra szabályozni kellene. Az egységes fogalom meghatározásánál pedig kerülni kell a túlságosan részletes és minden cselekményre kiterjedő szabályozást, mert az a gyakorlati használatot nehezíti. E körben hagyni kell, hogy a jogalkalmazó tartalommal tölthesse ki az új fogalmat. Lehetőséget kellene adni arra, hogy a szabályozás a jogalkalmazás során is bővíthető legyen akár értelmezéssel, akár jogesetek révén.

Összességében megállapíthatjuk, hogy mindhárom vizsgált elem kell a terrorizmus megértéséhez és egységes definíciójának megalkotásához.

Hivatkozások

AL-KASSIMI, Khaled (2019): Critical Terrorism Studies (CTS): (State) (sponsored) terrorism identified in the (militarized) pedagogy of (U.S.) law enforcement agencies. Cogent Social Science, 5. évf. 1. sz. p. 1-27 ISSN: 2331-1886

ANTINORI, Arije (2017): The „Jihadi Wolf” threat – the evolution of terror narratives between the (cyber)social ecosystem and self-radicalization „ego-system”, Europol, p. 1-11 <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/jihadi-wolf-threat> (letöltés ideje: 2020. december 9.

BANKS, Cyndi (2019): Introduction: Women, Gender, and Terrorism: Gendering Terrorism, Women & Criminal Justice, 29. évf. 4-5. sz. p. 181-187 ISSN: 1541-0323

BASEREN, Sertac H. (2008): Terrorism with its differentiating Aspects. Defence Against Terrorism Review, 1. évf. 1. sz. p. 1-11 ISSN: 1307-9190

BJÖRNEHED, Emma (2004): Narco-Terrorism: The Merger of the War on Drugs and the War on Terror. Global Crime, 6. évf. 3-4. sz. p. 305-324 ISSN: 1744-0572

BLAKELEY, Ruth (2012): State Violence as State Terrorism. In: Breen-Smyth, Marie, ed. The Ashgate Research Companion to Political Violence. Ashgate, London, p. 63-78 ISBN 978-0-7546-7752

CELSO, Anthony N. (2015): The Islamic State and Boko Haram: Fifth Wave Jihadist Terror Groups. Orbis, 59. évf. 2. sz. p. 249-268 ISSN: 0030-4387

COADY, C.A.J. (2004): Terrorism and innocence. The Journal of Ethics, 8. évf. 1. sz. p. 37-58. ISSN: 1382-4554

CRENSHAW, Martha (1981): The causes of Terrorism. The Journal of Comparative Politics, 13. évf. 4. sz. p. 379-399 ISSN: 0010-4159

DEKEL, Tomer (2019): Mobilization against „agricultural terrorism” and the political economy of agriculture in Israel. Journal of Rural Studies, 72. sz. p. 37-44 ISSN: 0743-0167

DETRE, Zoltán (2007): A terrorizmus kialakulásának történeti háttére, megnyilvánulási formái és jelenléte a XXI. században. Bólyai Szemle, 16. évf. 2. sz. p. 71-86 ISSN: 1416-1443

GANOR, Boaz (2010): Defining Terrorism: Is one man’s terrorist another man’s freedom fighter? Police Practice and Research, 3. évf. 4. sz. p.287-304 ISSN 1561-4263

GAZDAG, Ferenc – REMEK, Éva (2018): A biztonsági tanulmányok alapjai. Budapest: Dialóg Campus Kiadó p. 170 ISBN 978-615-5845-87-1

GROSS, Michael L. – CANETTI, Daphna - VASHDI, Dana R. (2017): Cyberterrorism: its effects on psychological well-being, public confidence and political attitudes. Journal of Cybersecurity, 3. évf. 1. sz. p. 49-58. ISSN: 2057-2085

HERRERO, Dolores (2018): Tabish Khair’s Just Another Jihadi Jane: Western Civilization and ‘War on Terror’ Versus Islamist Terrorism as the Two Sides of the Globalization Coin. Societies, 8. évf. 97. sz. p. 1-16 ISSN: 2075-4698

KORINEK, László Kriminológia II. kötet Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Budapest, 2010. ISBN 978-963-9722-82-8

LÉNÁRT Sándor Pál (2013): A terrorizmus büntetőjogi vonatkozásai. p. 1-53 <http://midra.unimiskolc.hu/document/14044/6267.pdf> (letöltés ideje: 2021. március 23.)

LÖCKINGER, Georg (2005): Terrorismus, Terrorismusabwehr, Terrorismusbekämpfung. p. 1-328 <https://www.bundesheer.at/wissen-forschung/publikationen/beitrag.php?id=1516> (letöltés ideje: 2021. január 8.)

MARSDEN, Sarah V. – SCHMID, Alex P. (2011) Typologies of Terrorism and Political Violence. In: Alex P. Schmid (2011) The Routledge Handbook of Terrorism Research, London and New York: Routledge, The Routledge Handbooks Online, p. 158-200., ISBN: 9780415411578 <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9780203828731.ch3> (letöltés: 2019. október 12.)

LUX, Laura Mayer (2018): Defining cyberterrorism. Revista Chilena de derecho y tecnología, 7. évf. 2. sz. p. 2-25 ISSN: 0719-2584

PARKER, Tom – SITTEK, Nick (2016): The Four Horsemen of Terrorism – It's not Waves, it's Strains. Terrorism and Political Violence. 28. évf. 2. sz. p. 197-216 ISSN 0954-6553

RAPOPORT, David C. (2006): The Four Waves of the Modern Terrorism. <https://international.ucla.edu/media/files/Rapoport-Four-Waves-of-Modern-Terrorism.pdf> (letöltés ideje: 2021. március 22.) p. 46-73

SANDLER, Todd (2014): The analytical study of terrorism: Taking stock, Journal of Peace Research, 51. évf. 2. sz. p. 257-271 ISSN: 1460-3578

SCHMID, Alex P. (2004): Terrorism – The Definition Problem, Case Western Reserve. Journal of International Law, 36. évf. 2. sz. p.375-419. ISSN: 0008-7254

SCHMID, Alex P. (2016): The way forward on counter-terrorism: Global perspectives. Strathmore law journal, 2. évf. 1. sz. p. 50-54 ISSN: 2413-7162

SCHMID, Alex P. (2019): Revisiting the definition of terrorism problem, St. Andrews: CSTPV 25th Anniversary Symposium, 6-7 November 2019 p. 1-25

SERBAKOV, Márton Tibor (2019): A terroristák drónhasználata, Nemzetbiztonsági Szemle 7. évf. 4. sz. p. 30-43 ISSN: 2064-3756

SINCLAIR, Andrew (2003): An Anatomy of Terror – A History of Terrorism. London, Macmillan, p. 1-400 ISBN 0333989775

SPENCER, Alexander (2006): Questioning the Concept of 'New Terrorism'. Peace & Conflict Development. p. 1-33 <https://epub.ub.uni-muenchen.de/13769/1/Feb%2006%20SPENCER%20version%202.pdf> (letöltés ideje: 2021. március 22.)

STEPANOVA, Ekaterina (2008): Terrorism in asymmetrical conflict ideological and structural aspects. SIPRI Research Report No. 23, OXFORD UNIVERSITY PRESS 2008 Great Clarendon Street, Oxford OX2 6DP p. 1-186 ISBN 978-0-19-953355-8

TEICHMAN, Jenny (2011): How to define terrorism. Philosophy, 64. évf. 250. sz. p. 505-517 ISSN: 0031-8191

TELFORD, Andrew (2020): A climate terrorism assemblage? Exploring the politics of climate change-terrorism-radicalisation relations. Political Geography, 70. szám p. 1-10 ISSN: 0962-6298

WEINBERG, Leonard – PEDAHZUR, Ami – HIRSCH-HOEFLER, Sivan (2004): The Challenges of Conceptualizing Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 16. évf. 4. sz. p. 777-794. ISSN: 0954-6553

Nagy Melánia: Kiskorúak a frontvonalon ¹

Absztrakt

Napjainkban a terrorizmus egy meghatározó társadalmi jelenség. A terroristák módszereiket a bűnüldöző hatóságok hosszú évtizedek óta elemzik, vizsgálják, amellyel szemben az elkövetők folyamatos megújulással reagálnak. Itt jelenik meg az új elem, az új tényező, ami nem más, mint a kiskorúak harcba állítása. A történelmi előzmények már elővetítik, hogy ez nem egy új technika, hiszen ez korábban is jellemző volt, azonban terrorszervezeteknél nem volt erre példa. Nyugatról indulnak fiúk és lányok, hogy egy szélsőséges szervezet katonai feladatait teljesítsék. Másrésztől megközelítve órási mértéket ölt a fiatalok áldozattá válása. Az Oxford Research Group által 2013-ban közzétett jelentésből kiderült, hogy több mint 11000 gyermek szíriai konfliktus során veszítette életét. A legmagasabb gyermekhalálozási arányt Aleppóban jelentették, ahol több mint 2000 gyermek halt meg. A picik által elszenvedett halálozások és sérülések közül a legtöbb lövöldözés és bombázás eredménye. Mindemellett 400 kisgyermek volt különböző mesterlövész szándékos célpontja. (Horgan, Taylor, Bloom, Winter, 2016)

Kulcsszavak: gyerekek, fegyveres konfliktus, online toborzás, motiváció

1. Bevezetés

Számos terrorista szervezet, mint például az ISIS, egyre inkább megpróbálja toborozni a nyugati fiatalokat. Az amerikai hírszerzési szakértők szerint havonta körülbelül 1000 külföldi harcos csatlakozott az ISIS-hez 2014-ben. Az FBI szerint több mint 150 amerikai Szíriában küzdött, míg a kanadai hírszerző ügynökség becslései szerint 2014-től már körülbelül 130 kanadai csatlakozott a radikalizálódott vezetőkhez. (Al-Rawi, 2018)

Jelen kutatás keretében arra, keresem a választ, hogy a fiatal gyermekek, hogyan és miért csatlakoznak egy szélsőséges ideológiát előtérbe helyező csoporthoz? Más részről a terrorszervezet oldalát is vizsgálom, hiszen kérdésként merülhet fel, hogy miben jobbak a gyermekek a felnőtteknél? Mi az eszköz a kiskorúak hatékony terroristává neveléséhez?

2. Miért? Gyermekek toborzásának módszerei

A kiskorúak bevonása számos előnyt rejt magában egy terrorszervezetnek. Többek között a kevesebb élelem biztosítása, alacsonyabb bérezés, éretlenségük hozzájárul ahhoz, hogy gyorsan elköteleződnek, emiatt gyorsan bizonyítják a lojalitást, és könnyen formálhatók, mert kevesebb előre kialakított elképzelésük és meggyőződésük van, amelyeket a toborzóknak meg kellene fordítaniuk vagy meg kellene változtatniuk. (Warchild report 2018) A fiatalok erkölcsi tartása nagyon könnyen alakítható, befolyásolható. Náluk nincs szükség olyan mértékű agymosásra, mint a felnőtteknél. Sok ésszerűen viselkedő ember ragaszkodik a furcsa és kegyetlen nézetekhez pusztán azért, mert azokat már életük korai szakaszában szilárdan beplántálták az agyukba. (Cardoso, 2001) A fiatal generáció jelenti a jövőjét egy-egy radikális csoportnak is, ezért is tartják rendkívül fontosnak a vezetők a korai indoktrinációt és a fegyveres kiképzést, mert a jövő katonái, vezetői belőlük fognak kialakulni.

Számos módszer figyelhető meg, a lehetőségeknek csak a terroristák képzelete szab határt, egyes kutatások az alábbi lehetőséget sorolják fel:

¹ Phd hallgató, PTE-ÁJK, nagy.melania@ajk.pte.hu.

1. Csábítás és ajándékok
2. Emberrablás és kényszerű toborzás
3. Az Iszlám Állam támogatóinak gyermekei
4. Nyilvános események, projektek és szolgáltatások (Al-Bayan Center, 2016)

Ettől eltérően vannak olyan kutatók, akik az erőszakot emelik, ki vagy az iskolák befolyásoló szerepét, de megtalálható még a kiszolgáltatottság, a szegénység és a propaganda hatása is. (Woolf, 2016)

A legújabb módszer azonban nem meglepő, hogy a digitális térhez kapcsolódik. Megjelent az online toborzás, mint rendkívül hatékony eszköz. Az ISIS a kommunikációs csatornákat egyesesen használta fel üzeneteinek a közösségi médiában történő terjesztésére, közzétételére. Bevett gyakorlattá vált, hogy ugyanazt az üzenetet terjesztik különböző csatornákon keresztül azonos időben. Többek között például a Twitter-en és a Facebook-on vagy egy folyóiratba. A technikai fejlődéssel, a terjesztéshez használt csatornák is változtak.

2015-ben a legnépszerűbb közösségi média felület a Twitter volt az ISIS követői között. 2016-ban több mint 235.000 ISIS-barát fiókot blokkolt a Twitter, mivel ezek megsértették a vállalat terrorizmus és erőszakos fenyegetések terjesztésére vonatkozó irányelveit. (Woolf, 2016) Ennek megkerülésére a felhasználók hashtagek használatát kezdték meg. A követők számára így lehetőség van címszavak/hashtagek keresésére, a fiókok követése helyett. Az ISIS propagandához kapcsolódó leggyakoribb hashtagek a következők voltak: #IS, #Islamicstate, #khilafah és #ISIS. Néha azonban ezektől teljesen független hashtagekat használtak új követők bevonására. Ilyen eset történt 2016 januárjában, amikor is a #justinbieber hashtaget használták fel, azért hogy a Justin Bieber rajongók (74 millió) egy részét egy olyan fiókhoz vonzzák, amelyik ISIS videókat mutatott be. Az ISIS napjainkban is használja a #blacklivesmatter hashtaget az afrikai/amerikai muszlimok elérése érdekében. A kapcsolattartási lehetőségek azonban tovább bővültek, például nagyon népszerű mobilalkalmazássá vált a Telegramm elnevezésű applikáció, de ezek mellett napi szinten jelen vannak a klasszikus formák, is mint a Facebook illetve az ask.fm. Azért volt szükség ezekre az új felületekre, mert a hatóságok sok esetben észlelték, hogy egy adott fiók üzemeltetője ISIS barát, s így azonnal blokkolták, letiltották a fiókot és tartalmát. Az ISIS propagandája kétségkívül az egyetlen, amely a digitális lehetőségek tárházát egyesesen fordítja az előnyére. A jó propaganda Jacques Ellul szerint nem az új ötletek beültetésére irányul, hanem a már a létező elképzelések ápolására és fejlesztésére. A közelmúlt pszichológiai kutatásai is rá mutatnak, hogy az egyének gyakran hajlamosabban fogadnak el olyan információt, amely megerősíti a saját gondolatvilágukat. Ezt a jelenséget megerősítő torzításnak nevezik. (Nickerson, 1998) Ellul szerint a sikerességhez vezető út második lépcsője, hogy a propagandának ki kell terjednie az egyén életének minden szegmensére, hogy az teljes mértékben körül vegye őt. Mindehhez nagy mennyiségű információt kell rendszeresen, ismétlődő jelleggel eljuttatni, hiszen ez a folyamatos információáram képes a változás előidézésére. Az Iszlám Állam tevékenysége során alkalmaz ún. média mujahidokat, vagyis olyan személyeket, akik az online térben folytatják a dzsihádot. Szerepük kiemelkedően fontos. Ez azt jelenti, hogy ezek a személyek egyszerűen egy számítógépes képernyő előtt hirdetik a harcot. Annak ellenére, hogy a kormányok és a közösségi médiaplatformok rendszergazdái erőfeszítéseket tettek a propaganda terjesztésének blokkolására, az ISIS továbbra is sikeres és elérhetővé teszi mind az új, mind a régi anyagokat. Ali Fisher a mujahidin médiahálózatot egy méhkassal azonosítja, amely szükség szerint szétszóródhat és újra csoportosulhat. (Fisher 2015) Ez az elosztott hálózati forma jobban ellenáll az akadályoknak, blokkolásoknak, mint egy olyan rendszer, ahol a tartalmat csak néhány

hivatalos fiókban teszik közzé. A mujahidok alkalmazásának egy további előnye, hogy míg ha egy központosított hálózat szétesik, akkor az egész rendszer megáll, a szétszórt, diffúz hálózat akkor is fennmaradhat, ha több csomópontja blokkolás alá került. (Cohen, Kaati, 2018) Ebben a szerepkörben a nők alkalmazása szintén kiemelt mennyiségében és jelentőségében is. A legidőtállóbb eszmehirdetési forma a videófeltöltés, megosztás. Hiszen, ha feltöltenek egy rendkívül demoralizáló videót, azt bár igyekeznek minél előbb eltávolítani a weboldal kezelői, sokszor mire célt érnek, már több ezren is letöltötték, és azután kérésre bármikor tovább küldhetik és megoszthatják azt. Példaként említhető az ISIS egyik legismertebb videója a „Salil al-sawarim”, avagy a „Kardok csengése” című toborzó videó. Megtalálható volt a Youtube-on is, letörlése után más különböző forrásokon osztották meg újra. Ebben a rövid kis filmben a csoport tagjai azt hangoztatják, hogy mindenhol jelen vannak, és hogy utolérnek az ellenségeiket. A szervezet egy olyan erős államnak titulálja magát, amely mindenkivel szemben érvényesíteni fogja a saját akaratát. A videóban egy ISIS harcos kijelenti: „Mindenkinek tisztában kell lennie azzal a ténnyel, hogy mi nem azok vagyunk, akiknek vélnek bennünket, vannak mérnökeink, orvosaink és kiváló médiaaktivistáink. Nem egy tanzim (szervezet) vagyunk, hanem egy állam!” A valóság azonban mindig rácsúfol a propagandára „Shiraz Maher szerint: számos, Szíriába érkező külföldi dzsihádista néhány nap vagy hét elteltével arról kezd panaszkodni, hogy sokat unatkozik. A propagandavideók túldramatizálják a valóságot.” (Weiss, Hassan 2015) A videó terjedése miatt az ISIS propagandatevékenységét a görög mitológiából származó Hydrához hasonlít, akinek ha levágták a fejét, két másik nőtt helyette, valahogy így terjednek a terrorszervezet brutális, sokkoló felvételei. A hittételek közzététele, nagyon sajátos nyelvezeten történik az ISIS terrorszervezetnél. Előfordul, hogy angol cikknél, nem létező szavakkal fejezik ki gondolatvilágukat. Ennek a speciális ISIS zsargonnak több előnye is van. Ezzel a módszerrel biztosítják a csoport tagjai számára a hovatartozás érzésének megerősítését, valamint a csoport egészére vonatkozó a koherencia növelésére is kihatással van. A speciális kifejezéseket a csoport tagjai jól értik, de a csoporton kívülieknek nem mindig. (Picart 2015) Mindemelett hangsúlyoznunk kell, hogy a fiatalokat a legjobban a virtuális játékokon keresztül érheti el a terrorista szervezet. Az ISIS létre is hozta pillanatok alatt a saját számítógépes játékokra alapozó technikáját, ahol a Grand Theft Auto V-öt használta fel videóiban saját eszméi terjesztésére, illetve toborzási céljaira. (Révész, 2016) Egy személy könnyen megtalálhatja az interneten található információkat és weboldalakat, hogy visszhangzik az „igazságtalanságáról,” sérelméről. Megtalálhatók azok az emberek vagy csoportok, akiknek ugyanaz a véleményük, ugyanazok a sérelmeik. Sőt az internet, a kommunikációs eszközrendszerével arra is lehetőséget ad, hogy a hittérítő földrajzi távolságtól függetlenül végezhesse lelki meggyőző, rábeszélő tevékenységét. A hittérítő szöveges formában elküldheti a dokumentumokat és online beszélgetéssel tud hatni a felhasználóra. Nem történik ez a gyermekek esetében sem másként.

3. Hogyan? Az integrálási folyamat lépcsői

Egy kísérlet során 6-7 éves fiúkat és lányokat kértek fel a részvételre, ahol a gyerekeknek először egy filmet kellett végignézniük, amelyben a film főhőse egy felnőtt férfi durva agressziót követett el egy papírmásé bábu ellen és ezért a tetteért őt megjutalmazták. Ezt követően a gyermekek a játékszobába mentek, ahol a játékszerek között a filmben szereplő bábu is megtalálható volt. Kutatók megállapították, hogy a fiúk szabadjáték helyzetben ötször annyi agressziót követtek el a bábu ellen, mint a lányok. Ugyanakkor, ha csokoládét ígértek a gyermekeknek a filmben szereplő felnőtt férfi utánzásáért, akkor a lányok és a fiúk egyforma „ihletettséggel” ütlegettek a szerencsétlen papírbábút. Az eredményből az következik, hogy a lányok ugyanúgy képesek agresszív viselkedésre, mint a fiúk, de az agresszió általában nem jelenik meg viselkedésükben, mert a környezet (elsősorban a család) a szocializáció során leállítja: az agresszió fiús viselkedés, lányoknak nem szabad. (Ranschburg, 1998) Ezt fordítja

meg a terrorszervezet vezetője és fordítja át a társadalom egésze ellen, hiszen az agresszió, egy genetikai alapú tulajdonság, amely a lányokban is kódolva van.

Számos szerző (Horgan és Taylor) már 1999-ben előrevetítették, hogy a fiatal lányok és fiúk előbb vagy utóbb, de célpontjai lesznek a különböző terrorszervezeteknek. A pszichológia tudománya alapján is megállapítható, hogy az egyén társadalom- és személyiség-lélektani szempontból is egy ívet jár be, míg a terrorcselekmény megvalósításáig eljut. A folyamat során három egymásra épülő feltételnek kell teljesülnie:

- súlyos pszichés behatás gyermekkorban, mely az egyén normális érzelmi fejlődését gátolja meg (szülő elvesztése erőszakos halál által)
- serdülőkorban (10-14 éves kor között) a személyiségdeficitben szenvedő egyén csatlakozik az életének értelmet adó szélsőséges eszméhez
- olyan közösségben nevelkedik, ahol a közösség érdekeinek az érvényesítésére elfogadott eszköz az erőszak.(Tüttő, 2008)

John Horgan felsorolja, részben kiegészíti a fent felsoroltakat, amelyek megjelenhetnek a terroristává válás folyamatában:

1. Az áldozattá válás személyes tapasztalatai (amik lehetnek valódiak vagy elképzelt)
2. Azonosulás valamely áldozati közösséggel
3. Barátságon vagy családon keresztüli szocializáció, vagy egy adott környezetben nevelkedés
4. Lehetőség az érdeklődés kifejezésére és a részvétel felé vezető lépésekre
5. Csatlakozás a csoporthoz (Horgan, 2007)

Annak érdekében, hogy a gyermekek hosszú távú támogatóivá váljanak a terroristáknak megváltoztatták toborzásuk eszközét. Singer, a gyermekek fegyveres konfliktusokban való részvételének három kulcsfontosságú szakaszát írja le: szelekció, mentális felkészülés (indoktrináció) és cselekvés. (Singer, 2006)

Horgan és Mia Bloom ehelyett a gyermekek toborzásnak hat szakaszát különítik el:

1. csábítás (kezdeti tényezőkkel ismerkedés: propaganda, résztvevők);
2. oktatás (rutin, közvetlen expozíció és intenzív indoktrináció);
3. szelekció (A toborzók koncentrált figyelme, az alkalmasság átvilágítása (pl. Kémkedés teljesítése).);
4. leigázás (fizikai és pszichológiai képzés, az elkötelezettség és a hűség elmélyítése érdekében);
5. specializáció (a szakképzésben szerzett szakértelem erősítése);
6. állomásozás (szereposztás, új tagok felvétele és toborzása) (Horgan, Taylor, Bloom, Winter, 2016)

4. Kik? Terrorszervezetek kötelékében

Jelen fejezetben nem egy taxatív felsorolást mutatok be az elkövetők sorából, csupán kiemelek egy-egy aktív szerveződést, amely napjainkban kimagasló számban alkalmazza a kiskorúakat.

Hamász

A Harakat al-Musqawamat al-Islamiyyah nevű terrorista szerveződés, magyarul az Iszlám Ellenállási Mozgalom (rövidítve: Hamász) 1987-ben alakult ki. *Egy arab, katonai csoportot is*

fenntartó politikai mozgalom neve a Közel-Keleten. (Harmat, 2015) Célja nem más, mint hogy megsemmisítse Izrael Államot és a helyén egy iszlám államot hozzon létre, amely magába foglalná a jelenlegi Izraelt, Gázát és a Nyugati Partot is. (Tomolya, 2014) 2007-ben átvette a hatalmat Gázában és más terrorista szervezetekkel együtt irányítása alatt tartja a területet. Hivatalos adatok szerint több mint 300 ember vesztette életét a harcokban. A szervezet legfőbb támogatója Irán, 2012-ig 20 millió dollárral támogatta. Hamász kialakította a saját közigazgatási rendszerét, átvette a hatalmat az oktatás és a média felett is. Ennek a tragikus következménye, hogy a terrorszervezetnél megjelentek a kiskorúak. Rendszeres katonai képzésben részesülnek és ezzel Gáza egy „kvázi terrorista gyárrá” alakult. (Tomolya, 2014) Hamász számos nyári tábort szervez katonai feladatok elsajátítására a palesztin fiatalok számára a Gázai övezetben. A fiatalok itt különböző tevékenységekben vesznek részt, beleértve az akadálypályákat és a sporteseményeket -, minde mellett szimulált emberrablásoknak is résztvevői és a valódi fegyverek szétszedését is gyakorolhatják szakképzett vezetőktől. A szélsőséges mozgalom szerint a gyermekeknek fel kell készülniük az izraeli agresszióra. Hamza Ahmad, a nyári tábor tisztviselője szerint: "Az izraeli megszállás miatt folyamatos támadások zajlanak a Gázai övezetbe, és a palesztin nép minden osztályának meg kell tanulnia az önvédelmi tűzfegyverek kezelésének alapjait. Ennek a fiatal generációnak ez a legfőbb feladata, szellemileg és fizikailag is felkészülniük kell lenniük minden katonai konfrontációval szemben." (Sim, 2014) 2018 júniusában megrendezésre kerültek a nyári táborok a fiatalok kiképzésére. A tábor vezetősége bejelentette, az aktuális témát a kiképzéshez kapcsolódva: „Visszatérek szülőföldemre”, melyet a „Visszatérés Menete” erőszakos demonstrációsorozat ihletett. „A zavargások állandó szereplői, a bomba-lufi eregetés, a kődobálás, autógumi gyűjtés, és a harcok közben elesett „sahídok” dicsőítése, immár a kicsik programját is színesíti. Emellett, az előző évekhez hasonlóan a gyermekek katonai kiképzésen is átesnek (megtanulnak gépfegyvereket szétszedni és összeszerelni, izraeliek elrablását modellező szimulációkban vesznek részt, löni tanulnak, stb.), illetve a terrorszervezet képviselői ideológiájukat is jól a fejükbe verik.” (Kulifai, 2019) A beszámolóból látható, hogy egy üdítő program lehetőségként szemléltetik a brutális kiképzést.

Boko Haram

Egy dzsihádistá terrorszervezet, 2002-ben jött létre Nigéria északi részén. Célkitűzése egy iszlám kalifátus létrehozása. Boko Haram hausza nyelven annyit jelent: „*a nyugati oktatás bűn*”. (Harmat, 2015) Az elkövetett merényletei több 10 000 ember halálát követelték (főleg keresztények, kormánytisztviselők, templomok, iskolák ellen). Áldozatai voltak külföldi turistákat és számos akciót hajtott végre azok ellen a muzulmánok ellen is, akik kritizálták a tevékenységét. *A Boko Haram harcban áll a nigériai állami rendőrséggel, és a fegyveres erővel, amely utóbbiak légitámadásokat intéztek ellene, és blokádot vezettek be. Nigéria mindeddig sikertelenül vívja háborúját a Boko Harammal, annak ellenére, hogy ehhez külföldi országok, és nemzetközi szervezetek segítségét is kérték.* (Bordás, 2015) A Boko Haram fiúkat és lányokat toborzott és használt fel aktív ellenségeskedésre - derül ki az Egyesült Nemzetek Emberi Jogi Főbiztosának (OHCHR) jelentéseiből. Néhány fiú kénytelen volt megtámadni saját családját, hogy lojalitást tanúsítson a Boko Haram iránt, míg a lányokat feleségül kellett venni, takarítani, főzni, felszereléseket és fegyvereket cipelni. Az OHCHR következetes jelentéseket kapott arról, hogy a fiúkat és a lányokat egyre inkább emberi pajzsként és bombák felrobbantására használják. 2015 májusában például egy körülbelül 12 éves lányt bombával robbantottak fel egy autóbusz-állomáson Damaturu-ban, Yobe államban, hét ember életét vesztette. Hasonló eseményeket jelentettek Kamerunban és Nigerben. A Boko Haram támadásai során elrabolt fiúkat használták fel a csoportba való belépés megtagadójának, valamint a nőtlen nők és lányok azonosítására.(UNODC Report)

ISIS

Az Iszlám Állam megszületése nem a semmiből következett be 2014-ben. A terrorszervezet aktivizálódásának kezdetei 1999-ig nyúlnak vissza. A csoport tagjai különböző neveken, de 15 éve jelen vannak és működnek. (Hermann, 2015) Az ISIS bölcséjének a „Camp Bucca” -t tartják, ahol az iraki háború alatt 2003-tól 2009-ig, az iszlám szélsőségeket tartották fogva. (Jasko, Kruglanski, Hassan, Gunaratha 2018) Egy korábbi ISIS vezető szerint: „Ha nem lett volna Bucca, akkor ma ISIS sem lenne. Bucca volt a gyár, ez alkotott meg minket és az ideológiánkat.” (Jasko, Kruglanski, Hassan, Gunaratha 2018) A fő ellenségek: az Egyesült Államok, Izrael, illetve a velük szövetséges és korrupt erők, akik az iszlám dogmáktól jelentősen eltérő politikát folytatnak. A globális dzsihád filozófia fő célja az „Iszlám Emirátus” kialakítása, ahol a világi törvények helyett a Saria (Ferenci, 2010) uralkodik. Az ISIS a gyerekek beszerzéséhez irodákat nyitott, kettő ilyen iroda működik két szíriai városban; al-Mayadin és al-Bokamal, ahol az ISIS azon dolgozik, hogy vonzza az Iszlám Állam területén élő gyermekeket. (Anderson, 2015) Egyes szerzők szerint „a gyermekek szerepe a „kalifátusban” a gyermekkatonák jelenségének csúcspontját jelenti.” (Benotman, Malik, 2016) 2015. május 1. és október 31. közötti időszakról készült jelentés alátámasztotta, hogy az Iszlám Állam 1227 főt köztük 9 és 15 év közötti kamaszokat toborzott sikeresen Moszul különböző részein. (Gál, 2018) A terroristák ifjúsági szárnyának kialakítása jellemzővé vált, az ISIS fiataljait „Fityan Al Islam” (Iszlám fiúk) néven emlegetik. (Benotman, Malik, 2016) Az ISIS is szervez különböző kiképző táborokat, az ottani körülményekről egy résztvevő számolt be: „Nagyon nehéz tábor volt. Nagyon komoly kiképzést kaptunk. Sűrű napok voltak: imádkozás, gyakorlás (lőfegyver használat, vallási tanok) majd katonai tanulmányok, aztán újabb Saría tanfolyamok, majd pihenés, ima. A délutáni imák között, nem hagytak minket aludni, bejöttek a sátrunkba, és az égbe lőttek, és elküldtek egy árok őrzésére. Sokszor azért aludtunk el ebben az árokban, mert annyira fáradtak voltunk.” (Anderson, 2015) „Ezek a fiatalok – az esetek többségében – a szó szoros értelmében minden utasítást végrehajtó, büntudat nélküli kegyetlen gyilkológépekké válnak.” (Szijj, 2010)

5. Összegzés

A tanulmány keretében rendszerezésre kerültek azok az elemek, amelyek a kiskorúak szerepét a frontvonalon meghatározzák. Nagyon összetett jelenség a gyermekkatonaság, amellyel szemben nehéz hatékonyan fellépni. A kiszolgáltatottság, a félelem és a csoporthoz tartozás érzése fokozza a fiatalokban a csatlakozási vágyat különösen a háborús övezetekben. Mindemelett azonban, már a Nyugaton élő gyermekeinket sem remélhetjük biztonságban, hiszen a terrorszervezetek különböző online felületeken őket is eléri. Az internet hatása a rengeteg pozitív tényező mellett egy újabb veszélyre figyelmeztet, ahol a fiatalok élete a tét.

Hivatkozások

Ahmed Al-Rawi: Video games, terrorism, and ISIS’s Jihad 3.0, *Terrorism and political violence* 2018, VOL. 30, NO. 4, 740–760 <https://doi.org/10.1080/09546553.2016.1207633>

John G. Horgan, Max Taylor, Mia Bloom & Charlie Winter (2016): *From Cubs to Lions: A Six Stage Model of Child Socialization into the Islamic State*, *Studies in Conflict & Terrorism*,

Peter W. Singer, *Children at War*, (Berkeley: University of California Press, 2006), 127–28

Al-Bayan Center for Planning and Studies, The Cubs of the Caliphate: How the Islamic State Attracts, Coerces and Indoctrinates Children to Its Cause, (Baghdad, 2016), 4; Horgan et al., 'From Cubs to Lions', 652.

Woolf, Nicky: Twitter suspends 235,000 accounts in six months for promoting terrorism. The Guardian, 2016.

Islamic State hijack Justin Bieber hashtag to try and spread graphic video about the terror group. News.com.au, 22 January 2016.

Nickerson, Raymond: Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. Review of General Psychology, 1998/2. 2.

Fisher, Ali: How jihadist networks maintain a persistent online presence. Perspectives on terrorism, 2015. 9.3.

Cohen, Katie - Kaati, Lisa: Digital Jihad, Propaganda from the Islamic State. 2018. 23. <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--4645--SE>. (2020.02.04.)

Weiss, Michael -Hassan, Hassan: Az Iszlám Állam, a terror hadserege belülről. HVG Kiadó, Budapest, 2015.

Picart, Caroline Joan: "Jihad Cool/Jihad Chic": The Roles of the Internet and Imagined Relations in the Self-Radicalization of Colleen LaRose (Jihad Jane). Societies, 2015. 354-383.

Révész Béla: A gyermekek háborúja <https://honvedelem.hu/hatter/biztonsagpolitika/gyerekek-haboruja.html> (2021.01.12.)

Sim, David: Hamas Summer Camps: Palestinian Children receive military-style training in Gaza <https://www.ibtimes.co.uk/hamas-summer-camps-palestinian-children-receive-military-style-training-gaza-1453506> (2021.03.28.)

Bordás Mária: A terrorizmus és az iszlám fundamentalizmus az „Arab Tavasz” után Észak-Afrikában és a Közel-Keleten http://real.mtak.hu/23392/1/3_BORDAS_MARIA.pdf 2021.03.30.

Ranschburg Jenő: A nő és a férfi. Egyetemi Nyomda Kft. Budapest, 1998. 82.o.

Tüttő Szabolcs: Az öngyilkos terrorizmus stratégiai jelentősége, személyiség-lélektani háttere és szociológiai vonatkozásai. Hadtudományi Szemle, 2008/3. 77. o.

Hermann, Rainer: Az Iszlám Állam, a világi állam kudarca az arab világban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015. 91.o.

Jasko, Katarzyna - Kruglanski, Arie W. - Hassan, Ahmad - Gunaratha, Rohan: ISIS: Its History, Ideology and Psychology. In: Woodward, Mark - Lukens-Bull, Ronald (eds.) Handbook of Contemporary Islam and Muslim Lives. Springer International Publishing, Cham 2018. 3.

http://mhtt.eu/hadtudomany/2010/2010_elektronikus/2010_e_7.pdf (2020.01.23.)

Harmat Árpád Péter: Terrorszervezetek a XX. században. <http://tortenelemcikkek.hu/node/186> (2021.03.28.)

Cardoso, S. H.: Inside the mind of a suicide bomber, Dying to kill: The mind of the terrorist. <https://www.dana.org/article/dying-to-kill/> (2020.01.27.)

Child Soldiers', War Child, <http://www.warchild.org.uk/issues/child-soldiers>; (2020.11.14.)

Tózsér Erzsébet: Megoldások az USA rendészeti szerveinek munkaerőválságára és azok hazai adaptálásának lehetőségei ¹

Absztrakt

Az Amerikai Egyesült Államok rendészeti szervei munkaerőválsággal néznek szembe, amely a jelentkezők számának csökkenése mellett a fluktuáció emelkedését is jelenti. Ezért az Egyesült Államok egy független rendészeti kutatási szervezete, a Police Executive Research Forum konferenciát szervezett és tanulmányt készített a téma kapcsán. Feltérképezték a változásokat, amelyekkel a rendészeti szerveknek szembe kellett nézniük az utóbbi években, mint a technikai fejlődés gyorsulása és mindent átható jellege, vagy a társadalom olyan problémái, melyekre a választ a rendészeti szervektől várják, mint például a hajléktalanság. A tanulmány 12 pontban összegzi a munkaerőválságra vonatkozó lehetséges megoldásokat, lépéseket a rendészeti szervek számára. Ezen megoldások minden területre kiterjednek, a toborzástól, a felvételi és a képzések folyamatán keresztül, a szervezet megtartó erejének növeléséig. Ezen megoldások hazai megvalósítási lehetőségeit járja körül az előadás.

Kulcsszavak: rendőrség, generáció, toborzás, utánpótlástervezés, szervezetpszichológia

1. Az Egyesült Államok helyzete – a PERF

A PERF (URL1), a Police Executive Research Forum, az Egyesült Államok egy független kutatási szervezete, amely a rendfenntartás kritikus kérdéseire összpontosít 1976-os alapítása óta. A fő célkitűzésük a „jó gyakorlatok” meghatározása olyan alapvető kérdésekben, mint a rendőri erőszak csökkentése, a közösségi és problémaorientált rendészet fejlesztése, az új technológiák alkalmazása a rendészetben, valamint a bűnmegelőzési stratégiák értékelése. Törekvésük a rendőri szakmaiság előmozdítása és a rendőri szolgáltatások javítása, ezen kérdések nyilvános és tudományos megvitatása, valamint a kutatás, a képzés és az irányelvek fejlesztésének biztosítása.

Az amerikai rendőri szervek munkaerő-válsága és megoldási lehetőségeik

2019-ben jelent meg a PERF egyik kutatási jelentése: „*The Workforce Crisis, and What Police Agencies Are Doing About It*” címmel (URL2), vagyis „*A munkaerő-válság és amit a rendőri szervek tesznek ezügyben*”. Ezzel a címmel tartottak konferenciát 2018. december 4. a rendőri szervek vezetői számára, és a konferenciát követően, számos fiatal rendőr megkérdezése után készült el a jelentés 2019. szeptemberében. Ebben a témában azért is került sor a konferenciára, mert a vezetők informális csatornákon növekvő aggodalmuknak adtak hangot a szerveik létszámhelyzete miatt. Ezért felmérés készült a toborzás és megtartás tendenciáiról, amelyek alapján a PERF három külön problémát tárt fel a rendészeti szervek létszámhelyzetre vonatkozóan:

1. Egyre kevesebben jelentkeznek rendőrnak.
2. Egyre több rendőr, jóval a nyugdíjkorhatár elérése előtt, hagyja el osztályát (szervezetét) - és sok esetben a rendőri hivatást is.
3. A jelenlegi dolgozók közül egyre többen érik el a nyugdíj korhatárt.

¹ Phd hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola, tozserezsebet@gmail.com

A létszámhelyzeti problémát két hivatalos statisztikai adattal támasztja alá: 2013 és 2016 között 3 %-kal csökkent a teljesállásban foglalkoztatott rendőrök száma az Egyesült Államokban, másrészt, hogy 1997 óta 10 %-kal csökkent az egy főre jutó rendőrök száma.

Ehhez társul az a ténymegállapítás, hogy a modern világ magasabb követelményeket támaszt a rendőrökkel szemben is, ami az utánpótlást tovább nehezíti. Tehát megállapítják, hogy a rendőri munkaerő-válság súlyos, így érthető, hogy új megközelítésekre és megoldásokra van szüksége a rendőri szervezeteknek.

Az anyag a létszámcsökkenést összetett és átfogó (nemzeti) jelenségként kezeli, tehát úgy vélik, hogy annak kezelése nem egyszerűen toborzás kérdése. Ugyanis a modern világban a rendőri feladatok megváltoztak és összetettebbé váltak:

- Az új technológiák alkalmazásának képessége szükséges a rendészeti munkahelyeken is: a technológiai fejlődés a bűnözést is átalakította; új elkövetési módok, új bűncselekmények...stb. jelentek meg.
- Számos társadalmi problémát kell kezelnie a mai rendőröknek: szenvedélybetegek (opioid-járvány kezelése), mentális-betegséggel küzdők, hajléktalanság; amelyek inkább szociálmunka jellegűek, mint hagyományos bűnüldözés.

Ehhez társul még az, hogy a munkaerőpiacra lépő fiatalok sok szempontból különböznek az elmúlt generációktól, és a társadalmi általános hozzáállás is megváltozott. Míg régen a fizetett túlóra volt az érték egy munkavállaló számára, ma inkább a szabadidő az, és ez nem csak a fiatalokra igaz. Ezért a hagyományos rendőri életútja újragondolása, a személyzeti alapmodell átalakítása vált szükségessé, mert a 20-25 éves ciklus túl hosszú, beláthatatlan a mai munkavállaló számára, aki tudatosan tervezi karrierjét, és folytonos fejlődési lehetőségeket keres. Ráadásul a rendőri munka jellegének megváltozása is kihat a rendőrség toborzására és megtartó erejére is.

Emiatt a kiválasztási folyamatban egyes normák lazítása, míg mások emelése vált szükségessé.

- Új, átfogóbb készségkészletet kell követelni a jelentkezőktől, mert a kommunikáció, a problémamegoldás, az alapvető technológiai szakértelem, a kritikus gondolkodás, az empátia és egyfajta „közösségi gondolkodásmód” nélkülözhetetlenek a modern rendőr számára.
- De ezeknek enyhített felvételi normákkal kell párosulniuk, mint például azon szervezetek tették, amelyek a társadalmi normaváltozásokkal párhuzamosan enyhítették saját elvárásaikat a jelentkezők felé: az iskolai végzettség, a korábbi kábítószer-használat, a tetoválás és az arcszőrzet tekintetében.

Így belátható, hogy új megközelítés, stratégia szükséges a toborzáshoz, a jövő rendőreinek megtalálásához. Az új stratégia kialakításához egyrészt választ kell találni arra a kérdésre, hogy hol találhatóak és hogyan érhetőek el a megfelelő számúban az új jelöltek. Másrészt pedig tisztázni kell, hogy miként lehet azonosítani és vonzani azokat a nem hagyományos jelölteket, akik esetleg maguktól nem gondoltak volna a rendőri hivatásra.

A kutatási jelentésben *12 pontban gyűjtötték össze javaslataikat*, melyek az alábbi három alapelv mentén épülnek fel:

- A generációs sztereotípiák félrevezetőek lehetnek, különbözőségek helyett a közös értékek (mint például a segíteni akarás) fókuszba helyezése szükséges.
- A szervezeti homogenitás helyett a diverzitásra (sokszínűségre) kell törekedni, mert a különböző látásmóddal, értékekkel, kompetenciákkal rendelkező személyek jelenléte tartja fejlődésben a szervezetet.
- A jövő leghatékonyabb rendészeti szervei azok lesznek, amelyek felkutatták és „megszerzik” a rendőrök következő generációját, és szervezeti modelljeiket és gyakorlatukat úgy alakítják, hogy alkalmazkodjanak a rendészet változó dinamikájához.

A 12 javaslat:

1. *A munkaerő demográfia figyelemmel kísérése*

A rendőri szervezeteknek is figyelemmel kell kísérniük a munkaerő trendjeit, megelőzve a jövőbeni változásokat, adatokat kell gyűjteniük és elemezniük a személyzeti igényeikről, és ennek megfelelően rugalmasan ki kell igazítaniuk toborzási és megtartási stratégiáikat.

2. *Bizalom építése a közösségekben*

Az elmúlt néhány évben az Egyesült Államokban a rendőri szakma drámai változások időszakát élte meg, a 2014-es fergusoni események óta a szakma még mindig nem talált magára, és ez hatással van a toborzásra is.

3. *Keresni kell azon jelentkezőket, akik a 21. századi rendészettel boldogulnak és megfelelő szakértelemmel rendelkeznek*

Ma a rendőri szervektől elvárt, hogy a széles körű társadalmi elvárásoknak eleget tudjanak tenni és a technikai fejlődéssel is lépést tudjanak tartani. Így ma rendfenntartó személyeknek olyan jelöltek szükségesek, akik ehhez megfelelő társas és intellektuális készségekkel rendelkeznek és jól kezelik az új technológiákat is.

4. *Ha a munkaerő tapasztalati szintje alacsony, több képzésre van szükség*

Sok rendőri szerv kettős nyomás alatt van, hiszen egyrészt kevesebben jelentkeznek rendőrnek, másrészt több rendőr távozik, a nyugdíjkorhatárt megelőzően. Ez válságot okoz mind számban, mind tehetségben a szervezeten belül. Tehát ha a szervezetbe bekerülőknek alacsonyabb a kompetenciaszintje, akkor az egész szervezet kompetencia szintje is lecsökken. Ahhoz, hogy a magasabb kompetencia szintet igénylő feladataikat el tudja látni a szervezet, a tagokat fejleszteni szükséges.

5. *Új stratégiák fejlesztése a szükséges szakértelemmel rendelkező jelentkezők felvételéhez*

A rendőri szervezetek hagyományosan alkalmazott toborzási és megtartási megközelítései nem alkalmasak arra, hogy kielégítsék a modern rendőri munkához szükséges készségekkel és temperamentummal rendelkező jelöltek igényeit. A szervezeteknek hagyományos toborzási bázisaikon túl kell a jelölteket keresniük, például a katona múlttal bíró jelentkezők vizsgálata mellett, nem hagyományos jelölteket is meg kell célozniuk. Az anyag bemutatja példaként, hogy Nagy-Britanniában egy 2 éves alkalmazási jogviszonyt ajánlanak, amelynek az első 5 hete elméleti és gyakorlati képzés, és aztán szolgálatba is állnak a rendőrijelöltek. Rendszeres továbbképzéseket tartanak számukra és mentorálásuk folyamatos. A két év letelte után eldönthetik, hogy szervezeten belül szeretnének maradni, azonos munkakörben, vagy valamilyen speciális terület felé orientálódva, vagy pedig szervezeten kívül szeretnék folytatni életüket. A program tapasztalata az, hogy a jelöltek 80%-a választja a szervezetet, és marad rendőr.

6. *Új módok megtalálása a változatos munkaerő felvételéhez*

A szervezetek fejlődését, hatékonyságát és alkalmazkodó képességét a diverzitás, a sokszínűség növeli, a homogenitás azonban nem segíti elő. Amerikában bizonyos rendőri szervezetek számára továbbra is nehézséget jelent a nők, illetve a kisebbségi csoportok tagjainak toborzása. Az első lépés ennek javítására, hogy a kisebbségi közösségek és a nők közötti toborzási akadályokat felismerjék és kezeljék.

7. *A toborzó üzenetei reálisak legyenek a rendőri munkával kapcsolatosan*

A toborzási videóknak, weboldaloknak, közösségi médiában a toborzó bejegyzéseknek és prospektusoknak tükrözniük kell a szervezet filozófiáját és értékeit, és reális képet kell nyújtaniuk arról, hogy mit jelent a rendőri munka. Hiteles példaként hivatkozik a CopVlogs (URL4) rendőri munkáról készült videoblogra, amelyben egy floridai rendőr mutatja be hétköznapijait és hivatását.

8. *Az indokolatlan késleltetések megszüntetése a jelentkezés folyamatában*

A modern kor követelménye a gyorsabb és hatékonyabb pályázati és felvételi folyamat. Ez akár kritikus kérdés is lehet, mert a jó jelöltek nem fognak hónapokat várni a felvételre. Ráadásul a tehetséges jelölteket egy ésszerűtlen és nehézkes rendszer el is tántoríthatja. Tehát nagyon fontos a jelentkezési rendszert rugalmasabbá és felhasználóbaráttá alakítani. A toborzás során

a személyes ismeretterjesztés hatékonyabb lehet, illetve a jelentkezőkkel való szoros kapcsolattartás fontos lehet a jelölt megtartásához.

9. *A rendőrök megtartása és az exit-interjúk fontossága*

A felmérés szerint a legtöbb „önkéntes lemondás” a rendőr karrierjének első öt évében történik, ezért kiemelten fontos, hogy a szervezetek jobban megértsék, miért hagyják el az alkalmazottak, így stratégiákat dolgozhatnak ki a korai lemondást eredményező problémák kezelésére. Erre kell felhasználniuk az exit-interjúkat.

Number of Voluntary Resignations <i>n</i> = 3,708	
	Total Resignations
Under 1 year	29%
1-5 years	40%
6-10 years	15%
11-15 years	8%
16 or more years	8%

1. sz. táblázat: A rendőrök önkéntes leszerelési aránya a szervezetben töltött idő alapján (URL5)

10. *Szakmai fejlesztési lehetőségeket ajánlani a munkavállalóknak*

A szervezeteknek fel kell mérniük, hogy rendőreik mit akarnak karrierjük során, és meg kell vizsgálniuk alkalmazottaik tapasztalatainak és karrierfejlődési lehetőségeinek bővítési módját.

11. *Törekedni a munka-magánélet egyensúly és jóllét biztosítására a munkavállalók számára*

Korunkban a munka és a magánélet egyensúlya és a jóllét kulcsfontosságú az alkalmazottak megtartásában és fejlesztésében minden beosztási és tapasztalati szinten. Ezért a rendőri szervezeteknek is fontolóra kell venniük a rugalmasabb ütemezési rendszereket és a jóllétet szolgáló programok szervezését, hogy megfeleljenek az munkavállalói igényeknek.

12. *Hajlandóság az újragondolásra*

A technológia fejlődése és a rendőri munka jellegi megváltozása arra készíti a rendőri szervezeteket, hogy újragondolják a szervezeti felépítésüket és a rendőri munka végzésének régóta fennálló feltételrendszerét. A szervezeteknek nyitottaknak kell lenniük a rendőrség szervezésével és személyzetével kapcsolatos új ötletekre és megoldásokra.

Az anyag következtetése, hogy a munkaerő válsága nem csak a toborzásról szól, hanem a szervezeti átalakulás, adaptálódás is szerves része kell, hogy legyen a megoldásnak. Hiszen olyan változások történtek a rendőri tevékenységek jellegében, amelyeket nem lehet figyelmen kívül hagyni. Az infótechnológiai eszközök radikális fejlődésével szinte minden jelentős bűncselekményt újfajta módon követnek el, méghozzá sokszor a számítógép és az internet felhasználásával. Így az évtizedekkel ezelőtti nyomozási stratégiák elavultak. Másrészt a rendőrségi szervezeteknek a hatásköre egyre inkább kiszélesedik és nem csak a bűnözésre irányul tevékenységük, hanem sokszor inkább szociális problémákkal kell foglalkozniuk, mint például mentális betegekkel, kábítószer-függőséggel és hajléktalansággal. Harmadrészt nem feledkezhetünk meg arról, hogy a rendőri szervezet és a társadalom között megtört a bizalom, és a „Ferguson-effektus” továbbra is nehezíti a közösségi bizalom kiépítését. Ezekhez társul a szervezet toborzási nehézsége és létszámhiánya. De a fentiekre tekintettel, tudomásul kell venni, hogy ez nem csak finanszírozási kérdés. Hiszen a mai rendőri szervezeteknek olyan jelöltekkel kell felvenniük, akiknek a múltban előírtaknál sokkal szélesebb körű készségekkel és tudással rendelkeznek. Át kell tehát gondolni a régi megközelítéseket arra vonatkozóan, hogy kik lesznek a jövő rendőrei, hol találjuk őket, és hogyan szólíthatnánk meg a következő generációt.

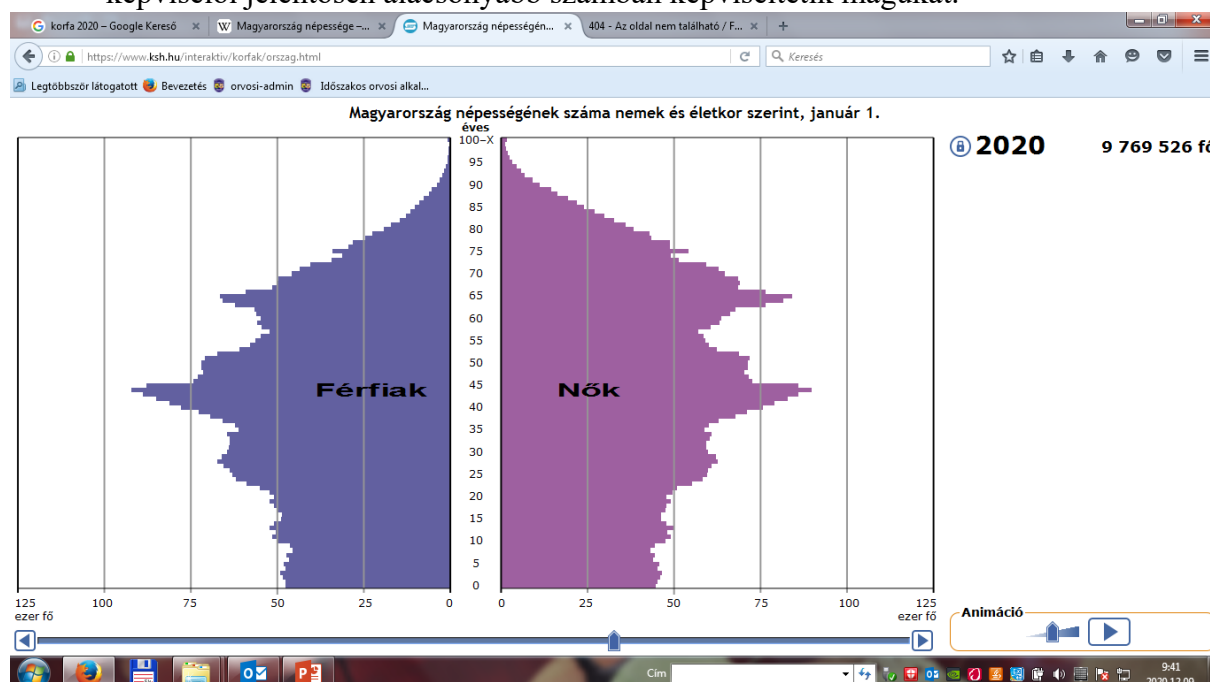

A PERF azzal a céllal állította össze ezt a jelentést, hogy útmutatással szolgáljon a rendőri szervek toborzási és létszámproblémáinak megértéséhez és lehetőséget teremtsen a szervezetek saját megoldások kidolgozásához és alkalmazásához.

2. Levonható következtetések és hazai tanulságok

A PERF kutatási jelentése a rendőrségi munkaerő-válság összetettségét és átfogó jellegét jól mutatja. Annak ellenére, hogy az Amerikai Egyesült Államok rendőri szerveiről szól, a jelentésben sok hazai párhuzamot vélhetünk felfedezni. Így javaslatcsomagjuk is sok szempontból alkalmazhatónak tűnik hazai keretek között is. Vegyük ezeket végig.

- A munkaerő demográfia figyelemmel kísérése: A társadalom demográfiai átalakulását illetően hazánkban is fel kell készülni arra, hogy a fiatalabb (Z és Alfa) generációk képviselői jelentősen alacsonyabb számban képviseltetik magukat.

1. sz. ábra: Magyarország népességének száma nemek és életkor szerint, 2020. január 1. (URL6)

Amint az ábrán is látható, hogy az X és Y generáció képviselői után, az YZ és Z generációk hazánkban is csökkenő számban vannak jelen. Ezt a trendet látva, hosszú távon kell tervezni szervezetünk esetében is az utánpótlással és a meglévő dolgozóink megtartásával.

- Bizalom építése a közösségekben: hazánkban is kiemelt jelentősége van a közösségi bizalomépítésnek. A szervezet nagy hangsúlyt fektet a közösségi rendszet terjesztésébe, a körzeti megbízotti rendszer stabilitásába. Ugyanakkor a szervezet közösségi szerepvállalásának fejlesztése továbbra is lehetséges és szükségszerű (Christián, 2018).
- Keresni kell azon jelentkezőket, akik a 21. századi rendszettel boldogulnak és megfelelő szakértelemmel rendelkeznek: Hazánkban is jellemző, hogy számos társadalmi probléma került a rendőrség hatáskörébe, mint például a 2020. évben a Covid-19 járvány kezelésével kapcsolatos feladatok (karanténellenőrzés, kontaktkutatás, tájékoztatás, ...stb.) (Skorka, 2020). Tehát számunkra is az olyan jelöltek lesznek megfelelőek, akik ezekkel az új típusú feladatokkal boldogulnak, a hagyományos bűnüldözői megközelítésen túlmutatva is hatékonyan és jól dolgoznak, és természetesen a technikai fejlődéssel is lépést tudnak tartani. Ehhez persze

elengedhetetlen, hogy a szervezet informatikai infrastruktúráját felzárkóztassák korunk követelményeihez és azt rendszeresen és folyamatosan fejlesszék.

- Több képzésre van szükség, ha a munkaerő tapasztalati szintje csökken: A szervezetre nehezedő kettős nyomás hazánkban is jelen van, hiszen míg a fluktuáció növekszik, a jelentkezők száma csökken a toborzási erőfeszítések ellenére is. Így valóban előáll az a helyzet, hogy a szervezetben dolgozók kompetenciaszintje alacsonyabb lehet, mint az általuk végzett feladatok követelményszintje. Ezért szükség van a képzési rendszer további modernizálására és decentralizálására. A rövid, hatékony, interaktív, instant használható ismeretet átadó képzések elvégzését önkéntessé kell tenni, és azokat az életpályával (előmenetellel) össze kell hangolni.
- Új stratégiák fejlesztése a szükséges szakértelemmel rendelkező jelentkezők felvételéhez: Hazánkban is szükséges új megközelítéseket keresni. Érdemes lehet elgondolkodni, a PERF kutatás 5. pontjában leírt brit példát alapul véve, a felvételi eljárás és képzés korszerűsítésén. A 2020. évben a járvány miatti veszélyhelyzet okán a felvételi eljárások során az alkalmassági vizsgálatok, eltérően az előírásoktól és a korábbi gyakorlattól, kontaktmentesen, csak a kizáró okok kiszűrésével zajlottak, és így kezdték meg képzésüket a 2020-ban rendőri képzésre jelentkezők. Tehát felvetődik a brit példa és a hazai járványhelyzet kapcsán, hogy biztosítani lehetne egy gyorsított felvételi eljárást és gyorstalpaló alapképzést (6-8 hét) a jelentkezőknek, mely után mentorálás és rendszeres utóképzés (három havonta egy hét) mellett, kétéves próbarendőri (rendőr-jelölti) jogviszonyt létesíteni velük. A két év letelte után, a jelölt számára is világossá válna, hogy tudja-e, szereti-e ezt csinálni, és az állományilletékes parancsnok számára is világos lenne, hogy beválik-e a jelölt.
- Új módok megtalálása a változatos munkaerő felvételéhez: Hazánkban a kisebbségi csoportok felvételének támogatására vannak programok, ahogy a nők szervezeti jelenléte is reprezentatívnak tekinthető. Felvetődik azonban, hogy a szerepköröknek megfelelő kompetenciákkal bíró jelöltek felvétele miatt javasolt lehet a toborzási kör kiszélesítése. Például a szociális képzésben résztvevő diákok (szociális munkás, szociológus, kommunikáció szakos hallgató), illetve szociális végzettségűeknek gyakornoki programok meghirdetését lehetne kezdeményezni, amelyek során szintén közelebbről megismerhetnék a rendőri feladatokat, és így hosszútávra is integrálhatná a szervezet a rátermelt jelölteket.
- A toborzó üzenetei reálisak legyenek a rendőri munkával kapcsolatosan: A lehetséges jelöltek megszólításához szükséges, hogy hiteles, lehetőleg kortárs személy mutassa be a rendőri munkát, a szervezeti értékeket és a hivatás nehézségeit. Hazánkban is nagy erővel zajlik a toborzás, amelynek természetesen megkerülhetetlen eszköze a közösségi média. A rendőrség jelen van a Facebookon a Legyél Te is rendőr oldallal (URL7), amely a hivatalos toborzó oldala, és az Instagramon is a police_hu oldallal (URL8), amely a Magyar Rendőrség hivatalos Instagram oldala. A CopVlogs-hoz hasonló rendőr vlogger vagy influencer iránti igény is felmerült, és már hazánkban is a BlueCompany néven megjelenő járőrpáros (URL9) Instagramon igyekszik bemutatni reálisan a magyar rendőri feladatellátást.
- Az indokolatlan késleltetések megszüntetése a jelentkezés folyamatában: Hazánkban is jellemző, hogy jelentősen nem lett gyorsabb a felvételi folyamata, mint 50 évvel korábban volt. Ezzel ellentétben a civil szférában jelentősen lerövidültek, leegyszerűsödtek a felvételi eljárások. Vannak erre szervezetünkben is törekvések, pl. a 10 hónapos képzések rendszeres indítása...stb. Ez esetben érvényesül a szoros kapcsolattartás is a jelölttel, de még sajnos így is hónapokat kell várniuk a szervezetbe kerülésre. Amit egy önálló egzisztenciát fenntartani akaró személy nem biztos, hogy megtehet, tehát őket kizárjuk a jelentkezők közül. Ezért érdemes lenne az előző oldalon

vázolt gyorsított rendőr-jelölti rendszert megfontolás tárgyává tenni, annak jogszabályi hátteret biztosítani.

- A rendőrök megtartása és az exit-interjúk fontossága: Hazánkban is jellemző, hogy a fiatalok élethelyzetükből és feltehetően generációs sajátságai miatt is, de könnyebben hagyják el a szervezeteket (Meretei, 2017). Mivel ez a rendőri szervezeteket is érinti, így az exit-interjúk központilag is bevezetésre kerültek, nem csak egy-egy állományilletékes parancsnok gondossága kapcsán. Egyúttal ki kell hangsúlyozni, hogy a toborzásra tett erőfeszítések hiábavalóak lehetnek, ha az exit-interjúk tanulságai alapján nem történnek változások a szervezetben, amelyek a megtartást szolgálják.
- Szakmai fejlesztési lehetőségeket ajánlani a munkavállalóknak: Hazánkban is egyre inkább karriercél a személyes fejlődés, ezt a szervezet sem hagyhatja figyelmen kívül. Tehát a reális karriertervezés az életpálya-modell újragondolását és átalakítását követeli. Az életpálya átláthatósága olyan érték, amely a szervezet megtartó erejét és vonzóságát is növelni tudná. A szervezeti tagok számára pedig a profiltisztaság jelentene egyfajta elismerést, amely szakmán belüli szakmájuk, szaktudásuk tiszteletben tartását és értékelését biztosítaná.
- Törekedni a munka-magánélet egyensúly és jóllét biztosítására a munkavállalók számára: Bár számos törekvés van a munkavállalói jóllét fejlesztésére, akár helyi, akár központi szinten, például az egészségmegőrzést és -fejlesztést zászlajára tűző Élet-Erő-Egészség program meghirdetése, de ez mégsem jelenti, hogy további törekvéseinkre ne lenne szükség. A munka-magánélet egyensúlyának megteremtése szorosan kapcsolódik az előző pontban a profiltisztaságnál leírt differenciáláshoz. Hiszen a szakmán belüli szakmáknak eltérő követelményei, igényei vannak, vagyis azok feltételeit is lehetne differenciáltabban szabályozni. Ahogy a munkaidő-beosztás esetében is bizonyos területeken a hivatali munkarend az optimális, míg más esetekben a 24/72-es időbeosztás biztosítja az állandó lefedettséget, az optimális feltételt. Ugyanígy lehetnek olyan területek, amely megkönnyítheti a munkavállaló életét azzal, hogy akár heti egy-két napon engedélyezi az otthoni munkavégzést (HomeOffice), vagy a saját szervezésű munkaterületeken rugalmas munkaidőt biztosítva.
- Hajlandóság az újragondolásra: A legfontosabb pontja a PERF kutatásnak ez, hiszen a változáshoz szükséges a hajlandóság a változtatásra. A modernizálódó szervezeteknek nyitottá kell válniuk az újításokra, az infótechnológia és a globalizáció vívmányaira. Jó példa erre az adminisztráció csökkentés, vagyis észszerűsítés, amely régóta vágya a szervezeti tagoknak minden szinten. De a szervezet hagyományos „piramis” jellegű felépítését is újragondolás tárgyává kell tenni (McChrystal, 2016), hiszen ez abban az esetben lehet optimális, ha csak néhány gondolkodó vezetőre van szükség, a többi ember pedig irányítás mellett végzi feladatait. A társadalom és a rendőri feladatok is megváltoztak. Már nem lehetséges egy rendőr számára, hogy kreativitás, proaktív, gondolkodó problémamegoldási készségeinek használata nélkül végezze el feladatait. (Természetesen ez más szervezetek esetében is igaz.) Így érthető, hogy a hagyományos hierarchikus szervezeti felépítés helyett a hálózatos, mellérendelő modell van terjedőben. Egy centralizált, hierarchikus rendszert nem lehetséges kellő hatékonysággal irányítani korunkban, ahol a helyi sajátságok és aktuális események azonnali reagálást, sőt proaktivitást várnak.

3.Összegzés

Az Egyesült Államokban készült elemzés körüljárta a rendészeti szerveket érintő munkaerő-válság okait és megoldási lehetőségeit. Bemutatott számos működő programot, amellyel egyes rendészeti szervek igyekeznek kezelni, megoldani szűkös létszámhelyzetüket. Van, ahol

oktatási programokat indítottak, ahogy hazánkban is a középiskolákban a rendészeti szakirány, illetve a kadétiskolák ezt a célt szolgálják. Egyes szervek új toborzási ösztönzőket kínálnak, például „bónuszokat”, határozott szolgálati idő vállalásáért cserébe, vagy enyhítenek bizonyos szabályokon, amelyek csökkenthetik a jelentkezők számát, mint például a tetoválások tilalma. Számos szerv dolgozik azon, hogy felgyorsítsa a rendőrré válás folyamatát és ennek érdekében felülvizsgálják az online jelentkezési eljárásokat, hogy zökkenőmentessé tegyék a folyamatot, kiküszöböljék a jelentkezőket esetlegesen elriasztó anomáliákat a jelentkezés folyamatából. Nem elhanyagolható, hogy a jelenlegi állomány megtartása érdekében igyekeznek meghatározni, mit akarnak az alkalmazottak, és a lehetőségekhez mérten megadni nekik. Tehát az anyag egyértelműsíti, hogy az Egyesült Államokban a rendészet válsággal néz szembe, amelynek kezeléséhez a toborzás és a felvétel régi módszereit innovatív, korszerű megközelítéseknek kell felváltania. A fiatalok magasabb életminőséget akarnak, a munkában is, tehát a pénz önmagában már nem elég erős motivátor. Ezért a szervezeteknek extra erőfeszítéseket kell tenniük és új módszereket kell találniuk azért, hogy a megfelelő dolgokkal ösztönözzék a jelölteket és megtartsák azokat, akik a szervezetben vannak. A hazai rendészeti szervezeteket is sújtja az utánpótlás nehezítettsége, látszik ez abból is, hogy számos írás (Beregnyei, 2019; Christián, 2018; Christián & Erdős, 2020; Erdős et al., 2020; Kovács, 2019; Magasvári, 2020; Tegye, 2019; Tózsér, 2020; Zsigovits, 2019; URL10) foglalkozik ezzel a témával hazánkban is, ami jól mutatja, hogy állandóan változó világunkban a szervezetnek is alkalmazkodnia kell a kor követelményeihez. Ezért a hazai rendészeti szervek számára is prioritás, hogy új, innovatív megközelítéssel forduljon az utánpótlás problematikájához.

Hivatkozások

- Beregnyei J. (2019). A rendvédelmi szervek (rendőrség) végrehajtó állományának utánpótlása és a korosztályi jellemzők viszonya. *Belügyi Szemle*, 67(9), 97-120. ISSN 1789 4689
- Christián L. (2018). A helyi rendészeti együttműködés rendszere. *Iustum Aequum Salutare*, 14(1), 33–61.
- Christián L. & Erdős Á. (2020). Vészharang és jubileum?: A rendészeti felsőoktatás kilátásai, a tisztjelöltek toborzásának és életpályára állításának nehézségei. *Belügyi Szemle*, 68(12), 11-42. DOI: 10.38146/BSZ.2020.12.1
- Erdős Á., Magasvári A., Molnár K., Pócsi A., Szabó A. & Vas A. (2020). NAV Café – A Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományának utánpótlása, felkészítésük gyakorlati kérdései. *Magyar Rendészet*, 20(1), 149—177. DOI: 10.32577/mr.2020.1.10
- Kovács I. (2019). Egy valós kihívás: toborzás vezetői szemmel – Avagy hogyan tehet vonzóbbá a rendőri hivatás a pályaválasztás előtt álló Z generáció számára?. *Rendőrségi Tanulmányok*, 2(2), 75–138.
- Magasvári A. (2020). Munkaköralapú HR megoldások a hivatásos állomány körében, nemzetközi kitekintéssel. In: Gáspár M. & Szakács G. (szerk.) *Munkaköralapú humánerőforrás gazdálkodás intézményesítésének nemzetközi gyakorlata (ország tanulmányok)*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest, 149-164.
- McChrystal, S. A. (2016). *Csapatok csapata - Szervezeti együttműködés és elköteleződés felsőfokon*. HVG Könyvek, Budapest
- Meretei B. (2017). Generációs különbségek a munkahelyen–szakirodalmi áttekintés. *Vezetéstudomány/Budapest Management Review*, 48(10), 10-18. ISSN 0133 0179
- Skorka T. (2020). Rendőrség a koronavírus ellen. *Magyar Rendészet*, 20(4), 173-192. doi: 10.32577/mr.2020.4.11
- Tegye A. (2019). Generációk a bűnüldözésben és a bűnmegelőzésben. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 21(1), 107-112. ISSN 1589 1674

Tózsér E. (2020). Generációk és vezetői attitűd a rendőrség szervezetében. In: Baráth N. E. és Pató V. L. (szerk.) *A haza szolgálatában Konferenciakötet 2019.*, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest. 165-173.

Zsigovits L. (2019). A Z generáció paradigmái a bűnüldözés és a bűnmegelőzés platformján. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 21(1), 113-118. ISSN 1589 1674

Internetes források:

URL1: Police Executive Research Forum <https://perf.memberclicks.net/>

URL2: PERF: *The Workforce Crisis, and What Police Agencies Are Doing About It* <https://www.policeforum.org/assets/WorkforceCrisis.pdf>

URL3: *Ferguson-effektus* <https://eu.usatoday.com/story/news/2017/01/11/ferguson-effect-study-72-us-cops-reluctant-make-stops/96446504/>

URL4: CopVlogs: https://www.youtube.com/watch?v=S_K8PB35ZBw

URL5: PERF: *The Workforce Crisis, and What Police Agencies Are Doing About It*. 22. oldal <https://www.policeforum.org/assets/WorkforceCrisis.pdf>

URL6: a KSH Magyarország népességének száma nemek és életkor szerint <https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>

URL7: Legyél Te is rendőr! toborzó oldal <https://www.facebook.com/legyelteisrendor/>

URL8: a Magyar Rendőrség hivatalos Instagramoldala, a police_hu: https://instagram.com/police_hu?igshid=p01yjadt2jr

URL9: a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság járőrpárosának Instagramoldala, a BlueCompany (bluecompany.police_hu): https://www.instagram.com/bluecompany.police_hu/?igshid=1sq1zze00lbqp

URL10: Markolt Norbert: *Z-generáció mint új kihívás a katonai szervezetek működésében*, Magyar Honvédség Egészségügyi Központ. <https://slideplayer.hu/slide/15177310/>

Héder Klára: Megfigyeléssel kapcsolatos civil és rendvédelmi attribúciók¹

Absztrakt

A 21. század digitális ökoszisztémájának elosztott infokommunikációs lehetőségei széles körben elérhetővé teszik az események rögzítését és szociális médián történő megosztását. A jelenség a rendvédelemben dolgozókat is érinti, mivel egyre több felvétel lát napvilágot, mely valamilyen rendőri munkafolyamatot mutat be a járókelők által rögzített utcai intézkedéstől, a hivatalos testkamera-felvételekig. A cikk szakirodalmi kutatás alapján a felvételkedés aktusának civil és rendvédelmi oktulajdonítását vizsgálja, eltérő attribúciós magyarázatokat mutatva a rögzítést végző személy függvényében.

Kulcsszavak: megfigyelés, oktulajdonítás, rendvédelem, felügyeleti társadalom

1. Bevezetés

Ha napjainkban egy nagyváros utcáin délután háromkor verekedés tör ki, akkor szinte biztosan elmondható, hogy valamilyen megfigyelőeszköz már rögzítette az esemény résztvevőit, valamilyen közterületi kamerán látszanak már az előzmények, az esemény egyes részei, vagy akár teljes lefutása is. Később, a történetek értékelésénél valószínű, hogy már a helyszín közelében, vagy a helyszínen magán működő eszközök felvételei alapján is vissza lehet majd követni, hogy milyen események, hol és milyen sorrendben bontakoztak ki; esetleg éppen az intézkedő rendőr testkamerájának felvételéből tudhatunk meg többet a helyzet alakulásáról.

Úgy tűnik, napjainkban kevés esemény marad dokumentálatlanul, s nincs ez másként a rendőri beavatkozást igénylő helyzetek terén sem.

A digitális ökoszisztéma elosztott technikai lehetőségei, a „mindenütt jelenlévő megfigyelés” (*ubiquitous surveillance*, Andrejevic 2012, Oulasvirta et al. 2014) a kialakuló megfigyelési rendszerek, az ún. „megfigyelési csomag” (*surveillant assemblage*, Haggerty and Ericson 2000, 2006; Lyon 2006, 2007) egyre valószínűbbé teszik, hogy valamely történésről fotó, vagy digitális felvétel készül még az eset megtörténtekor.

A személytelen, szinte „hivatalból” működő rögzítőrendszerek működése mellett az is növeli egy esemény dokumentálásának valószínűségét, hogy úgy tűnik, hogy a szándékos felvételkedésre való civil hajlandóság is jelentős növekedés mutat napjainkban. (Farmer et al, 2015, Kies, 2011), melynek következményei ma már a rendvédelem működésében és szabályzásában is hatást gyakorló tényezőként jelennek meg. (Potts, 2015)

A rendőri munkát többféle eszközök is rögzíthetik a civil járókelők mobiljaitól, a hivatalosan és félig, vagy teljesen automatikusan, „hivatalból működő” olyan rögzítőeszközökig, mint a CCTV-k, dashcam-ok, vagy éppen testkamerák. Mindezek miatt rendkívül valószínű, hogy az említett hipotetikus verekedést a térfigyelőkamerák mellett egy járókelő, egy érintett, vagy éppen maga az elkövető is rögzíthette, esetleg akár már meg is osztotta valamely közösségi médiafelületen. Stalcup – Hahn (2016) szerint a kamerák és a közösségi média együttesen generálja azt a környezeti megfigyelést, amelyen keresztül az erőszakot rutinszerűen rögzítik

¹ Phd hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola
hederklara@gmail.com

és terjesztik. A rendőri „atrocitások” bemutatása pedig kiemelt közfigyelmet vonzhat, akár a rendőri munkára, vagy a rendvédelemmel kapcsolatos stratégiai döntéshozatalra is befolyást gyakorolva. (Potts, 2015)

Az egyre gyakoribbá váló eseményrögzítés felveti azt a kérdést, hogy a *felvételt készítő*k milyen narratíva mentén értelmezik az általuk rögzítésre érdemes eseményt, milyen okokat tulajdonítanak az éppen intézkedést végző rendőrnek és milyen okok miatt kezdenek bele egy kényes, problémás, vagy éppen hatósági fellépést igénylő helyzet rögzítésébe.

Másik, el nem hanyagolható probléma az is, hogy *az éppen rögzített személyek* mit gondolnak a felvétel tényéről, milyen tulajdonított okok mentén értelmezik azt, hogy miért készít valaki felvételt róluk, és mit gondolnak arról, hogy vajon mi fog történni az adott felvétellel, vagy a felvétel nyilvánosságra kerülésével.

Vagyis jelen munka fő témája hogy mit gondolnak a különféle civil és rendvédelmi érintettek egy-egy megfigyelés, kamerafelvétel elkészítésének okáról, céljáról és – lehetséges – következményeiről, illetve hogyan befolyásolják a különféle rögzítőeszközökkel készített felvételek a felek viselkedését az adott ügyben, illetve az ügyvel kapcsolatban.

2. Magánélet és felügyelet (*privacy & surveillance*)

„A XXI. század embere számára nemcsak az válik egyre nehezebben követhetővé, hogy ki és milyen természetű adatot gyűjt róla, de még annak áttekintése is, hogy ez milyen alapon, milyen érdekek védelmében válik lehetségessé.” (Bárd-Borbíró, 2010., 95.old.)

Mivel a 21. század információs társadalmában szinte mindenkinek van valamilyen digitális aktivitása, online személyisége, személyiségrepresentációja, s az online és offline lét olyan mértékben fonódik össze, hogy ma már lényegében az offline és online valóságok egyenértékűségéről beszélhetünk (Pólya 2012). A virtuális térben és a valós térben folytatott tevékenység egyaránt nyomot hagy maga mögött, mely hozzájárulhat az adott személy, vagy csoport jobb megismeréséhez, megfigyeléséhez, s a kapott eredmények felhasználásán keresztül viselkedésének módosításához. A „megfigyelés” vagy más fordításban „felügyelet” (*surveillance*) Haggerty és munkatársai (2006) megfogalmazásában „a lakosságra vonatkozó információk gyűjtése és elemzése tevékenységük szabályozása érdekében.” (3. old.) A megfigyelés egy felülről-lefelé haladó folyamatában a digitális tőkével rendelkezők képessé válnak a feldolgozott adatokon túlmutató következtetések levonására a vizsgált személy vagy populáció körében. A fenti hatások eredőjeként pedig megjelenik a „megfigyelő társadalom” vagy „felügyeleti társadalom” (*surveillance society*), melyet olyan társadalmi berendezkedésnek tekinthetünk, melyet a megfigyelésen alapuló technikák segítségével szerveznek és strukturálnak (Murakami et al. 2006), valamint ahol a megfigyelési technológiákat széles körben használják az emberek mindennapi tevékenységeinek figyelemmel kísérésére (Lyon, 1994).

A megfigyelést, mint a kormányzási technológiát, a társadalmi kontrollt mindig is a fegyelmező hatalom szerves jellemzőjének tekinthettük, (Foucault, 1977; Cohen, 1985) a megfigyelő társadalmat azonban már azonban nem csak a megfigyelés aktusának gyakorisága, hanem a megfigyelési technikák bővülése, ezek megkerülhetetlen jellegűvé válása és rendszerbe szerveződése is jellemzi. (Haggerty - Ericson, 2000) Nincs ez másként a rendőrség tekintetében sem. A modern rendőrségre egyre jellemzőbb a modern megfigyelési, adatgyűjtési technikák használata a mindennapi működés és bűnmegelőző munka során. E technikák tárháza folyamatosan és jelentősen bővül, s egyre szervezettebb részét képezi a rendőri feladatoknak, a

rendőrség szervezeti szintű működésének: megjelenik a bűnözéskontroll megfigyelési elemeinek intézményesülése (Bárd –Borbíró, 2010), mely kiterjed az online térre is.

3. A transzparenciahiány, mint negatív attribúciós hatás

„Ha a felügyeletről van szó, bizonytalanság esetén alapértelmezés szerint az emberek inkább számolnak nagy károkkal, mint hogy figyelmen kívül hagyják a lehetséges fenyegetéseket.” (Oulasvirta et al. 2014, 5. old.)

A felügyeleti társadalomban az adatok, és különösen a személyes adatok, digitális információk értéke megnövekedett, a magánélet védelme (*privacy*) kiemelkedő fontosságúvá vált. Gary T. Marx (2003) szerint a magánélet védelme és a felügyelet ugyanannak az értelmének a két oldala, ahol a megfigyelés/felügyelet a magánélet kiküszöbölésére törekszik a normatív megfelelés meghatározása, vagy az egyén befolyásolása céljából, esetleg saját céljaira elérése érdekében, illetve ahol a magánélet védelmére irányuló erőfeszítések a fenti hatások nullifikációját tűzik ki célul.

A megfigyelés univerzálissá válása miatt a társadalom szinte minden tagja rendelkezik valamilyen információval, (hétköznapi) tudással arról, hogy adatait, tevékenységét kormányzati, állami vagy piaci szereplők nyilvántartják, monitorozzák, értékelik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az érintettek pontosan tisztában lennének azzal, hogy kik, mikor és milyen adatgyűjtést, megfigyelést végeznek róluk. Mivel azonban a digitális adatgyűjtéssel kapcsolatban egyre több hír, anekdota és nem utolsó sorban személyes tapasztalat gyűlik össze, az érintettek számára legtöbbször tagadhatatlanná válik az adatgyűjtés ténye.

Így az információs társadalom tagjai már érzik a magánélet védelmének fontosságát, azonban eszközeik korlátozottak. Gyakran a felhasználók számára elérhető információk, például a szolgáltatási feltételek (ToS), vezérlőbeállítások túl összetettek, és a felhasználók nem értik, nem használják, és/vagy figyelmen kívül hagyják őket. (Oulasvirta et al. 2014; Héder, 2019). Sok esetben az az érintettek érzése, hogy a cégek csak és kizárólag a magánélet védelmével kapcsolatban előírt kötelezettségeiknek felelnek meg. Az így létrejövő transzparenciahiányt azonban a felhasználók általában nehezményezik, és sok esetben a legrosszabb szándékot feltételezik az átláthatatlanság mögött, s nagyobb gyakorisággal tartanak vissza információt, vagy hagyják el az adott platformot.

A megfigyeléssel kapcsolatos transzparencia pozitív hatásait több kutatás is bizonyította az online marketing, az álláspályázatok, a munkavállalók viselkedésének monitorozása, vagy éppen az internethasználat és online vásárlás terén. Oulasvirta és munkatársai (2014) ezeknek az eredményeknek mentén kezdték meg az adatgyűjtéssel kapcsolatos transzparencia hiányának hatásvizsgálatát. Kutatásukban (n = 1,897) aszimmetrikus adatgyűjtési helyzeteket elemezve úgy találták, hogy a felhasználó attribúciók változtak aszerint, hogy az érintettek mit gondoltak adatgyűjtő személyéről és szándékairól. A kísérleti forgatókönyv szerint 9 helyzetet vizsgáltak. A megadott adatgyűjtők, megfigyelést végzők identitás szempontjából lehetnek magánjellegűek, szervezeti jellegűek vagy rejtettek; a szándékaik szempontjából pedig negatívak, semlegesek, vagy rejtettek lehetnek (pozitív szándék nem szerepelt a vizsgálatban, mert a korábbi kutatások már igazolták ezek szerepét az adatvédelmi aggályok csökkentésében.) A változók kombinálásával kialakított 9x3x3 scenárióban (9 helyzet X 3 féle identitás X 3 féle szándék) vizsgálták, hogy mely tényezők gyakorolják a válaszolókra a legnagyobb hatást. A 9 helyzetből 2 tartalmazott témánk szempontjából releváns kérdést: a magán vagy közterületi videófelvétellel kapcsolatos aggályok és attribúciók problémakörét (példák ld. lent).

4. Helyzet: A háza minden szobáját éjjel-nappal videokamerák rögzítik.

Szervezet: biztonsági cég

Szándék:

- semleges: biztonsági monitoring
- negatív: a biztonsági őr a kávészünet alatt nézi, hogy mi történik nálad

Szervezet: szomszéd

Szándék:

- semleges: nem nézi meg, csak automata felvétel készül
- negatív: zsarolási szándék

9. Helyzet: Közterületi kamerák felveszik az embereket a közterületeken

Szervezet: egyetemi kutatók

Szándék:

- semleges: a tömeg viselkedésének tanulmányozása
- negatív: jelentsen, ha rosszban sántikálsz

Szervezet: munkahelyi kollégák

Szándék:

- semleges: érdekes események követése a városban
- negatív: azt figyelik, hogy munkán kívül hogy viselkedsz

Az egyes helyzeteknél érzett adatvédelmi aggályokat egy 12 fokú Likert skálán kellett jelezniük a résztvevőknek. Az összesített eredményeknél az otthoni videófelvételekkel kapcsolatban mutattak leginkább aggodalmat (1. hely), a közterületi kamerafelvételekkel kapcsolatban ez sokkal kevésbé volt érzékelhető (8. hely a 9 szituáció rangsorában).

Az eredmények azt mutatták, hogy *magánjellegű felvételkedésnél több kétség merül fel*, mint szervezetek esetén. Bár az adatgyűjtő személyazonosságának ismerete mérsékli az adatvédelmi aggályokat, azonban szándékok ismerete messze van erősebb hatás gyakorol, vagyis annál, hogy ki készíti az adott felvételt nagyobb szerepet játszik a szándék milyensége. *Az explicit negatív szándék komoly aggályt váltott ki*, de a nem ismert, *rejtett szándék is majdnem olyan erős aggodalmat okozott az értékelőkben*. Semleges szándék esetén a rejtett identitás fokozta az aggályokat, ismert *privát személy esetén viszont a rejtett szándék szinte a negatív szándékkal azonos mértékű hatást váltott ki*. A legmagasabb aggodalom szint a negatív forgatókönyvekkel társult, vagyis ha a nem ismert az adatgyűjtő, és/vagy szándékai ismeretlenek. Ha az adatgyűjtő szándéka nem ismert, a magánélettel kapcsolatos aggályok fokozódnak, mert az emberek sokkal inkább posztulálnak negatív szándékot, mint semlegest.

Hogyan interpretálhatóak a fenti eredmények a rendőrség, illetve a civil lakosság vonatkozásában?

Oulasvirta és munkatársai eredményei azt mutatják, hogy magánfelvételek esetén jelentősebb adatvédelmi aggályok merülnek fel, mint szervezeti adatgyűjtéskor. A rendőrség esetében a privát (nem szervezeti) személy a felvételkedésítő civil állampolgár, aki valamilyen rendőri intézkedést rögzít például mobiltelefonjával. Szervezeti szintű felvételnek, adatgyűjtésnek

tekinthetjük - többek közt - a rendőri munka során végzett információgyűjtést, a rendőrök számára előírt testkamerák és fedélzeti kamerák felvételeit.

Mi a helyzet a magánemberek rendőrökről, a rendőri intézkedésekről készített felvételei esetén? Itt az adatgyűjtő személye ismert, de szándéka rejtett (vagy nem teljesen ismert), vagy még valószínűbben negatív, hiszen egy rendőri intézkedés rögzítése még napjainkban sem mindennapos.

1. Mivel magánszemélyek és rejtett vagy negatív szándék esetén a fenti kutatási eredmények azt mutatják, hogy az érintettek nagyfokú aggodalmat élnek át, feltételezhető tehát, hogy a rendőri munkát *filmező civilek komoly aggodalmat és ellenállást váltanak ki a rendőrökből.*

A rendőrség, mint szervezet nyilvánvalóan végez információgyűjtést, felderítést, hiszen ez munkája szerves része.

2. A szervezetként, *kiszámíthatóan, transzparensen történő adatgyűjtés, felvételek készítés* (pl. rendőrautókban lévő fedélzeti kamerákkal, testkamerákkal) ezért feltételezhetően *nem vált ki ellenállást, adatvédelmi vagy egyéb aggályokat a civil lakosságból.*

A fenti hipotéziseket több szakirodalom, kutatás is alátámasztani látszik, kérdés azonban hogy milyen érintetti oktulajdonítás áll ezek mögött. Lássuk először a civil felvételek készítés mögött álló néhány fontosabb hatást.

4. A civil felvételek készítés mögött álló okok és attribúciók

„Ha nem én lennék, akkor a 4 rendőrnek továbbra is megvolna a munkája, ami más problémákat okozna. A videóm világszerte elterjedt, hogy mindenki láthassa és megismerhesse!! [...] A rendőrség egészen biztosan valami fedősztorival a szőnyeg alá söpörte volna az ügyet. [...] Mert lehetett volna egy a te a szeretteid közül is, és akkor te is szeretnéd tudni az igazságot.”

(Darnella Frazier George Floyd haláláról készített felvételéről saját facebook oldalán, 2020.május 27.)

Az elmúlt években az Egyesült Államokban több olyan erőszak alkalmazásával járó, súlyos sebesüléshez és/vagy halálhoz vezető rendőrségi intézkedés történt, melyet vagy a szolgálati gépjárművek fedélzeti kamerái, a biztonsági kamerák vagy a helyszínen tartózkodó járőrök mobiltelefonokon rögzítettek, s amelyek nagy nyilvánosságot kapva szinte sokkolták a nézőket; gondoljunk csak Eric Garner, Mike Brown, John T Williams, vagy éppen 2020-ban George Floyd színesbőrű férfiak halálára (Gaster Moll, 2014; Stalcup – Hahn, 2016).

Az hogy egy rendőri intézkedésről a járőrök felvételt készítenek, és esetleg azt meg is osztják, koránt sem jelenti azt, hogy valamilyen jogszerűtlenség, szakszerűtlenség, vagy aránytalanság történt az intézkedők részéről. Azt viszont mindenképpen jelenti, hogy a *járőrök* úgy vélték, hogy olyan eseménynek tanúi, melyet valamilyen okból meg kell örökíteniük. A felvételek készítés feltehetően érzelmileg telített pillanatában valószínűleg nem gondolták át, hogy miért is rögzítik az adott eseményt, ugyanis az ilyen súlyos helyzetekben történt felvételek készítés mögött akut helyzeti és hosszú távú motivációs hatások egyaránt megtalálhatóak.

A *helyzeti elemek, okok* közül kiemelendő, hogy valamilyen szokatlan, vagy ijesztő, érzelmileg megterhelő esemény zajlik. A felvételkedés egyfelől eltávolíthat az eseményektől, másfelől a felvételkedésen keresztül regulálhatja a felmerülő negatív érzelmeket (félelmet, haragot, gyűlöletet, aggodalmat), mert a kamera mögött a felvételkedítő kvázi felveszi a „rögzítő riporter” szerepét, aki mintegy pártatlanul az utókornak rögzíti az eseményeket.

Sok esetben azonban a felvételkedítők nem hogy eltávolodnak, hanem még inkább bevonódnak az eseményekbe, s a felvételt annak dokumentálására használják, hogy őket, vagy valaki mást valamely elfogadhatatlan atrocitás éri. Ezt a viselkedést legtöbbször a helyzetben érzett félelem, vagy rettegés motiválja, hogy a felvételkedítővel, vagy rokonával valamilyen, akár tragikus kimenetelű esemény történhet. A felvételek közben gyakran elhangzik a „figyelmeztetés”, hogy rögzítik az eseményt, ezzel mintegy erőfeszítést téve, hogy a helyzet ne eszkalálódjon tovább, illetve akár fenyegető jelleggel is, hogy az intézkedő tudatában legyen annak, hogy tevékenységét megörökítik, s ezért hagyja abba a „törvénytelen séget”.

A leginkább kimutatható *motivációs tényezők* a felvételt készítő háttér-karakterisztikáival (rassz és etnikum), illetve a rendőrséggel kapcsolatos előzetes személyes tapasztalataival állnak szoros kapcsolatban. Farmer et al. (2015) összefoglalása alapján valamilyen etnikai, társadalmi minoritáshoz tartozó, vagy nem fehér rasszú (például afrikai-amerikai) személyek több negatív személyes tapasztalattal rendelkeznek a rendőri munkával kapcsolatban, kevésbé bíznak a hatóságokban és az igazságszolgáltatásban, több ízben tapasztaltak már jogtalanságokat maguk, vagy ismerőseik körében, magukat sokszor a rendszer elnyomottainak, a társadalmi igazságtalanság áldozatainak tekintik. Ezek a személyek nem bíznak abban, hogy a rendőrök az ő érdekeiket fogják képviselni, intézkedéseikben betartják a törvényes kereteket s csak a szükséges kényszerítő eszközt alkalmazzák, s nem okoznak súlyos, akár halálos sérülést.

A másik fontos tényező a társadalmi igazságosságba (*social justice*) vetett hit. Azok, akik számára az egyenlőség, a jogszerű eljárás fontos, és hisznek abban, hogy tetteikkel hozzá tudnak járulni ehhez, nagyobb hajlandóságot mutattak arra, hogy valamilyen rendőri túlkapást lefotózzanak. A jogtudatosság, illetve a felvételkedítés elrettentő hatásában (*deterrent effect*), vagy a rendőrség működésének transzparenssebbé tételében való hit is növeli a felvételkedítés valószínűségét.

A fentiek alapján két nagy csoport látszik elkülönülni:

1. az áldozattal azonosulók
2. a rendőri tevékenységet, a jogszerűséget, szakszerűséget kifogásolók

A két csoport közti különbség jól illusztrálható a George Floyd ellen 2020. május 25-én végrehajtott halálos kimenetelű rendőri intézkedés szemtanúinak viselkedésével.

1. Az áldozattal azonosulók: Ez a csoport azért készíti a felvételt, mert úgy látja, hogy valamilyen szempontból ő is hasonló az intézkedés alanyához, és ez az intézkedés akár őt is érhetné. Darnella Frazier, az a 17 éves szinesbőrű tinédzser, aki a George Floyd elleni intézkedésről mobiltelefonjával felvételt készített majd azt megosztotta az interneten, így vall erről az intézkedő rendőr elleni perben:

„Amikor George Floydra nézek... apámra, testvéreimre, unokatestvéreimre, nagybátyáimra nézek, mert mind fekete. Fekete szüleim vannak, fekete apám van, fekete testvérem van, vannak fekete barátaim, és én ... ahogy ezt nézem, arra gondolok, hogy akár az egyikük is lehetett volna.”

Az ebbe a csoportba tartozó felvételnéző, gyakran valamilyen társadalmi kisebbség tagja, aki magát a rendőri intézkedés áldozatához hasonlóan érzi, esetleg már volt hasonló rossz tapasztalata hivatalos személlyel maga, rokona, vagy ismerőse által. Ennél a csoportnál erős a helyzeti tényezők hatása, gyakran tetten érhetőek felfokozott érzelmek, félelem, zavarodottság a felvételek alatt. A helyzet felett érzett kontrolljuk alacsony.

„Nehéz volt, mert úgy éreztem, hogy nem tehetek semmit, mint szemlélő, hogy nála van a hatalom (*az intézkedő rendőrnél*), és úgy éreztem, hogy cserben hagyom őt. (*George Floyd-ot*)

Részlet Darnella Frazier vallomásából, 2021. március 30.

A felvételt a helyzet feletti kontroll növelése, illetve akár a hatóság elleni „önvédelem” miatt készítik. Nem érzik úgy, hogy az események rögzítésén kívül bármi mást is tehetnének, hiszen ez akár rájuk is veszélyes eredménnyel végződhetne.

„Kiskorú vagyok! 17 éves, természetesen fogok megküzdeni egy zsaruval... A küzdelem csak oda vezetett volna, hogy valaki más is meghal, vagy George (nyugodjon békében) helyzetébe kerül.”

Részlet Darnella Frazier 2020. május 27-i facebook posztjából

Esetükben a felvételnézés mögött álló attribúció legvalószínűbb oka, hogy úgy vélik, hogy a rendőrök elfogultan és igazságtalanul járnak el egy specifikus csoporthoz tartozó személlyel szemben, s bármilyen törvényteleniséget el fognak simítani, ha erről nem készül felvétel.

Összefoglalva az áldozattal azonosuló csoportra a rendőrség ellen „intézményesült bizalmatlanság” jellemző. Az eseményekben vagy tényleges okok miatt, vagy az áldozattal történő nagyfokú azonosulás miatt veszélyeztetve érzik magukat, érzelmileg bevonódnak ugyanakkor úgy gondolják, hogy a helyzetben kontrolljuk minimális. A felvételnézés mögött álló feltételezés, hogy dokumentálás nélkül az igazság elsikkadna, azt a hatóságok a maguk szája-íze szerint (ki)fordítanák, esetleg maga az intézkedés végződhetne tragikus módon. A felvétel kezelésével kapcsolatban elsősorban a nyilvánosság erejében bíznak.

A másik csoport a **rendőri tevékenységet, a jogszerűséget, szakszerűséget kifogásolók**: Ez a csoport olyan személyekből áll, akik számára a társadalmi igazságosság, a jogszerűség, az egyenlőség rendkívül fontos, akik „nem bírják nézni”, hogy bármely személyt, bármely kisebbség tagját jogszerűtlenség, hátrány éri. Az adott helyzetben leggyakrabban mutatott érzelmük a felháborodott cselekvésvágy, az általuk helytelennek ítélt intézkedés megakadályozása, törvényes mederbe terelése. Ennek a csoportnak a tagjai sokszor diákok, fiatalok, aktivisták, de olyan személyek is, akik a látottakat igazságtalannak, jogtalanak vagy éppen törvénytelennek ítélik. Az ő esetükben a felvételnézés mögött lévő okok közül kiemelkedik a törvényesség biztosítása. Míg az áldozattal azonosulók nem bíznak az igazságszolgáltatásban, a szakszerűséget kifogásolók a rendszert legitimnek látják, és a felvételt azért készítik, hogy a törvényt megszegő rendőrök később az igazságszolgáltatás kereti között nyerjék el méltó büntetésük, s a felvételt az igazságszolgáltatásban felhasználandó bizonyítékként kezelik.

5. Rendőrök és felvételek

A rendőri munkáról készült felvételek lehetősége és jogossága máig vitatott kérdés (Kies 2011, Potere 2012, Szeghalmi – Pap, 2015). Az mindenképpen elmondható, hogy az érintett

rendőrtisztek nem lelkesednek, de törvényességi okok miatt eltűrik tevékenységük civil rögzítését (Farmer et al., 2015). Másként kezelik a „hivatalos” és „nem hivatalos” felvételeket (Haggerty – Sandhu, 2014): sokkal jobban tartanak a magánemberek által készített felvételektől, attól, hogy illetéktelen kezekbe kerül, s rontja a rendőrségről kialakított képet.

A többek közt a magánemberek által készített felvételeknek a hatására kötelezően bevezetett rendőri testkamerák használatával kapcsolatban igen komoly civil elvárások és remények láthatóak. Nem is ok nélkül, ugyanis több kutatás is a hivatalból működtetett kamerák pozitív hatásairól számol be (IACP Study, 2005, Ramirez, é.n.), különösen az erőszak alkalmazását igénylő esetek és az intézkedő rendőrök elleni panaszok számának csökkenésében.

A kötelező testkamerafelvételek mellett érvelők úgy gondolják, hogy e felvételek növelni fogják a rendőrségi munka transzparenciáját és a rendőrök elszámoltathatóságát, s élvezik a lakosság támogatását. Míg azonban többen (Gaster Moll, 2014; Schneider 2021) úgy látják, hogy a testkamerák önmagukban nem oldják meg a problémát, megnehezíthetik a rendőri munkát és akár az áldozatok érdekeit is veszélyeztethetik.

6. Összefoglalás

A dolgozat bemutatta a felügyeleti társadalomban megjelenő civil és rendvédelmi aggályokat a magánszemélyek (mint például egy rendőri intézkedést filmező állampolgárok), illetve a szervezetek (mint például a rendőrség) által folytatott adatgyűjtéssel, felvételkészítéssel kapcsolatban. Az eredmények azt mutatják, hogy magánszemélyek bizalmatlansága a hatóságok felé növeli a felvételi hajlandóságot, s a nem ismert, vagy negatív szándékkal történő eseményrögzítés aggodalommal tölti el az intézkedő rendőröket. Ezzel szemben a transzparanszen, az igazságszolgáltatás érdekében, a szervezeti keretek között működtetett felvevőeszközökkel szemben az állampolgároknak kevesebb fenntartása van, s sok esetben a rendőri munkára is pozitív hatást gyakorolnak.

A felvételkészítés a digitális kor mindennapjaihoz szervesen hozzátartozó esemény. A transzparenszen működő rendvédelmi felvevőeszközök, az elkészült felvételek átláthatóbb kezelése csökkentheti a negatív civil és rendvédelmi attribúciók létrejöttét, és jelentősen javíthatja a rendőrségbe vetett közbizalmat, s hozzájárulhat egy sikeresebb, a köz érdekét jobban képviselő modern rendvédelmi működéshez.

Hivatkozások

Andrejevic, Mark: *Ubiquitous surveillance* in: Ball, Kirstie - Haggerty, Kevin - Lyon, David (eds.) 2012: Routledge Handbook of Surveillance Studies, Routledge, London, New York, 91-98.

Bárd Petra, Borbíró Andrea (2010): *Kontrollálatlan kontrolltársadalom*. Kriminológiai Tanulmányok 47(1): 87-112.

Cohen, Stanley (1985): *Visions of Social Control: Crime Punishment and Classification*. Cambridge: Polity.

Darnella Frazier tanúvallomása Derek Chauvin elleni perben (2021): <https://www.youtube.com/watch?v=g-GKW8ScdKQ> (letöltési idő: 2021. április 5.)

Farmer, Ashley K. - Sun, Ivan Y. - Starks, Brian Chad (2015): *Willingness to Record Police-Public Encounters: The Impact of Race and Social and Legal Consciousness, Race and Justice*. Vol. 5(4) 356-377.

Foucault, Michel (1977): *Felügyelet és büntetés. A börtön története*. Budapest: Gondolat Kiadó, 1990

Gaster Moll, Maya (2015): *Police Body Cameras & The Mike Brown Law: Is more surveillance the answer?* Written for AFR 372C, a course entitled "Race, Gender, and Surveillance" at UT Austin, Fall 2014.; https://www.academia.edu/10304239/Police_Body_Cameras_and_The_Mike_Brown_Law_Is_More_Surveillance_The_Answer (letöltési idő: 2021. március 28.)

Haggerty Kevin D. and Ericson, Richard V. (2000): *The Surveillant Assemblage*. British Journal of Sociology 51 (4): 605-622. Edmond and San Roque: Justicia's Gaze Surveillance & Society 11(3) 270

Haggerty, Kevin D. and Ericson, Richard V. eds. (2006): *The New Politics of Surveillance and Visibility*. Toronto: University of Toronto Press.

Haggerty, Kevin D. - Sandhu, Ajay: *The police crisis of visibility*. IEEE Technology & Society Magazine 2014, Summer: 9-12. 2014.

Héder Klára (2019): „A személyre szabott ajánlatok” adatvédelmi kérdései; In: III. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötete (szerk: Marton et al.), Pannon Egyetem, 211-217. http://uni-pen.hu/files/konferencia/2018/Turbizt_kotet_2018.pdf (letöltési idő: 2021. április 3.)

Kies, Marianne F. (2011): *Policing the police: Freedom of the press, the right to privacy, and civilian recordings of police activity*. The George Washington Law Review, 80, 274–310.

Lyon, David (1994): *The Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society*, University of Minnesota Press

Lyon, David (2007): *Surveillance Studies: An Overview*, Cambridge: Polity

Lyon, David, ed. (2006): *Theorizing Surveillance: The panopticon and beyond*. Cullumpton: Willan Publishing.

Marx, Gary T. (2003): *A Tack in the Shoe. Neutralizing and Resisting the New Surveillance*. Journal of Social Issues 59 (2): 369 – 390.

Murakami Wood, David, Ball, Kristie, Lyon, David, Norris, Clive, & Raab, Charles (2006): *A Report on the Surveillance Society*. Wilmslow: Office of the Information Commissioner; <https://ico.org.uk/media/about-the-ico/documents/1042390/surveillance-society-full-report-2006.pdf> (letöltési idő: 2020. 01. 18.)

Oulasvirta, Antti - Suomalainen, Tiia - Hamari, Juho - Lampinen, Airi - Karvonen, Kristiina (2014): *Transparency of Intentions Decreases Privacy Concerns in Ubiquitous Surveillance*. Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking Vol. 17(10), 633-638.

Pólya Tamás. (2012): Goffman online. *Mediatizált dramaturgiai szerepek és közönségek az új mediális (digitális) személyközi kommunikációban*. Századvég. 66. 19-50.

Potere, Michael (2012): *Who will watch the watchmen? Citizens recording police conduct*. Northwestern University Law Review, Vol. 106(1)

Potts, Jason. (2015): *The Impact of Police Video Recordings on Policing Strategies*. 10.13140/RG.2.2.14335.51365.

IACP (International Association of Chiefs of Police) Study (2005): *The impact of video evidence on modern policing: research and best practices from the IACP study on in-car cameras*. <https://cops.usdoj.gov/RIC/Publications/cops-w0404-pub.pdf> (letöltési idő: 2021. március 30.)

Ramirez, Eugene (é.n., 2014 januárja után): *A report on body worn cameras*; https://bja.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh186/files/media/document/14-005_report_body_worn_cameras.pdf

Schneider, Christopher (2021): *Body cameras alone will not lead to police reform*. https://www.daily-journal.com/opinion/schneider-body-cameras-alone-will-not-lead-to-police-reform/article_502f9dd6-7a13-11eb-9922-63b0152a21ae.html

Stalcup, Meg – Hahn, Charles (2016): *Cops, cameras, and the policing of ethics*. *Theoretical Criminology* 2016, Vol. 20(4) 482–501.

Szeghalmi Veronika – Papp János Tamás (2015): *A rendőr képmásának védelme – A vita jelenlegi állása*. *Iustum Aequum Salutare* XI. 2015. 4. 95–110; <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20154sz/06.pdf> (letöltési idő: 2021. április 4.)

Bálint Krisztián: Biztonsági kamerákon alapuló hallgatói jelenléti ívkészítő rendszer analitikai funkciói¹

Absztrakt

Modern biztonsági kamerarendszerek által adott a lehetőség arra, hogy az egyetemek a hallgatók óralátogatásáról online jelenléti ívet készítsenek automatizált módon. Kutatói kérdésként fogalmazódik meg, hogy milyen kamera analitikai funkciók szükségesek a sikeres jelenléti ív elkészítéséhez, illetve, hogy hogyan lehetne csökkenteni a generált adatmennyiségeket a hatékonyabb adattárolás érdekében? A rendelkezésre álló tudományos munkák áttekintése által megállapítható, hogy arcérzékelésre, arcazonosításra, emberszámlásra és mesterséges intelligencia alkalmazására van szükség a H.265 kódolási eljárás kiválasztása mellett.

Kulcsszavak: arcfelismerés, arcazonosítás, emberszámlálás, online jelenléti ív, videotömörítő algoritmus.

1.Bevezetés

A modern kamerarendszerek használata napjainkban már nem kiváltság, hiszen az élet minden területén megtalálhatóak és széleskörűen alkalmazzák őket. Az oktatási intézményekben egyre inkább elterjednek, mivel használatuk számos előnnyel jár. A biztonság iránti igény folyamatosan növekszik, amelynek a kamerarendszerek megpróbálnak eleget tenni.

A mai modern biztonsági kamerarendszereket lehetőség függvényében célszerű továbbfejleszteni a bennük rejlő lehetőségeket még inkább kihasználni.

Az egyetemeken a tanárok napi szinten készítik hallgatói jelenléti ívet, mivel a tanulók óralátogatását ajánlatos figyelemmel kísérni. Ez egy szükséges rutinszerű feladat, amely a tanórákból értékes perceket vesz el. Ezen okból kifolyólag célszerű megvizsgálni azt, hogy vajon a legújabb biztonsági kamerák, amelyek már komplex analitikai funkciókkal rendelkeznek, vajon képesek lennének-e a hallgatók óralátogatásáról jelenléti ívet készíteni teljesen automatizált módon?

Ahhoz, hogy a rendszer megvalósulhasson a következő analitikai funkciókat szükségszerű megvizsgálni:

- Arcérzékelés,
- Arcazonosítás,
- Emberszámlálás,
- Black and white list.

Minnél nagyobb felbontással rendelkezik a biztonsági kamera, értelemszerűen annál több adatot generál. A nagyobb pixelsűrűség precízebb azonosítást tesz lehetővé, amelynek komoly ára van. Ez pedig a megnövekedett adatmennyiség. Ennek csökkentése érdekében a rendelkezésre álló videotömörítési algoritmusokat is tanulmányozni kell, úgy mint:

¹ Phd hallgató, Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola
balint.krisztian1@uni-obuda.hu

„Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-1 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

- MJPEG,
- H.264,
- H.265.

2.Kutatási kérdés

A tudományos probléma egy olyan kérdés, vagy feladat, amelynek megválaszolását nem lehet azonnal megtenni (Tokody, 2020). A tudományos probléma gondolatait ezért kutatási kérdések segítségével kell megfogalmazni. Jelen tanulmányban két kutatási kérdés kerül megfogalmazásra, amelyek azt hivatottak vizsgálni, hogy milyen feltételek szükségesek ahhoz, hogy a jelenléti ívkészítő rendszer létrejöhsen? A kutatási kérdések a következők:

K1. Kutatási kérdés:

Milyen analitikai funkciók szükségesek a hallgatói jelenléti ívkészítéshez?

K2. Kutatási kérdés:

Hogyan lehetne csökkenteni a kamerák által generált adatmennyiségeket?

3.A téma kutatásának hipotézise

A hipotézis egy olyan kijelentés, amely a kutató feltételezéseit fejezi ki a problémában szereplő változókra, azok kapcsolatára vonatkozóan (Falus, 2004).

A fejlett kameramegoldásoknak köszönhetően elképzelhető, hogy a már rendelkezésre álló technikai megoldások egyesítésével, valamint azok továbbgondolásával egy olyan új rendszert lehetne megalkotni, amely az oktatási intézmények számára új lehetőségeket biztosítana az adminisztráció területén. Nem mellesleg a környezetvédelmet is szem előtt tartva a felhasznált papírmennyiséget is csökkenteni lehetne, mivel a rendszer digitális formátumban készítené el a jelenléti ívet és bocsájtaná a tanárok rendelkezésére teljesen automatizált módon.

4.Hipotézis

Feltételezhető, hogy a biztonsági kamerák képesek lehetnek a hallgatókról online jelenléti ívet készíteni.

Biztonsági kamerák analitikai funkciói

A biztonsági kamerák számos olyan funkcióval rendelkeznek, amelyek a hatékonyságukat jelentősen megnöveli. Míg régebben egy terület kizárólagos megfigyelésére használták őket, addig ma már számos komplex funkciót is képesek ellátni. A nappali megfigyelés helyett éjszaka is alkalmazhatóak, valamint hőérzékelős szenzoruk segítségével akár a tűzvédelem részeként is használhatóak. Ezen felül képessé váltak a folyamatos emberkövetésre, elhagyott tárgy észlelésére, illetve viselkedéselemzésre is.

Az oktatási intézményekben a hallgatói jelenléti ív készítése biztonsági kamerák által újdonságnak számít, ezért ennek a megvalósítása nem egyszerű feladat. A fejlett analitikai funkciók megvizsgálása által választ lehet kapni arra a kérdésre, hogy a biztonsági kamerák képesek lehetnek-e jelenléti ívet készíteni?

Arcérzékelés

A biztonsági kamerák számára az arcérzékelés egy összetett és komoly feladat. Az emberek számára az arcérzékelés egy természetes magatartól értendő folyamat, hiszen bárki képes megkülönböztetni az arcot a többi testrésztől. Ahhoz, hogy ezt egy számítógép, illetve biztonsági kamera is meg tudja tenni, beépített processzora és mesterséges intelligencia használatra van szükség.

Az AdaBoost tanulásra képes algoritmus segítségével a kamera képes felismerni az arcot. Működésének lényege, hogy téglalap alakú régiókat használ. Ezen belül a legtöbbet alkalmazott módszer a két téglalapos régiók egyszerre történő vizsgálata. Az egyik régió az eredeti, míg a másik az integrált képet vizsgálja a detektor segítségével.

Arcazonosítás

Az arcérzékelést az arcazonosítás követi. Az arcfelismerő rendszer működése az emberi arc jellegzetes jegyeinek geometriai elrendezésén, ezen pontok távolságainak összehasonlításán alapszik. Biztonsági szintje valamivel alacsonyabb, mint az ujjlenyomat azonosításé. Előnye viszont, hogy semmiféle fizikai kontaktus nem szükséges a biometrikus leolvasóval szemben, valamint, hogy kültérben és beltérben is alkalmazható. A arcazonosítás során nincsen szükség aktív részvételre, elegendő mindössze elhaladni a kamera előtt (Oktel, 2018).

Az iskolai arcfelismerésnek a következő előnyei vannak a többi biometrikus azonosításhoz képest:

- Távoli azonosítás,
- Gyorsaság,
- Egyszerre több hallgató felismerése.

Hátrányként fogalmazható meg:

- Ha több hallgató egymást takarva megy be a tanterembe,
- Túl kontrasztos háttér,
- A hallgatók szándékosan takarják az arcukat.
- Az arcfelismerő algoritmus nem megfelelő működése.

Emberszámlálás

Az emberszámlálás egy olyan funkció, amely képes az emberek folyamatos számlálásra. Ilyen kameramegoldásokat számos helyen alkalmaznak, úgy mint:

- Bevásárlóközpontokban,
- Vendéglátói létesítményekben,
- Szabadtéri és időszakos rendezvények esetében,
- Határrendészeti feladatok során.

Az online jelenléti ívkészítés során szükség mutatkozik az emberszámlálás analitikai funkcióra is, mivel képes a hallgatói létszámot figyelemmel kíséreni.

Az ilyen kamerák általában dual-lens (dupla lencsés) kamerák. Az egy lencsés kamerák az embereket tévesen azonosítják, így azok számos tárgyat is emberként észlelnek. A változó látási viszonyok, illetve az árnyékok is negatívan hatnak ki az emberszámlálásra. Ezzel szemben a

dual-lens kamerák két képet készítenek egyszerre a személyről, ez által létrehozva a háromdimenziós képet.

Black and white list

A Black and white list (fekete és fehér lista) a gyanús személyek kiszűrésére lett kifejlesztve. A működésének lényege, hogy egy olyan adatbázist használ, amelyben különböző személyek vannak feltöltve. A fehér lista értelemszerűen azokat a személyeket jelenti, akik kellő jogosultság birtokában beléphetnek egy adott területre. A rendszer képes ezeket az embereket felismerni, az arcdetektálás és arcazonosítás analitikai funkciókra támaszkodva. Az egyetemeken esetében ez egy hasznos funkció, mivel így ki lehet szűrni a gyanús személyeket.

A KI kutatói kérdésre, hogy milyen analitikai funkciók szükségesek a hallgatói jelenléti ív elkészítéséhez a válasz a következő: arcérzéklés, arcfelismerés, emberszámlálás, black and white list. Ezek a funkciók mind mesterséges intelligencián alapszanak. Beépített mesterséges intelligencia nélkül a jelenléti ív nem jöhet létre.

Videotömörítési algoritmusok

A biztonsági kamerák fejlődésével a pixelszám folyamatosan növekedett, amely még élesebb képet és magasabb videofelbontást tett lehetővé. 10 évvel ezelőtt a 640x480 képfelbontás szenzációnak számított, addig ma már a 4K jelenti az abszolút csúcst. Minnél nagyobb a pixelsűrűség értelemszerűen annál nagyobb a létrehozott adatmennyiség is. Az NVR (Network Video Recorder – Hálózati videórögzítő) merevlemeze így könnyen telítődik adattal, ezért megfelelő adatmenedzsmentet kell alkalmazni. Az elérendő cél a legmagasabb képfelbontás alkalmazása a leghatékonyabb adattömörítési eljárás mellett.

Egy video valójában nem más, mint állóképek sorozata. A legtöbb képtömörítési és videotömörítési eljárás veszteséges, ami azt jelenti, hogy a betömörített anyag legyen szó akár hallgatói fényképről, akár videoról nem tökéletesen azonos az eredetivel. A veszteséges tömörítési eljárások alkalmazásának célja az, hogy az eredetivel közel egyező információtartalmat sokkal kisebb helyen lehessen tárolni, miközben a tömörített és az eredeti képanyag közötti eltérés a minimális szinten tartható (Geeks, 2010).

MJPEG

Az egyik legismertebb tömörítési eljárás a JPEG (Joint Photographic Experts Group), amelyet széleskörűen alkalmaznak. A mozgókép JPEG (M-JPEG vagy MJPEG) formátumban tömörített, digitális fényképezőgépek, webkamerák és más mobil eszközök által készített fájl, amelyet JPEG képek sorozata alkotja. Az M-JPEG formátum könnyen szerkeszthető, de jelentős mennyiségű lemezterületet foglal el (Sibeal, 2021). A biztonsági kamerarendszerek széleskörűen alkalmazzák ezt a technológiát. Napjainkban az MJPEG algoritmus a nagyfelbontású kamerák esetében kevésbé hatékony, mivel a megnövekedett adatmennyiséget nem tudja kellő képpen redukálni.

H.264

A H.264 a HD térhódításával nagy népszerűsége tett szert. Kiváló minőség érhető el vele és nagyon rugalmas (Szepesi, 2018). A videotömörítő algoritmus a HD felbontású videókat nagy hatékonysággal képes tömöríteni. A H.264 akár 80%-al képes csökkenteni fájl méretét a Motion JPEG-hez képest. A szabvány alkalmazása előtt gyakran előfordult, hogy a biztonsági kamerák esetében csökkentették a felbontás részletességét a digitális adattárolás korlátai miatt.

H.265

A stream sávszélességigény további csökkentése érdekében kidolgozásra került a H.265 szabvány, amely még hatékonyabb tömörítésre képes, mint a népszerű elődje. A H.265-nek több elnevezése is van, úgy mint a HEVC, vagy az MPEG-H-Part 2.

Ez az algoritmus az elődjével összehasonlítva a H.264-gyel feleakkora fájl méretet produkál azonos méret mellett, vagyis a tömörítés a duplájára nőtt. Hasonlóan működik, mint a H.264-es szabvány. Mindkét szabvány a mozgás-előrejelzést alkalmazza azért, hogy olyan területeket találjon, amelyek redundánsak (nem változnak) a képkockán belül. Ha ezen a területen ilyet talál a kodek, akkor csak a hivatkozást menti el. Ezek a blokkok a H.264-ben 16×16 pixelesek lehetnek, míg a HEVC esetében akár 64×64 pixelesek is (Erdős, 2016).

5. Az algoritmusok hatékonyságának összehasonlítása

Az online jelenléti ívkészítő rendszer több biztonsági kamerából álló rendszer. Működésének sajátossága, hogy a kamerákat a tanterem bejárata elé kell elhelyezni. Ezt a módszert alkalmazva, amikor a hallgató belép a tanterembe az azonosítás mindenképpen megtörténik. A tanterem bejárata elé elhelyezett kamera több okból is előnyös:

- Az oktatás során nem zavarja a hallgatókat, mivel nem egy esetben bebizonyosodott, hogy a tantermi kamera feszültséget, frusztrációt válthat ki a tanulók körében (Bálint, 2021).
- A holt terek elkerülhetőek, mivel a bejárat előtt elhelyezett kamera minden egyes esetben képes regisztrálni a tanulót.

A kutatás során három különböző kameratípus került megvizsgálásra. Ezek a következők voltak:

- HD felbontású kamera,
- Full HD pixelsűrűségű kamera,
- 4K-s, vagyis Ultra HD kamera.

A számítás során egy 24 kamerából álló rendszerre esett a választás, mivel az oktatási intézményekben számos tanterem található. A kalkuláció során heti 5 napos működés lett figyelembe véve, mivel a tanítás általában hétfőtől-péntekig szokott tartani. Az egyetem falai között az aktív tanítás reggel 8 és este 20h között valószínűsíthető, ezért a napi órák száma 12. Az alábbi első táblázat a különböző video tömörítési eljárások közötti hatékonyságot prezentálja:

Felbontás	Tömörítési eljárás	Kamerák száma	Napok száma	Napi órák száma	Szükséges hálózati sávszélesség	Adat-mennyiség
1.3MP (HD)	Tömörítés nélkül	24	5	12	16Gbit/s	497TB
1.3MP (HD)	MJPEG	24	5	12	873 Mbit/s	24TB
1.3MP (HD)	H.264	24	5	12	145 Mbit/s	4016GB

1.3MP (HD)	H.265	24	5	12	130 Mbit/s	3613GB
2MP (1080p)	Tömörítés nélkül	24	5	12	27 Gbit/s	787TB
2MP (1080p)	MJPEG	24	5	12	1.35Gbit/s	38TB
2MP (1080p)	H.264	24	5	12	230 Mbit/s	6354GB
2MP (1080p)	H.265	24	5	12	177 Mbit/s	4904 GB
10 MP	Tömörítés nélkül	24	5	12	135 Gbit/s	3811TB
10 MP	MJPEG	24	5	12	6.6 Gbit/s	185TB
10 MP	H.264	24	5	12	1.1 Gbit/s	31TB
10 MP	H.265	24	5	12	858 Mbit/s	24TB

Táblázat 1: Biztonsági kamerák különböző tömörítési eljárásainak hatékonysága (Bálint, 2020)

A kapott eredmények alapján a K2 kutatási kérdésre a megoldás, miszerint hogyan lehetne csökkenteni a kamerák által generált adatmennyiségeket a válasz a H.265-ös videotömörítési szabvány alkalmazása lenne.

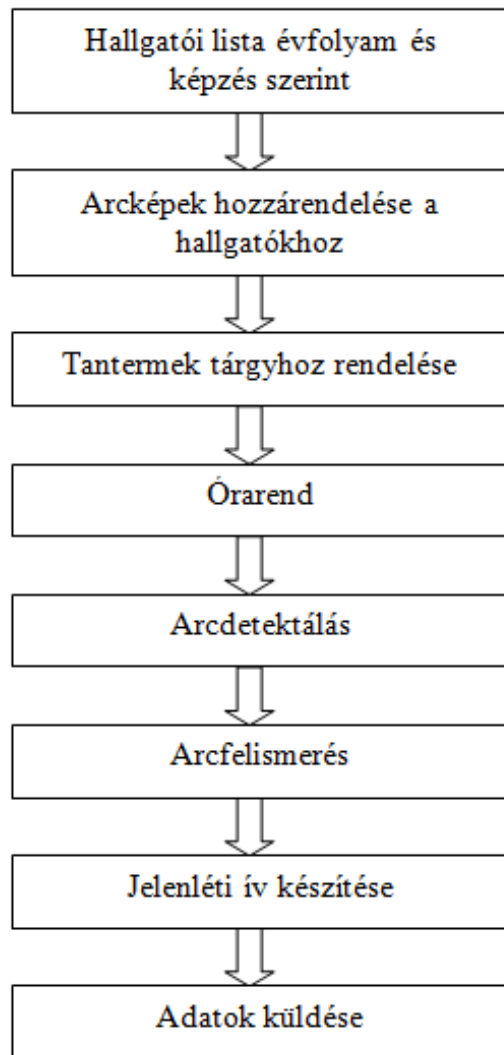
6.A jelenléti ívkészítő rendszer működésének sémája

A jelenléti ívkészítő rendszer számos elemből tevődik össze. A black and white analitikai megoldást alkalmazva a kamerarendszert fel lehet tölteni a hallgatók névsorával. Ezeket az adatokat rendezni kell évfolyam és képzés szerint a nagyobb áttekinthetőség érdekében. A tanulók neve mellé (név és vezetéknev) arcképeket kell társítani azonosítás céljából.

Ahhoz, hogy a jelenléti ív megvalósulhasson a rendszernek ismernie kell a tanteremek számát valamint a hallgatói órarendet. Az órarendek hozzáadása által tudni fogja a kamera, hogy a hallgató milyen tanórán tartózkodik és melyik tanteremben.

A kamerának képesnek kell lennie az arcdetektálásra, illetve az arcfelismerésre is. A feltöltött adatok alapján a rendszer képes azonosítani a hallgatót név és tartózkodási hely alapján.

Utolsó lépésként a jelenléti ív készítése megtörténik. A rendszer ezt elküldi egy előre megadott helyre, jelen esetben a tanár email címére. A jelenléti ívkészítő rendszer működésének sémáját az alábbi első ábra prezentálja:

Ábra1: Hallgatói jelenléti ív készítésre alkalmas kamerarendszer struktúrája (Bálint, 2021a)

7.Összegzés

Összegzésképpen kijelenthető, hogy a hipotézis beigazolódott, miszerint a biztonsági kamerák képesek lehetnek a hallgatókról online jelenléti ívet készíteni. A kutatás során megállapítást nyert, hogy mely analitikai funkciókra szükségesek ehhez. Ezen okból kifolyólag olyan biztonsági kamerákat kell alkalmazni amelyek ismerik a tanulmányban bemutatott fontosabb analitikai funkciókat.

A biztonsági kamerák által generált adatmennyiség csökkentése érdekében a H.265-ös videotömörítő algoritmust célszerű választani a H.264, illetve az MJPEG tömörítéssel szemben. Minnél nagyobb képfelbontással rendelkezik a kamera, annál inkább a H.265-ös szabvány alkalmazása javasolt.

Az adatok tárolása jelen esetben az NVR merevlemezen történik. Lehetőség függvényében egy nagy kapacitású és gyors írási és olvasási képességgel rendelkező merevlemez kell beszerezni.

Hivatkozások

- Bálint, K. (2021). *Automatizált elektronikus blokklánc alapú hallgatói jelenléti ív alkalmazásának lehetőségei modern egyetemi biztonsági kamerák által*. Budapest: Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola.
- Bálint, K. (2020). Composition of an Automated Attendance Register of Students by Security Cameras, as part of Smart City. *Interdisciplinary Description of Complex Systems Smart City*, 1-8.
- Bálint, K. (2021a). Possibilities for the Utilization of an Automated, Electronic Blockchain-based, Students' Attendance Register, using a Universities' Modern Security Cameras, *Acta Polytechnica Hungarica, Volume 18, Issue Numer 2*. 127-142.
- Erdős, M. (2016). *Sok a kérdés az új tömörítés koru*. Letöltés dátuma: 2021.03.27, forrás: <https://bit.ly/3vYEIag>
- Falus, I. (2004). *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*, Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
- Geeks (2010). *Így működik a H.264 kódolás*. Letöltés dátuma: 2021.03.27, forrás: <https://bit.ly/3fbxxFN>
- Oktel (2018). *Arc és hangazonosítás*. Letöltés dátuma: 2021.03.27, forrás: <https://bit.ly/3codHFm>
- Tokody, D. (2020). *Intelligens vasúti informatikai és biztonsági rendszerek fejlesztése*. Budapest: Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola.
- Sibeal (2021). *mjpegFájlkiterjesztés*. Letöltés dátuma: 2021.03.27, forrás: <https://bit.ly/39eEbHk>
- Szepesi, K (2018). *A H.264/MPEG-4 AVC mítosz*. Letöltés dátuma: 2021.03.27, forrás: <https://bit.ly/31gMP3R>

Tegyey Andrea: Gondolatok a rendőri motivációról ¹

Absztrakt

A külföldi szakirodalmakban már az 1960-as évektől kezdődően fellelhetők olyan kutatások, tanulmányok, amelyek a rendőri motiváció kérdéskörével foglalkoznak a világ számos országában. Ezzel szemben hazánkban mindeközéig meglehetősen kevés olyan vizsgálat történt, amelyek célzottan a rendőri motiváció sokrétű kérdésének valamely aspektusát tárták fel.

Jelen tanulmány célja, a vonatkozó külföldi szakirodalom, illetve a hazai vizsgálatok áttekintése, valamint annak megfogalmazása, hogy mennyiben lehet ma létjogosultsága, illetve, ha igen, milyen formában jelenik meg a rendőri motiváció vizsgálata hazánkban.

Kulcsszavak: motiváció, rendőrség, rendőr

1. Bevezetés

Írásos bizonyítékok alapján kijelenthetjük, hogy a közbiztonság, illetve annak professzionális szintű védelme egy olyan kérdés, amely az emberiséget legalább az ókortól kezdődően foglalkoztatja (Christián, 2009; Sallai, 2018; Tisza, 1925) – vagyis elmondhatjuk, hogy a rendészeti szervek múltja évezredekkel ível át. Maga a rendészet nem más, mint egy szükséges termék, amely azért született meg, hogy az emberek magukat biztonságban tudhassák (Fórizs, 2016), ám mint minden termék mögött a rendészet mögött is számos ember fáradhatatlanul munkálkodik, akik a köz java érdekében hajlandók saját szükségleteiket háttérbe szorítani.

De mit tudunk ezekről a személyekről? Mi az az ok, az a tényező, amely miatt hajlandók a haza szolgálatára lenni, milyen erők, milyen motivációk azok, amelyek egy ilyen, köztudomásúlag sokrétű veszéllyel járó pályára léptetnek és azon is tartanak valakit?

Jelen tanulmány célja annak elemzése, hogy a rendészeti szervek közül a rendőrséget kiemelve megvizsgálja, hogy eddigi ismereteink alapján mit tudunk a rendőrök motivációjáról az elmúlt évek külföldi és hazai vizsgálatainak tükrében, illetve mennyiben lehet motivációjuknak vizsgálata a jelen és a jövő releváns, tudományos igényű kérdése.

2. Gondolatok a motivációról általában

„Az emberi motivációt nem egyszerű, de nem is lehetetlen megérteni.” (Ariely, 2017, 26. o.)

Miért tesz (vagy nem tesz) meg valaki valamit?

Miért dönt valamilyen módon?

Miért viselkedik adott módon?

Olyan kérdések ezek, amelyek végső soron az emberi motivációt – vagyis azt a mozgatórugót kívánják feltárni, amely tetteinkért, döntéseinkért felelős, legyen szó akár egy olyan mindennapos döntésről, mint az étkezés, vagy olyan, az élet nagyobb szegmensét befolyásoló, mint a pályaválasztás.

Tetteink mögött minden esetben bizonyos szükségletek húzódnak meg. Ezek éppúgy lehetnek biológiai eredetűek, mint pszichés vagy társas szükségletek. A motiváció voltaképpen nem más,

¹ Phd hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola

mint egy olyan energetizáló erő, amely ezen szükségletek kielégítésének irányába hat (s így magától értetődik, hogy az érzelmekhez igen szoros kapcsolat fűzi). A motiváció forrása szerint lehet külső vagy belső (ezeket extrinzik és intrinzik motivációként különíti el a szakirodalom), iránya szerint megközelítő vagy elkerülő (pozitív, illetve negatív). (Gösiné Greguss és Bányai, 2006)

Érthető módon egy hivatás megválasztása mögött összetett motivációs bázis húzódik meg, amely magában foglalja olyan külső motiváló erők meglétét, mint példának okáért a megfelelőnek vélt anyagi jövedelmezés, ugyanakkor számos olyan (nem feltétlenül tudatosuló) belső motívum is meghúzódik mögötte, amely az egyéni karrierút szempontjából komoly jelentőséggel is bírhat (Farkas, Malkócs és Sófi, 2021). Ám ezen extrinzik és intrinzik motivátorok együttes jelenléte szükséges a pályaválasztáshoz, és a pályán történő megmaradáshoz egyaránt.

3.Miért lehet a motiváció témája egy szervezet életében fontos kérdés?

Mert az egyéni teljesítmény értelmezhető a motiváció és a képesség szorzataként, vagyis hiába rendelkezik egy szervezet kiváló képességekkel bíró dolgozókkal, amennyiben ezen személyek nem kellőképpen motiváltak, úgy nem számíthatunk tőlük kimagasló teljesítményre sem (Farkas, Jarjabka, Lóránd és Bálint, 2013). Sőt, az sem zárható ki, hogy megfelelő motivációs bázis hiányában a személyek akár el is hagyják a szervezetet, amely szervezeti szempontból egy olyan veszteség, amelynek nem csupán anyagi vonzata van, de egyúttal tudás- és kapcsolatvesztést is jelent (Farkas és Horváth, 2020). A megfelelő motiváció megléte és fenntartása tehát egy személyzeti, HR szempontból is jól értelmezhető kérdés.

Noha a rendőrség egy monopol helyzetben lévő szervezet, mégis minőségre való törekvése az, amely miatt a motivációval foglalkoznia érdemes, elvégre „...*A magas színvonalú teljesítményhez elengedhetetlen egy elkötelezett dolgozókat magában foglaló egységes szervezet, ahol a szervezeti és az egyéni célok összhangjának megteremtése biztosítja az eredmények maximalizálásának lehetőségét.*” (Buti, 2020, 44. o.)

4.A rendőrök motivációjáról

Noha a motivációkutatás hazánkban is elterjedt, ennek ellenére a rendőrök motivációjának vizsgálatával kapcsolatban meglehetősen kevés szakirodalmi értekezés született. Kétségtelen, hogy a téma felvetés rendkívül speciális, s az sem mellékes, hogy a második világháborút követően, alapvetően szovjet mintára berendezkedett szervezet (Christián, 2009; Farkas, Krauzer és Sallai, 2020; Farkas, Sallai és Krauzer, 2020) a rendszerváltást követő éveiben maga is több változáson és jogszabályi módosításokon esett át. Ezek közül jelen tanulmány szempontjából jelentős az 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló, mivel ebben jelent meg először jogszabályi szinten, hogy az állomány tagjainak bizonyos pszichikai alkalmassági követelményeknek is meg kell felelniük, s ezt a jogi szabályozást a 33/1997. IM-BM-TNM együttes rendelet, majd a 21/2000 (VIII. 23.) BM-IM-TNM együttes rendelet követte, s hosszabb ideig ezeket váltotta fel az 57/2009 (X. 30.) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet (Szabó, 2009). Végül pedig hatályba lépett a 45/2020 (XII. 16.) BM rendelet. Ezen jogszabályi keretek ismerete azért releváns, mert ezek határozták és határozzák meg a pszichológiai szakterület szervezeten belüli létjogosultságát (Tózsér, 2018), amely szakterület feladata – többek között – az alkalmassági vizsgálatok során a motiváció vizsgálata is.

Láthatjuk tehát, hogy a szervezet már évtizedekkel korábban felismerte, hogy a motivációnak és annak megfelelő szakmai vizsgálatának helye és szerepe van, s ennek okán belső szakterületi módszertani útmutatókban is megjelent vizsgálatának relevanciája. Érdekes módon azonban a

rendőrök motivációjának vizsgálata mégsem vált tudományos igényű munkák visszatérő kutatási témájává.

5. Külföldi eredmények

A külföldi szakirodalmat áttekintve láthatjuk, hogy a rendőrök motivációjának vizsgálatával kapcsolatban igen tetemes mennyiségű munka született, ám meg kell jegyeznünk, hogy nem csupán hazánkra igaz az, hogy a – legalábbis az angol nyelven – publikált munkák száma nem jelentős mennyiségű.

A szakirodalmak alapján általánosságban véve kijelenthetjük, hogy roppant szerteágazó okok vezetnek valakit erre a pályára, illetve tartanak rajta, s éppúgy megfigyelhető a biztonságra való törekvés (biztos munka, fizetés) (Moon és Hwang, 2004), mint az, hogy segíteni tudjanak másokon, vagy éppen a munka érdekessége (Monk-Turner, O’Leary és Sumter, 2010). A motiváció, valamint az elköteleződés pedig magasabb azon rendőröknél, akik úgy érzik, hogy valamilyen formában támogatást kapnak a szervezettől (Giller, Huart, Colombat és Fouquereau, 2013). Mindezek mellett ugyanakkor elmondható, hogy biztos munka, illetve juttatások azok a tényezők, amelyek a legtöbb esetben a rendőrség állományába vezetnek valakit (Elntib és Milincic, 2020).

White és munkatársai (2010) ugyanakkor rámutattak arra, hogy összefüggés van a motivációk megélése, kielégítése, valamint a munkával való elégedettség között, hiszen amennyiben a szükségleteket nem sikerül kielégíteni, úgy a munka révén megélt elégedettség is alacsonyabb lesz.

Elntib és Milincic (2020) szerzőpáros a közelmúltban egy 28 országra kiterjedő, kérdőíves vizsgálatot végzett el, amely arra kereste a választ, hogy a különböző országokban miért dönt valaki úgy, hogy csatlakozik a rendőrség testületéhez. Eredményeik tükrében elmondható, hogy a fejlődő országok esetében inkább jellemző az, hogy ez az a munka, amely elérhető volt a jelentkező számára, illetve megfelelő juttatásokat kínál, egyúttal a családi befolyásolás, valamint a család segítése is erőteljesebben jelenik meg. A jelentkezés idején betöltött életkornak is fontos szerepét találták – eltérő motivációk jelennek meg az idősebbek, illetve a fiatalabbak esetében (példának okáért a média, vagy a barátok általi befolyás a pályaválasztásban inkább a fiatalok jellemzője, csakúgy, mint a pálya vélt társadalmi presztízsének vonzalma).

6.A hazai kutatások

Magyarországon Mészáros (2010) végzett az Adyligeti Rendészeti Szakközépiskolában motivációs felmérést a tanulói állomány körében. A szerző azt találta, hogy a fővárosból felvételt nyert fiatalok esetében a kalandvágy, illetőleg a hivatástudat motivációja erőteljesebben jelenik meg, mint a vidéki fiatalok esetében – a nemek szerinti összehasonlítás eredménye szerint pedig ugyanez mondható el a férfi-női viszonylatban is. A nemek szerinti elkülönülésben megjelent továbbá, hogy a nők jellemzően hosszabb távra terveznek, a férfiak esetében viszont magasabb az egyéni elköteleződés szerepe – vagyis az ő esetükben Mészáros eredményei szerint kisebb súllyal esnek latba az olyan tényezők, mint a család, a barátok vagy akár az iskola. Ugyanakkor fontos elem, hogy a kutatás szerint a rendőri pályára irányuló erős intrinzik motiváció mellett megjelenik annak a vágya is, hogy a tanulók otthonukhoz közel kerüljenek kinevezésre.

Más szavakkal ezen vizsgálat a lakóhely, valamint nemek szerint talált eltérést a tanulói állomány körében.

Barócsi Diána tanulmánya 2011-ben tudományos diákköri konferencia keretében jelent meg „Hivatásos rendészeti állomány pályamotiváció vizsgálata” címen, melyben mind

tanulókat, mind vidéki, illetve egy fővárosi kapitányságon dolgozókat vizsgált. Kutatásának eredményei, hogy általában erős a pálya iránti motiváltság (a vizsgálati személyek 70%-a választaná ismét a rendőri pályát), bár a tanulók szervezetről való háttértudása kevés. A vizsgálat ezen felül rámutatott bizonyos „rutinos” rendőrök hiányára az akkor vizsgáltak körében, valamint arra, hogy mind a továbbképzésekre, mind a hivatástudat megőrzésére fontos szervezeti szinten odafigyelni.

2016-ban Oláh Krisztina egy szakdolgozat keretében vizsgálta a rendőri pálya iránti motivációt, ugyancsak kérdőíves felméréssel (saját szerkesztésű kérdőívvel) a Miskolci Rendészeti Szakközépiskola hallgatói között, s annak ellenére, hogy a dolgozatából készült publikációban a vizsgálatot részletesen nem mutatja be, a publikált ábrák alapján arra következtethetünk, hogy a vizsgálati személyek körében az intrinzik motivációs tényezők domináltak.

Dobány Viktor 2019-ben a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányságon végzett vizsgálatot a bűnügyi szakterületen dolgozók között. Eredményei azt mutatják, hogy a vizsgált állomány erős kompetencia motívummal rendelkezik, erős intrinzik motivációval, a higiénés szintek pedig befolyásolják a munkával való megelégedettség szintjét.

A fenti kutatások direkt módon foglalkoztak a rendőri motiváció kérdésével, ám nem mehetünk el szó nélkül olyan jelentős kutatások mellett, amelyek azt bizonyos módon érintették.

Farkas és Horváth (2020) egy megyei rendőr-főkapitányság szervezeti kultúrájának rendkívül átfogó kutatása során egy külön részt szenteltek annak vizsgálatának, hogy a vizsgálatban résztvevő személyek saját bevallása, megélése szerint mik voltak azok a motivátorok, amelyek a szervezethez való csatlakozáskor voltak jelen, illetve a vizsgálat idején mik voltak azok a motívumok, amelyek a szervezetben tartották őket. A kapott válaszok mind a két esetben az erős intrinzik motiváció túlsúlyát mutatták, ám az idősebb korosztály tekintetében megjelent egyfajta kényszerítő jellege is a pályán való megmaradásnak.

Lényegesen specifikusabb kérdésben született diplomamunkája Erdősnek (2019), aki a felvételi eljárás rendszerének újragondolását szorgalmazta, egyúttal felhívta a figyelmet arra, hogy az egyetemi hallgatók esetében mely tényezők azok, amelyek akár befolyásolhatják is a motivációt – vizsgálati eredményeiben megjelent a demotiváló oktatói hozzáállás negativizmusa, de felvetette a területi szervhez való bejutás lehetőségét, illetve a megfelelő parancsnoki elbeszélgetések szerepét mint fontos motiváló erőket.

Erdős munkája értelemszerűen a fiatalabb, még hallgatói állományt vizsgálja, s a fiatalabb korosztálynál megmaradva született Farkas, Malkócs és Sófi (2021) munkája, akik a rendőri pálya vonzóvá tételének lehetőségével foglalkoztak. Bár az általuk vizsgált minta nem tekinthető országosan reprezentatívnak, mégis rendkívül elgondolkodtató, hogy az intrinzik motivációként értelmezhető hivatástudat mellett igen markánsan megjelent a pályán való megmaradás kapcsán az anyagi kényszer – illetve hosszútávon az anyagi elismertség elérésének vágya. Ennek ellenére a munkamotivációs faktorokban az belső motivátorok domináns jelenléte vitathatatlan. Farkas és munkatársai felhívják továbbá a figyelmet arra, hogy az általuk vizsgált mintában 80% feletti azon személyek aránya, akik úgy vélik, hogy munkájuk társadalmilag nem elismert.

Buti (2020) kifejezetten a rendőrök pályán való megtartásának eszközeivel foglalkozott, s vizsgálatában kapcsolatot talált a szakterületek és a motivációs tényezők között (kutatása szerint a bűnügyi szakterületen dolgozók elégedettebbek egyéb szakterületeken dolgozó

társaikhoz képest). A szervezet iránti pozitív elköteleződés – amelyet értelmezhetünk úgy is, mint a belső motivációk megélése – viszont ezen vizsgálat keretében is megjelent.

7.Összefoglalás és záró gondolatok

„A rendőrré válás és pályán maradás motivációs tényezői (...)Magyarországon is nagyban hasonlók a külföldi kutatási eredményekhez...” (Buti, 2020, 66. o.)

A fenti irodalmak alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy sokkal átfogóbban szükséges foglalkozni a rendőri állomány motivációs kérdésével. Mindenesetre rendkívül érdekes, hogy mind a fentebb bemutatásra került vizsgálatok esetében erős belső motivációs bázis jelenik meg a rendőri állomány körében. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy a vizsgálatok meglehetősen limitáltak voltak, s két esetben is a tanulói állomány körében zajlottak, ezért az eredmények szórványosan értelmezhetők.

A pályamotiváció nem csupán az egyén élettörténetének fontos eleme, de olyan tényező is, amely befolyással bír bármely szervezet mindennapi működésére is. A rendőrség egy rendkívül speciális helyzetben lévő szervezet, amely az utóbbi években olyan kihívásokkal kellett szembenézzen, mint a jelentkezők létszámának csökkenő tendenciája, vagy a megelőző évtizedekhez képest fokozottabb fluktuálódás. Ez utóbbi kérdésben a pandémia egy nyugalmi állapotot eredményezett, ám jelen körülmények között nem megjósolható, hogy ennek végeztével milyen mértékben elevenedik fel az elvándorlás problémája.

A motivációk feltárása a személyügyi szakterület számára nyújthat segítséget úgy a toborzási stratégiák kialakításában, mint az állomány meglévő motivációs bázisára építve a munkával való elégedettség növelésére.

Hivatkozások

Ariely, D. (2017). *Motiváció. Mi hajt, ösztönöz, lelkesít minket valójában?* Budapest: HVG könyvek

Barócsi D. (2011). Hivatásos rendészeti állomány pályamotivációs vizsgálata. http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/5882/1/9_19_Bar%C3%B3csi.pdf Letöltés ideje: 2020. január 18.

Buti K. (2020) A rendőri pályán tartás humán stratégiai eszközei, lehetőségei. *Rendőrségi Tanulmányok, III., 4.,* 44-81. o.

Christián L. (2009). Epizódok a rendészet történetéből. *Iustum Aequum Salutare, V. 3.,* 155-170. o.

Dobány V. (2019). *A rendészeti munka motivációs hátterének elemzése. A rendészeti vezető szerepe a munkatársak motiválásában.* Diplomamunka. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi Intézet Magatartástudományi és Módszertani Tanszék

Elntib, S. és Milincic, D. (2020). Motivations for Becoming Police Officer: a Global Snapshot. *Journal of Police and Criminal Psychology,* 1-9.

Erdős Á. (2019). *A kiválasztási eljárás.* Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi Intézet Kriminálpszichológiai Tanszék

Farkas F., Jarjabka Á., Lóránd B. és Bálint B. (2013). Munkahelyi motivációk Magyarországon 2013-ban. *Vezetéstudomány*, XLIV. 10., 12-23. o.

Farkas J. és Horváth J. (2020). *Szervezeti kultúrák és kutatásuk*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Farkas J., Krauzer E. és Sallai J. (2020). The History of Law Enforcement Culture in Hungary. *Belügyi Szemle*, 68. Special Issue, 37-52. o.

Farkas J., Sallai J. és Krauzer E. (2020). The organisational culture of the Police Force. *Internal Security*, 12. 1., 77-84. o.

Farkas J., Malkócs T. és Sófi Gy. (2021). A rendőri pálya vonzónak tételének lehetőségei – különös tekintettel a „Z” generációra. *Belügyi Szemle*, 69. 4., megjelenés alatt

Fórizs S. (2016). A rendészeti változások iránya, tendenciái, mozgatórugói. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, XVII., 27-36. o.

Gillet, N., Huart, I., Colombat, P., és Fouquereau, E. (2013). Perceived organizational support, motivation, and engagement among police officers. *Professional Psychology: Research and Practice*, 44(1), 46. o.

Gósiné Greguss A és Bányai É. (2006) A motiváció. In: Oláh A. (szerk.) *Pszichológiai alapismeretek*. Budapest: HEFOP. pp. 321-369. Letöltés helye: <http://mek.oszk.hu/05400/05478/05478.pdf> Letöltés ideje: 2008. szeptember 09.

Mészáros G. (2010). A rendészeti szakközépiskolába járó tanulók pályamotivációjának vizsgálata. *Magyar Rendészet*, 10. (3-4), 172-186. o.

Monk-Turner, E., O'Leary, D., és Sumter, M. (2010). Factors shaping police retention: does Herzberg's theory of satisfaction hold?. *The Police Journal*, 83(2), 164-180. o.

Moon, B. és Hwang, E-G. (2004). The reasons for choosing a career in policing among South Korean police cadets. *Journal of Criminal Justice*, 32, 223-229. o.

Oláh K. (2016). A rendőri pálya iránti motiváció. In: Láczya M. és Bócsi V. (szerk.) *Multikulturális Műhely Tanulmányok 4.*, Hajdúböszörmény, 2016. 150-157. o.

Sallai J. (2018). *A magyar rendészet története, a rendészettudomány etablációja és akkreditációja*. Budapest: Akadémiai Doktori Értekezés.

Szabó E. (2009). *A munkahelyi egészségpszichológia és egészségfejlesztés a Magyar Köztársaság Rendőrségén, valamint a szubjektíve észlelt munkahelyi stresszterheltség jellegzetességei – különös tekintettel az idői tényezőre – a hivatásos állományú rendőrök körében. Valóban megterhelő-e a hivatásos állományú rendőri lét?* Doktori Értekezés Debrecen: Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar. Letöltés helye: https://www.google.hu/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0CCMQFjAB&url=https%3A%2F%2Fdea.lib.unideb.hu%2Fdea%2Fbitstream%2F2437%2F93931%2F5%2Fertekezes.pdf&ei=_jMYVdCECcLuUt6YgvgO&usq=AFQjCNGCXG_sbPyKG4nmifId4RJ17Av3ag&bvm=bv.89381419,d.d24 Letöltés ideje: 2012. október 13.

Tisza M. (1925). *Magyarország Rendőrségének Története. Második Bővített Kiadás.* Pécs: "Haladás" nyomda részvénytársaság. Letöltés helye: http://mtdaportal.extra.hu/books/tisza_miksa_magyarország_rendorsegenek_tortenete.pdf Letöltés ideje: 2017. december 14.

Tözsér E. (2018): A pszichológia szerepe a rendőrségi szervezeti kultúrában. *Rendvédelem*, VII., különszám, 20-28. o. Letöltés helye: http://epa.oszk.hu/03300/03353/00013/pdf/EPA03353_rendvedelem_2018_ksz_020-028.pdf Letöltés ideje: 2020. 02. 18.

White, M. D., Cooper, A. J., Saunders, J. és Raganella, A. J. (2010). Motivations for becoming police officer: Re-assessing officer attitudes and job satisfaction after six years on the street. *Journal of Criminal Justice*, 38, 520-530. o.

Jogszabályi hivatkozások

1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról

33/1997. IM-BM-TNM együttes rendelet

21/2000 (VIII. 23.) BM-IM-TNM együttes rendelet

57/2009 (X. 30.) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet

2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról

45/2020 (XII. 16.) BM rendelet

Borbély Zsuzsanna: Munkahelyi stressz és a koronavírus-járvány első hulláma a rendőrtanulók körében ¹

Absztrakt

2020-ban a koronavírus-járvány meghatározó része lett életünknek. Mivel a rendőri feladatellátásra is hatással volt a veszélyhelyzet, a 2019-2020-as tanévben próbaidős évüket töltő rendőrtanulók körében egy longitudinális kutatás részeként felmérésre került ezen időszak első két hónapjának tapasztalatai egy 14 kérdést tartalmazó kérdőív formájában, amely beépítésre került az eredeti kérdőívcsomagba.

Az eredmények azt jelzik, hogy az RMSK kérdőív egyes munkahelyi stresszel kapcsolatos mutatói, illetve néhány egyéni tényező főként a veszélyhelyzet idején az egyén által megtapasztalt élményekkel, ezek szolgáltatellátást befolyásoló hatásával, illetve bizonyos koronavírussal kapcsolatos rendőri tevékenységekkel mutattak összefüggést.

Kulcsszavak: munkahelyi stressz, koronavírus, rendőrtanulók

1. Bevezetés

1. *Próbaidős tiszthelyettesek és a munkahelyi stressz*

A rendőri stresszre irányuló kutatások több évtizedre nyúlnak vissza, mégis meglehetősen vegyes a kép arra vonatkozóan, hogy a rendőri munka a legstresszesebbek egyike (Anshel, 2000; Johnson, Cooper, Cartwright, Donald, Taylor, Millett, 2005), vagy átlagos stresszterhelést jelent (Brown, Campbell, 1990; Bar-On, Brown, Kirkcaldy, Thomé, 2000).

A nemzetközi kutatások alaposan feltérképezték a rendőri munkában rejlő stresszforrásokat is, ezek közül a legfontosabbak a munkaidő elnyúló, olykor kiszámíthatatlan volta, a létszámproblémák és az ebből fakadó túlterheltség, a munkahelyi légkör, a családi élet háttérbe szorulása, továbbá a váltott műszakok (Borbély, 2019a, 2020).

A fiatal, esetleg kifejezetten próbaidős rendőrökre nézve elenyésző mennyiségű kutatást találhatunk a nemzetközi szinten. Ennek okai között szerepelhet az eltérő kiválasztási és képzési rendszer a különböző országokban. Éppen ezért problémás összehasonlítani, milyen hatással bír a mentális egészségre a képzés, illetve az annak során szerzett szakmai tapasztalatok. Ennek ellenére készültek olyan vizsgálatok, amelyek szolgálati időn alapuló összehasonlításokat is tartalmaznak egyes mentális egészséggel összefüggő mutatókra nézve – így például a stresszel, megküzdési mechanizmussal (Violanti, 1993), frusztrációval, depresszióval, szorongással (Bartol, 1982; Kohli, Bajpai, 2006; Williams, Chiarrochi, Deane, 2010; Husain, 2014). Ezek eredményeit áttekintve elmondhatjuk, hogy meglehetősen vegyes képet mutatnak abból a szempontból, hogy a szolgálati idő hossza milyen irányba befolyásolja ezen tényezőket, s hogy meglehetősen kevés longitudinális vizsgálat irányul kifejezetten a képzés idejére a próbaidőre.

Fontos megemlíteni azt is, hogy a rendőrképzés többféle formában történik hazánkban is. Az elmúlt években jellemzően a kétéves képzés második éve sajátos kettős elvárásrendszer mentén zajlik, vagyis párhuzamosan van jelen az iskolai tanulmányok és a próbaidős rendőrként történő szolgálatteljesítés különböző rendőri szervek állományában (Borbély, 2019a).

Hazánkban a rendőri stresszre vonatkozó kutatások úttörője Malét-Szabó Erika alezredes asszony: doktori disszertációja és publikációi (Szabó, Rigó, 2005; Szabó, 2009; Malét-Szabó, Szatmári, 2012) máig a legátfogóbb, feltáró jellegű vizsgálat a témában. Ennek eredménye alapján a fiatalabb rendőrök alacsonyabb szintű stressztűrésről számoltak be a régebb óta szolgálatot ellátókhöz képest. Mindemellett rendelkezünk adatokkal a különböző

¹ Phd hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola
borbely.zsuzska@gmail.com

szakterületekre nézve (Fridrich, 2015; Tegyei, 2020), valamint a tiszthelyettes képzésben résztvevők stresszterheltségi profilját illetően (Borbély, 2017, 2019b, 2019c, 2020b) is.

2. *Koronavírus és a rendőri munka*

2020-ban világhódító útjára indult a koronavírus, gyökeresen megváltoztatva az életünket. Március 11-én hazánkban is kihirdetésre került a veszélyhelyzet, s ehhez kapcsolódóan megjelent a 41/2020 (III.11.) Kormányrendelet, amelyben már napvilágot láttak olyan intézkedések, amelyek a rendőri állomány munkavégzésére, feladataival is hatással voltak. Mindezen intézkedéssorozat megfelelt annak, amit más országokból érkező hírekben láthattunk-hallhattunk: világszerte bevetésre kerültek a rendőri erők a kijárási korlátozások, lezárások és a karantén betartatása érdekében (Farrow, 2020). Ehhez kapcsolódóan megjelentek a szociális távolságtartásra vonatkozó szabályok, valamint a védőfelszerelések (kézfertőtlenítő, szájmász, gumikesztyű) használata is a rendőri munkában (Jennings, Perez, 2020; Stogner, Miller, McLean, 2020).

Mindezek mellett már az első hullám (2020. tavasz) idején megkezdődtek a kutatások a koronavírus mentális egészségre gyakorolt hatásait illetően, így már a rendőri állományra nézve is rendelkezünk eredményekkel. Stogner, Miller és McLean (2020) a már rendelkezésükre álló kutatási eredményekből kiindulva a koronavírus munkahelyi stresszt növelő hatását, valamint ennek a munkahelyi teljesítményre gyakorolt lehetséges hatásait hangsúlyozzák, illetve a járvány következtében jelen levő bizonytalanság negatív hatásaira, továbbá a lehetséges mentális felkészítésre is felhívják a figyelmet.

Kifejezetten az európai rendőrökre koncentrált Frenkel és munkatársainak (2020) longitudinális vizsgálata, amelyben a koronavírus első hullámának idején hat ország (Ausztria, Svájc, Németország, Hollandia, Spanyolország Euskadi régiója) rendőreit vizsgálta. Eredményeik számos érdekességet tartogatnak. Azt találták, hogy a magánéleti stresszorok csak keveseknél jelentkeztek, elsősorban a hozzátartozókért aggodás, valamint a digitális oktatás miatt otthonról tanuló gyermekek felügyelete jelentette a fő stresszort. A rendőri tevékenységekhez a megszokottak mellett társultak a koronavírushoz kapcsolódó rendőri feladatok is. A munkahelyi stressz megélése a pandémiával kapcsolatosan meglehetősen vegyes képet mutatott ebben a kutatásban: a válaszadók közel negyede nem tapasztalt változást a korábbiakhoz képest, miközben a fertőzéshez kapcsolódó félelmek több válfaja is megjelent, így a félelem a fertőzötté válástól, valamint a fertőzés továbbadására vonatkozó aggodalmak. Szintén a munkahelyi stresszorok közé tartozott a rendkívül gyorsan változó jogszabályi környezet jelentette kihívások, továbbá a szociális távolságtartás kollégák közti betartásának elvárásai is. A védőfelszerelésekkel kapcsolatos tapasztalatok országonként nagyon eltérőnek bizonyultak: egy országban mindvégig bőségesen rendelkezésre állt, míg máshol nem mindig jutott a rendőri állomány számára.

Dey, Majumdar, Saha és Sahu (2021) tanulmányában az indai rendőrök alvási szokásainak megváltozásának kapcsolatát vizsgálta a stresszel a koronavírus hatására bekövetkezett lezárások idején – kifejezetten a közlekedési rendőrök körében. Ennek eredményei szerint a legfőbb stresszornak a következők számítottak: hosszabb munkaidő, változások a szolgálatban, illetve a szabadságolások (az egybefüggő, huzamosabb ideig tartó pihenés) kisebb száma – s mindezek az alvásritmusra is kedvezőtlen hatást gyakoroltak.

Egy északnyugat-kínai rendőrök körében 2020. február-márciusban végzett vizsgálat eredményei szerint a munkaidő elnyúlása, a krónikus betegségek megléte és az idősebb életkor szignifikáns mértékben növelték a pszichés stresszt (Huang, Bodla, Chen, 2021).

Azon tiszthelyettesek, akik tanulmányaikat 2018 szeptemberében kezdték meg, 2019 szeptemberében kezdték próbaidős évüket, így 2020 tavaszán, a járványügyi veszélyhelyzet

kezdetén is teljesítettek szolgálatot, így a veszélyhelyzethez kapcsolódó rendőri feladatokban is részt vettek.

2. Kutatási kérdés

A kutatás célja annak feltérképezése volt, hogy hogyan élte meg a vizsgálatba bevont próbaidős állomány a veszélyhelyzet idején a szolgálatteljesítést: hatással volt-e az általuk megtapasztalt munkahelyi stresszre.

1. Hipotézisek

- a. az erősebb félelmekről beszámolóknak körében emelkedetebbek lesznek a Rendvédelmi Szervek Munkavédelmi Stressz Kérdőíve (továbbiakban: RMSK) skálaértékei
- b. a saját magukon, gondolkodásukban és viselkedésükön tapasztalt változások gyakoribb volta magasabb RMSK skálaértékekkel jár együtt
- c. A szolgálatot befolyásoló (viselkedéses-kognitív) tényezők gyakoribb volta magasabb RMSK skálaértékekkel jár együtt.

3. A vizsgálat háttere, módszerei

1. A vizsgálat háttere

A vizsgálat egy iskolarendszerű képzésben részt vevő, próbaidős tiszthelyettesek körében készült, az egészségmagatartási szokásaikat, mentális egészségüket és a munkahelyi stressz megélését vizsgáló longitudinális kutatás záró mérőföldkövéként. Az adatfelvétel 2020. május végén-június elején történt.

2. A vizsgálati személyek

A kutatásban való részvétel anonim és önkéntes volt, a részvételt megelőzően tájékoztatásra került sor, s a kérdőív kitöltése bármikor szabadon befejezhető volt. A kérdőív kitöltésére online formában került sor, tekintettel az érvényben lévő szociális távolságtartási szabályokra. A kérdőív elérhetősége mintegy 100 fő számára került megküldésre, közülük 28 fő töltötte ki a teljes tesztcsomagot. Ez meglehetősen alacsony kitöltési arány, a minta így nem reprezentatív. A kutatás anyagaiba kizárólag a kutatást végző személy nyerhet betekintést.

A vizsgálat egy, már folyamatban levő longitudinális kutatás utolsó adatfelvételi pontján történt. A korábbi adatfelvételek a vizsgálatvezető személyes jelenléte mellett zajlottak, míg az utolsó adatfelvételi ponton az akkor érvényben levő korlátozások, szociális távolságra vonatkozó szabályok miatt online módon került sor a kérdőív kitöltésére. Valószínűsíthető, hogy ez a személytelenebb kitöltési mód okozta a korábbiakhoz képest jelentősen alacsonyabb kitöltési hajlandóságot.

A vizsgálatban részt vevő 28 fő átlagéletkora 23,14 év ($\pm 5,52$ év), nemi megoszlását tekintve 17 fő (60,71%) férfi, míg 11 fő (39,29%) nő.

3. Módszerek

A munkahelyi stressz mérésére az RMSK (Rendvédelmi Szervek Munkavédelmi Stressz Kérdőíve) szolgált. Ez a kérdőív rendvédelmi pszichológusok által fejlesztett, egyes alkalmassági vizsgálatok során rendszeresen használt mai napig. A kérdőív két nagy részre bontható: az első a munkahellyel, valamint a munkavégzéssel kapcsolatos eseményeket vizsgálja, míg a második az egyéni, személyes tényezőket. A kérdőív minden iteme esetében egy hatfokú Likert-skálán történik a válaszadás, az adott egység elején található instrukcióknak megfelelően (Szabó, 2009).

A koronavírussal kapcsolatos blokk 14 kérdést tartalmazott, összeállítása javarészt a saját munkahelyemen szerzett tapasztalatok alapján történt, illeszkedve a kutatás témájához. A kérdések között az alábbiak is szerepeltek:

- milyen típusú feladatokban vett részt a válaszadó a járványhelyzettel kapcsolatos rendőri tevékenységet illetően (hatósági házi karantén ellenőrzése, határátkelőhelyen ellátott szolgálat, kijárási korlátozással kapcsolatos közterületi tevékenység);
- milyen helyzetekről félt a vírussal kapcsolatosan (fertőzöttel találkozik, Ön is megfertőződik, a családjában valaki megfertőződik, kollégája megfertőződik, Ön fertőz meg másokat);
- milyen mértékű változásokat tapasztalt bizonyos szempontok mentén (alvási nehézségei voltak; fáradékonyabb lett; ingerültté, feszültté vált; megváltozott a viselkedése másokkal szemben; türelmetlenebb lett; aggódott; állandóan a vírus körül forogtak a gondolataim) s ezek mennyire befolyásolták a szolgálatellátást (alvási nehézségek; fáradtság; ingerültség, feszültség; aggodalmak a családja miatt; állandóan a vírus körül forgó gondolataim; félelem a fertőzötté válástól; egyéb);
- mennyire érezte megterhelőnek a szolgálatellátást a megadott szempontok mentén (általánosságban; fizikálisan, érzelmileg).

A kérdéssor és annak alaperedményei külön cikkben részletesen bemutatásra kerültek (Borbély, 2021), a jelen elemzésekben felhasználható adatokat a 2. sz. melléklet tartalmazza.

A szociodemográfiai adatok tekintetében a következők kerültek bevonásra: nem, életkor, családi állapot, a lakóhely, illetve a próbaidő helye.

4. Eredmények

A munkahelyi stresszre vonatkozó skálaátlagokat (ld. 1. sz. melléklet) megtekintve elmondható, hogy a korábbi, hasonló vizsgálati csoportokban talált eredményekhez képest eltérő képet mutat: a 2016-ban, illetve 2018-ban végzettek eredményeihez (Borbély, 2017, 2019a) képest a munkaterheléshez kapcsolódó mutatók jellemzően alacsonyabb értékeket mutatnak, kivéve az Anyagi elismertség skálát, amely kapcsán elmondható, hogy a próbaidős állomány egyre elégedetlenebbnek tűnik ezen a téren a korábbiakhoz képest. Ez mindenképpen figyelmeztető jelzés, ugyanakkor azok a vizsgálatok a teljes évfolyam körében történtek, s az évfolyamok háttértörténete a próbaidő kapcsán is nagyon sok ponton tért el az ebben a mintában szereplőktől.

A munkahelyi stresszel kapcsolatos skálák kapcsolatát a koronavírus okozta járványhelyzetben tapasztalt félelmekkel, a tapasztalt változásokkal, s ezek szolgálatellátást befolyásoló hatásaival Pearson-féle korrelációs eljárással vizsgáltam. A félelmek tekintetében a következő esetekben született szignifikáns eredmény:

- a fertőzöttel való találkozás az A-B típusú személyiség skálával állt kapcsolatban ($r=-0,469$, $p=0,012$): minél inkább A típusú személyiség volt a válaszadó, annál inkább megjelent ez a félelem
- a válaszadó megfertőződéstől való félelme szintén az A-B típusú személyiséggel mutatott hasonló jellegű kapcsolatot ($r=-0,391$, $p=0,039$), mint az előbbi esetben láthattuk
- a családtag megfertőződése az RMSK esetében a Munkahelyi légkörrel ($r=-0,378$, $p=0,047$) fordított kapcsolat jelentkezett (vagyis minél jobbnak ítélte meg a válaszadó a munkahelyi légkört, annál inkább tartott attól, hogy valamely családtagja megfertőződik), míg a Támogatottság skálával ($r=0,422$, $p=0,025$), amely a szociális háló erősségét mutatja, egyenes kapcsolat látható

- a kolléga megfertőződésétől való félelem nem állt kapcsolatban egyetlen RMSK skálával sem
- a félelem, hogy a válaszadó fertőz meg másokat, a Vezetés, irányítás szubjektív megítélése skálával ($r=-0,432$, $p=0,022$) mutatott fordított irányú kapcsolatot, vagyis minél jobbnak ítélte meg a válaszadó a vezetést, annál jobban megjelent nála ez a félelem

A korrelációk értéke a szignifikáns kapcsolatok esetében jellemzően biztos, de gyenge, illetve közepes erősségű.

A válaszadó által saját magán megtapasztalt változások tekintetében az alábbi szignifikáns együttjárások mutatkoztak:

- fáradékonyabbá válás és Egészségi állapot megítélése ($r=0,475$, $p=0,012$), vagyis a magukat fáradékonyabbnak érző válaszadók rosszabb egészségi állapotról számoltak be.
- a magukat ingerültebbnek, feszültebbnek érzők kevésbé voltak elégedettek a Munkahely komfortjának megítélését ($r= 0,401$, $p=0,034$) illetően, illetve rosszabbnak érezték Egészségi állapotukat ($r=0,375$, $p=0,049$).
- akiknek saját véleményük szerint megváltozott a viselkedésük másokkal szemben, rosszabb Munkahelyi légkörről ($r=0,445$, $p=0,018$) számoltak be, negatívabban nyilatkoztak a Vezetés, irányítás szubjektív megítélését ($r= 0,409$, $p=0,031$) illetően, megterhelőbbnek élték meg a Munkavégzés etikai aspektusait ($r=0,505$, $p=0,006$), továbbá rosszabb Egészségi állapotról ($r=0,585$, $p=0,001$) számoltak be.
- minél inkább türelmetlenebbé válás jeleit észlelték magukon a válaszadók, annál negatívabban nyilatkoztak a Munkahely komfortjának megítélését ($r=0,418$, $p=0,027$) illetően, valamint Motivációjuk ($r=0,380$, $p=0,046$) annál inkább csökkent.
- minél gyakrabban számoltak be állandóan a vírus körül forgó gondolatokról a válaszadó, annál megterhelőbbnek élték meg a Munkavégzés etikai aspektusait ($r=0,383$, $p=0,044$), és rosszabb Egészségi állapotról ($r=0,398$, $p=0,036$) nyilatkoztak.

A korrelációs értékek döntően közepes erősségű kapcsolatokra utalnak, míg néhány esetben még éppen gyenge kapcsolatot láthatunk.

A szolgálatellátást befolyásoló tényezők megítélésének kapcsolata az RMSK skáláival a következőképpen alakult:

- minél inkább befolyásolta a válaszadót a fáradtság, annál megterhelőbben nyilatkoztak a Munkahelyi eseményekről ($r=0,500$, $p=0,007$), illetve annál inkább A típusú személyiségnek ($r=-0,408$, $p=0,038$) bizonyult
- minél gyakrabban érzékelt szolgálat alatt ingerültséget, feszültséget a válaszadó, annál megterhelőbben élte meg a Munkahelyi eseményeket ($r=0,521$, $p=0,004$), a Szervezet jellegéből adódó terhelést ($r=0,378$, $p=0,047$), a Munkavégzés etikai aspektusait ($r=0,470$, $p=0,012$), s annál magasabb Munkahelyi stresszindex ($r=0,485$, $p=0,009$) értéket mutatott.
- A szolgálat közben minél inkább a vírus körül forgó gondolatok rosszabb Egészségi állapottal ($r=0,471$, $p=0,013$) jártak együtt, valamint inkább az A típusú személyiség ($r=-0,438$, $p=0,022$) jellemezte a válaszadót.
- Minél gyakrabban jelent meg szolgálat közben a félelem a fertőzötté válástól, annál problémásabbnak ítélte meg a válaszadó a Munkaidővel ($r=0,409$, $p=0,031$) kapcsolatos kérdéseket, a Munkafeladathoz való hozzáállását ($r=0,519$, $p=0,005$), s annál inkább A típusú személyiség ($r=-0,513$, $p=0,005$) volt.

Jellemzően közepes erősségű korrelációs értékek láthatók, csak egyetlen esetben (ingerültség, feszültség vs. Szervezet jellegéből adódó terhelés megítélése) gyenge erejű a kapcsolat.

Az egyes feladattípusok mentén az azt végzők és nem végzők közti összehasonlítások t-próval történtek meg az RMSK skálák mentén. Azok, akik a hatósági karantén ellenőrzésében részt

vettek (19 fő) szignifikánsan kevéssé megterhelőnek, jobbnak ítélték meg az ilyen tevékenységet nem végzőkhöz (9 fő) képest a következő tényezőket:

- Munkavégzésből adódó szerepkonfliktusok ($t=2,080$; $p=0,037$),
- Szervezetten belül elfoglalt pozíció megítélése ($t= 2,382$; $p=0,025$);
- Stresszoldás ($t=2,784$; $p=0,011$).

Az RMSK skálái mentén további, statisztikailag jelentős eltérés nem mutatkozott. A csoportátlagokat tekintve elmondható, hogy az értékek a munkára vonatkozó skálák esetén meglehetősen alacsonyak voltak, míg a stresszoldás esetében a már kialakult stabil stresszoldó stratégiát jelentő átlagérték jellemzi az ilyen feladatokat nem ellátókat.

A határátkelőhelyeken ellátott szolgálat tekintetében 12 fő nyilatkozott úgy, hogy részt vett ilyen feladatban, míg 16 fő nem. Hat, munkavégzésre vonatkozó skála esetében mutatkozott szignifikáns különbség ennek mentén, továbbá egy, az egyéni tényezőkre vonatkozó skála esetében:

- A szervezet jellegéből adódó terhelés ($t= -2,195$; $p=0,037$),
- Munkavégzésből adódó szerepkonfliktusok ($t= -2,563$; $p=0,017$),
- Munkaterhelés komplex megítélése ($t= -2,394$; $p=0,024$),
- Munkaidő megítélése ($t= -2,212$; $p=0,036$),
- Anyagi elismertség megítélése ($t= -2,962$; $p=0,006$),
- Szervezetten belül elfoglalt pozíció megítélése ($t= -3,228$; $p=0,005$),
- Stresszoldás ($t= -3,413$; $p=0,002$).

Jellemzően az ilyen jellegű feladatellátásban résztvevők értékelték statisztikailag jelentős mértékben megterhelőbbnek (a negatív előjelű t-érték ezt jelzi).

A csoportátlagok azt is megmutatják, hogy a Munkaidő és az Anyagi elismertség esetében minősítették átlagosan megterhelőnek az ilyen jellegű szolgálati feladatokat ellátók, míg a munkára vonatkozó többi skála esetében jellemzően kis megterhelést jelentőnek ítélték azokat. A Stresszoldás esetében a már kialakultnak mondható, stabil stresszoldó stratégiákat jelentő átlagértékek jellemzik a határátkelőkön szolgálatot teljesítőket az ilyen feladatot el nem látókkal szemben.

A kijárási korlátozással kapcsolatos közterületi tevékenység mentén az összehasonlítás elvégzése nem mutatkozott relevánsnak, tekintve, hogy egyetlen válaszadó volt, aki nem vett részt ilyen jellegű feladatban.

5. Összegzés

A nemzetközi kutatások jellemzően más-más nézőpontokból közelítették meg a koronavírussal az életünk számos aspektusára gyakorolt hatását, mint új, vizsgálódásra érdemes jelenséget. Ennek megfelelően minden kutató, akik már az első hullám idején megkezdte a járvánnyal kapcsolatos kutatását, a saját tudományos érdeklődésének megfelelő nézőpontból indulva építkezett. Éppen ezért meglehetősen nehézkes a témaköri kapcsolódási pontoknál alaposabb összevetést készíteni az egyes eredmények és saját vizsgálatunk viszonylatában.

Összeségében a hipotézisek részlegesen teljesültek.

A félelmek tekintetében mindenképpen érdemes kiemelni, hogy a jobb megítélésű légkör esetén számoltak be erősebb félelmekről a válaszadók, ami arra utal, hogy ezekben a közegekben lehetőség volt a koronavírushoz kapcsolódó negatívabb érzések megélésére, illetve valószínűleg a jobb megítélésű vezetés kommunikációjában megjelenhetett a vírus veszélyessége a rendőri munkára nézve, amely révén az állomány tagjai erősebben élték meg a saját megbetegedéstől való félelmüket.

A válaszadók körében a saját magukon megtapasztalt változások a kérdezett időszakban a leggyakrabban az egészségi állapottal mutattak kapcsolatot, vagyis minél inkább észlelt valaki

saját magán, a viselkedésén változásokat, annál valószínűbb, hogy az egészségi állapotát tekintve is negatív irányú változások jellemezték.

Emellett nem meglepő, hogy az RMSK skálákkal a szolgálatteljesítés közben a válaszadó által magán megtapasztalt élmények, változások több kapcsolatot mutattak, mint az egyébkénti változások (előző csoport) esetében, hiszen a kérdéskör kifejezetten a munkához kapcsolódó aspektusokra volt kíváncsi, s az egészségi állapottal jelentősen kevesebb ponton mutatkozott ezen kérdések esetében összefüggés.

A kifejezetten a koronavírushoz kapcsolódó rendőri tevékenységek közül szintén érdekesnek tűnhet, hogy a hatósági házi karantén ellenőrzését végzők és nem végzők között kevesebb ponton mutatkozott szignifikáns különbség, mint a határátkelőhelyen szolgálatot teljesítők és nem teljesítők között. Ugyanakkor ha számításba vesszük, hogy a vizsgálati mintát képező válaszadók jellemzően közrendvédelmi járőri szakképesítést szereztek, illetve hogy a hatósági házi karantén ellenőrzése esetén kevesebb emberrel kerültek közeli kontaktusba, mint a határátkelőhelyeken szolgálatot ellátók, akkor mindez érthetőbbé válik.

Továbbá a minta fiatal kora, illetve próbaidős volta szintén befolyásoló tényező lehetett az eredmények illetően alakulásában, ezért ismételten leszögezendő, hogy habár az eredmények nem reprezentatívak, mégis támpontot jelenthetnek a további, hasonló témájú hazai kutatások számára – nem elhanyagolható tényező ugyanis, hogy a lekérdezés alapvetően az első hullám kezdeti szakaszára vonatkozott, s azóta jelen sorok keletkezése pillanatában már a harmadik hullám tombol, hazánkban minden eddiginél nagyobb intenzitással.

Hivatkozások

Könyv

BORBÉLY Zsuzsanna (2017) Egészségmagatartás, kiégés, mentális egészség – specifikus stresszorok hatása a Rendőrség próbaidős tiszthelyettes állományában. Szakdolgozat. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar. 155 p.

FRIDRICH Andrea Cecília (2015) Az eltérő szakterületeken dolgozó rendőrök teszteredményeinek vizsgálata – hasonlóságok és különbségek az RMSK tükrében. Szakdolgozat. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar. 65 p.

SZABÓ Erika (2009) A munkahelyi egészségpszichológia és egészségfejlesztés a Magyar Köztársaság Rendőrségén, valamint a szubjektíve észlelt munkahelyi stresszterheltség jellegzetességei – különös tekintettel az idői tényezőre – a hivatásos állományú rendőrök körében. Doktori értekezés. Debrecen, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar. 260 p.

Könyvrészlet

BORBÉLY Zsuzsanna (2019a) A munkahelyi stressz és a rendőrtanulók. In: Baráth Noémi Emőke, Mezei József szerk. Rendészet-Tudomány-Aktualitások. A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége Rendészettudományi Osztálya. pp. 39-47. ISBN 978-615-5586-39-2

BORBÉLY Zsuzsanna (2019b) Az iskolarendszerű rendőrképzés napjainkban. In Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes szerk. Biztonság, szolgáltatás, fejlesztés, avagy új irányok a bevételi hatóságok működésében. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat. pp. 38-51. ISBN 978-615-80567-9-3

BORBÉLY Zsuzsanna (2020) Specifikus stresszorok és a szervezeti kultúra. In: FARKAS Johanna, HORVÁTH József szerk. Szervezeti kultúrák és kutatásuk. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet. pp. 116-138. ISBN 978-963-498-180-0

TEGYEY Andrea Cecília (2020) Eltérő szakterületek a szervezeti kultúrában In: FARKAS Johanna, HORVÁTH József szerk. Szervezeti kultúrák és kutatásuk. . Budapest, Nemzeti

Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet. pp. 139-156. ISBN 978-963-498-180-0

Folyóiratcikk

ANSHEL, Mark H. (2000) A conceptual model and implications for coping with stressful events in police work. *Criminal Justice and Behavior*, 27. évf. 3. sz. pp. 375-400. ISSN 00938548

BAR-ON, Reuven, BROWN, Jennifer M., KIRKCALDY, Bruce D., THOMÉ, E. P. (2000) Emotional expression and implications for occupational stress: an application of the Emotional Quotient Inventory (EQ-i). *Personality and Individual Differences*, pp. 1107-1118. ISSN 0191-8869

BARTOL, Curt R. (1982) Psychological characteristics of small-town police officers. *Journal of Police Science and Administration*, 10. évf. 1. sz. pp. 58-63. ISSN 0090-9084

BORBÉLY Zsuzsanna (2019c) Egészségmagatartás és mentális egészség – nemi különbségek a munkahelyi stressz megélésében. *Belügyi Szemle*, 67. évf. 7-8. sz. pp. 37-50. ISSN 2062-9494

BORBÉLY Zsuzsanna (2021) A járványügyi veszélyhelyzet megélése a próbaidős tiszthelyettesek körében. *Magyar Rendészet*, megjelenés alatt. ISSN 1586-2895

BROWN, Jennifer M., CAMPBELL, Elizabeth A. (1990) Sources of occupational stress in the police. *Work & Stress*, 4. sz. pp. 305-318. ISSN 0267-8373

DEY, Arindam, MAJUMDAR, Piya, SAHA, Atanu, SAHU, Subhashis (2021) COVID-19 pandemic lockdown-induced altered sleep/wake circadian rhythm, health complaints and stress among traffic police personnel in India. *Chronobiology International*, 38. évf. 1. sz. pp. 140-148. ISSN 1525-6073

FARROW, Kathryn (2020) Policing the Pandemic in the UK Using the Principles of Procedural Justice. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 14. évf. 3. sz. pp. 587-592. ISSN 1752-4520

HUSAIN, Waqar (2014) Depression, Anxiety and Stress among Junior & Senior Police Officers. *Academic Research International*, évf. 3. sz. pp. 239-244. ISSN 2223-9553

JOHNSON, Sheena, COOPER, Cary, CARTWRIGHT, Sue, DONALD, Ian, TAYLOR, Paul, MILLETT, Clare (2005) The experience of work-related stress across occupations. *Journal of Managerial Psychology*, 20. évf. 2. sz. pp. 178-187. ISSN 0268-3946

MALET-SZABÓ Erika, SZATMÁRI Adrienn (2012) A rendőr lelki biztonsága – avagy a biztonság megőrzésének egyik alappillére a rendőr lelki biztonsága. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, XIII. évf., pp. 399-412. ISSN 1589-1674

SZABÓ Erika, RIGÓ Bernadett (2005) A munkahelyi stresszmegterhelés sajátosságai a rendőrség hivatásos állományának körében. *Alkalmazott Pszichológia*, VII. évf. 3. sz. pp. 15-29. ISSN 1419-872X

VIOLANTI, John M. (1993) What does high stress policing teach recruits? An analysis of coping. *Journal of Criminal Justice*, 21. évf. 4. sz. pp. 411-417. ISSN 0047-2352

WILLIAMS, Virginia, CHIARROCHI, Joseph, DEANE, Frank Patrick (2010) On being mindful, emotionally aware, and more resilient: longitudinal pilot study of police recruits. *Australian Psychologist*, 45. évf. 4. sz. pp. 274-282. ISSN 0005-0067

Elektronikus irodalom

FRENKEL, Marie Ottilie, GIESSING, Laura, EGGER-LAMPL, Sebastian, HUTTER, Vana, OUDEJANS, Raoul R. D., KLEYGREWE, Lianne, JASPAERT, Emma, PLESSNER, Henning (2020) The impact of the COVID-19 pandemic on European police officers: Stress, demands, and coping resources. *Journal of Criminal Justice* [Online] p. 1-14. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7571900/pdf/main.pdf> [2020.12.03.]

HUANG, Qiufeng, BODLA, Ali Ahmad, CHEN, Chiyin (2021) An Exploratory Study of Police Officers' Perceptions of Health Risk, Work Stress, and Psychological Distress During the COVID-19 Outbreak in China. *Frontiers In Psychology*. 12. évf. [Online] p. 1-7. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.632970/full> [2021.03.27.]

JENNINGS, Wesley, G., PEREZ, Nicholas M. (2020) The Immediate Impact of COVID-19 on Law Enforcement in the United States. *American Journal of Criminal Justice* [Online] p.1-12. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7275851/pdf/12103_2020_Article_9536.pdf [2020.10.06.]

KOHLI, Kalpana, BAJPAI, G.S. : A Comparative Study of Frustration, Depression and Deprivation amongst Trainee and Serving Police Officials. *Indian Journal of Criminology* [Online] (28.) 2006, 3. p. 1-15. <https://pdfs.semanticscholar.org/77f5/dfa43bdaceee09afb1b9561ef8de13e80b9db.pdf> [2017. október 30.]

STOGER, John, MILLER, Bryan Lee, MCLEAN, Kyle (2020) Police Stress, Mental Health, and Resiliency during the COVID-19 Pandemic. *American Journal of Criminal Justice* [Online] p. 1-13. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7319488/pdf/12103_2020_Article_9548.pdf [2020.10.06.]

Mellékletek

1.sz. melléklet: az RMSK skálaátlagai

RMSK skálák	teljes minta (N=28)			karantén ellenőrzés		határátkelőhely	
	M	sd	α	nem (n=9)	igen (n=16)	nem (n=12)	igen (n=16)
				M±sd	M±sd	M±sd	M±sd
Munkahelyi események	8,97	11,35	0,824	12,00±11,62	8,53±11,96	8,56±9,51	11,08±14,45
Munkaterhelés szubjektív megítélése	1,19	0,80	0,918	1,38±0,65	1,13±0,88	0,97±0,67	1,52±0,90
A szervezet jellegéből adódó terhelés	0,94	0,85	0,719	1,26±0,69	0,80±0,92	0,65±0,75	1,33±0,88
Munkavégzésből adódó szerepkonfliktusok	1,22	0,87	0,862	1,70±0,89	1,00±0,81	0,88±0,68	1,68±0,96
Munkahelyi légkör szubjektív megítélése	1,04	0,88	0,911	1,25±0,99	0,98±0,85	0,89±0,67	1,30±1,10
Vezetés, irányítás szubjektív megítélése	1,21	1,00	0,798	1,46±1,17	1,13±0,93	1,04±0,74	1,50±1,26
Munkaterhelés komplex megítélése	2,06	0,83	0,983	2,34±0,79	1,94±0,86	1,77±0,66	2,49±0,92
Munkahely komfortjának megítélése	1,92	0,80	0,728	1,94±0,43	2,01±0,95	1,73±0,72	2,32±0,84
Munkaidő megítélése	2,70	1,04	0,762	3,19±0,74	2,45±1,12	2,33±1,06	3,17±0,90
Munkahely külső megítélése	2,16	1,25	0,760	2,67±1,30	1,95±1,26	1,84±1,21	2,63±1,32
Munkavégzés etikai aspektusai	1,61	0,88	n.a.	1,78±0,97	1,58±0,90	1,50±0,63	1,83±1,19
Munkafeladathoz való hozzáállás	1,76	0,91	0,817	2,00±0,99	1,65±0,91	1,54±0,73	2,06±1,11
Effektív munkaterhelés	2,14	0,91	0,947	2,37±0,90	2,03±0,94	1,84±0,71	2,55±1,05
Anyagi elismertség megítélése	3,76	1,63	0,926	4,39±1,14	3,24±1,74	2,91±1,63	4,54±1,16
Egyéni felelősség megítélése	2,73	1,40	0,940	3,28±1,47	2,32±1,29	2,25±1,18	3,13±1,56
A szervezet elvárásainak megítélése	1,83	0,97	0,885	1,96±0,91	1,81±1,03	1,56±0,64	2,25±1,22

A szervezeten belül elfoglalt pozíció megítélése	2,02	0,91	0,880	2,59±0,90	1,77±0,83	1,59±0,53	2,63±1,02
Egészségi állapot	1,66	0,55	0,874	1,68±0,37	1,67±0,64	1,64±0,46	1,70±0,69
Külső-belső kontroll	3,16	1,05	0,866	3,08±0,62	3,12±1,19	2,93±1,12	3,33±0,89
A-B személyiség	3,71	0,52	0,502	3,63±0,51	3,75±0,55	3,73±0,66	3,69±0,32
Aktivitás	3,07	0,72	0,505	3,28±0,87	2,99±0,67	2,95±0,96	3,36±0,70
Motiváció	3,32	0,83	0,612	3,35±0,77	3,31±0,89	3,29±0,96	3,36±0,70
Támogatottság	2,57	1,14	0,748	2,30±0,76	2,72±1,30	2,86±1,12	2,22±1,16
Támogatottság-személy	4,47	1,36		4,86±0,81	4,29±1,59	4,25±1,56	4,81±1,08
Stresszoldás	3,77	0,60	0,748	4,18±0,48	3,58±0,56	3,49±0,47	4,15±0,55
Munkahelyi stresszindex	0,81	1,07	0,954	0,82±0,96	0,81±1,14	0,68±0,66	0,98±1,47

I. táblázat: Az RMSK skálaátlagai, reliabilitásmutatói a teljes mintán (N=28 fő), valamint a hatósági házi karantén ellenőrzésében résztvevők és a határátkelőhelyeken szolgálatot teljesítők körében

2. sz. melléklet: a koronavírussal kapcsolatos félelmek, a válaszadó által saját magán megfigyelt változások és a szolgálatellátást befolyásoló tényezők átlagai, szórásai

félelem típusa	átlag	szórás
fertőzöttel találkozik	1,82	1,09
Ön is megfertőződik	1,96	1,00
családjában valaki megfertőződik	3,75	1,43
kollégája megfertőződik	2,39	1,20
Ön fertőz meg másokat	3,00	1,47
Önmagán megfigyelt változások	átlag	szórás
alvási nehézségeim voltak	1,36	0,73
fáradékonyabb lettem	1,33	0,55
ingerültté, feszültté váltam	1,39	0,69
megváltozott a viselkedésem másokkal szemben	1,14	0,36
türelmetlenebb lettem	1,32	0,67
aggódtam	1,71	0,76
állandóan a vírus körül forogtak a gondolataim	1,39	0,63
Szolgálatellátást befolyásoló tényezők	átlag	szórás
alvási nehézségek	1,46	0,88
fáradtság	1,75	0,97
ingerültség, feszültség	1,79	1,20
aggodalom a családom miatt	2,67	1,52
állandóan a vírus körül forgó gondolataim	1,41	0,69
félelem a fertőzötté válástól	1,82	1,19
egyéb	1,20	0,41

Mozsonyi Norbert: Új technológiákból eredő globális fenyegetések, nemzetbiztonsági, adatvédelmi szempontjai a magánszféra tükrében

Absztrakt

Munkám során azt vizsgálom hogy a 21. században az új infokommunikációs technológiák esetén fokú elterjedése mellett hogyan hangolható össze a szabadság és biztonság egy-egy aspektusa így a magánszféra és a nemzetbiztonság. A járványhelyzet felpörgette a digitalizációt, a korlátozások nyomán ugrásszerűen nőtt a távmunkában dolgozók aránya, mindenki videokonferenciázik, online rendel, weboldalt fejleszt, felhőbe költözik, és nagy valószínűséggel a fertőzésveszély visszaszorulását követően a visszarendeződés is csak részleges lesz. Az élet szinte minden területén függünk már valamilyen mértékben az információs infrastruktúrától mivel a telefonunktól kezdve a lakásunkban található okos eszközökön keresztül a kocsinkig lassan minden rá van kötve az internetre és tele van szenzorokkal, és nem csak ránk vonatkozik hanem a környezetünkre az okos villanyóránkra vagy egyéb közszolgáltatásokra, államigazgatási infrastruktúrákra.

1.Bevezetés

Mind hallottunk már olyan történeteket, amikor valaki arról beszélgetett az ismerősével, hogy porszívót kéne vennie, aztán néhány perccel később megnyitotta a Facebookot, és az első hirdetés, ami szembe jött, egy porszívó reklám volt. Az interneten se vége, se hossza az ehhez hasonló sztoriknak, amiknek a végkövetkeztetése mindig az, hogy az eszközeink gátlástalanul és folyamatosan hallgatják le a beszélgetéseinket, a tudunk és beleegyezésünk nélkül. Kétséget kizáróan megállapíthatjuk hogy mindent tudnak rólunk az óriástechnológiai cégek, nem is titkolják a ránk szánt figyelmüket hisz adatvédelmi tájékoztatóikban is nyilatkoznak róla, úgy sincs nagyon mozgásterünk elhagyni az adott platformot, de nagy valószínűséggel állíthatjuk hogy ugyanez a helyzete nemzetbiztonság területén is, amivel mindaddig nincs is gond amíg nem kerül olyan végrehajtói hatalom kezébe aki visszaél ezzel. Már az is közismert esemény hogy azokat a személyeket akik a megszokottnál jelentősebb közösségi kommunikációt folytatnak gyakran feltörik a profiljukat és valamilyen erkölcsi vagy anyagi hátrányt okoznak neki a kisebb hackerek akikből majd ha a körülmények úgy alakulnak lesznek a nemzetbiztonság ellenfelei. A dopping vizsgálatok eredményeit sem véletlenül rakják el tíz évre hisz a hatósági általában hat nyolc év múlva éri utol a dopping fejlesztő vegyészek szintjét amikor más képesek kimutatni az adott vegyület molekuláris felépítésének azonosságát, vélhetően az óriás technológiai vállalkozások is hasonlóan megelőzik az adatvédelmi vagy versenyhatósági szervezetek fejlettségi szintjét, így csak sodródhatnak az élmények farhullámjain. Amit eddig fizikai munka keretében kellett megvalósítani az most átkerül a digitális térbe, amit régen a páncélszekrényben őriztek az most adatok formájában a szervereken található, így valamely vagyoneelleni bűncselekmény elkövetéséhez már nem kell hogy a kezünkbe legyen az adott bejárati ajtó kulcsa csak egy megfelelő kapacitású számítógép valamint megfelelő székértelem szükséges, nem kell a védelmet biztosító téglafal kerítéshez csákány fizikai erő csak egy számítógép, mely körülmények kedveznek a könnyű pénzkeresetet vágyó crackereknek. A nemzetbiztonsági szervezetek működése is egyszerűsödik e tekintetben hisz minden Magyarországon székhellyel rendelkező szerverparkot üzemeltető vállalkozással együttműködési megállapodást kötnek melynek során ők a lawfully interception interfészen adatot vehetnek ki adott pillanatban a hírközlési rendszerből, az egy éves adatmegőrzési kötelezettségen felül. Ami viszont ebben érdekes hogy az Eht. elvileg csak

a hírközlésgől szól, tehát az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokra így többek között webmail szolgáltatásra nem kéne hogy vonatkozzon.

2.Új technológiákból eredő globális fenyegetések, nemzetbiztonsági, adatvédelmi szempontjai a magánszféra tükrében

Az információtechnológiára épülő szolgáltatások robbanásszerű terjedése, a számítási kapacitás ugrásszerű növekedése, az IoT eszközök felhasználási területének hatványozott szélesedése új kihívás elé állítja a törvényes ellenőrzésre feljogosított nemzetbiztonsági és rendvédelmi szervezeteket. Mindezek egyfajta összefonódó spirált képezve, egymást is erősítve, egyre nagyobb mértékű felhasználást gerjesztve növelik tovább a fejlődés ütemét, ezen eszközökre szolgáltatásokra való igény fokozódása mellett. Minél jobban megvalósul a digitális transzformáció, minél nagyobb mértékben támaszkodunk információs hálózatokra és eszközökre úgy egyre nagyobb lesz a kitétségekünk mind magánemberként mind az állami szervek tekintetében. Szeretnék rövid betekintést nyújtani az arcfelismerő rendszerek az 5G hálózatok, valamint egyéb mesterséges intelligencia alapú megoldások rendvédelmi, nemzetbiztonsági, területen történő alkalmazásának lehetőségeire, adatvédelmi és kibervédelmi szempontjaira. Meg kell jegyezni hogy a kockázatok egy jelentős része nem új, de az új technológia alkalmazása mellett nagy valószínűséggel exponenciálisan növekedni fognak. Fontos társadalmi elvárás, tudatosítani a közvéleményben, hogy a technika gyors fejlődésével, a számítógépek, s főleg a hálózatok elterjedésével, a számítógépes bűnözés világméretűvé duzzadt, így mind több és több ember életére van kihatással, ezért komoly veszélyt jelent, amit nem lehet egyetlen kézlegyintéssel elintézni. Egyértelműen megfigyelhető olyan újfajta bűncselekmények kialakulása, amelyeket az internettel vagy információs rendszerek, mint eszközök felhasználásával követnek el, amely bűncselekmények a könnyű vagyonszerzéssel kecsesítő lehetőségként folyamatosan fejlődnek, és a jogalkotás, valamint az operatív bűnüldözés nehezen vagy egyáltalán nem tud lépést tartani velük. A magánszféra védelme azért kerül kiszolgáltatott helyzetben mivel a digitalizálódás elkerülhetetlen, nincs választási lehetőségünk, hogy az általunk hagyott digitális lábnyomainkat ne használják fel oly módon hogy néhány hónap megfigyelést követően többet tudjanak rólunk mint saját házastársunk. Mivel ennek a veszélyét nem érezzük így még soha sem volt ilyen magas az érzékenységi küszöbünk a magánszféra védelme tekintetében. Az érzékenységi küszöb ilyen magas szintre történő feltornázásában igen jelentős részben az adott platformok, digitális szolgáltatók felelősek hisz az ingyenesség látszatába burkolt és már a mindennapi életünk szerves részét képező szolgáltatások nyújtása okán, senki nem kritizálja az adatfelhasználás feldolgozás módját, mely során a magánszféra nyitott könyvé degradálódik. Esetlegesen aki az adatit szeretné nagyobb biztonságban tudni magánszférája védelmének érdekében annak sincs könnyű dolga hisz legtöbb esetben nincs is lehetősége másik szolgáltatóhoz fordulnia mivel a versenytársak olyan módon történő felvásárlása ment végbe az elmúlt évtizedben a versenyhatóságok előtt hogy az ezt követő hálózati hatás eredményeként egy teljesen új szinte lerombolhatatlan monopol helyzetet valósult meg.

Olyan mértékben szélesedett ki az információ áramlásának platformja és olyan rohamos ütemben fejlődik, aminek jogszabályokkal való körülbástyázása még a legrugalmasabb jogszabályok mellett is gyakorlatilag alkalmazhatatlan lenne, hiszen a technológia fejlődése folyamatosan túlterjeszkedik a jogszabály által lefedett szegmensén. Mindezekből egyenesen adódik a következtetés, hogy a magánszférára veszélyt jelentő tényezőket jelen korunkban már nem lehet keretek közé szorítani. Csak a legszembetűnőbb példát nézve, ma már gyakorlatilag bárki felküldhet egy drónt a levegőbe kép és hangfelvételt készíteni. A magánszférát mint fogalmat Ruth Gavison elméletére alapozva, tág értelemben használom azt az egyénhez való

korlátozott hozzáférésként szeretném ha értelmeznénk, kiemelt figyelemmel az egyén életében betöltött szerepére ami a szabadság, autonómia, az önmegvalósítás, és az egyéni kapcsolatok előmozdítása, illetve a szabad társadalom megerősítését öleli fel (Gavison 1980). Az Államokat ért terrortámadás után, és a jelenlegi személyazonosító okmányok nélkül jogsértő módon beléptetett gazdasági bevándorlók és a velük együtt érkezett terrorveszély során széles körben elfogadottá vált, hogy fel kell adni valamelyest a személyes magánszférát annak érdekében, hogy a nemzetbiztonság biztosítása útján kormányzati megfigyelésekkel megfelelőbb információkhoz jussunk.

A jelenleg zajló nemzeti bizonytalanságok korában a magánszféra és a nemzetbiztonság közötti balanszírozás, azok kompromisszuma újból az előtérbe került. Az állam a nemzetbiztonsági fenyegetettségekre hivatkozva rendszerszinten is beavatkozhat az egyén viszonyaiba, azzal megsértheti a magánszféráját, adott esetben éppen a biztonsághoz való jogra hivatkozva. Az államnak lehetősége van arra, sőt az az alkotmányban meghatározott feladata, hogy védje a lakosságát, mely feladat ellátását többek között a nemzetbiztonsági szolgálatok működtetésével valósítja meg. A nemzetbiztonság védelmére való hivatkozás általában legitimálja az alapjogi korlátozást, de mivel egyre több és más jellegű fenyegetettséggel állunk szemben, ezért ennek mértéke és köre egyre szélesedik, mely során az államnak kellene tudnia hogy meddig mehet el az alapjogok, különösen a magánszférához való jog korlátozásában, az mikor minősül szükségesnek és arányosnak. Ez azonban jelentős deficitben van már lassan egy évtizede a 2014 évben napvilágot látott Dr. Péterfalvi Atilla hatósági álláspontjában foglaltaknak (Péterfalvi Attila levele, 2014) megfelelően amely álláspontom szerint a digitalizáció térnyerésével csak fokozódik, sőt a jogszabályi rendelkezések illetve azoknak történő megfelelés biztosító kontrolljának elmaradása esetén a magánszféra terjedelme alapjogi értelemben véve jelentős már-már veszélyes mértékben csökkenhet. Amennyiben a jogalkotó nem megfelelő eszközökkel biztosítja a nemzetbiztonsági célok megvalósítását és ezzel aránytalanul korlátozza a magánszféra illetve ezen belül a személyes adatok védelmét, úgy a digitalizáció nyújtotta széles új világ lesz a életünk legkiszolgáltatottabb életszakasza, mivel a digitális lábnyomaink felhasználásával történő a profilalkotás során rekonstruálják a teljes személyiségünket melynek eredményeként jobban ismernek minket az eszköz túloldalán szereplők mint - ahogy már fentebb említettem - maga a házastársunk, vagy Édesanyánk. Az elnök úr ajánlásában szerepel többek között hogy az Eht. törvényi rendelkezései tekintetében a mindenre általánosan kiterjedő adatmegőrzés helyett egy specifikusabb az eljárás szempontjából releváns személyekre körülményekre vonatkozó adattárolási kötelezettség lenne megfelelőbb, illetve hiányoznak a garanciális elemek, így a adatokhoz való hozzáférés, és azok felhasználásával kapcsolatban.

Ezen felül további jogszabályok felülvizsgálatának szükségességére is felhívja a figyelmet így a Btk, nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény adatszeréire, információgyűjtésre vonatkozó előírásainak felülvizsgálata. Általam hamarosan bemutatásra kerülő szinte mindenre kiterjedő digitalizáció eredményeként az információ nemzetbiztonsági szervek által történő megszerzésének nincsenek határai, azonban elengedhetetlen ezen szervezetek működésének jogi garanciáját, megfelelő ellenőrzését biztosítani, egy független minősített pályázaton elnyert objektív nem állami finanszírozási szervezet keretében.

Nem a digitalizáció mint merőben új technológia okozza a problémák jelentős részét hanem annak mindenre kiterjedő mértéke, fejlődési, felhasználási gyorsasága, valamint hatékonysága által nyújtott hihetetlen mértékű a legalapvetőbb ösztöneinkre ható soha nem látott értéktöbblet. Nem tud sem a jogalkotás sem a jogalkalmazás még a közelébe sem érni a jelenkor digitalizáció által nyújtott lehetőségek, soha nem látott gyorsaságú, minőségű szolgáltatások sokoldalúsága, a felhasználói élmények, által megvalósuló társadalmi

helyzetekkel, sőt bátran mondhatjuk hogy még csak most jönnek az igazi kihívások, így többek között a mesterséges intelligencián alapuló megfigyelési technológiák, neutrális hálóval rendelkező, mélytanulás során önálló döntésre képes robotok, önvezető járművek jogalanyiségének meghatározása, felelősségének megállapítása, szinte minden infokommunikációs eszköz működését biztosító 5G infrastruktúrák egy tulajdonos kezében történő öszpontosulása.

A jogszociológia egyik nagy közhelye, hogy a társadalmi és gazdasági viszonyok változásait a jog mindig késve követi a társadalmi eseményekre reagálva, így volt ez a múltban is csak akkor hosszabb időtartam áll rendelkezésre, gondoljunk csak a harminc negyven éven át zajlott első ipari forradalomra. Azonban most nagyságrendileg kevesebb idő áll rendelkezésre, egyszerre több társadalmi viszonyt, több jogterületen eltérő jogágakban kell szabályozni, a jogalkotási reakcióra vonatkozó rugalmassági igényvel, ráadásul úgy hogy a szabályozás globális jellegére tekintettel az elfogadó tagállamok nagy számából fakadó vélemény és érdek különbségek miatt várható jogalkotási menetrend hossza annak tagállami kihirdetését követő hatálybalépésének megszületése jelentősen tovább tart. A kommunikációs adatok megfigyelése során alkalmazott profilalkotás, adatbányászat, mellett különösen széles körben kerülnek alkalmazásra a okos oszlopok, biometrikus adazonosításra alkalmas mesterséges intelligencián alapuló kamera rendszerek. Ezek a rendszerek technológiai háttére rohamosan fejlődik, egyre kisebb költséggel egyre hatékonyabb eszközöket lehet alkalmazni ezzel megteremtve az azonnali reagálást, szükség esetén pontosan targetált hatósági fellépést amelynek eredményessége hatványozott a múltbeli eljárásokhoz mérten. Ezek a kamerák kisebbek egy óra számlapjánál öt nanométeres egylapkás 5G chip hajtja három watt energiafelhasználás mellett, fényviszonyoktól függetlenül akár húszszoros hibrid vagy száz szoros digitális zoomra képes nyolevannyolc fokos horizonttal amely technológia lehetőséget ad arra, hogy az állam a kihívásokra is hatékonyabban reagáljon, és új területeken és módokon is felhasználja a kamerás megfigyelési rendszereket. Vagyis, a megfigyelő kamerák ma már nem passzív eszközök, amelyek felveszik és tárolják az adatokat, védik az egyéneket és a tulajdonukat, hanem pro aktívak. Arra is használják őket, hogy a gyanúsított személyt azonosítsák, az egyén minden tevékenységét aprólékosan dokumentálják, bizonyítékokat vagy egyéb adatokat gyűjtenek, amelyeket aztán a legkülönfélébb hatósági vagy bírósági eljárásokban felhasználják (3).

A fejlődés olyan mértékű hogy mire a munkámat elolvasnák már abban a pillanatban az általam említetteknel lényegesen jobb képminőséget biztosító, digitális IP alapú és wireless technológiával működő, különböző rendszámot, arcot, mozgásokat felismerő funkciókkal is bíró, az emberi tévedések töredékének számító hibás beazonosítással működő rendszerek jelennek meg, amelyek az alap kamerarendszerek hatékonyságát növelhetik. Kétség kívül megállapíthatjuk hogy a jogalkotását jogalkalmazás lemaradásával a digitalizáció korlátlan ellenőrizetlen de kétség kívül robbanásszerű fejlődése egyenesen arányos a az informatikai eszközök hatékonyságának növekedésével a magánszférára tekintetében pedig a teljes erodálással. A közterületek kamerás megfigyelésének szabályozása kapcsán Unió szerte az a megoldás alakult ki, hogy ezen adatkezelésre kizárólag a közbiztonságért felelős hatóságok jogosultak (4), azonban mint tudjuk ha létezik ilyen szintű technológia amit jogszabályi kereteket meghaladó szinten fejlesztettek ki akkor azokat használni is fogják, hisz a világ minden pontján tömegével értékesítették és használják is. Az általam vázolt folyamat azonban az egyének az alapjogok által védett szférájának szűküléséhez, adott esetben kiüresedéséhez vezet, valamint amennyiben ez rendszerszinten, de akár egy alapjog esetében is megtörténik, akkor az alapjogi jogfejlődés több évtizedes gyakorlata semmibe vész, és az egyén újra kiszolgáltatott lehet.

Az Alaptörvény VI. cikkében foglaltak biztosítják a magán- és családi élet, az otthon, valamint a kapcsolattartás tiszteletben tartását, továbbá azt, hogy mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez. A nemzetbiztonsági szolgálatok titkos információgyűjtési eljárásának maradéktalanul meg kell hogy feleljen a szükségességi arányossági tesztnek a másik oldalról viszont a nemzetbiztonsági érdekek védelme alkotmányos cél és állami kötelezettség. Erre tekintettel alkotmányosan értékelhető, legitim célja van annak, hogy a megfigyelt személy nem kap tájékoztatást arról, hogy a megfigyelésre mi miatt került sor, mire irányul, és hogy nem szerezhet tudomást nemzetbiztonsági technikákról és taktikákról sem (5). A nemzetbiztonsági célkitűzések mellett sem hagyható figyelmen kívül ugyanakkor az önkényes eljárás és döntéshozatal felismerése, megakadályozása valamint az érintett alapjogainak biztosítása. Az Alkotmánybíróság a 16/2001. (V. 25.) számú határozatában felhívta a figyelmet arra is, hogy az alapvetően titkos és sajátos eszközöket felhasználó nemzetbiztonsági tevékenység megfelelő jogi szabályozást és garanciákat igényel annak érdekében, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok semmilyen körülmények között ne jelenthessenek veszélyforrást a demokratikus jogrendre (6). A titkos információgyűjtés engedélyezése és a magánszféra kollíziójával, illetve a magyar szabályozás felülvizsgálatával nemcsak az Alkotmánybíróság, hanem az Emberi Jogok Európai bírósága is foglalkozott. A Szabó és Vissy v. Magyarország ügyben (7) egy civil szervezet két munkatársa fordult az EJEB-hez, amiatt, hogy Terrorelhárítási Központ felhatalmazást kapott arra, hogy mind konkrét bűncselekmény gyanúja, mind pedig nemzetbiztonsági célból a terrorizmus elleni küzdelem és a Magyarország területén kívül bajba jutott magyar állampolgárok megsegítése érdekében titkos információgyűjtést végezhesen. A bíróság megállapította, hogy a jogszabály léte magában hordozza a megfigyelés kockázatát, s annak a veszélyét, hogy az állam beavatkozzon a postai és hírközlési szolgáltatások felhasználóinak kommunikációs szabadságába, így magán és családi életüknek, valamint levelezésüknek tiszteletben tartásához fűződő joguknak szabad gyakorlásába, ugyanis nem pontosan körülhatárolt azon személyek köre, akik megfigyelés alá eshetnek.

További aggályként merült fel, hogy az intézkedések elrendelése teljes egészében a végrehajtó hatalom hatáskörébe tartozik. Így az ellenőrizetlenül beavatkozhat az állampolgárok magánszférájába, amely a korlátlan megfigyelés, valamint a tömeges, rendszerszerű adatszerzés lehetőségét biztosítja számára főleg, hogy indokolási kötelezettsége sem áll fent. A kormánynak tehát lehetősége nyílik arra, hogy részletes profilt alkosson az állampolgárok életének intim vonatkozásairól is. Az emberi jogi bíróság felhívta a figyelmet, hogy az ilyen jellegű - magánszférára leselkedő - veszélyt szigorú ellenőrzés alatt kell tartani, ám a jogszabály értelmében a hatékony külső kontroll sem biztosított, mivel bírósági engedélyhez kötöttség helyett az igazságügyért felelős miniszter engedélyezi a nemzetbiztonsági szolgálatok számára a különleges eszközökkel és módszerekkel történő megfigyelést. ráadásul úgy hogy a miniszter diszkréciójába csupán az engedélyezés vagy annak elutasítása tartozik, a tartalmi döntéseket alátámasztó tények ismerete, azaz tájékozott döntéshozatali lehetőség nélkül, így a Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a végrehajtó hatalom politikai felelősséget viselő tagja – jelen esetben az igazságügyi miniszter – nem jelent hatékony biztosítékot a nevezett alapjogok tiszteletben tartására. Nem tisztázott továbbá az engedély meghosszabbítására vonatkozó szabályozás sem, amely szintén a visszaélés lehetőségét rejt magában. Abban a pillanatban hogy nem az állam által finanszírozott vagy nem a kormány által kinevezett vezető által igazgatott ellenőrzési szervezet foglal állást úgy azonnal látszanak a visszaélésre lehetőséget nyújtó látszólag minden részletre kiterjedő törvény által szabályozott szürke zónák, amelyek hihetetlen visszaélésre nyújthatnak lehetőséget, jelentős aggodalmat pedig a magánszférán megvédése tekintetében keltenek. Mindezek alapján az emberi jogi bíróság az Egyezmény 8. cikkének sérelmét állapította meg,

valamint rámutatott, hogy a megfigyelés engedélyeztetési és alkalmazási szakaszának is központi problémája a bírósági felügyelet hiánya, és hozzátette hogy nem feltétlenül sérti az Egyezményt, ha nem bírói hatóság engedélyezi a telefonlehallgatást, de ebben az esetben a hatóságnak kellően függetlennek kell lennie a végrehajtó hatalomtól. Álláspontom szerint egy olyan területen, így különösen a hálózati infrastruktúra, vagy szerver szolgáltató adatáramlásának ismeretében ahol az egyes esetekben könnyen megtörténhet a visszaélés, de a káros következmények már a demokratikus társadalom egészét érintik, elvi megfontolásból kívánatos, hogy a felügyeletet a bírói hatalom lássa el vagy független testületnek kell engedélyeznie a megfigyelést, vagy az engedélyező testület tevékenységét kell - valamely speciális szaktudással rendelkező bíró által - a bíróságnak vagy más független testületnek ellenőriznie.

A jogalkotó jelen ismereteim szerint módosítani kívánja az Nemzetbiztonsági szolgálatokról és az Információs önrendelkezési jogról szóló törvényt mely során a kontroll mechanizmust nem a bírói szervezetrendszeren vagy valamilyen bírói jogállású független testületen keresztül valósítaná meg, hanem úgy kívánja a magyar szabályozás Egyezménnyel való összhangját biztosítani, hogy külső kontrollként a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság hatóságot jelöli meg (8). A hatóság mind szakmailag mind szervezetileg nyilván független autonóm állami szerv, azonban elnökét a miniszterelnök javaslatára köztársasági elnök nevezi ki, ezen felül mint végrehajtó hatalmi szerv által történő felülvizsgálat során csak az elrendelő határozat jogszerűségéről hoz döntést, azaz nincs hatásköre annak vizsgálatára, hogy valóban indokolt-e a titkos információgyűjtés elrendelése.

Amennyiben életkörüzetünkben körütekintünk úgy könnyen felfedezhetjük hogy szinte minden területen legyen az állami vagy profitorientált magán érdek, úgy komoly szándék áll fent hogy a rólunk keletkezett életvitelünk, személyiségünk jellemzőit, magánszféránk egy jelentős részét részletesen bemutató adathalmazt megismerjék feldolgozzák, hasznosítsák, melynek ilyen egyszerűen, gyorsan, mélyrehatóan történő megvalósítást a digitális világunk biztosítja. A világot az internet egy globális entitássá változtatta, amely összeköttetés is a magánszféra jelentős csökkenésével járt és ez a folyamat egyre gyorsuló ütemben zajlik ma is.

Minden internet felhasználónak van egy egyéni azonosítója, Internet Protocol cím formájában, aminek köszönhetően így a helyi internetszolgáltató segítségével könnyen azonosítható, melynek eredményeként jött létre többek között az anonim kommunikációs hálózatok használata. A kialakulóban lévő adatalapú gazdaság és információs társadalom keretében kiemelt figyelmet kap a kiberbiztonság fenntartása az 5G, IoT, és a mesterséges intelligencia alkotta hármas pedig komoly kihívások elé állíthatja az adatvédelmi szabályoknak való megfelelést, az érintettek jogainak védelmét. Noha a mesterséges intelligencia sok területen segíthet az emberi társadalmakat szabályozó infrastruktúrák hatékonyabb működésében, így álláspontom szerint jön és az életünk szerves részét fogja képezni azonban mindenképpen megfelelő időt kell hagyni a társadalomnak hogy megszokja és megértse elfogadja hogy a saját védelmünket szolgálja. Az arcfelismerő rendszerek különösen ellentmondásos területet képviselhetnek, tekintve az általuk lehetővé váló profilozásra. A technológia szabályozatlanságára, valamint az annak alkalmazásával kapcsolatos problémákra, az utóbbi időben az Bizottság is aktívan foglalkozott az arcfelismerő rendszerek szabályozásának kérdésével. A nemrég nyilvánosságra hozott, „Fehér könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése” elnevezésű white paper dokumentumban a Bizottság kitér például a mesterséges intelligencia távoli biometrikus azonosítás céljára többek között arcfelismerő rendszerek keretében való felhasználására, e körben hangsúlyozva, hogy az ilyen technológiák csak kellő indokkal, arányos mértékben, valamint megfelelő biztosítékok mellett alkalmazhatók. Továbbá kiemeli hogy a megfigyelés alá eső

alanyoknak joga van hozzáférni a róla gyűjtött adatokhoz és kérvényezni, hogy ne lehessen a személyével kapcsolatos döntéseket hozni kizárólag az automatikus adatgyűjtésre és feldolgozási folyamatokra alapozva (9). Célja hogy javaslatot tegyen a mesterséges intelligenciával kapcsolatos európai hozzáállás kialakítására, amely segíthet felkészíteni a társadalmat a változásokra és lehetőségekre, melyeket a mesterséges intelligencia teremt. Szinte minden tagállamban folyamatban van az arcfelismerő rendszerek alkalmazásának jogszerűvé tétele Németországban például azt tervezik, hogy fontosabb vasútállomásokon és repülőtereken telepítenek automatikus arcfelismerő rendszereket, Franciaország egyelőre még csak egy olyan jogszabályozás előkészítésénél tart, amely lehetővé tenné arcfelismerés alkalmazását nemzetbiztonsági célok elérése érdekében. A mesterséges intelligencia alapú megoldások természetesen jelentősen támogathatják a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységeit is, azonban e körben kiemelt szempontot élvez az érintettek magánszférájának és személyiségi jogainak védelme. Hangsúlyozandó azonban, hogy ezen jogok tiszteletben tartása mellett a gyakorlatban azonban bizonyos bűncselekményekkel, kapcsolatos nemzetbiztonsági érdekek is megkövetelhetik a magánszférába való erősebb hatósági behatást, különös tekintettel a bűnözői csoportok technológiai kapacitásainak elmúlt években bekövetkezett rohamos fejlődésére. Mára például egyértelműen kijelenthető, hogy a különböző bűnbandák és terrorista csoportok tagjai gyakran kommunikálnak a hagyományos böngészők által el nem érhető úgy nevezett darkweb-en keresztül, amely a hagyományos böngészőknél jóval nagyobb anonimitást nyújt, így ennek révén számos bűncselekmény és kapcsolódó tranzakció felderítetlen maradhat.

Teljes egészében egyet kell értenem Nagy Zoltán Tamás állításaival miszerint a számítástechnika, különösen az internet közvetítésével megjelent és egyre szaporodó, egyre veszélyesebb bűncselekmények valamennyi bűnügyi tudomány számára jelentenek kihívást. A számítógépes környezetben elkövetett bűncselekmények, nemcsak az anyagi büntetőjog számára jelentettek új kihívást, hanem a büntető eljárásjog és a kriminalisztika számára is (10). Nagy Zoltán továbbá rámutat, hogy az internet a gyors technikai fejlődése eredményeként számtalan lehetőséggel bővült, és mind a szervezett bűnözők, a terroristák használják ugyanazokat a technikai adottságokat, mint a civil felhasználók, csak hogy ők a szabadság, az anonimitás, és határok nélkülségének adottságával visszaélve, azokat illegális céljaikra használják fel (11). A kibertér és a különféle informatikai eszközök kiváló lehetőséget kínálnak a szervezett bűnözés fejlődéséhez is, mert ezek használatával a szervezett bűnözői csoportok nem csak egymás között tudnak egyszerűbben kommunikálni, hanem a névtelenségüket is könnyebben tudják megőrizni (12). Ahogy a bűnözők támaszkodhatnak a darkweb biztosította anonimitásra, úgy a bűnüldöző szervek, a katonaság és a hírszerző szolgálatok is (13). Ha valaki bizonyos lépéseket tesz annak érdekében, hogy az online azonosságát elfedje, például Tor böngésző használatával, vagy ha egyáltalán utánanézi más lehetőségeknek, mint a Windows operációs rendszer, azzal az Amerikai Védelmi Minisztérium alárendeltségében működő Nemzetbiztonsági Ügynökség általi megfigyelést kockáztatja, melynek során már a Tor webhelyének felkeresése is automatikus ujjlenyomatot hoz létre nála, melynek eredményekén az anonimitás máris korlátozott (14). Természetesen az anonimitásra vágyó kiberbűnözők további programokat használnak a Tor elrejtéséhez az internet architektúrájában rétegről rétegre és ez így megy a hatóság valamint a hackerek között az egyéni tudás korlátjáig. Az elrejtéshez gyakran VPN-t használnak a Tor mellett, ami egy magasabb szintű biztonságot nyújt, amely hálózat előnye, hogy biztonságos, mert a megtámadása nagyon időigényes, és óriási kapacitásra volna szükség hozzá. A koronavírus miatt sokkal többen dolgoznak otthonról, ezért a biztonságos otthoni munkavégzés miatt VPN-t használók tábora sok országban hatalmas növekedést mutat. A NordVPN szolgáltató adatai szerint tavaly március óta a VPN technológiájának globális használata 165%-os növekedést mutatott (15). A

törvényi szabályozását kerülni szándékozók illúziója mint hogy a darkweb a hatóságok számára áthatolhatatlan lenne, teljesen alaptalan hisz egyre több ilyen bűnözői hálózatban résztvevőt tartóztatnak le sikeresen a hatóságok melyek közül a Operation Torpedo művelet során a Tor által biztosított anonimitás sűrű rétegeinek áthatolására FBI egy Metasploit nevű applikációt használt melynek eredményeként tartóztatták le az elkövetőket valamint rejtett Tor szolgáltatások tucatjainak lefoglalásához vezetett (16). Miközben ismeretlen, hogy a hatóságok hogyan tudták az oldalakat lekapcsolni, biztonsági szakértők spekulációja szerint kormányzati hackereket alkalmazhattak, ami az amerikai kontinensen nem idegen hisz mikor még csak egymillió követővel rendelkezett a Facebook már akkor a munkavállalóinak felvételekor is egy meghatározott hacker tevékenység sikeres megvalósítása volt felvételi eljárás része. Nemzetbiztonsági szempontból kiemelt figyelmet érdemel az Iszlám Állam mint a történelem legsikeresebb technológia-orientált terrorszervezete, mivel ők nem csupán azt értik, hogy használható az internet kommunikációra, hanem azt úgy teszik, hogy közben el tudták rejteni az üzeneteiket és azonosságukat. Az ISIS aktivistái használják a felszíni webet, a darkwebet, a közösségi médiát és titkosított üzenetküldő alkalmazásokat, propagandájuk, szellemiségük terjesztésére, toborzásra, követőiket terrorcselekmények elkövetésének inspirálására vagy terrorcselekmények elkövetésére való közvetlen utasításra, mely komoly fejfájást jelent a bűnüldöző szerveknek, a titkosszolgálatoknak és biztonsági szakértőknek, akiknek a feladata lenne - valami csoda folytán - egy lépéssel mindig a terrorszervezet előtt maradni, vagy minél kisebb késlekedéssel mögöttük haladni (17). A darkweb létezését önmagába véve mint bűnözői információs közösségnek minősíteni egyértelműen általánosítást és nem kellő körültekintést jelentene, hisz jelentős számú átlagos felhasználó használja a darkwebet magánéletük megóvása érdekében. A belga hatóságok több éven keresztül zajló összehangolt bűnüldözési tevékenységük keretében sikerült feltörni egy bűnözők körében nagy népszerűségnek örvendő kommunikációs rendszert, és ennek eredményeként sikerült felszámolni egy ötven fős nemzetközi bünszervezetet. Ebben az esetben is titkosított metaadatokat üzeneteket, valamint ehhez tartozó speciális eldobható telefonokat használtak a kommunikáció során, amelyeket a kanadai székhelyű Sky ECC értékesített valamint jelenleg is értékesít és elsősorban nem bűnelkövetési hanem piaci részként jelentkező magánélet védelmi célok érvényesítése érdekében hozta forgalomba. Weimann szerint a terrorista a darkwebbe való behatolása egy illegális és rossz szándékú tevékenységek elleni megoldás utáni nemzetközi kutatást kellene megindítani, de ennek olyannak kell lennie, amelynek nem szabad akadályoznia a legitim, törvényes véleménynyilvánítási szabadságot (18). Az illegális cselekmények elleni harcot akkor lehet sikeresen folytatni az infokommunikációs közegben ha a hatóság oldalán is jelentős jövedelemmel kiváló szakmai ismerettel rendelkező hackerek csoportja tevékenykedik, mert a rétegekben zajló anonim tevékenységek felderítésével kapcsolatban kizárólag akkor lehet eredményeket elérni. Mivel ezidáig az ilyen programozói tudás birtokában lévő személyek legtöbb esetben a javadalmazás mértékére tekintettel nem a hatóságok körében kerültek munkaviszonyba, így mostanáig csak nagyon komoly, határokon átívelő, sok éves rendőri nemzetbiztonsági munkával, külsős szakértők bevonásával tudtak egy-egy illegális csoportot lefűlelni a darkweben, de sajnos csekély hatékonysággal, és aránytalanul nagy költség mellett. A megfelelő szakmai szinten lévő hackereknek sokkal rövidebb időbe, kevesebb költségbe és energiába kerül láthatóvá varázsolniuk a bűnelkövetői csoportokat. Egy magát az Anonymus csoport tagjának valló hacker vagy hacker csoport nyilvánosságra hozta a Daniel's Hosting nevezetű, a legnagyobb ingyenes darkweb szolgáltató adatbázisát, amelyet tavaly márciusában sikerült feltörnie, melynek előnye, hogy a sok ezer ellopott kulcs és e-mail cím összepárosztatásával számos illegális aktivitás felderítésében segítheti a hatóságokat. Ugyanez a kollektíva több száz az ISIS- hez köthető weboldalt távolított el az Operation Paris kampányuk részeként.

Álláspontom szerint minden eszközt ami a jelen technológia által a rendelkezésünkre áll azt a nemzetbiztonsági egyéb bűnelkövetők felderítését végző szervezeteknek használatára kell bocsátani a legmagasabb szintű szakmai képességekkel rendelkező jól megfizetett szakemberekkel együtt, azonban - eltérően a jelenlegi helyzettől - oly módon hogy ezen hatóságok, állami szervek működését egy ellenérdekelte speciális törvényi szabályozás keretében prudens módon működő külső szervezet felügyeletére kell bízni. A kiberbűnözés ellen hosszútávon hatékonyan nyilván csak globálisan lehet fellépni, azonban ezek mellett mégis csak a nemzeti intézkedések az elsődlegesek hisz a biztonságunk az saját érdekünk, és sokszor a nagyobb szervezetek hihetetlenül lassúak, ami valljuk be ezen a területen a legnagyobb kárt képes okozni. Az Unió jogalkotási eljárása álláspontom szerint a legtöbb területen nagyon gyenge eredményességgel rendelkezik, sőt sok esetben ennél jelentősen rosszabbra helyzet, amelyre egy aktuális példa a Portugál elnökség által benyújtott sokadik módosítási javaslat azaz a 2002 -es hírközlési irányelv csomag részét képező hírközlési adatvédelmi irányelv helyébe lépő E-Privacy rendelet tekintetében zajló jogalkotási menetrend, amely ugyan nem terjed ki a bűnüldözési célú adatkezelési szabályokra de mégis jól szemlélteti a tagállamok között meglévő érdekkülönbségek folytán fellépő nehézkes jogalkotási menetrendet, amely a mai viszonyokhoz szerintem alkalmatlan. Amely ha az idei évben hatályba lépne is már késő lenne, de nem hogy csak idén de talán még 2023 évben sem fog, akkor viszont elmondhatjuk hogy több mint egy évtized sem volt elég a jogalkotásra, ami viszont már elgondolkodtató. Az igaz hogy jelentős vita alakult ki a hívásrekord adatokra és az IP címekre vonatkozó éves megőrzési kötelezettségek tekintetében valamint az Európai Bíróságnak is volt egy ítélete, ami EU jogba ütközőnek mondta ki az a módot, ahogyan a jelenleg is hatályos E-Privacy irányelv gyenge magánélet védelmi rendelkezései körében megállapítja a data retention szabályokat (19).

Mind az mindenki számára közismert hogy a mai digitalizáció valamint a számítási kapacitás robbanásszerű fejlődése idején néhány év alatt hihetetlen mértékű változás zajlik az információs társadalmi környezetünkben nehogy tíz vagy több tíz év alatt. Az Unió a mesterséges intelligencián alapuló biometrikus azonosításra alkalmas arcfelismerő rendszerek tekintetében is - legrosszabb eszközhöz nyúlva - a tiltás alkalmazását határozta el a következő években annak ellenére hogy a tagállamok szinte mindegyikében működnek kritikus alkalmazásokat, helyszíneket megfigyelő a hatósági kontroll alatt használt megfigyelő rendszerek. Itthon a Szitakötő projekt keretében kívánják az arcfelismerő kamerarendszereket alkalmazni melyek nemzetbiztonsági és bűnüldözési hatékonyságuk kétségtelen azonban jogszabályi alapjaik hiányosak feltéve hogy állandó rendszerszerű használatukat tervezik, ugyanis alkalmanként meghatározott cél érdekében időben és térben behatároltan van mód a használatukra. A Szitakötő-projekt lényege hogy tavaly harmincöt ezer köztéri kamera képeit terelték a Kormányzati Adatközpontba, ami ezzel egy központi adatbázissá vált, és amely adatbázishoz a nemzetbiztonsági szolgálatok külső ellenőrző szerv előzetes engedélye nélkül, egyszerű főigazgatói utasítással is hozzáférhetnek, és akár arcfelismerő szoftvert is alkalmazhatnak rajtuk a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján. Az arcfelismerő rendszerek működése során tapasztaltak szerint már volt hibás bűnelkövetői felismerés ilyen közismert eset többek között az államokbeli American Civil Liberties Union jogvédő szervezet ügyfelével történtek miszerint az algoritmus hibás találatára alapján tartóztatták le családja előtt, és vették őrizetbe harminc órára, mielőtt kiderült, hogy ártatlan. Közismert tény azonban hogy a hatóságok működésének csak a köztudomásra jutott téves eljárási cselekmények száma is hatványozottan több, nem is beszélve a több tízéves gyakorlattal megvalósított nyomozati hiányosságokra vonatkozó elleplezett eljárási hibák sokaságáról. Illetve azt a tényt se becsüljük le hogy a Bizottság az önvezető járművek bevezetésével kapcsolatos szabályozási kezdeményezése körében az elsődleges szempont az

útvonalakon a közlekedési balesetek számának mesterséges intelligencia alkalmazásával történő jelentős csökkenésének megvalósítása, amely az emberi hibák kiküszöbölésének eredményeként valósul meg. Ha csak a saját élettapasztalatunk alapján ítéljük meg akkor is könnyen megállapítható hogy jelentősen nagyobb hibaszámmal, tévedéssel, érzelmi befolyáson alapuló rossz döntéssel valósítjuk meg tevékenységeinket mint a gépek vagy akár az információs eszközök.

Az információs technológia, valamint a már említett számítási kapacitás fejlődése során azok akik hozzáférnek ezen csúcstechnológiákhoz, vagy ezek fejlesztésével foglalkoznak üzletszerűen olyan technológia nyújtott lehetőségekhez férnek hozzá amelyeket mi elképzelni sem tudunk, és nagy valószínűséggel ki is használják ezeket a nagyon kevesek által ismert helyzeteket. Mind a jogalkotó mind a hatóság egyre gyorsuló ütemben marad le ezektől az óriástechnológiai cégek által megvalósított fejlesztésektől oly módon hogy nem csak a esetek nagyon kicsi számában képesek felderíteni egy egy eseményt, hanem már az erre irányuló szankció illetve jövőbeni jogalkotás mértékét és tartalmát is jelentősen befolyásolják hatalmi kapcsolati rendszerükön, lobby tevékenységükön keresztül. Olyan mértékű a politika a vagyoni és a szellemi tőkére alapuló innováció kapcsolódási rendszere amely alatt meghajlik a jogérvényesítés ereje, így a jogszabályi rendelkezések tartalmi megítélésének adott érdekekhez történő változtatására szinte már gyakorlatként lehet tekinteni. Nagyon sok példát fel lehetne hozni de gondoljunk csak az Donald Trump elnök úr az internet hálózatsemlegességi szabályok eltörlésére vonatkozó rendeletére amely vélhetően Biden elnöksége alatt a már folyamatban lévő hálózatsemlegesség helyreállítására irányuló kongresszusi szavazást követően újból vissza fog állni a korábbi státuszba. Megemlíthetünk egy közismert régebbi esetet amikor az amerikai hírszerzés nagyszabású lehallgatási akciót folytatott az interneten, a Cambridge Analytica felhasználók tízmillióinak személyes adatait szivattyúzta ki a Facebookon keresztül, miközben az amerikai kormány folyamatosan azt sulykolta és sulykolja most is, hogy a kínai eszközök kémkednek utánunk, és ezért kellett a Huawei-t is feketelistára tenni az egész világ előtt. Tény hogy a világ nagymértékben megváltozott egyre kiszolgáltatottabb az egyén ezáltal az egész társadalom elég csak arra gondolnunk hogy Kínában a társadalmi pontrendszer miatt már az utcára sem lehet úgy kimenni, hogy a mesterséges intelligencia ne ismerje fel azonnal az embert, a zsarolóvírusok pedig milliárdos károkat okoznak világszerte, melyek háttérben szerintem az áll, hogy az interneten hagyott lábnyomunk mára akkorára nőtt, hogy a tevékenységeinkből származó rengeteg információ alapján az egyre okosabb és okosabb mesterséges intelligencia olyan dolgokat is ki tud találni rólunk, amire nem is gondolnánk.

A folyamatos technológiai fejlesztések újabb és újabb kockázatelemzéseket követő biztonsági intézkedéseket vonnak maguk után, amelyek közül talán az egyik legjelentősebb, és a közeljövőnkre hosszútávon hatással lévő az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynökség által a tagállamok részére megfogalmazott ajánlások amely eszközcsomag kilenc területre osztotta az 5G-vel kapcsolatos veszélyeket, ez alapján pedig három alapelv került megfogalmazásra. Az Unió tagállamainak nyilatkozniuk kellett hogy milyen kockázatcsökkentő intézkedésekkel fogják biztonságosabbá tenni a következő években kiépülő ötödik generációs mobilhálózatot. A tét nem kicsi, hiszen felmérések szerint az Unióban a következő öt évben akár egymillió munkahely is megszűnhet a kibertámadások gazdasági hatásai miatt, miközben az államokban azért indult küzdelem még a Trump idején hogy a Huawei-nek minél kisebb szerepe legyen az európai 5G megvalósulásában. Ez a működési modell - az alacsony késleltetés és a számos eszköz kapcsolódását biztosító technológiai sajátosságok mellett - elősegíti az IoT megoldások és a mesterséges intelligencián alapuló megoldások együttes alkalmazását is, valamint a jövőben szinte minden infokommunikáció ezen keresztül zajlik, az orvosi műtétektől az autóvezetésig. Mint ahogy már fentebb írtam az 5G hálózati infrastruktúra képezi alapját a

többi kommunikációs technológiának így egymással szinergiában olyan mértékű adatinformációt képes létrehozni amely szolgáltatásokat a föld lakosságának jelentős része igénybe fogja venni mind a munkája mind a magánélete során.

Véleményem szerint az 5G hálózatok szinte minden iparágban megkerülhetetlenek lesznek, legyen szó akár a médiáról, akár az egészségügyről, a mobilitásról vagy a közüzemi energiaellátásról. Kulcsszerepet fog játszani a nagy számú gyártórobotot irányító felhő informatikai rendszerekben, az egészségügyi távfelügyeletben, a sebészek munkáját megkönnyítő orvirobot használatban, a nagyobb határfokú vezeték nélküli hálózatok kiépítésében, a nagy sávszélességű alkalmazások, így a video közvetítések megvalósításában, az összekapcsolt és automatizált mobilitás kiépítésében, amelyekkel a balesetek száma jelentősen csökkenhet.

Európa legaktívabb hatósága a Spanyol Adatvédelmi Hatóság, a rendszeres bírságokon túl tájékoztató anyagokat is kiadnak, például az internetes sütikkel, vagy éppen az arcfelismeréssel kapcsolatban. Az alábbi adatvédelemmel kapcsolatos kockázatokat emeli ki az 5G technológia alkalmazásával összefüggésben megjegyezve, hogy ezen kockázatok egy része nem új, de az új technológia alkalmazása mellett akár exponenciálisan növekedhetnek ezek a kockázatok. Legérzékenyebb terület az 5G -re optimalizált bővülő szolgáltatások kapcsán az IoT eszközökön keresztül gyűjtött adatok felhasználásával történő még kiterjedtebb profilalkotás még precízebb individualizációra és automatizált döntéshozatali megoldásokat alkalmazó szolgáltatások széleskörű elterjedése, a szolgáltatási láncban szereplők számának drasztikus növekedése mellett. Ezek együttesen érik el hogy a társadalom tagjainak jelentős része az életének szinte minden területén alkalmazza ezeket a szolgáltatásokat ugyan úgy mint ahogy az állami közhatalmi szervezetek, közszolgáltatók minden működésüket a digitális transzformáció keretében elektronikus alapokra helyezi, ezáltal a kibertámadásoknak nyitva álló felület exponenciálisan növekszik. Az AEPD megállapítása szerint, mire az 5G technológia kellően érett fázisba jut, addigra az 5G - IoT - MI alkotta "trió" komoly kihívások elé állíthatja az adatvédelmi szabályoknak való megfelelést, az érintettek jogainak védelmét (20).

3.Összegzés

A nemzetbiztonsági feladatok ellátása során a jelen társadalmi folyamatokban egyszerre valósul meg globális szinten a műholdak felhasználása a hírszerzésben, valamint a társadalom tagjai részére történő kiberbiztonság megvalósítása hisz az információtechnológia robbanásszerű fejlődése miatt egyre nagyobb mértékben támaszkodunk IoT eszközökre, különböző platformokra mind a magánéletben mind a munkavégzés folyamán. A modern információs társadalmak működése erősen függ az infokommunikációs infrastruktúrák, az informatikai rendszerek és szolgáltatások hozzáférhetőségétől és megfelelő működésétől, ezért a fejlett államokban alapvető szuverenitási és nemzetbiztonsági kérdésként merül fel a kiberbiztonság fenntartásának igénye. Az új technológiákból erednek globális fenyegetések és egyben lehetőségek is attól függően hogy melyik oldalon állunk, de azt sajnos tudjuk hogy a fejlesztésben a bűnelkövetők a vagyoni vagy egyéb jelentős előnyszerzésre irányuló szándéka miatt mindig egy lépéssel megelőzik a hatósági szervek működési folyamatát. A úrkutatásra műholdak alkalmazására irányuló több ország között folyó globális verseny egyre intenzívebbé válik és Európának még az eddigieknél is nagyobb energiákat kellene szánnia ezen területre mivel a mesterséges intelligencia fejlődésével olyan új típusú kihívások jelentek meg, amelyekre a szokványostól eltérő válaszokat kell kidolgozni a társadalomtudományok és az új technológia együttes alkalmazásával.

Egyet kell értenem Nagy Zoltán gondolataival miszerint „Az új kockázatokat, akárcsak más számítástechnikai környezetben felmerülő kockázatot, az internet árnyoldalait meg kell

ismertetni a képzési formáknak megfelelő szinten, mélységben, középiskoláktól az egyetemi oktatáson át a jogalkotók a jogalkalmazók képzéséig. Jelenleg e körben bőven lenne tennivaló (21).” A titkosszolgálati eszközök alkalmazására kiváló platformot jelentenek a darkweb színterei. Véleményem szerint fontos a darkweben folyó kriminalitás, az illegális piacok, a terrorista oldalak és egyéb bűnözői elemek bűnüldöző szervek általi nyomon követése, felügyelete, tanulmányozása, fedett ügynökök, szakértők alkalmazása. Modern korunk technológiai, technikai színvonala, az egyre gyorsabb számítógépek, az elkövetők magas fokú szakmai tudása és azt anonimitás nyújtotta lebukásmentesség illúziója lehetővé teszik, hogy egyre gyorsabban, kevesebb előzetes mérlegeléssel lehet elkövetni a bűncselekményeket. Megfigyelhető az a tendencia, hogy amint kifejlesztnek egy újabb infokommunikációs rendszert a bűnözők idővel felhasználják azokat az elkövetés során, így az Unió polgárok, vállalkozások tagállami szervezetek kiberbiztonságának megvalósítása érdekében a nemzetbiztonság részéről is folyamatos fejlődés kíván mind szakmai mind infokommunikációs színté. A titkos információgyűjtés a magánszféra és a nemzetbiztonság talán legkényesebb ütközőpontja. A magánélethez való jog egyik legerőteljesebb korlátozása, mivel nemcsak, hogy az érintett akarata, hanem még tudta nélkül is történik. Ebből következően nincs is lehetősége, hogy alapjoga védelmére keljen, illetve jogot érvényesítsen. Ugyanakkor a nemzetbiztonsági vagy adott esetben a bűnüldözési cél még ilyen mértékű alapjog korlátozást is alkotmányossá tehet, de csak akkor, ha ennek megfelelő garanciái vannak. Álláspontom szerint különös jelentősége van annak, hogy mely szervek, milyen felhatalmazás alapján, milyen terjedelmű és mennyi ideig tartó információgyűjtést végezhetnek. Az alkotmánybírói esetjog, és különösen az emberi jogi bíróság a Szabó és Vissy-ügyben hozott döntése arra világít rá, hogy a törvényi szintű szabályozás önmagában nem elegendő, emellett az is szükséges, hogy egy ellenérdekű de legalábbis nem a kormány által finanszírozott vagy kinevezett személy irányításával zajló külső a végrehajtó hatalomtól független kontrollja legyen a titkos információgyűjtésnek. A jelenleg zajló nemzeti bizonytalanságok korában a magánszféra és a nemzetbiztonság közötti balanszírozás nagyon nehéz feladat, ugyan úgy mint a technológia fejlődésének megfelelő jogszabályi környezet kialakítása. Amennyiben a jogalkotó nem megfelelő eszközökkel biztosítja a nemzetbiztonsági célok megvalósítását és ezzel aránytalanul korlátozza a magánszféra illetve ezen belül a személyes adatok védelmét, úgy a digitalizáció nyújtotta széles új világ lehet a életünk legkiszolgáltatottabb szakasza.

Hivatkozások

1. Ruth Gavison (1980): Privacy and the Limits of Law. The Yale Law Journal, VoLd. 89., No. 3 (Jan.) 423.
<https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6581&context=yjlj>
2. Péterfalvi Attila levele (2014) <https://naih.hu/files/NAIH-1410-4-2014-J-140624.pdf>
3. In the picture: A data protection code of practice for surveillance cameras and personal information, https://ico.org.uk/media/for_organisations/documents/1542/cctv-code-of-practice.pdf 3.
4. A témában Szőke Gergely a Közterületi kamerázás az Európai Unióban (Jura 2011) című munkájában foglalja össze a legjelentősebb tudnivalókat. Ld. továbbá Marianne L. Gras: The Legal Regulation of CCTV in Europe. [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/regulation.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/regulation.pdf); Martin Gill – Angela Spriggs: Assessing the impact of CCTV. Home Office Research. Development and Statistics Directorate, February 2005. <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs05/hors292.pdf>; Brandon C. Welsh – David P. Farrington: Effects of Closed Circuit Television Surveillance on Crime. The Campbell Collaboration, December 2008. <http://bmdb.danskekommuner.dk/data/1985323/rapport%20om%20overv%C3%A5gning.pdf>.
5. Az információgyűjtés legitim céljának fontosságára hívja fel a figyelmet Finszter Géza, aki rámutat, hogy „tilos a felderítési pozíciókat pártpolitikai vagy tisztességtelen gazdasági

érdekek szolgálatába állítani, tilos a felderítést szervezeti érdekeknek alárendelni”. Finszter Géza: A titkos felderítés kriminalisztikája. In: Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika II. Budapest, BM Kiadó, 2004. 971–972

6.

<http://jogszabalyfigyelo.hu/index.php?id=x6ust5yw9lm2dbx1k&state=20070124&menu=viw>

7. http://ekint.org/lib/documents/1480415991-Szabo_es_Vissy_itelet.pdf

8. BM/8652/2017.

https://2015-2019.kormany.hu/download/8/d5/21000/Nbtv-Infotv%20módos%C3%ADtás%20Normaszöveg%20Bindokolás.pdf#!_DocumentSearch

9. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=COM:2017:2025:FIN>

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_hu.pdf

10. NAGY Zoltán András: A joghatóság problémája a kiberbűncselekmények nyomozásában. In: Homoki-Nagy Mária – Karsai Krisztina – Fantoly Zsanett – Juhász Zsuzsanna – Szomora Zsolt – Gál Andor (szerk.): Ünnepi Kötet Dr. Nagy Ferenc Egyetemi Tanár 70. Születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged 2018. 755. o.

11. NAGY Zoltán András: A kiber-háború új dimenzió – a veszélyezett állambiztonság (Stuxnet, DuQu, Flame – a Police malware). In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII: TANULMÁNYOK „A BIZTONSÁG RENDESZETTUDOMÁNYI DIMENZIÓI – VÁLTOZÁSOK ÉS HATÁSOK” CÍMŰ TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁRÓL. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, Pécs 2012. 221. o.

12. GYARAKI Réka: A kiberbűncselekmények megjelenése és helyzete napjainkban. In: Mezei Kitti (szerk.): A bűnügyi tudományok és az informatika. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest–Pécs 2019. 83. o. [http://real.mtak.hu/108477/1/05_buntetojog_informatika_GYARAKIR.pdf\(4\)](http://real.mtak.hu/108477/1/05_buntetojog_informatika_GYARAKIR.pdf(4))

MOORE, Daniel – RID, Thomas: Cryptopolitik and the Darknet. *Survival: Global Politics and Strategy*, 2016. Vol. 58. No. 1. 24. o.

13. WEIMANN, Gabriel: Going Darker? The Challenge Of Dark Net Terrorism. Wilson Center, Washington, DC 2018. 8.

o. https://cyber.haifa.ac.il/images/Publications/darkweb_Gabriel%20Weimann.pdf

14. Patrick TUCKER: „If You Do This, the NSA Will Spy on You” Defense One, July 7, 2014 <https://www.defenseone.com/technology/2014/07/if-you-do-nsa-will-spy-you/88054/>

16/16. oldal új technológiákból eredő globális fenyegetések

15. <https://www.zdnet.com/article/vpn-use-surges-as-coronavirus-outbreak-prompts-huge-rise-in-remote-working/>

16. SUI-CAVERLEE-RUDESILL: i. m. 10. o.

<https://www.aclweb.org/anthology/E17-1004.pdf>

17. BODO, Lorand – SPECKHARD, Anne: Identifying Nefarious Telegram Users without the Help of Telegram Itself: Testing Solutions for Intelligence and Security Professionals in Fighting ISIS in the Encrypted Social Media Space. International Center for the Study of Violent Extremism, London 2017. 2. o.

18. WEIMANN, Gabriel: Going Darker? The Challenge Of Dark Net Terrorism. Wilson Center, Washington, DC 2018. 9. o.

19. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012CJ0293&from=hu>

20. https://gdpr.blog.hu/2020/05/18/az_5g_tecnologia_hatasa_az_adatvedelemre

21. NAGY Zoltán András: A kiber-háború új dimenzió – a veszélyezett állambiztonság (Stuxnet, DuQu, Flame – a Police malware). In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi

Határőr Tudományos Közlemények XIII: TANULMÁNYOK „A BIZTONSÁG RENDESZETTUDOMÁNYI DIMENZIÓI – VÁLTOZÁSOK ÉS HATÁSOK” CÍMŰ TUDOMÁNYOS KONFERENCIARÓL. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, Pécs 2012. 232. o.

Suhajda Attila: Integrációs tapasztalatok Ausztriában és Németországban 2015 után ¹

Absztrakt

A tanulmány és az előadás Németország és Ausztria társadalmi integrációs tapasztalatait veti össze a 2015-öt követő időszakban. Az összehasonlítás során alapvetően szocioökonómiai tényezőket veszek górcső alá, regionális különbségekre hangsúly helyeződik. A tanulmány és az előadás kitér a migrációs háttérűek legnépesebb társadalmi csoportjaira.

Kulcsszavak: migráció, integráció, értékelés, Ausztria, Németország

1.Bevezető

Napjainkban az egyik legjelentősebb kérdés, ami az emberiség előtt van az életfeltételek megváltozása és a hozzá kapcsolódó migráció. A migrációban résztvevő személyek térbeli mozgásának körülményei mellett az egyik legfontosabb tényező, hogy az illető vándorlásának célállomásán megtalálja számítását és be tudjon illeszkedni a fogadó társadalomba. Ezek a folyamatok régóta érintik a világ számos régiójához képest fejlettebbnek értékelt európai kontinenst (Ritecz-Sallai, 2016. 30-41.). Az alábbi tanulmányban Németország és Ausztria példáján keresztül kerülnek bemutatásra a beérkezők társadalmi integrációjának szocioökonómiai jellemzői.

2.Alapsokaság

Ausztria lakossága 2015 elején 8 584 926 fő volt, 2019 végére 8 901 064 főre nőtt. A születések halálozások egyenlege a harmadik évezredben meglehetősen hektikusan (kerekítve 7 000 és - 1 000 fő közötti értékek között) alakult. Ebből következik, hogy a népesség növekedés fő tényezője a migráció. Ezt aláhúzza, hogy az osztrák állampolgárok születési és halálozási egyenlege 2008 óta folyamatosan negatív. Az egyenleg 2015-ben -10 126 fő míg 2019-ben - 11 813 fő. Az Ausztriában élő nem osztrák állampolgárok estében ez az egyenleg pozitív „kis túlzással” pont akkora pozitívumot produkál(t), mint amennyire az osztrák állampolgároké negatív. Ausztria vándorlási egyenlege 1984 óta minden évben pozitív. A legmagasabb értéket 2015 produkálta 113 067 fővel, ezt követően egy csökkenő pálya indult (2018: 35 301 fő), melyet a 2019 év enyhe emelkedéssel tört meg (40 613 fő). Az osztrák állampolgárok vándorlási egyenlege 40 éve negatív. Így megállapítható, hogy Ausztria migrációs egyenlegét döntően a nem osztrák állampolgárok térbeli mozgásai alakítják (Osztrák Statisztikai Hivatal ((továbbiakban OSH))- Népességváltozás 1981 óta állampolgárság szerint, 2020).

Nehézkesen, de lakosságszám növelő tényezőként értékelhető az osztrák állampolgársági cím megadása, e tekintetben 2004 és 2010 között egy monoton csökkenő tendencia volt megfigyelhető, ezt követően egy monoton növekvő tendencia következett, mely 2019-ig tartott.

¹ Phd hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola

Az állampolgárságot szerző egyének csaknem (olykor több, mint) fele a 2004 és 2020 közötti időszakban volt Jugoszlávia tagállamaiból, Romániából és Törökországból származott (Osztrák Statisztikai Hivatal – Állampolgárság megadása 2004 és 2020 között a korábbi állampolgárság szerint – grafikon). Az állampolgárság megszerzéséhez legalább 10 évet folyamatosan Ausztriában kell tartózkodni, melyből öt év elengedése kérvényezett (Szövetségi Kancellári Hivatal – Általános állampolgársági kritériumok).

Az osztrák statisztika migrációs háttérűnek tekinti azokat az embereket, akinek mindkét szülője külföldön született. Elsőgenerációsnak tekinti azokat, akik külföldön születtek, másod generációsnak tekinti azokat, akik már Ausztriában születtek. 2015-ben a migrációs háttérűek aránya 21,4% volt, 2019-ben az értékük 24,4% volt, így elmondható, hogy lassan minden negyedik ember rendelkezik migrációs háttérrel. A migrációs háttérűek között 74%-26% (kerekítve) volt a megoszlás az első generációsok javára a vizsgált időszakban (OSH – Néesség migrációs háttér szerint 2008-tól). A migrációs háttérűek területi elhelyezkedésében megállapítható, hogy húzható egy képzeletbeli észak-kelet – dél-nyugati tengely. Ez azt jelenti, hogy ettől a tengelytől nyugatra lévő tartományokban (Oberösterreich, Salzburg, Tirol, Vorarlberg) és a fővárosban 20% vagy azt meghaladó részaránnyal rendelkeznek a migrációs háttérűek. A tengelytől keletre fekvő tartományokban (Niederösterreich, Burgenland, Steiermark, Kärnten) migrációs háttérűek aránya 13% és 20% között mozgott 2020-ban. Valamennyi tartomány közül kiemelkedik Bécs, ahol a migrációs háttérűek aránya 46,2%, mely 867 000 főt jelent (OSH – Migrációs Háttérű lakosság tartományok szerint). Az országban tartózkodó külföldi állampolgárok 10 legnépesebb csoportjának „listája” 2009 és 2016 között egy stabil „mezőnyt” mutat. A mezőny tagjai 2015 végén: a német, török, szerbek, a bosnyák, román, horvát, magyar, lengyel, szlovák, orosz állampolgársággal rendelkeztek. 2016-ban az afgánok kiszorították az oroszokat a listáról és a szlovákok helyére bekerültek a sírek (OSH– Néesség év elején 2002 és 2021 között). Meg kell jegyezni, hogy az országhatárt átlépő migráció mértékét 2015 és 2019 között minden évben legalább két és félszer meghaladja az országhatáron belüli migráció (OSH – Vándorlás területegységek között 2009 és 2019 között).

Németország lakossága 2015-ben 82 176 000 fő volt, ez 2019-re 83 167 000 főre nőtt. A születések és halálozások egyenlege a 70-es évektől kezdve negatív, így Ausztriához hasonlóan a migráció népesség növekedés fő hajtóereje (Szövetségi Statisztikai Hivatal ((továbbiakban SZSH)) – Kivonat a 2021. évi adatokból 13, 17.). Az ország vándorlási egyenlege 1991 óta, a gazdasági válság két évét (2008 és 2009) leszámítva pozitív. A német állampolgárok vándorlási egyenlege 2005 óta negatív, a külföldi állampolgárok egyenlege folyamatosan pozitív 1991-et követően (SZSH– Németország határait átlépő migráció, 2021). A jelenlegi statisztikai vezetési módszertan szerint a külföldi állampolgárok száma 2018-ban haladta meg a 10 millió főt (SZSH– Német és nem német állampolgárok nemi megoszlás szerint, 2021). Számarányuk 2015-ben haladta meg a 10%-ot, ez a részarány 2019-re 12,5%-ra növekedett. Az új állampolgárságok megadásának száma 2000 és 2009 között egy csökkenő tendenciát mutatott, ezt követően egy emelkedő tendencia következett. 2015-ben 107 317 fő kapott német állampolgárságot, 2019-ben pedig 128 905 fő (Szövetségi Kormány Migrációs jelentése, 2019, 308, 309, 320.). A német szakirodalom migrációs háttérrel rendelkezőnek tartja azon személyeket, akinek legalább egyik szülője nem Németországban született (Anja Petschel-Anne-Kathrin Will: Migrációs háttér: egy megközelítés, több definíció, 2020). A migrációs háttérrel rendelkezőket két részre bontja a statisztika: „csak” migrációs háttérrel rendelkezőkre és saját migrációs tapasztalattal rendelkezőkre. (Migrációs háttérűek közé tartoznak a külföldi állampolgárok is.) 2015-ben 17 millió fő rendelkezett migrációs háttérrel, közülük 11 milliónak (kerekítve) volt migrációs tapasztalata. 2019-re a migrációs háttérűek száma 21 246 000 főre nőtt, közülük 13 millió (kerekítve) rendelkezett migrációs tapasztalattal. Térbeli szempontból a külföldi állampolgárok a volt nyugati részen, azon belül is a nagyvárosokban rendelkeznek

jelentős részarányal (Migráció, Integráció, Régiók külföldiek - aránya térkép, 2021). Figyelemre méltó, hogy valószínűleg a döntően 2015 környékén érkező afgánok és szírek vannak jelen a volt keleti országrész térségeiben (Migráció, Integráció, Régiók –Afgánok, irakiak, szírek, 2021). 2015 és 2019 között a tíz legnépesebb migrációs háttérű csoport egy stabil mezőnyt mutatott. Ebben az időszakban minden évben stabil szereplői voltak a törökök, lengyelek, oroszok, kazahok, olaszok, románok, görögök, koszovóiak. 2016-ban kerültek fel a TOP10 listára nagy létszámmal a szírek és 2017-ben pedig a bosnyákok (Statisztikai Könyvtár – Mikrocenzusok, 2015-2019, 2. táblázatok). A TOP10-es listának a 2016-os évit tekintem, így a rájuk vonatkozó adatokat fogom ismertetni.

3.Módszertan

Ebben a tanulmányban a fent leírt társadalmi csoportok többségi társadalomba való integrációját veszem górcső alá a két országban, összehasonlító jelleggel. Az integráció szocioökonomiai vonatkozásait számos mutatóval lehet leírni. Itt területi korlátok miatt, csak a migrációs háttérűek nyelvismereti helyzetére, oktatási színvonalára, munkához való viszonyára és szociális helyzetére térek ki, melynek során bemutatom az integrációt előmozdító szakpolitikai intézkedéseket. A két ország adatszolgáltatása eltérő, ezért előfordul, hogy egy-egy szocioökonomiai dimenziót eltérő mutatókkal tudok megragadni. Németország esetében állampolgárság és migrációs háttér és a migrációs tapasztalat terén van adatszolgáltatás, míg az osztrák statisztikában az EU (csatlakozási dátum szerint) és a volt Jugoszlávia tagállamainak, a 2015-ös migráció hullám három „fő kibocsátó” országainak, Afganisztánnak, Iraknak, Szíriának adatait összevontan közlik.

A nyelvismereti szempontból Ausztria esetében rendelkezésre állnak mikrocenzuson alapuló statisztikák. Németországra vonatkozóan a háztartásban használt nyelv mutatójával kívánom a nyelvismeret szintjét bemutatni. Az oktatási helyzetet Ausztria esetében a külföldiek arányával az egyes oktatási intézményekben mutatóval írom le, Németország esetében a munkára kvalifikáló végzettség arányával mutatót használom fel. A munkaerőpiaci helyzetet a munkanélküliségi arány mutatóval fogom bemutatni, a szociális helyzetet, pedig a szegénység veszélyeztetettség kvótájával.

4.Nyelvismeret

Az adott célország nyelvének ismerete a fogadó társadalomba beilleszkedés alapköve, hiszen a boldogulás szempontjából döntő tényező, hogy az egyén tud-e és ha igen milyen szinten tud környezetével kommunikálni.

Ausztria esetében a nyelvismerettel foglalkozó szakirodalom nyelvismeretre ható tényezőként jelöli meg a végzettséget, a migráció során országba érkező egyén beérkezési életkorát, a kiinduló ország EU-ba belépési időpontját, a munkahelyen a hozzáadott szellemi érték nagyságát és a migráció első vagy második generációjához való tartozást (OSH Migránsok munkaerő piaci helyzete, 2014. 123.). A migrációs háttérrel rendelkező 3-6 éves gyerekek körében minden migrációs háttérrel rendelkező csoportban legalább 50% azoknak az aránya, akiknek nyelvi segítségnyújtásra van szüksége. Ez nehézséget jelent majd számukra az iskolai életben való boldogulásban. Erre a problémára több válasz született. A migrációs háttérű gyermekek és családjuknak lehetősége van civilszervezetek munkájának keretében a nyelvi hiányosságait pótolni és boldogulni az iskolai tanulmányok során. Ilyen civilszervezetnek tekinthető a katolikus egyházhoz köthető Learncafé program és az iskolára felkészítő HIPPY kezdeményezés (Integráció Szakértői Tanács 2015. évi jelentése, 36.). Természetesen indokolt esetben a migrációs háttérű gyermeknek is van lehetősége különleges oktatási intézményben (Sonderschule) tanulni. 2010 óta egy óvodai év ingyenes mindenki számára, viszont nem kötelező. Az országba érkező menekülőket törvény kötelezi az A2-szintű német nyelvtudás

elérésére a Munkaügyi Hivatal kurzusán keresztül. Az iskoláskorú gyermekeknél létrejöttek nyelvi felzárkóztató órák és a nyelvi csoportok, melyek során bizonyos órák ideje alatt a segítségre szoruló diákok az osztályuktól elkülönítve tanulnak németül. Ennek hatásának értékelésre még kevés idő állt rendelkezésre, jelenleg a 2018/19-es tanév végéről vannak az első adatok, melyek pozitívum hatásokról tettek tanúbizonyságot (Integráció Szakértői Tanács 2020. évi jelentése, 45-60.). A munkaerőpiacra való belépés előtt a menekülőknek egy integrációs év kötelező, melynek része a nyelvoktatás és a jelenlét hiányát a támogatás megvonásával szankcionálják (Integráció Szakértői Tanács 2017. évi jelentése, 43-59.).

Németország esetében csak a 2017 és 2019 közötti időszakra állnak rendelkezésre adatok nyelvismeret vonatkozásában. A fent jelzett tíz legnépesebb migrációs háttérű csoportok közül a törököket, szíreket és görögöket leszámítva a háztartások felében a német nyelvet használják. Ez az arány a többi országhoz képest aggasztóan a törökök (50% alatti) és a szírek (20% alatti) körében. A német nyelvet használó háztartások aránya ez idő alatt nőtt. Ez alól kivételt jelentettek a lengyelek, horvátok, románok és a koszovóiak. Ennek a folyamatnak a háttérében az említett csoportok Németország felé felfokozódó integrációja áll (Statisztikai Könyvtár – Mikrocenzusok, 2017-2019, 18. táblázatok). A menekültek kötelező integrációs kurzusát és a nyelvi felzárkóztatást Szövetségi Belügyminisztérium alá tartozó intézmények (pl. Szövetségi Migrációs és Menekültügyi Hivatal) végzik elsősorban, melyek német nyelvismeret, életkor, munkaügyi helyzet specifikusan végez nyelvoktatást több száz oktatási hellyel. (A Szövetségi Kormány nyelvi és integrációt elősegítő intézkedésének bemutatása, 2019 12-21.). Sajátos szerepet töltenek be az integrációban így a nyelvismeret átadásában is a Belügyminisztérium által elismert és támogatott migrációs szervezetek, melyek egy-egy térségből érkezőket próbálnak összekapcsolni (Támogatott migrációs szervezetek, 2021).

Összességében megállapítható, hogy a két ország migrációs háttérű lakosságának német nyelvismerete meglévő problémák mellett elfogadható. A vizsgált időszakban mindkét ország előmozdította a migrációs háttérűek nyelvoktatásban való részvételét. A jövő kulcskérdése, hogy a mindkét országban kötelezővé tehető nyelvvórákon milyen hatékonysággal történik az ismeret átadás.

5. Oktatási helyzet

Az oktatási helyzet objektív értékelése meglehetősen nehéz, hiszen józan megközelítéssel nem lehet érdemi különbséget tenni az egyes végzettségek között, mert a társadalom és az egyén számára hasznosnak tekinthető, hogyha valaki bármilyen végzettség mellett munkát tud végezni.

Ausztria esetében az egyes oktatási intézményekben tanuló külföldiek arányával közelítem meg az oktatás kérdését. A külföldiek aránya valamennyi oktatási intézménytípusban nőtt a 2015 és 2018 között (Osztrák Statisztikai Évkönyv- Migráció, Integráció, Számok, 2015-2020). Valamennyi migrációs háttérű csoport esetében az arány változása 1% vagy az alatti pozitív növekedést mutatott. Ez a jelenség is aláhúzza, hogy a társadalmi folyamatok nehezen lehet megváltoztatni. Ugyanakkor nehéz értékelni ezt a folyamatot, noha az arány nem mozgott együtt a külföldiek arányának növekedésével, viszont mutatja azt is, hogy az országba érkező külföldi állampolgárok jelentős része nem az iskola korosztályba tartozik. A nyelvi ismereti részben leírt nyelvismeretet előmozdító osztrák szakpolitikai intézkedések kiterjedtek az oktatás többi részére is.

Németország mikrocenzusa az alábbi kategóriákba osztja az egyes társadalmi csoportokat: képzés vagy egyéb szociális tényező miatt (pl. nyugdíj) nem végez munkát, munkára kvalifikáló végzettséggel nem rendelkezik, munkára kvalifikáló végzettséggel rendelkezik. (Ez azt jelenti, hogy az egyén olyan képzettség birtokában van, mellyel Ez alapján megállapítható,

hogy a közelmúltban nagy számban Németországba érkező szírek és koszovóiak csaknem fele (2015 és 2019 között mindkét csoport esetében 40% és 50% között) képzés vagy egyéb tényezők miatt nem vesznek részt a munkaerőpiacon. Ennek az adatnak az értékelése nehéz, hiszen az integrációs folyamatban érintett valamennyi szereplő számára problematikus, ha valaki nem végez érdemi munkát, viszont ha az oktatásban való részvétel elősegíti a munkaerőpiacon és a társadalmi beilleszkedésben való boldogulást, ami pozitívum. 30%-nál nagyobb részarány nem rendelkezik a német munkaerőpiacon értelmezhető végzettséggel a görögök, olaszok, és a törökök. Ebben a három csoportban magas értékkel bírnak migrációs tapasztalattal rendelkezők (Statisztikai Könyvtár – Mikrocenzusok, 2015-2019, valamennyi évben 9. táblázatok). A menekülők oktatási rendszerbe való integrálása során bevezetésre került az előkészítő osztály. A 2015-ben menekülőként érkezett iskoláskorú gyerekek csaknem 97%-át sikerült az oktatási rendszerbe integrálni. Az oktatási rendszerbe való integrálásba vannak tartományi különbségek. Az egyik különbség az, hogy a kiskorú menekülő mikor kezdheti meg az oktatási rendszerben a részvételt. Az oktatásba való integrációt Ausztriához hasonlóan kiegészítik az iskolán kívüli programok (BAMF – Gyorselemzés, 2019).

A két ország prioritásként kezeli a migrációs háttérűek integrációját az oktatási rendszerbe. Németország oktatási rendszerében a külföldi diákok arányán jobban kirajzolódnak a 2015 és ezt követő időszakhoz köthető migrációs folyamatok hatásai, mint Ausztriában.

6. Munkaviszonyok

Ausztriában a munkanélküliség 2016 és 2019 között egy csökkenő pályát mutatott (Osztrák Statisztikai Hivatal – Munkanélküliség, 2021). Az osztrák munkanélküliség természete kettős: a „pillanatnyi munkanélküliség” csökkenő tendenciát mutat, viszont a hosszú távú munkanélküliség növekvő pályán áll. A migrációs háttérű lakosság munkanélküliségi aránya magasabb, mint az osztrák állampolgároké (Osztrák Statisztikai Évkönyv- Migráció, Integráció, Számok, 2020. 66.). A munkaerő piaci problémák kiinduló pontját, hogy a migrációs háttérű emberek döntően a konjunktúrának kitett szektorokban dolgoznak (Integráció Szakértői Tanács 2020. évi jelentése, 72-73.). A munkaerő piaci integráció tartományonként eltérő. Az irreguláris migrációs válság idején érkezett afgánok, irakiak, szírek esetében problémát jelent a szakképesítés hiánya (Integráció Szakértői Tanács 2017. évi jelentése, 47-49.). Az említett társadalmi csoportokon kívül magas a munkanélküliség aránya a török és orosz (főleg csecsen) migrációs háttérűek körében (Integráció Szakértői Tanács 2020. évi jelentése, 70.). A munkaerőpiaci integrációt számos lépéssel próbálták elősegíteni. A meghatározó gazdasági szereplőkkel egyeztetve létrejött egy mentorrendszer, felgyorsításra került az „otthonról hozott” képesítések honosítása, megnyitották a migrációs háttérűek fiatalok előtt a sorkatonai szolgálat közhasznú munkába való teljesítését. A munkaerőpiaci integráció során nehézséget jelentenek a kulturális különbségek és a jogi akadályokon túl a humán erőforráshiány osztrák oldalról (Integráció Szakértői Tanács 2017. évi jelentése, 47-49.). A számos meglévő nehézség ellenére a munkaerőpiaci integráció sikeresnek tekinthető abból a szempontból, hogy növelni tudta a migrációs háttérű lakosság munkaerőpiaci jelenlétét.

Németországban a tíz legnépesebb migrációs háttérű társadalmi csoportban esetében a szíreket leszámítva (esetükben az érték $\frac{2}{3}$ és $\frac{3}{4}$ közötti) 90% feletti a foglalkoztatottság a munkára alkalmas korosztályban. Munkanélküliség tekintetében 5% körüli értékek voltak jellemzők a vizsgált időszakban szintén a szírek (25% és 41% között) kivételével (Statisztikai Könyvtár – Mikrocenzusok, 2015-2019, 16. táblázatok). Németországban kialakult az integrációs kurzuson keresztül a menekülők munka felé orientálása. Kialakult rendszer a hozott szakmai ismeretek feltérképezésére és a munkaorientált nyelvi felzárkóztatásra. Emellett 9 000 képzési hely van a migrációs háttérűek számára. A kis és középvállalkozások támogatást kapnak külföldi állampolgárok alkalmazására. A munkaerő piaci integrációnak legfontosabb

intézménye a Munkaerő Ügynökség. Tartományi szinten vannak integrációért felelős miniszterek. Helyi szinten a Külföldiekkel Foglalkozó Hatóság a legmeghatározóbb szereplő. A munkaerőpiaci boldogulás fő tényezői: a végzettség, nyelvismeret és a rendezett tartózkodás (Európai Migrációs Hálózat, 2019. 37-39.). Ennek fényében megállapítható, hogy a migrációval érkezők számára hasonló vagy inkább nehezebb (kulturális különbségek, nyelvi különbségek miatt) társadalmi környezetben kell boldogulniuk a migrációs háttérű egyéneknek.

7. Szociális helyzet

A szociális helyzetet mindkét ország esetében a szegénységnek való kitettséggel mutatom be. Az osztrák definíció alapján szegénységnek kitett az, akinek a jövedelme az átlagos éves medián jövedelem 60%-a alatt van (OSH – Szegénység veszélyeztetettség, 2021). Ausztria esetében 2015 és 2018 közötti időszakra vannak adatok. Az osztrák adatszolgáltatás nem túl részletes, kategóriái: EU tagállamból érkezők, a volt Jugoszlávia nem EU-hoz tartozó utódállamaiból érkező, törökök, egyéb migrációs háttérrel rendelkezők. Az adatokat elemezve kirajzolódik, hogy pár százalékkal csökkent szegénységnek való kitettség 2015 és 2018 között. Az előbb felsorolt társadalmi csoportokból 50%-a szegénységnek kitettek a törökök, a nem EU-tag volt jugoszláv utódállamokból érkezők esetükben a szociális juttatás nagyban mérsékli (20% körüli értékkel a vizsgált időszak minden évében) a szegénységnek való kitettséget. A szakértői jelentések kiemelik a munka, oktatás mellett, regionális különbségeket, valamint a lakáshelyzet megoldásának nehézségét, mint a szociális helyzetre ható tényezőket (Integráció Szakértői Tanács 2018. évi jelentése, 54-66.). Emellett a jelentésekben leírásra került, hogy a migrációs háttérűek, menekülők egy jelentős részénél a valóság nem találkozott a vágyakkal, valamint hogy számos menekülő még messze van a munkaerőpiacra való belépéstől (Integráció Szakértői Tanács 2019. évi jelentése, 72-73.). A legutóbbi szakértői jelentés a COVID-19-et egy integrációt fékező és a meglévő különbségeket felerősítő tényezőként írja le integrációs szempontból (Integráció Szakértői Tanács 2020. évi jelentése, 80-87.).

Németország és Ausztria szegénység veszélyeztetettségét leíró definíciója megegyezik (Szövetségi Statisztikai Hivatal, – Szegénység veszélyeztetettség, 2021). Németországban a migrációs háttérrel rendelkezők körében a szegénységnek való kitettség átlagosan 28%, míg a migrációs háttér nélküli lakosság esetében 12% volt átlagosan a vizsgált időszakban. (Szegénységnek való kitettség 2005 és 2019 között, 2021). A tíz legnépesebb migrációs háttérű társadalmi csoportból szegénységnek legjobban kitettek a szírek (2015 és 2019 között 75%). Szintén problémás társadalmi csoportok a török és koszovói migrációs háttérrel rendelkezők, akik esetében a szegénységnek való kitettség 30% és 40% közötti értékeket mutatott. Pozitív integrációs példának tekinthetők a lengyelek és horvátok, akiknél az érték 20% alatti. (A többi csoport 20 és 30% közötti kitettségű.) Szegénységnek való kitettséget csökkenti a képzettség megléte és a munkaerőpiaci jelenlét (Statisztikai Könyvtár – Mikrocenzusok, 2015-2019, 14. táblázatok). Ennek megfelelően az integrációt elősegítő szakpolitikának a fő célkitűzése a munkába és az oktatásba való eljutás elősegítése kell legyen a prioritás. Ezek mellett az integrációval foglalkozó szakirodalom javasolja a szociális juttatások és a minimálbér emelését. Ausztriához hasonlóan az integráció egyik legnehezebb tényezője a lakáshelyzet kezelése (Caritas, 2016).

Összegezve megállapítható, hogy mindkét országban a migrációs háttérűek szociális helyzetét meghatározza a lakhatáshoz, és a munkához való viszony. Ezek mellett fontos még az oktatásban való részvétel és a német nyelvtudás megléte, illetve ennek feltételeinek megteremtése.

8. Összegzés

Ausztria és Németország demográfiai helyzetének egyik legmeghatározóbb tényezője a migráció. A migrációhoz tartozó integrációs szakpolitika mindkét országban kiemelt figyelmet fordít a munkaerőpiaci jelenlétre, a német nyelvtudásra és a szociális helyzetre. A társadalmi integráció nehézségét jelenti, hogy nagy infrastruktúra, humánerőforrás és anyagi igénye mellett sok ember élethelyzetét kell segítenie. Mindkét országban a migrációs háttérű csoportok közül a többihez képest nehezebb helyzetben vannak az európai kontinensen kívülről, illetve a közelmúltban érkezők. A két ország közül Ausztriában szociális és munkaerőpiaci szempontból

Hivatkozások

Anja Petschel-Anne-Kathrin Will: Migrációs háttér: egy megközelítés, több definíció, 2020 https://www.destatis.de/DE/Methoden/WISTA-Wirtschaft-und-Statistik/2020/05/migrationshintergrund-begriff-definitionen-052020.pdf?__blob=publicationFile

A Szövetségi Kormány nyelvi és integrációt elősegítő intézkedésének bemutatása, 2019. 12-21. https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/heimat-integration/sprachfoerderung-und-integration-breg.pdf?__blob=publicationFile&v=7

Caritas: A menekültkérdés szociálpolitikai kihívásának helyzete, 2016 <https://www.caritas.de/fuerprofis/presse/stellungnahmen/03-01-2016-herausforderungen-der-fluechtlingsfrage-fuer-die-sozialpoli>

Európai Migrációs Hálózat/Julian Tengermann, Janne Grote: Harmadik országból érkezők munkaerőpiaci integrációja Németországban, 2019. 37-39. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/11b_germany_labour_market_integration_final_de_0.pdf

Integráció Szakértői Tanács 2020. évi jelentése, 45-60, 70, 72-73, 80-87. <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/service/publikationen-aus-dem-bundeskanzleramt/publikationen-zu-integration/integrationsberichte.html>

Integráció Szakértői Tanács 2015. évi jelentése, 36.

Integráció Szakértői Tanács 2017. évi jelentése, 43-59.

Integráció Szakértői Tanács 2018. évi jelentése, 54-66.

Integráció Szakértői Tanács 2019. évi jelentése, 72-73.

Migráció, Integráció, Régiók –Afgánok, irakiak, síretek, 2021 https://service.destatis.de/DE/karten/migration_integration_regionen.html#AZR_ANT_S YRIEN

Migráció, Integráció, Régiók külföldiek - aránya térkép, 2021 https://service.destatis.de/DE/karten/migration_integration_regionen.html#ANT_AI

OSH– Szegénység veszélyeztetettség definíció, 2021 http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/soziales/gender-statistik/armutsgefaehrdung/index.html

Ritecz György – Sallai János: Migráció 2.0. a migráció okai, trendjei, kezelésének lehetőségei, Budaörs, Hans-Seidel Alapítvány, 2016 30-41.

Szegénységnek való kitettség állampolgárság és migrációs háttér szerint 2005 és 2019 között, 2021 http://www.sozialpolitik-aktuell.de/files/sozialpolitik-aktuell/_Politikfelder/Einkommen-Armut/Datensammlung/PDF-Dateien/abbIII28.pdf

Szövetségi Belügyminisztérium: Támogatott migrációs szervezetek, 2021
https://www.bmi.bund.de/DE/themen/heimat-integration/integration/migrantenorganisationen/migrantenorganisationen-node.html;jsessionid=4E087114137452BB1F0745493DFB9BD3.1_cid295

Szövetségi Kancellári Hivatal – Általános állampolgársági kritériumok
https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/staatsbuergerschaft/1/Seite.260421.html

Szövetségi Kormány Migrációs jelentése, 2019, 308, 309, 320.
https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Forschung/Migrationsberichte/migrationsbericht-2019.pdf?__blob=publicationFile&v=13

Szövetségi Kormány nyelvi és integrációt elősegítő intézkedésének bemutatása, 2019 12-21.
https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/heimat-integration/sprachfoerderung-und-integration-breg.pdf?__blob=publicationFile&v=7

Szövetségi Migrációs és Menekültügyi Hivatal – Gyorselemzés: Betagozódás a német oktatási rendszerbe, 2019:
https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Forschung/Kurzanalysen/kurzanalyse2-2019-ankommen-im-deutschen-bildungssystem.pdf?__blob=publicationFile&v=12

SZSH, – Szegénység veszélyeztetettség, 2021
<https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Einkommen-Konsum-Lebensbedingungen/Glossar/armutsgefaehrdungsquote.html>

Hivatkozott statisztikák

OSH – Állampolgárság megadása 2004 és 2020 között a korábbi állampolgárság szerint – grafikon
http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/einbuengerungen/index.html

OSH – Migrációs Háttérű lakosság tartományok szerint
http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstruktur/bevoelkerung_nach_migrationshintergrund/033241.html

OSH, Migránsok munkaerő piaci helyzete, 2014 123.
http://www.statistik.at/web_de/services/publikationen/2/index.html?includePage=detailedView&sectionName=Bev%C3%B6lkerung&pubId=717

OSH – Munkanélküliség, 2021 OSH - Néességváltozás 1981 óta állampolgárság szerint, 2020
http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstand_und_veraenderung/bevoelkerungsveraenderung_nach_komponenten/023584.html

OSH – Néességszám migrációs háttér szerint 2008-tól
http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstruktur/bevoelkerung_nach_migrationshintergrund/069443.html

http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/arbeitsmarkt/arbeitslose_arbeitssuchende/arbeitslose_internationale_definition/063260.html

OSH– Népeség év elején 2002 és 2021 között
http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstruktur/bevoelkerung_nach_staatsangehoerigkeit_geburtsland/index.html

OSH – Vándorlás területegységek között 2009 és 2019 között
http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/wanderungen/wanderungen_insgesamt/022915.html

Osztrák Statisztikai Évkönyv- Migráció, Integráció, Számok, 2015-2020 2015: 45., 2016-2018: 47., 2020: 46. , 2019: 49. <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/service/publikationen-aus-dem-bundeskanzleramt/publikationen-zu-integration/integrationsberichte.html>

Statisztikai Könyvtár – Mikrocenzusok, 2015-2019, 2. 9. 14. 16. táblázatok
https://www.statistischebibliothek.de/mir/receive/DESerie_mods_00000020

Statisztikai Könyvtár – Mikrocenzusok, 2017-2019, 18. táblázatok
https://www.statistischebibliothek.de/mir/receive/DESerie_mods_00000020 Letöltés: 2020.03.30.

SZSH – Kivonat a 2021. évi adatokból 13. és 17. https://www.destatis.de/DE/Service/Statistik-Campus/Datenreport/Downloads/datenreport-2021-kap-1.pdf?__blob=publicationFile

SZSH – Németország határait átlépő migráció
<https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Wanderungen/Tabellen/wanderungen-alle.html>

SZSH – Német és nem német állampolgárok nemi megoszlás szerint
<https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Bevoelkerungsstand/Tabellen/deutsche-nichtdeutsche-bevoelkerung-nach-geschlecht-deutschland.html>

Rezsneki Zsombor: Rakétaképesség a Világűrbe¹

Absztrakt

Napjainkban a technikai haladás mindenki számára mérvadóvá vált saját nemzeti szuverenitásának megtartása és gazdaságának fejlődése érdekében. Talán nem lehet vita arról, hogy a legkomplexebb és legfejlettebb technikai megoldásokat ma azon képességek jelentik, amelyeknek köszönhetően tárgyakat és embereket juttathatunk a világűrbe. A tanulmányom során elemzést végeztem, mely országok képesek olyan rakétarendszert létrehozni, amely ezen tervek megvalósításának alapjául szolgálnak. A rakétatechnika legmagasabb szintjét elérő országok miben hasonlítanak és miben különböznek egymástól, milyen gazdasági és tudományos szinten kell állniuk, illetve milyen egyéb képességek, lehetőségek kelljenek ahhoz, hogy az űrutazás megvalósuljon és a külső teret elérhessék.

Kulcsszavak: gazdaság, rakéta rendszer, ásványanyagok, tudományos képesség, világűr, GDP, állami költségvetés

1. Bevezetés

Dolgozatomban a modern kor minden tekintetben legkiemelkedőbb elméleti és gyakorlati akciójaként létrejött űrutazás megvalósítására képes államok adottságait elemzem. A legfőbb kérdés napjainkban, hogy az egyes államok hogyan, milyen módon képesek azon műszaki fejlettség elérésre, amelynek során a légkörön túlra lennének képesek juttatni eszközeiket és polgáraikat.

Jelenleg közel 60 állam képes űreszközt előállítani, azonban a feladatok diverzifikálása már eltérően súlyozandó. Csupán az USA, a Szovjetunió és Kína képes embert juttatni a világűrbe (*OECD Libraries 2014*) és emellett csak India képes leszállást végezni a Holdon vagy más égitesten (Japán, ESA, Izrael érintette a Hold felszínét, de sikeresen nem landolt). Azonban csak alig egy tucat ország képes rakétát juttatni a külső térbe. Fontos megjegyezni, hogy közel 40 országban működik rakétaállomás, illetve Németországnak mobil űrállomás áll a rendelkezésére, míg Oroszországnak tengeralattjáróról indítható rakétarendszere van (*Lambakis 2017:7.*).

Azon rakétarendszerek, amelyek képesek eljutni a világűrbe különböző magasságokban valósulnak meg (*Space Foundation 2021*):

- LEO (Low Earth Orbit) < 2000 km
- MEO (Medium Earth Orbit) 2000 km < 36.000 km
- GEO (Geosynchronous Orbit) approx. 36.000 km
- HEO (Highly Elliptical Orbit) „Area at Moon” {*Kall Morris Inc.2021*}

Az űrképességet figyelembe véve megállapítható, hogy az az állam, amely képes eljutni a légkör legfelsőbb határán túlra - technikai fejlettségének köszönhetően – nagyobb eséllyel

¹phd hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola
drezneki@fitlaw.hu

képes fenntartani a nemzeti és gazdasági szuverenitását. Ennek hiánya esetén marad a szövetségi rendszer, a nemzetközi kapcsolatok folyamatos ápolása. Azon ország, amely nem képes rakétát juttatni a világűrbe, önállóan nem képes műholdjait, mérőeszközöket Föld körüli pályára állítani, így azokat sem működtetni, sem karbantartani nem képes. Jelen dolgozatomban nem szólok a rakétaképesség gyakorlásához elengedhetetlenül szükséges indító bázisról, amelynek összeállítása és fenntartása szintén kiemelt műszaki tudást igényel, valamint azon térbeli közeg kémiai, biológiai és fizikai vizsgálatáról sem, amelyen a rakétarendszer végighalad, illetve rakétarendszerek részét képező hajótestről sem, amely szorosan összefügg a rakéták alkalmazásával, mivel abban szállítják a külső térbe szánt eszközöket vagy végzik az élő erős küldetéseket. Ennek megalkotása is magas szintű design tervezési és egyéb műszaki ismereteket igényel. Jelen tanulmányomban az állami szerepvállalást veszem sorba, beleértve egyes magáncégeket is, amelyek állami felügyelet és támogatás mellett jelentős szerephez jutnak.

2. Rakétatörténet

Eszközünk (rakéta) és rakétatudományunk hosszú utat járt be az ókori elképzelésektől a kínai tűzijátékon át a mai rakétarendszerek kifejlesztéséig. Newton a XVII. században a *Principia*-ban leírt törvényei szerint -, amelyek a XVI. és XVII. század fordulóján Galileo Galilei olasz csillagász és René Descartes a francia filozófus alapjain nyugodott – elhárult az akadály a tudományos megvalósítás elöl, ezzel lehetőséget teremtve a rakéta alkalmazására.

Először William Congreve brit ezredes az indiai gyarmati háborúk során, a britek ellen használt indiai szerkezetet fejlesztette tovább, majd került alkalmazásra 1812. évben (*POMA 2017:3*). Ezt követően a XIX. század második felében Jules Verne élethű – és később hasonlóan meg is valósított - űrutazásai jelentek meg a francia kiadóknál, de végül orosz oldalról – a korát évtizedekkel megelőzve – Konstantin E. Tsiolkovski repülőgépmérnök 1903. évben írta meg művét, amelyben a bolygóközi utazást rakétaeszközökkel képzelte el (*NASA 2010*).

Elméleti valósággá az 1920-as években Robbert H. Goddard amerikai és Hermann Oberth német tudósok nyomán vált (*Shearer 2008:5*), majd a II. világháború alatt a náci párt fejlesztéseivel és a vesztes háborút követően a náci tudósokkal együtt az USA és a Szovjetunió gondozásában valósult meg a gyakorlatban.

Ezt követően gyorsan követték egymást az események. A nácik által kísérletezett V2 rakéták terveit megszerezve, megkezdődött a fejlesztés az USA és a Szovjetunió oldalán. Valójában e két Nagyhatalom versenyének köszönhető a rakétarendszer tökéletesítése. Azt nehéz megmondani, hogy a világűr felfedezéséért indult versenyt mely állam kezdte és a politikai cél valóban a külső tér felfedezése lehetett-e, azonban a német V-2-es rakéták szerepét látva, valamint az 1947-ben a U.S. Air Force X-1 repülőgépeinek hangsebességet átlépő (*Benett-Cribb; (2008); 411.*) határa egyértelművé tette, hogy a légvédelem és az egymást elpusztítani képes rakéták közvetett módon is hasznosíthatóak a másik meggyengítésére, megfigyelésére és konkrét offenzív cselekvésre.

Az 1940-es évek második fele és az 1950-es évek első fele leginkább a nukleáris hatalom kiépítéséről szólt, és a rakétatudományban az áttörést csak az 1957-es esztendő jelentette. Az USA küldött fel először az űrbe és hozott vissza onnan szerencsésen ember által alkotott tárgyat. Még ebben az évben, 1957. október 4. napján a szovjetek az ICBM (Intercontinental Ballistic Missile, Interkontinentális Ballisztikus Rakéta) kifejlesztését követően fellőtték a Szputnyik 1-

et, a világ első mesterséges műholdját. Alig egy hónapra rá már az első élőlény – Lajka kutya – is megjárta a szovjet űrprogramot.

Ezt követően a szovjetek és az amerikaiak párhuzamosan álltak elő az újabb missziókkal, de a szovjetek majd mindenben az elsők voltak. A társadalom felé presztízsnak számító lépéseket a szovjetek tették meg. Az első műhold és az első élőlény után következett az első űrrepülőgép, amely elhagyja a Föld gravitációs terét 1959. január 2. napján. Az első légi jármű a Hold felszínén a Lunik-2, 1959. szeptember 14. Az első ember a világűrben 1961. április 12. napon Jurij Gagarin űrhajóssal a Vostok-1 fedélzetén. Az első nő, Valentina Tereskova, a világűrben a Vostok-6 fedélzetén 1963. június 16. Az első űrséta 1965. március 18. napján.

Természetesen a fentiek, mint média szempontjából lettek volna jelentősek az USA-nak is, hiszen nem csak fegyverkezési verseny folyt az USA és a Szovjetunió között, hanem az általuk képviselt két ideológia is igyekezett volna meggyőzni az oldalán lévőket, hogy a kapitalista, illetve a kommunista ideológia jelenti-e hosszabb távon a megoldást az egész emberiségnek. Mindeközben azonban az amerikaiak is folyamatos sikereket értek el a világűrrel kapcsolatos tudományterületeken a rakétaiknak köszönhetően. 1958. január 31. napon az Explorer-1 az első Föld körüli műhold, majd 1958. március 17-én a Vanguard-1 végzi az első méréseket a Föld alakjára és mágneses mezejére vonatkozóan. A Vanguard-2, mint az első fényképezőgép az űrben 1959. február 17-én, 1960. április 1-jén az USA fellövi az első időjárásjelző műholdat, két hét múlva az első navigációs műholdat.

A fenti „marketing” azonban nem csak a lakosságot szomorította el nyugati oldalról, hanem az, USA kissé pánikba is esett, mivel látta a szovjet haderő folyamatos növekedését és egyúttal a katonai kiadások hatalmas áldozatát. Az 1960-as évek közepére a szovjet rakéta rendszer meghaladta az USA kapacitását, mintegy 1400 db interkontinentális ballisztikus rakétával rendelkezett, szemben az USA 1000 darabjával. Továbbá a kor legmodernebb rakétájának számító SS-18 dupla akkora hajtóerővel rendelkezett, mint az USA élrakétája a Titán II. A pontossága is kitűnő volt, illetve az arzenálban helyet kapott az egész SS sorozat, mint az SS-11, SS-13, SS-19 stb. (David Phal 1987; 13-23) Később, az 1970-es években azonban egyre inkább az USA technikai megoldása került előtérbe és a hideg háború végül a Szovjetunió gazdasági, majd államszervezeti összeomlásával végződött.

3. Az országok

Jelenleg 11 ország (EU egy országgént jelölve) képes a fenti technika megvalósítására és a légkör legkülsőbb rétegének átlépésére.

I. Gazdasági adatok

Azon országok, akik képesek rakétát indítani a világűrbe. (GDP US dollár/millió/2019) (World Bank Group 2020):

• Amerikai Egyesült Államok	GDP	21.427.700	Lakos: 328.239.523
• Európai Unió	GDP	18.292.000	Lakos: 447.000.000
(Németország, Franciaország, Spanyolország, Olaszország stb.)			
• Kína	GDP	14.342.903	Lakos: 1,4 milliárd
• Japán	GDP	5.081.770	Lakos: 126.264.931

• India	GDP	2.875.142	Lakos: 1,36 milliárd
• Oroszország	GDP	1.699.877	Lakos: 144.373.535
• Dél-Korea	GDP	1.646.739	Lakos: 51.710.000
• Izrael	GDP	395.099	Lakos: 9.053.300
• Ukrajna	GDP	153.781	Lakos:44.385.155
• Irán	GDP	445.345	Lakos: 82.913.906
• Észak-Korea	GDP	28.000	Lakos: 25.666.161

II. Ásványkincsek

A gazdasági szempontból fontos ásványkincsek, azokat a legnagyobb mértékben birtokló országok, elősegítve ezzel az adott államot, hogy a rakéták előállításához szükséges anyagok a rendelkezésére álljanak.

	I.	II.	III.
Réz	Kína	Chile	Peru
Platina	Oroszország	Dél-Afrika	Észak-Amerika
Vasérc	Ausztrália	Kína	Brazília
Ezüst	Mexikó	Peru	Kína
Arany	Kína	Ausztrália	Oroszország
Bauxit	Ausztrália	Kína	Guinea
Cink	Kína	Peru	Ausztrália
Titán	Kanada	Kína	Mozambik

Táblázat 1: saját készítés {PWC Mine Report 2019}

A világ fő ásványkitermelését végző országok rangsora (2017) a következő. (World Mining Data 2019:42)

1. Kína	4.107.911.005 tonna
2. USA	2.013.644.488 tonna
3. Oroszország	1.610.817.380 tonna
4. Ausztrália	1.271.899.033 tonna
5. India	984.418.011 tonna
6. Szaúd-Arábia	673.751.592 tonna
7. Indonézia	568.394.297 tonna
8. Brazília	496.158.227 tonna
9. Kanada	463.817.702 tonna
10. Irán	461.378.245 tonna
28. Ukrajna	88.636.516 tonna
56. Észak-Korea	20.473.900 tonna
74. Izrael	11.210.990 tonna
78. Japán	8.322.026 tonna
ESA (1/3 Németország, 1/5 Lengyelország)	= 800.000.000 tonna
77. Magyarország	9.939.832 tonna
84. Dél-Korea	6.155.274 tonna

Táblázat 2: saját készítés

A fenti adatokból (I.-II.) kiolvasható, hogy a gazdasági fejlettség igen eltérő azon országok között, akik a legmagasabb technikai vívmányok elérésre képesek. Kína nagyon közelít az USA gazdasági termeléséhez, azonban népességét tekintve közel ötszöröse, amely hosszabb távon jelenthet akadályt, mivel 14 régióban a vidéki lakosság fele nem jut higiéniai szükségletekhez (OECD Economic Surveys 2019). Indiában - hasonlóan Kínához – szintén kb. 2-300 millió (OECD Economic Surveys 2019:33) ember él az alapvető közművek nélkül, egyúttal GDP-je

az 1/5-öd része Kínának. Mégis haderejét tekintve – esetleges szövetségesi segítséggel – bármikor felveheti a harcot Kínával. Illetve a másik véglet lehetne Israel, Dél-Korea, Japán, Oroszország és Ukrajna, akik eltérő ásványkincstartalommal rendelkeznek, eltérő GDP áll a rendelkezésükre, mégis a logisztikának és az ásványanyag beszerzésnek köszönhetően mindegyik képes a rakétatechnika területén űrbéli akciókra. Továbbá megemlíthetjük Észak-Koreát és Iránt is, akik a népük elnyomásával könnyen el tudják vonni a rakétafejlesztéshez szükséges összegeket. Ugyanakkor Európa országai, ha a NATO égiszének kényelmét elhagynák, úgy sokkal többet költenének katonai kiadásokra, komolyabb erőt képviselnének, egyúttal GDP és nyersanyag ellátottság tekintetében is fel tudnák venni a versenyt az USA-val.

III. Hadiipari kiadások

Az egyes országok hadi kiadásait természetesen teljeskörűen nincs lehetőségünk vizsgálni a jelen tanulmányban, azonban az megállapítható, hogy az USA magasan vezet ezen a területen is.

Az USA védelmi kiadásainak összege 705 milliárd dollár a 2021. (2020 és 2019 év is közel hasonló módon alakultak) évre vonatkozóan (The Balance 2020):

- 69 milliárd dollár tengerentúli harcászati feladatok
- 636 Milliárd dollár DoD (Védelmi Minisztérium) '12 irányzaton' keresztül:
  - 29 milliárd dollár nukleáris fejlesztés
  - 20 milliárd dollár rakétavédelem
  - 18 milliárd dollár űrprogram
  - 10 milliárd dollár kibervédelem
  - 57 milliárd dollár Légierő
  - 11 milliárd dollár 79 db F-35 Joint Strike Fighters
    - 739 millió dollár 5 db helikopter
- 32 milliárd dollár Tengerészet
- 13 milliárd dollár Hadsereg
- 21 milliárd dollár lőfegyverek, lőszer beszerzése
- 107 milliárd dollár új technológiai kutatásokra
- 21 milliárd dollár épületek fenntartása és építése
- + egyéb előirányzatokon keresztül a fentiek készletben tartására

További 228 milliárd dollár egyéb ügynökségeken keresztül:

- 105 milliárd dollár a Veterán katonák utógondozása
- 50 milliárd dollár Homeland Security
- 44 milliárd dollár State Department
- 20 milliárd dollár nemzeti nukleáris biztonság fenntartása
- 9.8 milliárd dollár FBI & Kibervédelem

Látható, hogy az USA hadi tevékenysége messze meghaladja szinte a világ többi országának kiadásait együttesen (milliárd/dollár/2019). (Statista 2019)

Kína	261	Dél-Korea	43,9
India	71,1	Brazília	26,9

Oroszország	65,1	Olaszország	26,8
Szaúd-Arábia	61,9	Ausztrália	25,9
Franciaország	50,1	Kanada	22,2
Németország	49,3	Izrael	20,5
Egyesült Királyság	48,7	Japán	47,6

A fentiekből látható, hogy valójában az ország gazdasága nem is, de katonai kiadásai sok esetben visszatükrözik a technikai fejlődést a rakétatudományban. Az USA katonai kiadásai élesen vezetnek a mezőnyt, azonban pl. Észak-Korea kiadásait nem lehet mérni, de az 1/5-öd magyarországi méretű GDP bizonyos fokú erőt, fejlődést fel tud mutatni, amely már elég, hogy az ellenségeit távol tartsa. Illetve egyes országok a gazdasági fejletlenségük ellenére is a rakétatudományra fordítják a szükséges GDP bizonyos részét, elvonva a lakosság jóléti szükségleteitől.

IV. Tudományos adatok

A tudományos adatok címszó alatt leginkább érdemes megvizsgálnunk, hogy mely ország egyeteme(i) fordulnak elő a leggyakrabban a világranglistán. Számos kimutatás létezik, amely nem nagyon változik évek óta, így az első 100 egyetemet vizsgálva elmondhatjuk, hogy UK és USA egyértelműen a világ tudását birtokolják. (*World University Ranking 2020*)

A konkrét adatok ismeretében az első 10 helyen csak UK és USA egyetem szerepelnek. Azonban, ha az első 100-at vizsgáljuk 60:40 a világ többi részével szemben, ugyanis a 100-ból 40 helyen van 'csak' USA egyetem. Ugyanakkor (*Az országokat a ranglistán legkorábban megjelenő első egyeteme – és annak elfoglalt helye - alapján rendeztem sorba*):

• Egyesült Királyság	11	Oxford
• USA (2)	40	CalTech
• Svájc (13)	4	ETH Zürich
• Kanada (18)	5	University of Toronto
• Kína (23)	3	Tsinghua
• Szingapúr (25)	2	National University of Singapore
• Németország (32)	8	LMU Munich
• Ausztrália (32)	6	University of Melbourne
• Hong Kong (35)	3	University of Hong Kong
• Japán (36)	2	The University of Tokyo
• Svédország (41)	2	Karolinska Institute
• Belgium (45)	1	KU Leuven
• Franciaország (45)	3	Paris Science et Letters-PSL Research University
• Hollandia (59)	7	Wageningen University & Research
• Dél-Korea (64)	2	Seoul National University
• Finnország (96)	1	University of Helsinki

A fenti adatokat talán nem szükséges olyan mélyen elemezni, hiszen köztudomású tény az egyes országok népesség száma és elhelyezkedése. Esetlegesen annyit érdemes megjegyezni, hogy a Nyugat egyértelműen vezeti a tudományos területet. Könnyen észrevehető, azaz hiányolható, hogy sem Oroszország, sem India, Észak Korea nem rendelkezik a tudományos világban elismert olyan egyetemmel, amely bekerült volna a Top 100 közé. Feltűnő, hogy a népesség annyira nem, mint inkább a GDP mutató adja jobban vissza az adott ország tudományos felsőoktatását. Természetesen Oroszországot ezen megállapítás nem zavarja, a

tudományos fejlettsége bőven megfér azzal, hogy első egyeteme a világranglistán a 270. hely környékén van (*World University Ranking 2020*). Továbbá az egyes országok tudományos elismertsége a világban nem szükségszerű követelménye a katonai ismeretek terén kiemelkedő tudás megszerzésében.

A tudományos világhoz kapcsolódóan jól szemlélteti a következő összegzés, hogy a Nyugat egyértelműen vezeti a versenyt a külföldi diákok tekintetében is és hogy Kína nem is annyira vonzó célpont a fejlett országoknak. Ugyanakkor nincs nagyon olyan ország, ahol nem Kína adja a legtöbb külföldi tanulót az adott ország egyetemére.

	Nemzetközi diákok száma	Nemzetközi diákok az összes diákból	Küldő országok (legtöbb diákot küldő)
USA	1.095.299	5,5%	Kína, India & Dél-Korea
Egyesült Királyság	496.570	20,9 %	Kína, USA & India
Kína	492.185	1,2%	Dél-Korea, Thaiföld & Pakisztán
Kanada	435.415	21,4%	India, Kína & Franciaország
Ausztrália	420.501	28%	Kína, India & Nepál
Franciaország	343.400	12,8%	Marokkó, Algéria & Kína
Oroszország	334.497	8,6%	Kazahsztán, Kína & Türkmenisztán
Németország	282.002	9,9%	Kína, India & Ausztrália
Japán	208.901	5,7%	Kína, Nepál & Vietnam
Spanyolország	120.991	7,6%	Olaszország, Franciaország & USA

Táblázat 3: saját készítés (*studee 2019*)

Első látásra a téma legfontosabb szereplőjéről (rakéta) talán nem sok szó esett, de végig gondolva levonható az a következtetés, hogy a rakéta, mint űrképesség a következménye, quasi végterméke az egyes államoknak, és inkább azon az elhatározáson múlik, hogy mennyire féltik állami szuverenitásukat.

De mielőtt összegeznénk a fent írtakat, mely rakétákról is van szó? (*Nem taxatív és kimerítően felsorolva, nem részletezve a design-t és az adott rakéta sorozatát*) (*Britannica 2021*) (*US Dept of Defense 2019*)

	Rakétacsalád
USA	Antares, Astra, Atlas, Delta, Electron, Pegasus, Minotaur (Taurus),
Oroszország (SZU)	Angara, R-7, Universal Rocket (Proton),
Kína	Ceres, Kuaizhou, Hyperbola, Jielong, Zhuque,
ESA	Vega, Ariane
Japán	H-II, Epsilon
India	SLV, GSLV
Izrael	Shavit
Észak-Korea	Unha
Dél-Korea	Naro
Ukrajna	Zenit, R36 (Thyklon, Dnepr)
Irán	Safir, Simorgh

Táblázat 4: saját készítés

Fontos megjegyezni, hogy több tucat országnak van rakétarendszere a légkör vizsgálatára (1000 km), de a légkör átlépésére, a világűrbe történő - eszköz vagy human - szállításra azok már nem alkalmasak. Természetesen a legjobb úton haladnak és nem telik el olyan év, amikor új

rakétatípussal és új belépővel – állami vagy magán vállalkozás oldalán - ne szaporodna a rakétarendszerekkel rendelkezők száma. Ezek a rakéták azonban eltérőek. A rakéták 80%-át a LEO pályára történő eszközök és űrhajósok szállítására tervezték és a hasznos teher (rakomány) tekintetében is eltérő súlyokat képesek felvinni. A pár 100 kg-tól egészen a 20-25 tonnás rakomány a leginkább előforduló. Azonban az USA, Kína és Oroszország is hamarosan képes 100 tonnás hasznos teher felvitelére, amelyek fejlesztése folyamatos, tekintettel az új űrállomás, holdállomás tervekre is (*Popular science 2018*)

4. Összegzés

A meghatározott gazdasági adatok és jelenlévő rakétaképesség alapján megállapíthatjuk, hogy az eltérések alapján első látásra nincs közös jellemzője az országoknak ezen szintű technika elérésére, nem tudunk közös feltételeket meghatározni, amelyek teljesítése során bármely ország képes lenne saját űrutazásra. A kép nagyon vegyes, hiszen a legszegényebb országok ugyanannyira képesek a technika elsajátítására, mint a jóval alacsonyabb népességszámú országok. Azonban, ha jobban megfigyeljük az országokat és indukciós eljárást alkalmazunk *{Indukciós folyamat: az egyedi esetekből következtetünk az általános törvényszerűségek megértéséhez}*, elmondhatjuk, hogy minden egyes állam USA vagy Oroszország vonalába tartozik. Minden országnak van rakétája, amely közvetlenül érintkezik valamelyik nagyhatalom hadászati terveivel. Természetesen még az elején vagyunk a technikai fejlődésnek, így azon országok fejlődnek a legjobban, ahol a legközvetlenebb egy nagyhatalomhoz való kapcsolat. Ennek alapján az is megmondható mely további országok fognak a jövőben rakétarendszerrel rendelkezni és tovább bővíteni a fenti országok listáját. Természetesen más országok is – mint például Horvátország, Csehország, Románia – folyamatos rakéta fejlesztéseket végeznek.

Hivatkozások

David Phal; Space Warfare and Strategic Defense (1987); London, Bison Books Ltd;

Deborah A. Shearer; Rockets (2008); NASA John F. Kennedy Space Center, Florida

Human spaceflight activities OECD Libraries; Forrás: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264217294-17-en.pdf?expires=1617607375&id=id&accname=guest&checksum=84691BEFC1033F3DCB23362C53C1DDCA>; Letöltés ideje: 2021.04.05.

Kall Morris Inc; Forrás: <https://www.kallmorris.com/columns/space-terms-2-leo-meo-geo-and-heo>; Letöltés ideje: 2021.03.26.

Launch Vehicles of the World, Britannica; Forrás: <https://www.britannica.com/technology/launch-vehicle>; Letöltés ideje: 2020.12.27.

NASA website; Forrás: <https://www.nasa.gov/audience/foreducators/rocketry/home/konstantin-tsiolkovsky.html>; Letöltés ideje: 2021.04.05.

NASIC weboldal; Forrás: <https://media.defense.gov/2019/Jan/16/2002080386/-1/-1/1/190115-F-NV711-0002.PDF>; Letöltés ideje: 2021; 02.28.

OECD Economic Surveys (2019); Forrás: <http://www.oecd.org/economy/surveys/china-2019-OECD-economic-survey-overview.pdf>; Letöltés ideje: 2021.április 3.

OECD Economic Surveys (2019); Forrás: <https://www.oecd.org/economy/surveys/India-2019-OECD-economic-survey-overview.pdf>; Letöltés ideje: 2020.12.24.

POMA, Sixty years of launch vehicle acoustics; Forrás: <https://asa.scitation.org/doi/pdf/10.1121/2.0000704>; 3. oldal; Letöltés ideje: 2020.12.29.

Popular science; Forrás: <https://www.popsci.com/china-russia-space-rocket/>; Letöltés ideje: 2021.04.03.

PWC Mine report 2019; www.pwc.com/mine Letöltés ideje: 2020.11.17.

Space Foundation; Forrás: https://www.spacefoundation.org/space_brief/types-of-orbits/; Letöltés ideje: 2021.03.26.

Statista website; Military Spending Worldwide in 2019; Forrás: <https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/>; Letöltés ideje: 2020.12.05.

Steve Lambakis; Foreign Space Capabilities (2017); Whashington, National Institute Press;

The Balance website; US Military Budget, its Components, Challenges and Growth; Forrás: <https://www.thebalance.com/u-s-military-budget-components-challenges-growth-3306320>; Letöltés ideje: 2020.12.05.

Website: studee; Forrás: <https://studee.com/guides/10-most-popular-countries-for-international-students/>; Letöltés ideje: 2021.03.28

William J. Benett and John T.E. Cribb; American Patriot's Almanac (2008); Nashville, Tennessee, Thomas Nelson,Inc.;

World Bank Group; Forrás: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>; Letöltés ideje: 2020.11.30.

World Mining Data 2019; Vienna, Federal Ministry, Republic of Austria; Forrás: <https://www.world-mining-data.info/wmd/downloads/PDF/WMD2019.pdf>; Letöltés ideje: 202104.08

World University Ranking 2020; Forrás: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/0/length/100/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats; Letöltés ideje: 2021.03.27.

World Univeristy Ranking 2020; Forrás: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking#!/page/2/length/100/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats; Letöltés ideje: 2021.03.27.

Bereczky Nikolett: A győzelem a döntési térben, az győzelem a csatatéren¹

Absztrakt

Az információs szféra a hibrid hadviselés kritikus műveleti területe. Ha a NATO új technológiai stratégiát akar kidolgozni, akkor azt a fejlődő földrajzi, geopolitikai és katonai területek összefüggésében kell megtennie. A NATO *Science & Technology Trends* potenciális diszruptorai közül kiemelek kettőt: az *Adatot* és a mesterséges intelligenciát. Bemutatom, hogy mindkettőt több területen is lehetséges használni a hadviselésben, kiemelve a deepfake példáját. A két diszruptor egymással karöltve elősegítheti az információs fölényt és a „bizonytalanság elleni küzdelmet”: ez döntő hadviselési előny lehet, ami gyorsabb és minőségibb döntéseket tesz lehetővé.

1.Bevezető

A mai NATO veszélyes, kiszámíthatatlan és változó biztonsági környezettel néz szembe, valamint egzisztenciális kihívásokkal és fenyegetésekkel minden stratégiai irányból – beleértve az állami és nem állami szereplőket is –, mint például: kiberfenyegetések, terrorizmus, hibrid hadviselés és információs műveletek. Ha a NATO meg akarja őrizni azt a szellemi, technológiai, tudományos és innovációs előnyét (Marino, 2017), amellyel az elmúlt 70 évben rendelkezett, akkor teljes mértékben meg kell értenie ezeket a technológiai fejlődéseket, azok lehetséges felhasználását, valamint operatív és stratégiai következményeit. Kreatívan be kell vonnia az egész Szövetséget, hogy alkalmazkodjon a kapcsolódó fenyegetésekhez és lehetőségekhez, kihasználva a rendelkezésre álló pénzügyi és szellemi tőkét.

A NATO *Science & Technology Trends: 2020-2040* elnevezésű kiadványában bemutatásra kerül, hogy a feltörekvő és diszruptív technológiák (emerging and disruptive technologies) hogyan hathatnak a NATO katonai műveleteire, védelmi képességeire és politikai döntéseire (NATO STO, 2020). A dokumentumban nyolc egymással szorosan összefüggő területet határoztak meg, mint fő stratégiai diszruptorok a következő 20 évben. A tanulmányomban ezek közül kettőt emelek ki: az egyik Big Data és Fejlett Elemzések (Big Data and Advanced Analytics), a másik pedig a mesterséges intelligencia. A szakirodalmat megvizsgálva alátámasztom, hogy ez a két terület miért lesz jelentős hatással a jövő hadviselésére. Ezekhez jelentősen támaszkodom a Congressional Research Service által 2020. novemberében készült Mesterséges Intelligencia és Nemzetbiztonság című elemzésére (CRS, 2020), illetve a NATO HQ által 2021-ben kiadott A NATO Döntéshozása a Big Data és a Mesterséges Intelligencia Korában (NATO Decision-Making in the Age of Big Data and Artificial Intelligence) publikációra.

Jelen írásban *feltörekvőnek* azon a technológiákat vagy tudományos felfedezéseket tekintjük, amelyek várhatóan a 2020–2040 közötti időszakban érik el "érettségüket" és jelenleg nem használják széles körben, vagy amelyeknek jelenleg a Szövetség védelmi, biztonsági és vállalati funkcióira gyakorolt hatása nem teljesen egyértelmű. *Diszruptív*nak pedig azokat a technológiákat vagy tudományos felfedezéseket, amelyek várhatóan jelentős, esetleg

¹ Phd hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola
berezky.nikolett@uni-nke.hu

forradalmi hatást gyakorolnak a NATO védelmi, biztonsági vagy vállalati funkcióira a fentebb említett időszakban. *Konvergens* alatt pedig technológiák kombinációját értjük, amelyeket újszerű módon kombinálnak, hogy diszruptív hatást érjenek el. Nem minden technológia vagy tudományos felfedezés feltörekvő vagy diszruptív. Továbbá nem minden feltörekvő technológia lesz diszruptív és nem minden diszruptív technológia lesz feltörekvő (NATO STO, 2020, 6). A diszruptivitásra jó példa az, ahogyan a régi vezetékes telefonokat felváltották mobiltelefonok, vagy ahogyan a mobiltelefonokat felváltották az okostelefonok.

A hetedik katonai forradalmat (Hoffman, 2019) a technológiai környezet gyors változásai ösztönzik. Az ember által létrehozott konfliktusok (a háború a legszélsőségesebb esetben) Clausewitz-i értelemben nagy társadalmi csoportok (pl. államok, pseudo-államok, közösségek, társadalmak stb.) akaratának az ütközése. Ilyen konfliktus során, akár egyenrangú versenytársakkal, akár aszimmetrikus fenyegetésekkel állunk szemben, a technológia egy olyan lehetőség, amelyet ki kell használni. Azzal, hogy a demokratizált technológia még inkább az emberi lét központi elemévé válik, túlméretezett szerepet kap a konfliktusok alakításában is.

Stratégiai és geopolitikai kontextusban a konfliktusok természete változik, ebbe jelentősen beletartozik az átalakuló technológiai környezet is. A konfliktusnak ez a változó jellege hibrid háborúkban, hiper-háborúkban (Allen – Hussain, 2017), memetikus hadviselésben (Giese, 2017) vagy következő generációs konfliktusokban nyilvánul meg. Mindegyikben, a diszruptív technológiák a meglévő technológiákkal és katonai képességekkel egyesülve új módokat és eszközöket kínálnak a konfliktusokban való részvételre.

2.Science & Technology Trends: 2020-2040

A Science & Technology Trends (NATO STO, 2020) jelentés alapvető célja az, hogy növelje a Szövetségen belüli megértés szintjét a tudományos és technológiai fejlesztésekben rejlő lehetőségek iránt. Emellett cél az is, hogy széles közönséget érjen el, a NATO-n és partnerein belül és kívül egyaránt. A jelentés szigorúan a következőkön alapul:

- a nyílt szakirodalomban tárgyalt technológiai trendek,
- a technológiai fejlődés globális perspektívája,
- a tudományos és technológiai szakértelem által megalapozott logikai érvelés.

A jelentés segítséget nyújt a döntéshozók számára a következők mérlegelésében:

- Miért lesznek fontosak a feltörekvő és diszruptív technológiák (emerging and disruptive technologies, továbbiakban EDT) a Szövetség jövőbeli tevékenységei szempontjából?
- Hogyan alakulhatnak ki ezek az EDT-k az idő során?
- Milyen fejlesztések és lehetséges következmények várhatók a Szövetség számára rövid, közép- és hosszú távon?

A Science & Technology Trends azokra a technológiákra összpontosít, amelyekről a legvalószínűbb, hogy húszéves időkereten belül diszruptívak lesznek, beleértve azokat is, amelyek túljutottak a kezdeti feltárási szakaszon, de még nem kerültek széles körben kiaknázásra. Ezek a fő stratégiai diszruptorok a következők:

- Big Data és Fejlett Elemzések (Big Data and Advanced Analytics, továbbiakban Adat),
- Mesterséges Intelligencia (továbbiakban MI),
- Autonómia,

- Űr,
- Hiperszonikus fegyverrendszerek(Hypersonics),
- Kvantum,
- Biotechnológia,
- Anyagok.

A diszruptív hatások nagy valószínűséggel az EDT-k kombinációi és a köztük lévő komplex kölcsönhatások révén fognak jelentkezni. Az előrejelzések szerint a következő szinergiák és kölcsönös függőségek lesznek nagy hatással a jövőbeli katonai képességek fejlődésére:

- Adat-MI-Autonómia,
- Adat-MI-Biotechnológia,
- Adat-MI-Anyagok,
- Adat-Kvantum,
- Űr-Kvantum,
- Űr-Hypersonics-Anyagok.

A következőkben két nagy és ahogyan a fenti példákban is láthattuk, egymással szorosan összefüggő terület kerül bemutatásra: az Adat és az MI.

3.Adat: (Big) Data és Fejlett Elemzések

A bizonytalanság a katonai műveletek tipikus tényezője és Clausewitz már a XIX. században úgy vélte, hogy a véletlennek alapvető és elkerülhetetlen szerepe van a háború fejlődésének és kimenetelének meghatározásában (Clausewitz, 1989, 85). Ennek eredményeként a katonai szervezetek mindig is rendkívüli gondossággal jártak el és hatalmas erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy olyan szervezeteket és eljárásokat hozzanak létre, amelyek a rendelkezésre álló információk alapján a háborús „ködön” keresztül is irányíthatóak a műveleteiket. Manapság a Big Data evolúciója és elérhetősége ígéretes lehetőséget nyújt magán- és állami szervezeteknek, köztük a fegyveres erőknél és a NATO-nak abban, hogy csökkentsék a műveleti területeiken a véletlen szerepét. A döntéseknek a korábban lehetségesnél jóval nagyobb mennyiségű információra való alapozása valódi forradalmat eredményezhet a komplex szervezetek döntéshozatali folyamataiban, különösen azért, mert ezek az információk a valóság különböző dimenzióira vonatkoznak, amelyek korábban nem voltak feltárhatóak vagy naprakészek (NATO HQ, 2021, 38). (Megjegyzés: a Big Data kifejezésnek számos definíciója van, pl. Wilder-James szerint: A Big Data olyan adat, amely meghaladja a hagyományos adatbázis-kezelő rendszerek kapacitását, túl nagy és túl gyorsan változik, vagy nem illeszkedik az adatbázis-architektúrák megkötéseibe. Annak érdekében, hogy az értékeket kinyerjük, alternatív megoldást kell választani a feldolgozásban (Wilder-James, 2014)).

Emellett a világunk egyre digitálisabbá és virtuálisabbá válik. A következő 20 évben ez a tendencia várhatóan felgyorsul, és alapvetően alakítja át a Szövetség működését és képességeit. Szenzorhálózatok, autonómia, új kommunikációs technológiák (pl. 5G), digitális ikrek (vagyis egy fizikai entitás virtuális replikája) és számos egyéb új és kibővített analitikai módszer fejlesztése növeli majd a képességünket a körülöttünk lévő emberi, fizikai és információs terek megértésére. Az Adat központi szerepet játszik majd a katonai képességek kiaknázásában mindegyik EDT - különösen a mesterséges intelligencia – tekintetében (NATO STO, 2020, 13-14).

A társadalmi és egyéni interakciók fokozott virtualizálása pedig drámai módon járul hozzá a társadalmi és személyes adatok hozzáférhetőségéhez. Ennek a virtualizációnak az egyik tere a közösségi média. A közösségi média tartalma folyamatosan növekszik, de küzd a valódiság és az érték kérdéseivel. Különösen a DARPA folytatja a közösségi média hatásainak kutatását olyan területeken, mint az információáramlás mintái, érzelmek és vélemények elemzése, minták észlelése, kulturális narratívák, a kialakulóban lévő közösségek modellezése, bizalmi elemzés, hálózati dinamika modellezés vagy automatizált tartalomelőállítás (DARPA, 2019). A társadalom minél több szegletébe jut el a közösségi média, annál jelentősebben és kifinomultabban befolyásolja a kollektív politikai és közösségi hatalom kifejeződését. A technológia már megmutatta a politikai és társadalmi diskurzus természetének megváltoztatásának lehetőségét, ami a lakosság új, gyors és határozott mozgósításához vezetett a politikai és társadalmi célok elérése érdekében. Hasonlóképpen, a közösségi médiában történő adatgyűjtés lehetővé teszi az ember közösségi viselkedésének és a csoportdinamikáknak a megértését (NATO STO, 2020, 44).

4. Mesterséges intelligencia

A mesterséges intelligenciának az alap gondolata Alan Turing nevéhez kötődik, melyről 1950.-ben a „Computing Machinery and Intelligence” cikkében írt. Ezt követően 1956.-ban a „Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence” workshopon lefektették a mesterséges intelligencia tudományterület alapjait (Gyires-Tóth, 2020). E szerint egy általánosságban vett mesterséges intelligencia:

- képes környezete ismeretében döntéseket hozni,
- ezek a döntések hasonlóak a természetes intelligenciához,
- ha a környezet (akár jelentősen is) megváltozik, képes a megváltozott környezethez alkalmazkodni.

2010. környékén robbanásszerűen nőtt meg a mesterséges intelligencia iránt az érdeklődés, ami főként három dolognak volt köszönhető:

- az adatmennyiség növekedése,
- a gépi tanulási módszerek fejlődése,
- a megnövekvő számítási kapacitás.

A mesterséges intelligenciának három fajtáját különböztetik meg: az általánost, a keskenyt és a szuper mesterséges intelligenciát.

Keskeny MI-nek (Artificial Narrow Intelligence) azon eljárásokat nevezzük, melyek egy speciális témakörben (pl. képfelismerés, beszéd-szintézis) nagy hatékonysággal – sokszor az embernél is jobban – használhatóak, azonban más tématerületen nagyon korlátozottan vagy egyáltalán nem működnek. Az összes jelenlegi rendszer ebbe a kategóriába tartozik. A szakértők általában egyetértenek abban, hogy hosszú évtizedekbe telik majd, mire a terület eléri a fentebb említett általános mesterséges intelligencia (Artificial General Intelligence) szintjét (DIB, 2019). (A mesterséges szuperintelligencia (Artificial Super Intelligence) pedig az olyan rendszereket jelöli, melyek képesek emberi tudáson túlmutató következtetéseket, döntéseket hozni.) A mesterséges intelligenciának meghatározó ága a gépi tanulás. Gépi tanuló rendszereknek az olyan – főként statisztika alapú – algoritmusokat nevezzük, melyek szabályok explicit megadása nélkül, a folyamatból rögzített minták alapján képesek egy adott folyamatot szabályzó sajátosságok meghatározására (Gyires-Tóth, 2020).

Az általános mesterséges intelligencia (Artificial General Intelligence) fejlesztése jelentős (és potenciálisan lehetetlen) technikai kihívást jelent, annak ellenére, hogy több mint 60 éve végeznek ebben a témában kutatásokat. Nem valószínű, hogy az MI rendszerek a következő 20 évben el fogják érni ezt a kognitív képességi szintet.

5. Az Adat és a Mesterséges Intelligencia

Az Adattal közösen az MI forradalmi hatást gyakorolhat a NATO műveleteire és képességeire. A mesterséges intelligencia segítségével a sok adat felhasználható tudássá és végső soron a NATO döntési előnyévé válik.

Csakúgy, mint a kereskedelmi és az állami szektor esetében, a technológiai fejlődés lehetővé tette a katonaság és a biztonsági szféra szakemberei számára, hogy nagy mennyiségű adatot gyűjtsenek, és számos ország (kormány és fegyveres erők) alakít ki irányítási modelleket annak érdekében, hogy ki lehessen használni a Big Data előnyeit a valós idejű hírszerzés, a döntéshozatal, a szituációs tudatosság terén és az ellenfelekkel szembeni általános versenyelőny szempontjából (NATO HQ, 2021, 23).

Az Adat és az MI közötti szinergia különösen fontos a harcászati minden aspektusát illetően, integrálásuk harci modellekbe és szimulációkba, döntéstámogató rendszerekbe, kibervédelmi rendszerekbe és autonóm járművekbe lehetővé teszik az ember és gép közötti gyors és hatékonyabb döntéshozatalt. De alkalmaznak már mesterséges intelligenciát a logisztika, a hírszerzés, a megfigyelés, a felderítés, a kibertéri műveletek, az információs műveletek, a kép-, hang-, videómanipuláció (deepfake), de a halálos autonóm fegyverrendszerek területén is.

A szakértők egyetértenek abban, hogy az MI alkalmazása a fegyveres erőkből „minden területen jelen van ... és a hadviselés minden szintjén” (Svenmarck et al., 2018). Sokan azonban az Adat-stratégia kidolgozásának korai szakaszában vannak. Így más szektorok tanulságai útmutatást adhatnak a bevált gyakorlatokról, amikor az adat irányítási modelljeikről a Big Data irányítási keretrendszerekre térnek át.

Felmerül a kérdés, hogy a mesterséges intelligencia alapú információs hadviselés mennyire befolyásolhatja a NATO döntéshozatalt. A mesterséges intelligencia által támogatott információs hadviselés olyan algoritmusok használatát vonja maga után, amelyek képesek a nagy adatok feldolgozására és azokból való tanulásra annak érdekében, hogy adott célpontok ellen támadásokat hajtsanak végre, s ezáltal elérjék a kívánt hatást az információs térben. Az MI-alapú információs műveletek az információs környezet minden egymással összefüggő dimenzióját is megcélozzák – így a fizikait, információsat, a kognitívát és az érzelmit.

Az MI-alapú információs hadviselés négy alapvető területen különbözik a „szokásos” információs hadviseléstől (NATO HQ, 2021, 60):

1. Sebesség: Az MI felgyorsíthatja a műveletek ütemét például azáltal, hogy gyorsabban azonosítja a célpontokat az algoritmusok megnövekedett mintafelismerési képessége által.

2. Hatály: Az MI kiterjesztheti az információs hadműveletek körét azért, hogy olyan eszközöket használ, amelyek fél-autonóm vagy autonóm módon hajtanak végre támadásokat több platformon.
3. Skálázhatóság: Az MI megnövelheti annak esélyét, hogy egy adott üzenet vagy narratíva rendkívül gyorsan elterjedjen az információs térben.
4. Kifinomultság: Az MI által egyre meggyőzőbb szintetikus médiatartalmakat (pl. deepfake) lehet létrehozni – vagyis egyre nehezebb megkülönböztetni a valós személyeket a mesterségesen létrehozottaktól.

A deepfake olyan új, mély tanuláson – ami a gépi tanulás talán leghangsúlyosabb típusa napjainkban - alapuló technológia, amellyel lehetséges úgy manipulálni kép-, hang- és videófelvevételeket, hogy az azokon szereplő személyek azt mondják vagy tesznek, amiket sohasem mondtak vagy tettek. A deepfake használatának társadalmi szinten súlyos következményei lehetnek. Segítségével lehetséges például manipulálni a választásokat (mondjuk a választás előtti este megjelenik egy lejárató videó az egyik jelöltről. Ebben az esetben hiába derül ki akár rögtön a választások után, hogy a videó egy hamisítvány volt, a választás eredménye addigra már megszületett), csökkenteni az intézményekbe vetett bizalmat, súlyosbítani a társadalmi megosztottságot, aláásni diplomáciai kapcsolatokat vagy akár veszélyeztetni a nemzetbiztonságot (ez elérhető például egy olyan deepfake videó elterjesztésével, amelyen amerikai katonák Afganisztánban helyi civileket ölnek meg és közben felgyújtanak egy Koránt annak érdekében, hogy erőszakot provokáljanak az amerikai katonákkal szemben, majd nem sokkal később megjelenhet egy másik deepfake videó, amin az látható, hogy egy ismert londoni imám bosszúra szólítja fel az embereket) (Chesney – Citron, 2019). Ezek mellett azonban van egy más jellegű, de kulcsfontosságú kockázata is: a biztonságpercepció manipulálása – ezt a deepfake minden korábbi eszköznél hatékonyabban teheti lehetővé (Bereczky, 2020).

Katonai területen az Adat növeli a támadó műveletek hatékonyságát és kiterjesztését a nem hagyományos területekre, lehetővé téve az egyének és társadalmi csoportok kifinomult célzását a nemzeti hatalom eszközein keresztül (diplomáciai, információs, katonai és gazdasági). De az Adat fokozott NATO-szintű használata sebezhetőségeket hoz létre a parancsnoki döntéshozatalban, amelyeket kihasználhatóak. A célzott kiber- vagy információs támadások fókuszpontja egyre rejtettebb lesz és kifejezetten a döntéshozatal és a bizalom aláásására lesz létrehozva. A döntéshozatalban az Adatra való túlzott támaszkodás növeli a kiber- és információs támadások kockázatát és az általuk okozható kár nagyságát (NATO STO, 2020, 47).

Míg adott esetben a végeláthatatlan mennyiségű adatot felhasználva információs fölénybe is lehet kerülni, addig azonban több kihívással is szembe kell nézni, mint például a kiszámíthatatlanság, megmagyarázhatatlanság és a kihasználhatóság.

Az MI algoritmusok gyakran kiszámíthatatlan és nem konvencionális eredményeket hoznak. 2016.-ban a DeepMind nevű vállalat létrehozta az AlphaGo-nak elnevezett programját, ami 4:1 arányú győzelmet aratott a világbajnok Go játékos, Lee Sedol felett. A meccs után Sedol megjegyezte, hogy az AlphaGo meglepő és innovatív lépéseket tett. Az MI azon képessége, hogy katonai körülmények között hasonlóan rendhagyó eredményeket produkáljon, előnyt jelenthet a harcban, különösen, ha ezek az eredmények meglepik az ellenséget. Azonban elemzők arra figyelmeztetnek, hogy, ha a katonák a lehetséges veszélyek átfogó megismerése

előtt a technológia bevezetésére sietnek, akkor „technikai adósság” keletkezhet, amely kifejezés olyan MI-rendszerek kihatására utal, amelyek egyenként minimális kockázattal bírnak, de együttesen növelik a kollektív kockázatot (MITRE, 2017).

A kiszámíthatatlanságot tovább bonyolítja, hogy a legnagyobb teljesítményű MI algoritmusok jelenleg nem képesek megmagyarázni azt, hogy hogyan működnek. Például a Google létrehozott egy macskaazonosító rendszert, amely lenyűgöző eredményeket ért el a macskák azonosításában a YouTube-on. Azonban a rendszer egyik fejlesztője sem tudta meghatározni, hogy a rendszer a macskák mely jellegzetességeit használja a rendszer azonosítási folyamatában (Markoff, 2012). Az úgynevezett „megmagyarázhatóság” hiánya minden ilyen MI algoritmusban általános. Több kutatóintézet is megkísérelte már az ilyen típusú algoritmusok visszafelé történő elemzését, hogy jobban megismerjék belső folyamataikat. Az egyik ilyen tanulmányban a kutatók elemezték azt a programot, amelynek célja a függönyök képekben való azonosítása volt, és felfedezték, hogy az MI algoritmus először ágyat, és nem pedig ablakot keresett, és ennél a pontnál abbahagyta a képen a keresést. A kutatók később rájöttek, hogy ez azért van, mert a tanuló adathalmazban a függönyöket tartalmazó képek többsége hálószoza volt (Bornstein, 2016). A projekt megmutatta annak a lehetőségét, hogy a tanuló adathalmazok véletlenül olyan hibákat vezethetnek be a rendszerbe, amelyeket a felhasználók nem ismerhetnek fel azonnal vagy nem értenek meg. A megmagyarázhatóság további problémákat vethet fel katonai környezetben, mivel az MI érvelésének átláthatatlansága miatt az üzemeltetők túlságosan vagy akár egyáltalán nem bízhatnak a rendszerben. Egyes elemzők különösen aggódnak amiatt, hogy az emberek idegenkedhetnek a teljes mértékben MI-elemzésen alapuló döntés meghozatalától, ha nem értik, hogy a gép hogyan hozta létre a megoldást.

Az MI rendszerek elterjedése megnöveli a „feltörhető dolgok” számát, beleértve a kinetikus energiát szállító rendszereket (pl. mozgó járművek), amelyek viszont lehetővé tehetik, hogy ezek a tevékenységek halálos hatásokat indukáljanak. Ezenkívül az MI-rendszerek különösen kiszolgáltatottak a lopásoknak, mivel szinte teljes egészében szoftveralapúak. Ez azt is jelenti, hogy az ellopott kód akár azonnal felhasználható és tetszés szerint reprodukálható (DIB, 2019). Számos mesterséges intelligencia alkalmazást polgári használatra fejlesztettek – amik azonban akár fegyverrendszerekben történő felhasználásra is adaptálhatók – és, amiket széles körben megosztottak internetes oldalakon, ami miatt hozzáférhetővé váltak a katonai nagyhatalmak és a nem állami szereplők számára is (Nordrum, 2016).

6.Összefoglaló

Az Adat és a mesterséges intelligencia használata számtalan kiaknázatlan lehetőséget nyújt a hadviselésben, azonban ahhoz, hogy ezt a lehető legjobban ki lehessen használni, több dolognak is teljesülnie kell, és valószínűleg egy paradigmaváltás is szükségessé kell, hogy váljon. Egyrészt a kormányoknak és a biztonsági szervezeteknek világosan meg kell érteniük az Adat értékét a különböző területeken, hogy kiváló minőségű, használható, valós idejű információkat nyújtsanak stratégiai, taktikai és operatív szinten. Másrészt szükséges a szervezeti adatközpontú kultúra és az adatközpontú paradigma megalkotása - ideértve annak biztosítását, hogy az összes releváns személy rendelkezzen a szükséges készségekkel, tudással és felkészültséggel (NATO HQ, 2021, 24).

Az Adat és az MI kiemelt fontosságú lehet, ha például azt tekintjük, hogy mit írt Bogdanov és Chekinov – két ismert orosz hadtudós – még 2015-ben az új-generációs hadviselésről:

„...a stratégiai célok elérése a jövő háborúiban lehetetlen lesz az ellenség feletti információs dominancia kialakítása nélkül” (NATO HQ, 2021,58).

De egy másik információs korszak hadviseléséről szóló tanulmány is hasonlót állít: “[W]inning in the decision space is winning in the battlespace.” vagyis a győzelem a döntési térben, az győzelem a csatatéren (Mancillas, 2017). És ahol az információ fegyver, ott mindenki háborúban van. Így nézünk elébe az elkövetkezendő 20 évnek.

Hivatkozások

Allen, Greg – Chan, Taniel (2017): Artificial Intelligence and National Security, Belfer Center for Science and International Affairs. 23.

<https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/AI%20NatSec%20-%20final.pdf>

Allen, John – Hussain, Amir (2017): On Hyper-War.

<https://fortunascorner.com/2017/07/10/on-hyper-war-by-gen-ret-john-allenusmc-amir-hussain/>.

Bereczky, Nikolett (2020): Deepfake: az illúzió, mint valóság. A haza szolgálatában. 21-27.

https://dosz.hu/_doc/dokumentumfile/2020/a-haza-szolgالاتaban-online-kotet.pdf?fbclid=IwAR0pd7QbbQfpjzRrZ7LZlErm8WyrGg78_bvElb5ik89LGEIzZFHthMrC CnU

Chesney, Robert – Citron, Danielle Keats (2019). Deep Fakes: A Looming Challenge for Privacy, Democracy, and National Security. *California Law Review* 107. 1753-1820.

CRS. Congressional Research Service (2020.11.20): Artificial Intelligence and National Security.

<https://fas.org/sgp/crs/natsec/R45178.pdf>

DARPA. Defense Advanced Research Projects Agency (2019): Budget Estimates FY 2020, RDT&E Program. Tech. Rep.

https://www.darpa.mil/attachments/DARPA_FY20_Presidents_Budget_Request.pdf

DIB. Defense Innovation Board (2019): AI Principles: Recommendations on the Ethical Use of Artificial Intelligence by the Department of Defense – Supporting Document. 25.

https://media.defense.gov/2019/Oct/31/2002204459/-1/-1/0/DIB_AI_PRINCIPLES_SUPPORTING_DOCUMENT.PDF

Giese, Jeff. (2017): It’s Time to Embrace Memetic Warfare. Open Publications, NATO StratCom, Riga, Latvia.

<https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/open201705-memetic1.pdf>

Gyires-Tóth, Bálint (2020): A mélytanulás múltja, jelene és jövője. Híradástechnika LXXV., Budapest.

https://www.hte.hu/documents/10180/4681952/HT_2020_ksz1_MJK2019_All.pdf

Hoffman, Frank G. (2019): Healthy Skepticism about the Future of Disruptive Technology and Modern War - Foreign Policy Research Institute.

<https://www.fpri.org/article/2019/01/healthy-skepticism-about-the-future-of-disruptive-technology-and-modern-war/>

Mancillas, James W. (2017): “Integrating AI into Military Operations: A Boyd Cycle Framework,” in Closer than You Think: The Implications of the Third Offset Strategy for the US Army. Carlisle, PA: US Army War College Press. 74.

Marino, Thomas (2017): Maintaining NATO’s Technological Edge: Strategic Adaptation And Defence Research & Development. General Report, NATO Parliamentary Assembly, Brussels.

<https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2017-11/2017%20-%20174%20STC%2017%20E%20bis%20-%20MAINTAINING%20NATO%27S%20TECHNOLOGICAL%20EDGE.pdf>

Markoff, John (2012): “How Many Computers to Identify a Cat? 16,000.”. The New York Times.

<http://www.nytimes.com/2012/06/26/technology/in-a-big-network-of-computers-evidence-of-machine-learning.html>

MITRE. The MITRE Corporation (2017): “Perspectives on Research in Artificial Intelligence and Artificial General Intelligence Relevant to DOD”. Office of the Assistant Secretary of Defense for Research and Engineering. 32.

NATO HQ (2021): NATO Decision-Making in the Age of Big Data and Artificial Intelligence. <https://www.iai.it/sites/default/files/978195445000.pdf>

NATO STO. NATO Science & Technology Organization (2020): Science & Technology Trends: 2020-2040. Brussels.

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf

Nordrum, Amy (2016): “Darpa Invites Techies to Turn Off-the-Shelf Products into Weapons in New ‘Improv’ Challenge,” IEEE Spectrum.

<https://spectrum.ieee.org/tech-talk/aerospace/military/darpa-invites-techies-to-turn-offtheshelf-products-into-weapons-in-new-improv-challenge>

Svenmarck, Peter – Luotsinen, Linus – Nilsson, Mattias – Schubert, Johan (2018): Possibilities and Challenges for Artificial Intelligence in Military Applications. NATO Big Data and Artificial Intelligence for Military Decision Making Specialist's Meeting, NATO Science & Technology Organization.

Von Clausewitz, Carl (1989): On war. Princeton University Press. Princeton, New Jersey.

Wilder-James, Edd (2014): Defining Big Data. Forbes.

<https://www.forbes.com/sites/eddumbill/2014/05/07/defining-big-data/?sh=12c644bc5667>

Véger Alexandra: Koronavírus-helyzet kezelés a magyar börtönökben

Absztrakt

A koronavírus ún. első hulláma óta a büntetés-végrehajtási szervezet a bevezetett védelmi intézkedéseit fenntartotta a munkatársai és a fogvatartottak egészségének megóvása érdekében. Mivel a vírus a zárt közösségekben jobban terjed, a járvány elleni védekezés sikeressége érdekében a börtönökben még inkább indokolt a megelőzést szolgáló szabályok betartása. Tanulmányomban röviden összefoglaltam, hogy mi történt a magyar börtönökben a koronavírus válság idején. Hol, milyen módon próbálják korlátozni a vírus bejutását, elterjedését, hogyan enyhítik a széles körben elterjedt látogatási tilalom következményeit?

Kulcsszavak: koronavírus, járvány, büntetés-végrehajtás, börtön, fogvatartás

1.Bevezetés

A büntetés-végrehajtási intézetek járványügyi szempontból nem kevésbé veszélyeztetettek, mint a kórházak vagy az időotthonok. A hazai börtönök jellemzően zsúfoltak, ami miatt a járvány eddigi tapasztalatai alapján könnyen gócpontokká válhatnak. Ráadásul a bv-intézetekben a higiénés körülmények korántsem kielégítőek – ez persze nem vethető a büntetés-végrehajtási szemére, továbbá normál időszakban is számolniuk kell a bezártság okozta mentális problémákkal, frusztrációval, ami miatt nem ritkák az erőszakos cselekmények sem. Magyarország Kormánya a 40/2020. (III. 11.) kormányrendelettel az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében Magyarország egész területére veszélyhelyzetet hirdetett ki. Erre tekintettel szükségessé vált a büntetés-végrehajtás szabályainak olyan irányú módosítása, amely a különleges jogrend bevezetésének alapjául szolgáló esemény jellegéhez igazodva biztosította a büntetés-végrehajtási bíró és a pártfogó felügyelő eljárása lefolytatása során a személyes kapcsolattartási formák mellőzését, valamint a büntetés-végrehajtási szervezet biztonságos és hatékony működését. A veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Rendelet) által bevezetett szabályok kiemelt célja az elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak, valamint hozzátartozóik, továbbá a büntetés-végrehajtási szervek személyi állománya egészségének fokozott védelme és megőrzése. Hatályon kívül helyezték 2020. június 18. napjától. E kiemelt célnak a veszélyhelyzet megszűntetését követő időszakban való biztosítása továbbra is indokoltá teszi, a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) hatályos rendelkezéseitől való eltérő szabályok megalkotását.

Tanulmányomban hangsúlyosabban elsősorban a szabadságvesztés végrehajtását, ezen belül az ideiglenes intézetelhagyásokat, befogadásokat érintő intézkedéseket, és másodsorban a kapcsolattartással és látogatófogadással összefüggő járványügyi helyzet miatt bevezetett jogszabályváltozásokat elemzem. Azonban számottevő változást leginkább a fogvatartottak jogorvoslati köréből az alapvető jogokat sértő kártalanítási eljárást érintette, amelyet röviden összefoglalok cikkem végén. Ezen túlmenően jelen témakör nagy időintervallumot fed le, mivel 2020. tavaszától mind a mai napig több hulláma volt a vírushelyzetnek, így kimondottan az első hullám által behozott intézkedéseket, és 2021. évében törvényi szintre emelt büntetés-végrehajtást érintő jogszabálymódosításokat összefüggéseit fejtem ki. Kifejezetten ebben a

témakörben ebből az aspektusból történő elemzés tudományos írás nem jelent meg tudomásom szerint, így kifejezetten hagyatkoztam a jogszabályi környezetre és azok módosításaira.

2. A szabadságvesztés végrehajtásával összefüggően bevezetett járványügyi rendelkezései

A bevezetett átmeneti járványügyi intézkedések sok tekintetben módosították a fogvatartottak jogait és kötelezettségeit, valamint a szabadságvesztés végrehajtásának eljárását. A büntetés-végrehajtás személyi állománya, az elítélti populáció egészsége megőrzése céljából, annak érdekében, hogy a veszélyhelyzet elrendelésének alapját képező koronavírus-járvány bejutása a büntetés-végrehajtási szervekbe, illetve elterjedése kivédhető legyen, a rendelet speciális szabályokat alkotott a szabadságvesztés letöltésére felhívásra a bv. intézetbe jelentkező elítéltek befogadására, továbbá jelentősen korlátozta a kapcsolattartási formákat.

A veszélyhelyzetre vagy a veszélyhelyzet során elrendelt járványügyi intézkedésre tekintettel a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka a szabadságvesztés végrehajtására a Bv. tv. 97. § (1) bekezdésében meghatározottól eltérő bv. intézetet is kijelölhet [Rendelet 3.§. (4)].

A bv. országos parancsnok az intézet elhagyásával járó kapcsolattartási formák, ideértve a jutalmazás esetét is, továbbá a Bv. tv. 123. § (1) bekezdésében meghatározott célból történő rendkívüli eltávozások nem engedélyezhetők. [Rendelet 3.§ (6)]. A bv. intézet parancsnoka az elítéltek Bv. tv. 122. § b), d), e), n) és o) pontjában meghatározott jogait, bv. intézeten kívüli munkavégzését, oktatásban, szakképzésben, felnőttképzésben való részvételét, valamint magánál tartható tárgyainak körét korlátozhatja. A korlátozás elrendeléséről az ügyészséget haladéktalanul értesíteni kell. [Rendelet 3.§ (8)]

A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának rendelkezése alapján – a veszélyhelyzettel összefüggő korlátozások hátrányos következményeinek enyhítése érdekében, a szükséges mértékig az elítélt rezsimbe tartozásától függetlenül igénybe veheti a bv. intézet által nyújtott elektronikus kapcsolattartási formákat, a szabadságvesztés végrehajtási fokozataira és rezsimjeire vonatkozó rendelkezések szerinti gyakoriságot és időtartamot meghaladó mértékben kezdeményezhet telefonhívást, ha pedig ehhez szükséges letéti pénzzel nem rendelkezik, kérelmére, egyedi intézkedés alapján a bv. intézet a telefonálás díjának költségeit átvállalhatja, havonta több alkalommal is fogadhat és küldhet csomagot, a Bv. tv. 155. § (6) bekezdésében foglalt egyes többletszolgáltatásokat térítésmentesen veheti igénybe. [Rendelet 3.§ (9)]

A fent felsorolt bv. parancsnok jogkörei megmaradtak módosítás nélkül, ha és amennyiben újabb veszélyhelyzet vagy egészség

Ideiglenes intézetelhagyások

A büntetés-végrehajtási szervezet – járványügyi megelőző érdekből, a személyi állomány és a fogvatartottak egészségének megóvása céljából – felfüggesztette az ideiglenes intézetelhagyások (kimaradás, eltávozás) engedélyezését a fogvatartottak számára, beleértve a korábban engedélyezett – de még meg nem kezdett – ügyek végrehajtását.

A büntetés-végrehajtási szervezet ezzel az intézkedéssel kizárja annak a lehetőségét, hogy az eltávozásról vagy kimaradásról visszaérkezők által – estlegesen – bejuthasson a koronavírus a börtönök falain belülré, ezzel veszélyeztetve a testület személyi állományát és a teljes

fogvatartotti közösséget. A már engedélyezett kérelmek – amennyiben azok indoka továbbra is fennáll – utólag pótlásra kerülnek. (Honlap 1)

3.Befogadás

A büntetésüket kezdő elítéltek büntetés-végrehajtási intézetbe történő egészségügyi befogadása alkalmával ún. közegészségügyi-járványügyi vizsgálaton esnek át, e nélkül közösségbe nem helyezhetőek. A koronavírussal összefüggésben az Országos Tisztifőorvos által kiadott eljárásrend alapján a vizsgálat minden esetben kiterjed a testhőmérséklet mérésére és az utazási előzmények kikérdezésére.

A befogadást követően az elítéltet végrehajtási fokozattól függetlenül haladéktalanul a számára kijelölt bv. intézet befogadó részlegén kell elhelyezni, ahol gondoskodni kell a tizennégy napig történő elkülönítéséről. Ha ez idő alatt az elítélt járványügyi elkülönítése nem válik szükségessé, a Nemzeti Népegészségügyi Központ által kiadott, a 2020. évben azonosított új koronavírussal kapcsolatos eljárásrend figyelembe vételével folytatni kell a befogadási eljárást, ellenkező esetben a bv. intézetnek intézkedni kell az elítéltnak a legközelebbi járványügyi megfigyelést végző egészségügyi intézménybe szállítása iránt.

A befogadást követően - az egészségügyi szakterület javaslatára - a bv. intézet parancsnokának írásbeli intézkedése alapján az elítélt a befogadó részlegen tizennégy napra egészségügyi okból elkülöníthető. (Bv. tv. 91/A. §)

Fertőzés gyanúja esetén az érintett azonnal elkülönítésre kerül addig, amíg a laborvizsgálati eredmények megerősítik vagy kizárják a koronavírus jelenlétét. Amennyiben az eredmény pozitív és a fogvatartott polgári egészségügyi intézménybe szállítása és járványügyi elkülönítése indokolt, úgy azt a mindenkori biztonsági szabályok betartásával, egyben az intézkedést végrehajtó személyi állomány egészségügyi védelmének biztosításával hajtjuk végre. [Rendelet 3. § (2)]

A befogadással kapcsolatos intézkedések fennmaradt az az intézkedés, hogy a 14 napban meghatározott idő alatt jogszabályban meghatározott fertőző betegség gyanúja miatt fekvőbeteg-gyógyintézet fertőző osztályán, illetve kijelölt gyógyintézetben való járványügyi elkülönítése nem válik szükségessé, a Nemzeti Népegészségügyi Központ által kiadott eljárásrend figyelembevételével folytatni kell a befogadási eljárást, ellenkező esetben a bv. intézetnek intézkedni kell a fogvatartottnak a legközelebbi, járványügyi megfigyelést végző egészségügyi intézménybe szállítása iránt. [Bv. Szabályzat 20§ (1a)]

4.Kapcsolattartással összefüggő jogszabályváltozások

Látogatófogadása

A látogatófogadás lebonyolítására szintén preventív intézkedések bevezetése történt: jelenleg a fogvatartottak és hozzátartozóik fizikális érintkezése nem lehetséges a látogatás során, továbbá kiemelt figyelemmel kezeljük azokat a fogvatartottakat, akiknek külföldi hozzátartozóik vannak. A járványügyi helyzetre figyelemmel a fogvatartottak havonta egyszer alkalmanként harminc, legfeljebb hatvan percben fogadhattak látogatót oly módon, hogy a fogvatartottak és a látogatók között testi kontaktusra, érintkezésre nincs lehetőség. A családi látogatófogadás ideiglenesen fel lett függesztve, a cseppfertőzés további elkerülésének érdekében a fogvatartottak és hozzátartozóik plexivel ellátott látogatófogadó helyiségben találkozhatnak. [Rendelet 2 13.§ (2) b) bb) alpontja]

A fogvatartottak egyidejűleg legfeljebb két fő kapcsolattartót fogadhatnak, valamint saját és hozzátartozóik egészségének megóvása érdekében javasolt, hogy ne kezdeményezzék gyermekkorú, 60 év feletti életkorú, illetve tartósan vagy aktuálisan beteg hozzátartozó látogató fogadását. (Honlap)

Közölték azt is, hogy minden fogvatartott számára elérhetővé tették a Skype-alapú, élő, online telefonálási lehetőséget, és megnövelték a hagyományos telefonos beszélgetések időtartamát is a hozzátartozókkal való kapcsolattartás érdekében.[Rendelet 3. § (10)]

Azoknak a fogvatartottaknak, akik nem rendelkeznek telefonnal, a szervezet saját költségére biztosítja a havi háromszor ötperces telefonálást. Skype felhasználási útmutatót is készítettek a fogvatartottak hozzátartozói részére. Az összes magyarországi börtönben elindult a járványügyi call center, a Börtönújság pedig a járvánnyal kapcsolatos különszámot is megjelentetett.

Az ügyvédi látogatást egyetlen esetben sem korlátozták, a védelemhez való jog érvényesülését - a fertőzés megelőzése érdekében szükséges óvintézkedések szigorú betartása mellett - a járványügyi veszélyhelyzet ideje alatt is teljes körűen biztosította a büntetés-végrehajtás.

2021-től bevezetett rendelkezések is tartalmazzák azt az eshetőséget, hogy a fogvatartott kapcsolattartási jogát telekommunikációs eszközön keresztül gyakorolhassa. Mindemellert Egészségügyi válsághelyzet vagy a bv. szervet érintő katasztrófahelyzet idején a bv. szerv vezetőjének rendelkezése alapján a látogatófogadás kiváltására a telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartás rezsimszabályokra tekintet nélkül alkalmazható. Ez esetben az (1) bekezdés szerinti adatokat az elítélt telefonos kapcsolattartás útján is beszerezheti. [Bv. Szabályzat 102/A. § (3)]

A veszélyhelyzet idején az volt az alap kiindulási pont, hogy a járvány terjedésének megakadályozása érdekében a személyes kapcsolatokkal együtt járó helyzetek minimalizálására kerüljenek.

Telefonos kapcsolattartás

Általánosságban elmondható, hogy a meghozott járványügyi intézkedések komoly és marandó pozitív hatással volt a kapcsolattartás formáira és időtartamára. A különböző végrehajtási fokozat eltérő rezsims szerinti kapcsolattartás időtartama megnőtt 2021. 01. 01. napjától, amelyben egy összefoglaló táblázatban szemléltetem. (Bv. Szabályzat 39.§-41. §)

	Szigorú		Általános		Enyhe	
	régi	2021.01.01.napjától	régi	2021.01.01.napjától	régi	2021.01.01.napjától
Fegyház	10 perc	20 perc	30 perc	40 perc	40 perc	80 perc
			telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartása havonta egy alkalommal engedhető.		telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartása havonta két alkalommal engedhető	
Börtön	20 perc	30 perc	40 perc	50 perc	50 perc	100 perc
			telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartása havonta két alkalommal engedhető		telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartása havonta három alkalommal engedhető	
Fogház	30 perc	40 perc	50 perc	60 perc	75 perc	120 perc

		telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartása havonta három alkalommal engedhető	telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartása havonta négy alkalommal engedhető
--	--	--	---

A vírushelyzet ellenére is igénybe vehető a telekommunikációs eszköz, amely így a fogvatartottak kapcsolattartásuk megerősödhet a hozzátartozóikkal.

5.Fogvatartottak levelezése

Korábbi jogszabály szerint a levelezéseket szűrőpróbaszerűen lehetett ellenőrizni, 2021-től bevezetett módosítások szerint minden esetben kötelessége a bv. intézetnek az ellenőrzést elvégeznie. [Bv. Szabályzat 99. § (1)]. Az ellenőrzés kiterjed a levél felbontására, amelynek célja annak megállapítása, hogy a levél nem tartalmaz-e a biztonságra veszélyes tárgyat vagy információt. Az ellenőrzésnél technikai vagy vegyi eszköz és szolgálati kutya is igénybe vehető. Szigorították azon fogvatartottak jogait a levelükkel tartalmának megismerhetőségét, akiknél ha a levél vegyi- vagy egyéb technikai eszközzel, illetve erre kiképzett szolgálati kutyával történő vizsgálata eredményeként alappal feltehető, hogy a levelet vagy bármely mellékletét pszichoaktív szerrel átitatták, vagy ha külön vizsgálat hiányában is, ha az elítélt részére érkezett levélről ezt megelőzően már megállapításra került, hogy pszichoaktív szert tartalmazott. [Bv. Szabályzat 99. § (2a)]

6.Kártalanítási eljárás

A legnagyobb változást a kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti eljárás strukturális elhelyezése és metodikájának a módosítása hozta meg. A törvényjavaslat a börtönzsúfoltsági kártalanításokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetése érdekében szükséges haladéktalan intézkedésekről szóló 2020. évi IV. törvény 1. §-ának megfelelően olyan új szabályozási rendszert alakít ki, amely már önmagában is kizárja a fogvatartotti kártalanítási rendszerrel kapcsolatos további visszaélések lehetőségét, és amely minden eddiginél gyorsabb és hatékonyabb módon biztosítja az áldozatok és hozzátartozók jogos követeléseinek érvényesítését. Az új szabályozás biztosítja, hogy a börtönzsúfoltsági kártalanításokkal kapcsolatos kifizetések mindenekelőtt a bűncselekmények áldozatai részére kerüljenek kifizetésre.

Szükségessé vált ezért egy olyan új szabályozás kidolgozása, amely amellet, hogy megfelelő lehetőséget ad az áldozati igények érvényesítésére, biztosítja azt is, hogy a kártalanításként kapott összeg, ha az elítéltnak egyéb kielégítésre köteles kötelezettségei vannak, a megtérülés alapjául szolgálhasson az önkéntes teljesítés elmaradása esetén. Ennek megfelelően a törvényjavaslat célja egyrészt a kártalanításból közvetlenül levonható követelések bővítése a terhelttel szemben fennálló és végrehajtás alatt álló valamennyi magánjogi jogviszonyból eredő tartozás esetében, különös tekintettel a terhelt korábban elkövetett bűncselekményével okozott sértetti igényekre. Másrészt cél az is, hogy a kártalanításból közvetlenül nem levonható, de a végrehajtás számára hozzáférhetővé tehető követelések bevonhatóvá váljanak a kártalanítási eljárásba, így különösen a büntetőeljárással összefüggésben megfizetendő tartozások behajtásának (bűnügyi költség, vagyoneklobzás, stb.), továbbá bármilyen, az állammal szemben fennálló köztartozás (pl. adótartozás) behajtásának lehetővé tétele. Végül a törvényjavaslat hatékonyabbá kívánja tenni a kártalanítási eljárást is, sok egyéb módosítás mellett ezért bevezeti a kártalanítási eljárás egyszerűsítése és gyorsítása érdekében a kérelmek egyszerűsített elbírálását a mérlegelést nem igénylő esetekben. A törvényjavaslat a belső koherencia biztosítása érdekében pontosítja a büntetés-végrehajtási bírói eljárás általános és az utólagos büntetés-végrehajtási bírói eljárás szabályait.(Indokolások Tára 2021/4)

A törvényjavaslat a hatályos törvény megoldásával szemben, egy helyen, önálló, külön fejezetben rendezi a kártalanítás intézményére és eljárási rendjére vonatkozó szabályokat. Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárás alapvető szabályai alcímben az intézményre vonatkozó legalapvetőbb előírások kapnak helyet, meghatározva az intézmény lényegét és az ezzel összefüggő jogosultsági és kötelezettségi sarokpontokat. (Bv.tv. 75/B)

A kártalanítás intézményének célja és tartalma a hatályos szabályozáshoz képest nem változott. Lényeges érdemi változtatásként a törvényjavaslat egyszerűsíti a kártalanítási folyamatot azzal, hogy a hatályos szabályozástól eltérően megszünteti a kérelem benyújtásának előfeltételeként az elhelyezési körülmények miatt benyújtott panasz kötelező előterjesztésének az előírását. A törvényjavaslat taxatívén határozza meg azokat a feltételeket, amelyek fennállása esetén a kártalanítási kérelem egyszerűsített elbírálásának van helye. Az egyszerűsített elbírálás esetén a bv. intézet lényegében ugyanazon feltételek esetén állapítja meg a kártalanítást, mint a büntetés-végrehajtási bíró, a fentebb már említettek szerint a lényegi eltérés az, ha a fogvatartás alapjául szolgáló bűncselekménynek volt-e polgári jogi igényt érvényesítő sértettje, mivel ilyen esetben a bv. intézet nem végzi el a sértett megkeresését az esetlegesen fennálló polgári jogi igény érvényesítésével kapcsolatban. Egyszerűsített elbírálás esetén a kártalanítás egy napra eső összege ezerkettőszáz forint, abban az esetben is, ha az elítéltnak a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiányához kapcsolódó más alapvető jogot sértő elhelyezési körülmény fennállására vonatkozó kifogása is volt..(Bv.tv. 75/g. §)

A Bv. tv. ebben a körben, azzal a céllal, hogy a fogvatartott a szabadulásakor rendelkezzen valamekkora pénzüsszeggel, előírta az elítélt keresményének és rendszeres pénzellátásának meghatározott része tekintetében annak elkülönítését és tartalékolását. Erre a reintegrációs célkitűzésre figyelemmel indokolt kiterjeszteni a szabadulás utáni anyagi bázist biztosító tartalékolási kötelezettséget az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás jogcímén kapott összegre. (Indokolások Tára 2021/4) A kártalanítás címén kapott összeg felhasználásának korlátozásával biztosítható az, hogy ha az elítéltnek nincsen semmilyen tartozása, akkor a kártalanításként kapott összeg rendelkezésére álljon a szabadulásakor, így hozzájárulva ahhoz, hogy törvénytisztelő életet élhessen és vissza tudjon illeszkedni a társadalomba. (Bv.tv. 75/S.§)

7.Záró gondolatok

A fent bevezetett korlátozások aggályok merültek fel, hogy ezen korlátozások nagyban sértik a fogvatartottak magán- és családi élethez, kapcsolattartáshoz fűződő jogának gyakorlását. Így ezért a jogvédő civil szervezetek az ombudsmanhoz fordultak felülvizsgálat szempontjából. A Nemzeti Megelőző Mechanizmus (NMM) feladatkörében eljáró alapvető jogok biztosa és két munkatársa 2020. április 15-én megfelelő védőfelszerelésben a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönbe látogattak. Ellenőrizték a COVID-19-járvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása érdekében tett intézkedéseket, valamint megvizsgálták, hogyan érintették a fogvatartottak mindennapi életét a veszélyhelyzet miatt elrendelt korlátozások. Az alapvető jogok biztosa megállapította, hogy a látogatási tilalom korlátozta a fogvatartottak magán- és családi élethez, kapcsolattartáshoz fűződő jogának gyakorlását, amit az Intézet a telefonálás időtartamának meghosszabbítása és az internetes kommunikációs csatornák útján ellensúlyozott. A vizsgálat a fogvatartottak magán- és családi élethez, kapcsolattartáshoz fűződő alapvető jogával összefüggő visszasságot nem állapított meg. (AJB-2419/2020.)

Véleményem szerint a fent meghozott intézkedések közül a bv. bírósági eljárások tekintetében csupán a kártalanítási eljárások elbírálásának felfüggesztése volt indokolatlan, hiszen több ezer kérelem vár elbírálásra, köztük számos olyan ügy akadt meg, amely 2017 óta a bíróság előtt

van. Ezek az ügyek is elektronikus eljárásban be-, illetve felterjesztett iratok, amelyek alapján bv. bíróság meghozhatta volna a szükséges döntéseket. A kártalanítási eljárások személyhez tapadó eljárások, így a fokozódó járványhelyzetre és az öregedő börtönpopulációra tekintettel ezen eljárások felfüggesztése kevésbé volt indokolt.

Mindezek ellenére a fenti bv. intézkedésekről elmondható, hogy szükségesek, arányosak és objektívak, a szervezet erősen fellépet a járvánnyal szemben, így a bv. intézetekben nem alakultak ki fertőzési gócpontok. 2020. június 18-án megszűnt a koronavírus-járvány miatt elrendelt veszélyhelyzet. A járvány azonban nem tűnt el, jelenleg a harmadik hullámában vagyunk, így továbbra is kihívásokat jelent a büntetés-végrehajtási rendszer annak minden tagjának.

Hivatkozások

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény

A börtönsúfoltsági kártalanításokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetése érdekében szükséges haladéktalan intézkedésekről szóló 2020. évi IV. törvény

Végső előterjesztői indokolás a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készülségről szóló 2020. évi LVIII. törvényhez - Indokolások Társaság 2020/75

A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII.19.) IM Rendelet Bv. Szabályzat

Végső előterjesztői indokolás a börtönsúfoltság miatti kártalanítási eljárással összefüggő visszaélések megszüntetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi CL. törvényhez - Indokolások Társaság 2021/4.

Megelőző intézkedések a koronavírus-járvány miatt a hazai börtönökben

https://bv.gov.hu/hu/node/3592__Honlap_1

Ivanics Zsófia: A fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó szakirodalom főbb irányai¹

Absztrakt

A fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó szakirodalom igen széleskörű, ugyanakkor meglehetősen töredezett. A témával foglalkozó írások között egyebek mellett találunk a fogvatartotti munkáltatás történeti gyökereivel, a rabszolgasághoz, vagy a kényszermunkához fűződő viszonyával, a fogvatartotti munkáltatás munkajogi vonatkozásaival, a fogvatartás során végzett munka szabadulás utáni életre gyakorolt hatásaival és a munkaerőpiaci esélyekkel, a börtönmunkáltatási rendszerek jellegzetességeivel, a börtönipari komplexum anomáliáival, illetve a börtönmunka politikai gazdaságtanával foglalkozó munkákat. Jelen írás a fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó vizsgálódások főbb vonulatait tekinti át és foglalja egyfajta rendszerbe, kitérve a szakirodalom alapján kirajzolódó néhány hiányosságra.

Kulcsszavak: börtön, fogvatartotti munkáltatás, börtönmunka, büntetés-végrehajtás, szakirodalom áttekintés

1. Bevezetés

A fogvatartottak munkáltatása, a rabmunka, a börtönipar mind olyan hívószavak, melyekkel időről-időre jó eséllyel találkozhatunk a hazai és a nemzetközi politikai retorikában, illetve a fősodorbeli médiában egyaránt. Politikai diskurzusformáló szerepe és a rá irányuló médiafigyelem ellenére azonban tudományos szempontból messze nem teljeskörűen feltérképezett területről van szó, hiszen a büntetés-végrehajtási munkáltatással kapcsolatos tudásunk meglehetősen töredezett.

Jelen rövid írás a fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó nemzetközi és hazai szakirodalom főbb vonulatait tekinti át. Ebből a célból előbb a nemzetközi és hazai szakirodalomban egyaránt felfedezhető fontosabb témaköröket veszem sorra, ezt követően pedig a nemzetközi és a hazai vizsgálódások tematikus sajátosságait ismertetem.

2. Metszetek a nemzetközi és a hazai szakirodalomban

A fogvatartotti munkáltatást érintően beazonosíthatók bizonyos témakörök, amelyek mind a nemzetközi, mind a hazai szakirodalomban szisztematikusan felfedezhetők. Az alábbiakban ezen témakörök közül két meghatározóbb területre térek ki: a fogvatartotti munkáltatás történeti gyökereit, valamint a jelenkori európai gyakorlatait érintő munkákra.

A fogvatartotti munkáltatás a börtöntörténeti munkákban

A fogvatartottak munkáltatása csaknem a szabadságvesztés büntetéssel egyidős jelenség, a kapitalizálódó, polgárosodó Európa vívmánya. A kapitalizmus kezdeti szakaszában a munkáltatás és a szegényügy kezelése meglehetősen szorosan összekapcsolódott (Gönczöl, 1991; Mezey, 2009a), a munkáltatáshoz kötődő dologházi eszmék pedig később innen kerültek át a modern büntetés-végrehajtás 19. századtól kibontakozó rendszerébe. (Kabódi & Mezey, 1990a; LeBaron, 2012) A szabadságvesztés büntetés elterjedése azonban elsősorban nem a büntetőjogi gondolkodás vagy a büntetési gyakorlat humanizálódásának eredményeként, sokkal inkább a kapitalista termelési rend kialakulásának korai időszakában jelentkező társadalmi problémák kezelésére szánt megoldásként vált elterjedté. Ezen a gondolaton alapul

¹ Phd hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola

Rusche és Kirchheimer (1939), a kritikai kriminológia fontos sarokkövét képező klasszikus műve, melynek alaptétele, hogy a büntetési formák olyan társadalmi termékek, amiket elsősorban a gazdasági folyamatok határoznak meg, és amelyek ezáltal elválaszthatatlanok a fennálló termelési mód működésétől és belső ellentmondásaitól. A szerzők szerint a börtönök elterjedése a kapitalista termelési rend kiépülésének és működésének velejárója. Olvasatukban a büntetés az osztályuralom gyakorlásának egy speciális formája, a társadalmi kontroll eszköze, a társadalmi rendszer integráns része. (Rusche, 1978; Rusche & Kirchheimer, 2003; Melossi, 2003;)

Rusche és Kirchheimer munkájának utólélete az 1968-as újrakiadást követően vált igazán intenzívvé, gondolatmenetük és elméleti alapvetéseik ekkor épültek be a felvilágosodás korabeli reformista büntetéselmélet újraértelmezését nyújtó börtöntörténeti munkákba (Gibson, 2011), valamint a bebörtönzés és munkaerőpiac kapcsolatát vizsgáló neomarxista kritikai kriminológiai vizsgálódásokba. A börtönrendszerek kialakulásának körülményeit újfajta megvilágításban vizsgáló revizionista börtöntörténeti munkák (Foucault, 1990; Ignatieff, 1978; Melossi & Pavarini, 1981; Rothman, 2002), valamint a bebörtönzés és a fogvatartotti munkáltatás politikai gazdaságtanát vizsgáló elemzések (Beckett & Western, 1999; Jankovic, 1977; Lynch, 2010; Michalowski & Carlson, 1999; Weiss, 1987, 2001) mind arra világítanak rá, hogy a fogvatartotti munkáltatási rendszerek épp úgy, ahogy a keretüket jelentő börtönrendszerek is, minden esetben az adott kor termékei, vagyis gazdasági, politikai, társadalmi körülmények által meghatározottak. Melossi és Pavarini (1981:131) szavaival élve: *“a maga idejében - a külső gazdaság-politikai helyzettől függően - ezen rendszerek mindegyike egyfajta kompromisszumot testesített meg az igazságügyi rendszeren belül, olykor éppen egymással meglehetősen ellentétes megközelítések kompromisszumát”*.

Hasonló perspektívára épülnek a hazai börtöntörténet hiánypótló narratívái is (Mezey, 2018; Lőrincz & Mezey, 2019), amelyek a fogvatartotti munkáltatást a *“külső adottságok és belső lehetőséget szőtte kényszerháló”* (Kabódi & Mezey, 1990:45) fényében vizsgálják, szisztematikusan feltárva a fogvatartotti munkáltatás nyugat-európai történeti előzményeit és hazai kezdeti fázisát (Kabódi & Mezey, 1990a; Kövér, 1994b, 1994a; Mezey, 2009b), valamint a büntetés-végrehajtási munkáltatás gazdasági-társadalmi és szervezeti kereteinek alakulását a börtönügyi kezdetektől egészen a rendszerváltás időszakáig (Lőrincz, 2003, 2006, 2011a, 2011b, 2014; Lőrincz & Nagy, 1997; Mezey, 1995).

Jelenkori fogvatartotti munkáltatási rendszerek és gyakorlatok Európában

A fogvatartotti munkáltatási gyakorlatok vonatkozásában meglehetősen kevés összehasonlító tanulmány létezik, aminek egyik legfőbb oka a büntetés-végrehajtással kapcsolatos kutatások megvalósításának nehézségeiben rejlik. Az adatgyűjtést illetően az adatok és információk hozzáférhetősége, az elemzés kapcsán pedig a jogszabályi környezet és a szervezeti sajátosságok sokfélesége jelenthet kihívást.

1999-ben jelent meg egy szerkesztett kötet (van Zyl Smit & Dünkel, 2018b), amely tizenhárom ország büntetés-végrehajtási munkáltatási rendszerét mutatja be. A kötetet 2018-ban ugyan újra kiadták, az új kiadás azonban változatlan tartalommal és adatokkal közli az eredeti írásokat. A fogvatartotti munkáltatás tendenciáinak vizsgálata során a kötet írásai mellett nemzetközi szervezetek átfogó jelentéseire, valamint ezen jelentések megállapításait ismertető áttekintő jellegű tanulmányokra, illetve néhány átfogóbb jellegű kutatásra támaszkodva tárhatók fel az elmúlt két évtized fogvatartotti munkáltatási rendszereinek főbb jellemzői.

A jogerősen elítélt fogvatartottak számára a munkáltatásban való részvétel a jogszabályokban rögzített kivételektől eltekintve (pl.: várandósság, idős kor, egészségügyi állapot) a legtöbb ország gyakorlatában kötelező (Kövér, 1993, 1994a; Lőrincz & Nagy, 1997; Pallo, 2010), így többek között Svájcban, Ausztriában, Japánban, Izraelben, Angliában és Walesben, Lengyelországban, Csehországban, Dániában, Svédországban, Németországban és Hollandiában. Annak ellenére azonban, hogy a jogszabályok a legtöbb esetben munkakötelezettséget írnak elő, a valóságban ez messze nem minden esetben érvényesül, méghozzá elsősorban a munkalehetőségek, illetve a termelési kapacitások korlátozottsága miatt. (Juhász, 2001; van Zyl Smit & Dünkel, 2018a) Finnországban és Németországban a fogvatartottak választhatnak, hogy munkát végeznek, vagy oktatásban vesznek részt. A munka visszautasítása Finnországban, Franciaországban, Angliában és Walesben nem von fegyelmi vétséget maga után. (Kantorowicz-Reznichenko, 2015)

Kivételesnek számít például Spanyolország esete, ahol a büntetés-végrehajtási jogszabály a fogvatartottak munkakötelezettsége helyett, a munkához való jogukat rögzíti, igaz, e jog érvényesítésének lehetséges korlátaival együtt. (Pallo, 2010) A munkához való jog érvényesítése és érvényesíthetősége a büntetés-végrehajtás keretei között meglehetősen vitatott kérdés, méghozzá elsősorban a falakon túli munkaerőpiaci helyzet, a szabad munkavállalókat esetlegesen sújtó munkanélküliség miatt. (van Zyl Smit & Dünkel, 2018a)

Ami a munkáltatásban részt vevő fogvatartottak arányát illeti, a 1990-es évek elején Nyugat-Európában a munkáltatási ráta 20 és 40 százalék között mozgott (Kövér, 1994a), Magyarországon pedig ekkoriban a fogvatartottak mintegy fele vett részt munkáltatásban. (Lőrincz & Nagy, 1997) Két 2015-ben megjelent tanulmány adatai szerint a 2010-es évek első felében a munkáltatási ráta Törökországban 21%, Romániában 27%, Portugáliában 35%, Finnországban 40%, Belgiumban 45% (Kantorowicz-Reznichenko, 2015; Neves, Reis, & Leitao, 2015), Lettországon 19%, Olaszországban 20%, Franciaországban 28%, Lengyelországban pedig 30% volt. (Maculan, Ronco, & Vianello, 2013) Ugyanebben a periódusban Magyarországon a fogvatartottak 45%-a vett részt büntetés-végrehajtási munkáltatásban. (BvOP, 2015)

A fogvatartottak által végzett munka kötelezettségként, avagy jogként való felfogása mellett a börtönmunkáltatás másik fontos dimenziója a fogvatartottak jogi státusza, az elvégzett munkáért járó díjazás, valamint a keresmény feletti rendelkezés kérdése. A legtöbb ország esetében a fogvatartottak nem tartoznak a munkajog hatálya alá, ezzel összefüggésben díjazásuk is messze elmarad a piaci bérek színvonalától, miközben jellemző gyakorlat az is, hogy a fogvatartottak keresményének számottevő részét a büntetés-végrehajtási tartáshoz való hozzájárulás címén levonja, bizonyos hányadát pedig a szabadulás időpontjáig zárolja. (Lőrincz & Nagy, 1997; van Zyl Smit & Dünkel, 2018a)

Egy 1996-ban végzett összehasonlító kutatás szerint a munkáltatásban részt vevő fogvatartottak javadalmazása a vizsgált országok többségében nem érte el a legalacsonyabb fizetési kategóriába sorolt börtöntisztviselők átlagbérenek 10%-át. Ez az arány csak Belgium, Svédország, Horvátország, Dánia és Franciaország esetében emelkedett 10% fölé. (Juhász, 2001) A 2000-es évek közepének adatai alapján a fogvatartottak napi átlagbére Finnországban, Spanyolországban és Németországban 6,3 és 10,6 euró, Franciaországban 13,2 euró, Svédországban és Ausztriában pedig 36 és 37,5 euró körül mozgott. (Kantorowicz-Reznichenko, 2015; Pallo, 2010; Shea, 2007) Nincs azonban részletes információnk arra vonatkozóan, hogy a keresménye felett a fogvatartott részben vagy egészben maga rendelkezik-e, illetve, hogy azt adott esetben pontosan milyen levonások terhelik.

3.A nemzetközi szakirodalom súlypontjai – Az egyesült államokbeli tapasztalatok dominanciája

A fogvatartotti munkáltatást vizsgáló elemzések túlnyomó hányada angolszász országokat vizsgál, azon belül is erősen felülreprezentált az Egyesült Államok büntetés-végrehajtási rendszere, amely a bebörtönzési ráta tekintetében köztudottan a büntető rendszerek spektrumának egyik szélsőségét testesíti meg. (Beckett & Western, 2001; Parenti, 2000) Az Egyesült Államok tapasztalatait feldolgozó írások között egyebek mellett találunk a fogvatartotti munkáltatás rabszolgasághoz és kényszermunkához fűződő viszonyával (Armstrong, 2012; Bair, 2007; Gilmore, 2000; Kang, 2009), illetve a börtönipari komplexum anomáliáival foglalkozó tanulmányokat (Chang & Thompkins, 2002; Parenti, 2000; Thompson, 2012), valamint a fogvatartotti munkáltatást politikai gazdaságtani szempontból megközelítő munkákat (Bair, 2007; LeBaron, 2008; Scherrer & Shah, 2017; Weiss, 1987, 2001). A továbbiakban ezen tématerületek rövid ismertetése következik.

A fogvatartotti munkáltatás kényszermunkához való viszonya

A nemzetközi jogi dokumentumok, így például a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet kényszer- vagy kötelező munkáról szóló 29. sz. Egyezménye (2. cikk), az Emberi Jogok Európai Egyezménye (4. cikk), a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (8. cikk), valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája (5. cikk) egyaránt tiltja a kényszermunkát, az elítélt fogvatartottak munkáltatását ennek kapcsán ugyanakkor mindegyik dokumentum kivételként nevesíti. Egészen addig tehát, amíg a nemzetközi emberi jogi dokumentumokat, valamint a nemzeti jogszabályokat vesszük alapul, a fogvatartotti munkáltatás nem tekinthető sem egyfajta szolgáltatásnak, sem pedig a kényszermunka nemzetközi jogi szempontból elítélendő megnyilvánulási formájának. Ennek értelmében az államnak joga van ahhoz, hogy az elítélt fogvatartottak számára munkakényszert írjon elő. (De Jonge, 2018)

Annak ellenére azonban, hogy jogi szempontból a büntetés-végrehajtási munkáltatás széles körben elfogadott és legális gyakorlat, a témával foglalkozó írások egy része a fogvatartotti munkáltatást a modernkori rabszolgaság keretében értelmezi. Ezt az álláspontot képvisel többek között Bair, aki az Egyesült Államok fogvatartotti munkáltatási rendszerét gazdasági és osztályelemzés keretében vizsgálja. Bair amellet érvel, hogy a rabszolgaság fogalmát nem szabadna a tulajdonjog tartalmi eleméhez kapcsolni. Véleménye szerint az Egyesült Államok fogvatartottait azzal együtt is szolgáltatás sújtja, hogy nem képezik az állam tulajdonát, illetve munkájukért bizonyos mértékű díjazásban részesülnek. (Bair, 2007)

A modernkori rabszolgaság narratívája különösen hangsúlyos az Egyesült Államokban, ahol az afroamerikai lakosság elnyomása hosszú múltra tekintve vissza, és ahol a faji szegregáció alapjául szolgáló ún. Jim Crow törvények idejében a rabmunka a faji elnyomás és kontroll kiemelt eszközét jelentette. (Childs, 2015; Gormant, 1997; Lichtenstein, 1996; Mancini, 1996) Sok szerző jelenleg is ezt a szisztematikus faji elnyomást és intézményesített rasszizmust azonosítja az Egyesült Államok büntetőpolitikájában és börtönrendszerében, tekintettel arra, hogy a faji dimenzió ma is a büntető-igazságszolgáltatási rendszer egyik legmeghatározóbb eleme az országban. (Alexander, 2010; Davis, 2000; Gilmore, 2000) Mindez a kriminalizációs tendenciákon és a bebörtönzési arányszámokon túl tetten érhető például a déli államokban fogvatartotti munkáltatási gyakorlatában, ahol a néhány évtizede újra megjelent munkáltatási megoldások formájukat tekintve is az ültetvényes rabszolga- és rabmunka stigmatizáló és kizsákmányoló jellegzetességeit idézik. (Armstrong, 2012; Gormant, 1997)

4.A börtönipar komplexum olvasatai és a fogvatartotti munkáltatás politikai gazdaságtana

Egy másik meghatározó, egyben az imént említettekkel szoros kapcsolatban álló vonulata az egyesült államokbeli fogvatartotti munkáltatásra fókuszáló szakirodalomnak a börtönipar gazdasági jelentőségét vizsgálja. A börtönipari komplexum narratívái elsősorban a piaci cégek szerepét és a profitlogika büntetés-végrehajtásra gyakorolt hatását vizsgálják, egyrészt a börtönprivatizáción, másrészt pedig a piaci cégek börtöniparban való részvételén keresztül. (Chang & Thompkins, 2002; Davis, 2003; Parenti, 2000)

1979-ben az Egyesült Államok kongresszusa négy évtizednyi tiltás után újra zöld utat adott annak, hogy a fogvatartottak munkaerejét üzleti szereplők hasznosíthassák, az így előállított termékeket pedig államközi nyílt piacokon értékesíthessék, lehetővé téve ezáltal azt, hogy piaci cégek az olcsó fogvatartotti munkaerő alkalmazása révén juthassanak gazdasági előnyökhöz. (Chang & Thompkins, 2002) Egy érdekvédői civil szervezet adatbázisa szerint az Egyesült Államokban jelenleg több mint négyezer cég húz hasznot a fogvatartottak munkájából. (Worth Rises, 2020) A piaci érdekeltségek büntetés-végrehajtáson belüli megjelenésének másik dimenziója, amelyet a börtönipari komplexumra épülő megközelítések kiemelten kezelnek, a börtönprivatizáció jelensége. A magánbörtönök esetében a fogvatartás helyszínül szolgáló épületet a cég maga építteti vagy vásárolja, a teljeskörű üzemeltetést pedig az állammal kötött szerződés alapján látja el. A börtönprivatizáció ellenzői a magánbörtönökkel szembeni érvek kapcsán a gazdasági szempontok mellett többnyire a büntetés-végrehajtási személyi állomány nem megfelelő képzettségi szintjét, a szakmai minőségbiztosítás, valamint az elszámoltathatóság és demokratikus kontroll hiányát emelik ki. (Chang & Thompkins, 2002)

A börtönipari komplexum olvasait gyakran éri kritikai amiatt, hogy magyarázataikban túlzott szerepet tulajdonítanak a profit-motivációnak és a piaci logikának, annak ellenére, hogy a privát cégek által történő munkáltatás, illetve a börtönprivatizáció az Egyesült Államok börtönnépességének csupán kis hányadát érinti. (LeBaron, 2012; Scherrer & Shah, 2017; Wacquant, 2010) Némiképp árnyaltabb képet adnak a fogvatartotti munkáltatás egyesült államokbeli gyakorlatairól azok a strukturalista-történeti elemzések (Conley, 1980; LeBaron, 2008; Scherrer & Shah, 2017; Weiss, 1987, 2001), amelyek börtönmunkát a Rusche-Kirchheimer tradíció szellemében vizsgálják. Ezek a munkák jellemzően arra világítanak rá, hogy a fogvatartotti munkáltatás az olcsó munkaerő hasznosításának lehetőségén túl a börtönnépesség kontroll alatt tartásának eszköze is egyben. A börtönmunkáltatás összetett természete ennél fogva szükségessé teszi, hogy azt más munkaformákkal és külső munkaerőpiaci folyamatokkal való viszonyában, az állami szerepvállalással és politikai stratégiákkal összefüggésben vizsgáljuk. (LeBaron, 2008, 2012)

5.A hazai szakirodalom hangsúlyai

Hazai viszonylatban a fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó, korábbiakban már röviden áttekintett hiánypótló történeti munkákon kívül kívül kevés olyan tanulmánnyal találkozni, amely kifejezetten a fogvatartotti munkáltatásra fókuszálna. Amennyiben mégis, a büntetés-végrehajtási munkáltatás rendszerével foglalkozó kisszámú munkák túlnyomórészt leíró jellegűek és szervezeti fókuszúak, vagyis a fogvatartotti munkáltatást jellemzően a büntetés-végrehajtási szervezet perspektívájából mutatják be. Ide sorolhatók (1) az egyes büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok történetét és működését bemutató írások, (2) a fogvatartotti munkáltatás rendszerének kialakításával és működtetésével kapcsolatos szakpolitikai diskurzus anyagai, vagy éppen a fogvatartotti munkáltatást az (3) intézeti biztonsággal, (4) a fogvatartottak jogállásával és díjazásával, vagy éppen (5) a munkaegészségüggyel kapcsolatban tárgyaló munkák.

A fogvatartotti munkáltatást érintő hazai szakirodalom (a börtöntörténeti munkákon túl) alapvetően gyakorlati és szakpolitikai orientációval bír, fókuszában a fogvatartotti munkáltatás tudományos elemzése helyett sokkal inkább az azzal kapcsolatos szakmai kérdések állnak. Ezek az írások azért, hogy részletes képet szolgáltatnak a büntetés-végrehajtási munkáltatás egy-egy aspektusáról, kétségtelenül értékes és nélkülhetetlen forrásul szolgálnak a téma kutatói számára. Ezzel együtt azonban az is elmondható, hogy a hazai viszonyokra vonatkozóan kevés olyan elemzés létezik, amely a fogvatartotti munkáltatás jelenlegi helyzetével kapcsolatosan ezeket a különböző aspektusokat egyetlen keretben integrálná.

6.Összegzés

A fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó szakirodalomról a fentiekben ismertetett rövid összefoglaló alapján kijelenthető, hogy habár a történeti kutatások jelentős hagyományokkal bírnak, egyéb tekintetben a szakirodalom meglehetősen széttagolt. Az irodalom azonban nem csak a vizsgált dimenziók tekintetében töredezett, az egyesült államok büntetés-végrehajtási munkáltatási rendszerével foglalkozó írások határozott túlsúlya miatt területi fókusz tekintetében is meglehetősen egyenlőtlen. A fogvatartotti munkáltatás szempontjából a legátfogóbb elemzéseket jelenleg azok a történeti és politikai gazdaságtani elemzések szolgáltatják, melyek alapvetése, hogy adott korszakokban működő munkáltatási rendszereket, valamint azok céljait és a célok egymáshoz való viszonyát jellemzően a gazdasági ciklusok, a strukturális lehetőségek és kényszerek, valamint a különböző állami politikák alakítják. Nagy szükség volna ugyanakkor olyan munkákra, amelyek a fogvatartotti munkáltatást az Egyesült Államokétól eltérő kontextusban, annak történeti, gazdasági, társadalmi és szervezeti dimenzióit integrálva vizsgálják.

Hivatkozások

- Alexander, M. (2010). *The New Jim Crow. Mass Incarceration in the Age of Colorblindness*. New York: New Press.
- Armstrong, A. C. (2012). Slavery Revisited in Penal Plantation Labor. *Seattle University Law Review*, 35(3), 869–910.
- Bair, A. P. (2007). *Prison Labor in the United States. An Economic Analysis*. New York: Routledge
- Beckett, K., & Western, B. (1999). How Unregulated Is the U . S . Labor Market? The Penal System as a Labor Market Institution. *American Journal of Sociology*, 104(4), 1030–1060.
- Beckett, K., & Western, B. (2001). *Governing Social Marginality : Welfare, Incarceration, and the Transformation of State Policy*. 3(1), 43–59.
- BvOP (2015). *Börtönstatisztikai Szemle 2015/2*. Budapest: Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága.
- Chang, T. F. H., & Thompkins, D. E. (2002). Corporations Go to Prisons: The Expansion of Corporate Power in the Correctional Industry. *Labor Studies Journal*, 27(1), 45–69.
- Childs, D. (2015). *Slaves of the State. Black Incarceration from the Chain Gang to the Penitentiary*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Conley, J. A. (1980). Prisons, production, and profit: Reconsidering the importance of prison industries. *Journal of Social History*, 14(2), 257–275.
- Davis, A. Y. (2000). From the Convict Lease System to the Super-Max Prison. In *States of Confinement: Policing, Detention, and Prison*. New York: Palgrave Macmillan.
- Davis, A. Y. (2003). *Are Prison Obsolete?* New York: Seven Stories Press.
- De Jonge, G. (2018). Still “Slaves of the State”: Prison Labour and International Law. In *Prison Labour: Salvation or Slavery? International perspectives* (pp. 313–334). New York: Routledge.
- Foucault, M. (1990). *Felügyelet és büntetés a börtön története*. Budapest: Gondolat.

- Gibson, M. (2011). Global Perspectives on the Birth of the Prison. *American Historical Review*, 16(4), 1040–1063.
- Gilmore, K. (2000). *Slavery and Prison Understanding the Connections*. 27(3), 195–205.
- Gönczöl, K. (1991). *Bűnös szegények*. Budapest: Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó.
- Gormant, T. M. (1997). *Back on the Chain Gang: Why the Eighth Amendment and the History of Slavery Proscribe the Resurgence of Chain Gangs*. 85(2), 441–478.
- Ignatieff, M. (1978). *A just measure of pain. The penitentiary in the industrial revolution 1750-1850*. New York: Patheon Books.
- Jankovic, I. (1977). Labor Market and Imprisonment. *Crime and Social Justice*, 8 (Fall-Winter), 17–31.
- Juhász, Z. (2001). Dolgozni kell(ene). A börtönmunka néhány aspektusa nemzetközi kitekintésben. *Börtönügyi Szemle*, 20(1), 11–26.
- Kabódi, C., & Mezey, B. (1990). A munka szerepváltozásai a büntetésvégrehajtásban. *Börtönügyi Szemle*, 9(1), 49–61.
- Kabódi, C., & Mezey, B. (1990). Munkabüntetések a huszadik században. *Börtönügyi Szemle*, 9(2), 43–55.
- Kang, S. (2009). Forcing Prison Labor: International Labor Standards, Human Rights and the Privatization of Prison Labor in the Contemporary United States. *New Political Science*, 31(2), 137–161.
- Kantorowicz-Reznichenko, E. (2015). Reducing Prison Costs Through Prison Labour: A Law and Economics Approach. *SSRN Electronic Journal*, (January 2015).
- Kövér, Á. (1993). Foglalkoztatás. Kérdőjelek itthon. Nemzetközi gyakorlat. *Börtönügyi Szemle*, 12(4).
- Kövér, Á. (1994). Munkáltatás a büntetésvégrehajtásban - történeti tapasztalatok és nemzetközi összehasonlítás - a jelenlegi honi reformtörekvések tükrében. *Kriminológiai és Kriminálstatistikai Évkönyv*, 187–226.
- Kövér, Á. (1994). Rabmunka. Történeti áttekintés a 18. századtól. *Börtönügyi Szemle*, 13(1), 81–91.
- LeBaron, G. (2008). Captive labour and the free market: Prisoners and production in the USA. *Capital & Class*, 32(2), 59–81.
- LeBaron, G. (2012). Rethinking Prison Labor - Social Discipline and the state in historical perspective. *The Journal of Labor and Society*, 15(3), 327–351.
- Lichtenstein, A. (1996). *Twice the work of free labour: The political economy of convict labour in the New South*. London: Verso.
- Lőrincz, J. (2003). Büntetőpolitika és büntetés - végrehajtás 1970 és 2002 között. *Jogelméleti Szemle*, (4).
- Lőrincz, J. (2007). A sztálini büntetőpolitika és konzekvenciái a hazai büntető. *Börtönügyi Szemle*, 26(2).
- Lőrincz, J. (2011). Börtönügyünk a hanyatló Kádár-korszakban 1970–1989. *Rendvédelem-Történeti Füzetek*, 20(23), 78–90.
- Lőrincz, J. (2011). Börtönügyünk a rendszerváltozás idő szakában. *Börtönügyi Szemle*, 30(2), 67–79.
- Lőrincz, J. (2014). A magyar börtönügy fénykora 1880-tól 1913-ig. *Börtönügyi Szemle*, 33(1), 15–22.
- Lőrincz, J., & Mezey, B. (2019). *A magyar börtönügy története*. Budapest: Dialóg Campus.
- Lőrincz, J., & Nagy, F. (1997). *Börtönügy Magyarországon*. Budapest: Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága.
- Lynch, M. J. (2010). Radical Explanations of Penal Trends: The Rate of Surplus Value and the Incarceration Rate in the U.S., 1977-2004. *Journal of Crime and Justice*, 33(2), 63–95.

- Maculan, A., Ronco, D., & Vianello, F. (2013). *Prison in Europe: overview and trends*. European Prison Observatory.
- Mancini, M. (1996). *One Dies, Get Another: Convict Leasing in the American South*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Melossi, D. (2003). A New Edition of “Punishment and Social Structure” Thirty-Five Years Later: A Timely Event. *Social Justice*, 30(1), 248–263.
- Melossi, D., & Pavarini, M. (1981). *Prison and the Factory. Origins of the penitentiary system*. London, Basingtoke: Macmillan Press.
- Mezey, B. (1995). *A magyar polgári börtönügy kezdetei*. Budapest: Osiris-Századvég.
- Mezey, B. (2009). A munkaethosz és a szegényrendészet kriminalizálódása. *Börtönügyi Szemle*, 28(3), 1–20.
- Mezey, B. (2009b). *A munkáltatás szerepe a büntetés-végrehajtás történetében*. Akadémiai doktori értekezés.
- Mezey, B. (2018). *A börtönügy a 17–19. században*. Budapest: Gondolat.
- Michalowski, R. J., & Carlson, S. M. (1999). Unemployment, Imprisonment, and Social Structures of Accumulation: Rusche-Kirchheimer Hypothesis. *Criminology*, 37(2), 217–250.
- Neves, P., Reis, S., & Leitao, T. (2015). *Prison work models critical review. Prison Work Comparion Framework*. Ecopris.
- Pallo, J. (2010). Az elítéltek foglalkoztatása az európai büntetés-végrehajtási gyakorlatban. *Börtönügyi Szemle*, 29(4), 35–58.
- Parenti, C. (2000). *Lockdown America*. London: Verso.
- Rothman, D. J. (2002). *The discovery of the asylum: Social order and disorder in the new republic*. New York: Aldine De Gryter.
- Rusche, G. (1978). Labor Market and Penal Sanction: Thoughts on the Sociology of Criminal Justice. *Social Justice*, 40(Fall-Winter), 2–8.
- Rusche, G., & Kirchheimer, O. (2003). *Punishment and Social Structure*. New York: Routledge.
- Scherrer, C., & Shah, A. (2017). The Political Economy of Prison Labour: From Penal Welfarism to the Penal State. *Global Labour Journal*, 8(1), 32–48.
- Shea, E. (2007). *Why work? A study of Prison Labour in England, France and Germany*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Thompson, H. A. (2012). The prison industrial complex: A growth industry in a shrinking economy. *New Labor Forum*, 21(3), 38–47.
- van Zyl Smit, D., & Dünkel, F. (2018a). Conclusion: Prison Labour - Salvation or Slavery? In *Prison Labour - Salvation or Slavery?* (pp. 335–349).
- van Zyl Smit, D., & Dünkel, F. (2018b). *Prison Labour: Salvation or Slavery?* New York: Routledge.
- Wacquant, L. (2010). Prisoner reentry as myth and ceremony. *Dialectical Anthropology*, 34(4),
- Weiss, R. P. (1987). *Humanitarianism, labour exploitation, or social control? A critical survey of theory and research on the origin and development of prisons*. 12(3), 331–350.
- Weiss, R. P. (2001). “Repatriating” low-wage work: The political economy of prison labor reprivatization in the postindustrial United States. *Criminology*, 39(2), 253–291.

Bellavics Mária Zsóka: A pszichiátriai állapot és a börtönökben mutatott szabálysértő viselkedés összefüggései¹

Absztrakt

A fogvatartottak által mutatott szabályszegő viselkedés igen nagy kihívás a korrekciós intézmények számára. A börtönökben mutatott viselkedés tanulmányozásában egyre nagyobb hangsúly helyeződik pszichés tényezőkre. Az utóbbi idők kutatásai a pszichológiai faktorok mellett a pszichiátriai állapot jelentőségét is hangsúlyozzák. Ismert tény, hogy a börtönökben igen nagy a pszichiátriai zavarok gyakorisága, ezek közül több direkt módon befolyásolja a viselkedést. A jelen előadás célja a nemzetközi és hazai szakirodalom áttekintése a pszichés zavarok és az intézményi viselkedés vonatkozásában.

Kulcsszavak: pszichiátria, börtönpszichológia, fogvatartott, viselkedés, börtön adaptáció

1.Bevezetés

A fogvatartottak által mutatott szabályszegő viselkedés és az azzal való hatékony megküzdés az egyik legnagyobb kihívás, amellyel a korrekciós intézményeknek szembe kell nézniük. Az elítéltek magatartását és a börtönszisztémához való alkalmazkodási készségét számos tényező befolyásolja. Az egyik legfontosabb ezek közül a prizonizáció jelensége, mely a börtönökben kialakult szubkultúrához való asszimilációt jelenti (Papp, 2009). A börtönökben mutatott viselkedést befolyásoló direkt tényezőket, melyek a prizonizációs folyamatokra is nagymértékben kihatnak a deprivációs és az import elméletek foglalják össze. Az előbbi a büntetés végrehajtási intézmény által teremtett körülményekre és a társadalomtól való izoláció hatásaira helyezi a hangsúlyt. Az import elmélet ezzel szemben olyan, a fogvatartott személyéhez köthető, szociológiai és kriminológiai faktorokat helyez a fókuszba, melyek alapvetően függetlenek az intézményi léttől (Steiner, Butler és Ellison, 2014). Az utóbbi időben az import elméletek kapcsán egyre nagyobb figyelmet élveznek azok a pszichés tényezők, melyek szerepet játszanak a fogvatartottak által mutatott magaviseletben. Egyre több olyan pszichológiai faktor kerül azonosításra, melyek segítik, vagy éppen akadályozzák a fegyencek börtönszabályzathoz való alkalmazkodását (Reid és Johnson Listwan, 2015). A pszichológiai tényezők mellett az utóbbi idők kutatásai a pszichiátriai állapotra is egyre nagyobb figyelmet fordítanak. Ennek többek között az is oka, hogy a börtönpopulációkban kiugróan magas a mentális zavarok gyakorisága. Ebben a speciális populációban leggyakrabban előforduló mentális kórképek közül a legfontosabbak a személyiségzavarok, a szerhasználati zavarok, egyes hangulati és pszichotikus kórképek, a figyelemzavaros hiperaktivitás és a poszttraumás stressz zavar (Fazel, Doll és Långström, 2008). Mivel ezeknek az állapotoknak tünetei gyakran a viselkedés eltéréseiben jelennek meg, logikus a felvetés, hogy a fogvatartottakat sújtó pszichiátriai kórképeknek nagy szerepe lehet a szabályszegő viselkedésben. A jelen tanulmány célja a börtönökben mutatott szabályszegő viselkedést befolyásoló tényezők összefoglalása, külön figyelmet fordítva azokra a pszichiátriai állapotokra, melyek témánk szempontjából relevánsak lehetnek.

---

¹ Tudományos segédmunkatárs, NKE RTK Kriminálpszichológia Tanszék

zsoka.bellavics@gmail.com

2.A prizonizáció

A börtönben mutatott viselkedés tárgyalása során mindenképp meg kell említeni a prizonizáció jelenségét. A prizonizáció a fogvatartottakat érintő speciális szocializációs jelenség, mely során a rabok integrálódnak a börtönökben létrejövő szubkultúrához. A fegyintézetben az ott élők sajátos szokásokat, normákat, gondolkodásmódot és erkölcsi értékrendet alakítanak ki, melyhez az intézet lakói eltérő mértékben asszimilálódnak. A prizonizációs folyamat meghatározó momentuma az intézménybe való belépés, mely során a fogvatartott elveszíti az addigi formális és informális szociális státuszait. A rabok egyik alapélménye, hogy egy alárendelt, a társadalomból kirekesztett csoport jelentéktelen tagjaivá válnak. A börtönökben egy sajátos nyelvvel és szlenggel találkoznak, mely elsajátítása elengedhetetlen az új környezetben való boldoguláshoz. A prizonizáció egyik fő motívuma a rendszerrel szembeni ellenállás, illetve a felügyelőszeméllyel szembeni ellenséges attitűd. A rabok értékrendjét alapvetően két elv határozza meg. Ezek a társakkal szembeni szolidaritás és a felügyelőszemélyzet által képviselt társadalmi értékekkel és elvárásokkal szembeni ellenállás. Ezt a börtönökben uralkodó informális etikai szisztémát az elmúlt évtizedek szerzői a „rabtörvény” vagy „börtönkódex” kifejezésekkel illették. A „rabtörvény” a fogvatartottakkal szemben támasztott elvárásai arra készítetik az elítélteket, hogy a büntetés végrehajtási intézményekben jelen levő szabályoknak aktívan ellenálljanak. Elvárás a rabtársak közötti összetartás és lojalitás, melynek értelmében, ha a szükség úgy hozza, asszisztálnak egymás keretszegő, deviáns viselkedéséhez. A keménység és az érzelmek elfojtása, a maskulin princípiumok túlhangsúlyozása alapvető érték, mely könnyen lehet melegágya a konfliktusok kialakulásának és azok erőszakos megoldásának, akár a személlyel szemben is. Ennek azért is fokozott a kockázata, mert a „rabtörvény” megköveteli a fegyencetől a dolgozókkal szembeni opponálást, a személlyezet ellenségként kezelni. Nem nehéz hát belátni, hogy a börtönökben uralkodó szociális környezet és az azt formáló szabályok milyen módokon készthetik még azokat a rabokat is keretszegő, akár agresszív viselkedésre, akik maguktól egyébként nem mutatnának ilyen magatartást (Papp, 2009., Huszár, 1995).

3.A börtönben mutatott viselkedést befolyásoló tényezők

A börtönben mutatott viselkedésre számos tényező hat, melyek akár a prizonizációs folyamat elősegítése révén is vezethetnek devianciához. Ezeket több elméleti megközelítés is megkísérli rendszerezni. A legfontosabb ezek közül a deprivációs és import modellek.

A deprivációs elmélet

A deprivációs elméletet hangsúlyozó írók szerint a börtönbe kerülő fogvatartottak, akik totálisan elszakadnak a külső környezettől, kénytelenek adaptálódni az új helyzethez, melynek nehézségeit a bekerüléssel járó veszteségek határozzák meg. Ezek, illetve a fent részletezett szociológiai folyamatok vezethetnek a deviáns, sokszor erőszakos viselkedéshez (Jiang és Fisher-Giorlando, 2002). A deprivációs elméletet valló szerzők szerint a börtönben mutatott viselkedés elsősorban az intézményi körülmények mentén alakul. Számos ágenst azonosítottak, melyek közvetítik a deprivációs hatásokat és direkt befolyásolják az elítéltek magaviseletét.

Az intézmény jellemzői befolyásolhatják a fegyelmi rendszerhez való hozzáállást. A büntetés végrehajtási intézet biztonsági szintje például pozitívan korrelál a fogvatartottak részéről tapasztalt szabálysértésekkel (MacDonald, 1999). A börtönben jelenlévő körülmények, mint a

zsúfoltság vagy az infrastruktúra szintén nagy jelentőséggel bír a fegyencek viselkedése kapcsán. Egyes szerzők szerint az elítéltek magatartása igen szenzitív lehet bármilyen változásra, mely az egyébként is labilis rendet kibillentheti az egyensúlyából. Ez akár a szabályokban történt módosítás is lehet, mely önmagában megnövelheti a keretszegések esélyét. Az életkor a börtönbe való belépés idején és az ítélet hossza szintén összefüggést mutathat a létesítmény szabályainak megsértésével (Cao, Zhao és Dine, 1997., Camp és munkatársai, 2014). A társas környezet hatása különös jelentőséggel bír, a közösségi hálózatnak igen nagy szerepe lehet a deviancia alakulásában. Clarke-Mclean megállapította például, hogy a kiemelkedően deviáns kiskorú bűnelkövetők stabil szociális hálót alkotnak a létesítményen belül, ami megnöveli ebben az alcsoportban a helytelen viselkedés kockázatát (Clarke-Mclean, 1996). A szociális tényezők közül különös figyelmet érdemelnek a börtönökben kialakuló bandák (Drury és DeLisi, 2008). Azok az elítéltek, akik tagjai egy bandának nagyobb eséllyel szegülnek szembe a személyzettel, mint azok, akik nem csatlakoznak hasonló szervezethez. A rabtársak részéről ért bántalmazás vagy zaklatás, például a fegyverrel való fenyegetés és az ebből származó magasabb szintű stressz jelentősen növelheti a fogvatartottak erőszakos magatartásának lehetőségét (Tasca, Griffin és Rodriguez, 2010).

A deprivációs faktorok közül több negatívan korrelál a szabálysértések számával. Az intézményhez való alkalmazkodást segítő deprivációs tényezők között megtalálhatjuk a kortársakkal való kielégítő, pozitív interakciókat és a munkatársakkal való jó kapcsolatot. Nagy jelentősége van az intézményben a rehabilitációs programoknak, terápiás csoportoknak vagy a pszichológiai segítség jelenlétének, melyek komoly preventív tényezők lehetnek a szabályszegésekkel szemben. Azokban az intézményekben, ahol a raboknak lehetőségük van dolgozni, illetve aktívan eltölteni idejüket, szintén kisebb eséllyel fordul elő a rendszerrel szembeni ellenállás. A deprivációs tényezők közül a legerősebbnek a látogatások száma bizonyult. Azok az elítéltek, akiket rendszeresen látogatnak szeretteik lényegesen kevesebb kihágást követnek el, mint azok, akiknek nincsenek kapcsolataik a külvilágból, vagy legalábbis nincs lehetőségük személyesen érintkezni velük (DeLisi és munkatársai, 2009., Lai, 2019).

Az import elméletek

Az import elmélet elsősorban a börtönbe kerülést megelőző szocializációs folyamatokra és tapasztalatokra helyezi a hangsúlyt. Ezekon kívül magába foglalja azokat a tényezőket is, melyek a börtönbe kerüléstől független, stabil jellegzetességei a fogvatartottaknak. Az import elméletek szerint az elítéltek szociális háttéré és személyes vonásai határozzák meg elsősorban az intézményi habitusukat (Jiang és Fisher-Giorlando, 2002). Az import elmélet számos olyan stabil személyi jellemzőt határoz meg, melyek az empirikus adatok alapján igen erős összefüggést mutatnak a korrekciós intézetekben mutatott keretszegő viselkedéssel.

4.Szocio-demográfiai jellemzők

Kutatók nagy hangsúlyt helyeznek a szocio-demográfiai adatokra, mivel azok alapján mintegy közvetetten következtethetünk az illető háttérére, előéletére, mely nagy hatással lehet a magatartásra. Az eddigi kutatások alapján az életkor a legstabilabb prediktora az intézményben mutatott deviáns magaviseletnek. Számos alkalommal igazolták, hogy az életkor negatívan korrelál a börtönökben mutatott keretszegő viselkedéssel. Minél fiatalabb a fogvatartott, annál nagyobb a rizikója a szabályszegésnek (Valentine, Mears és Bales, 2015). Az etnikum vagy a rassz főleg a nemzetközi szakirodalomban sokat tárgyalt faktor az intézményi magatartás

kapcsán. Az etnikummal kapcsolatban már ellentmondásosak az adatok. Az amerikai kutatások közül több azt találta, hogy az afroamerikai és latin amerikai fegyencek részéről több fegyelemsértés tapasztalható (Tasca et al., 2010). Másrészt meg kell jegyezni, hogy számos tanulmány nem talált korrelációt a származás és a keretszegések között. Az iskolázottság valamivel kevesebb figyelmet kap az import faktorok között. Vannak azonban tanulmányok, melyek megkísérelték feltárni az iskolai végzettség és a börtönökben tapasztalható magaviselet esetleges összefüggéseit. Egyes találatok szerint a magasabb képzettség kevesebb szabálysértéssel társult. A családi állapot jelentőségét is felvetették a szabálysértésekkel kapcsolatban. Az eddigi vizsgálatok szerint a házas fogvatartottak kisebb valószínűséggel követnek el kihágásokat. A foglalkoztatottság szintén említést érdemel, ha a keretszegéseket és azok összefüggéseiket tanulmányozzuk. Azok ez elítéltek, akik bebörtönzésüket megelőzően rendelkeztek munkavisztonnyal, kisebb eséllyel szegülnek szembe az intézmény szabályaival (Steiner et al., 2014).

5.Kriminológiai jellemzők

Egy másik fontos jellemzőkategória a kriminológiai adatokat foglalja magába. Ezek jelentőségét az intézményi viselkedés tanulmányozása során több szerző hangsúlyozza. A büntetett előélet számos alkalommal meghatározó jelentőségűnek bizonyult az elítéltek viselkedésének előrejelzése során. Azok, akik korábban voltak már elzárva, nagyobb valószínűséggel opponálnak a büntetés végrehajtási intézet előírásaival szemben. A bűncselekmény jellege is jelentőséggel bírhat. Egy tanulmány során azt találték, hogy az emberölés bűncselekmények elkövetői nagyobb mértékben hágják át a szabályokat, mint társaik. Ha az előzményekben szerepel klauzúra, amely során a fogvatartott tanúsított szabályszegő viselkedést, az aktuális büntetés alatt is nagyobb valószínűséggel fog. Fontos szerepe van a bandatagságnak, illetve a családtagok között előforduló bűnelkövetésnek. Azok, akik a letartóztatásukat megelőzően valamilyen bandához tartoztak, vagy akiknek családtagjaik között vannak bűnelkövetők, nagyobb eséllyel fogják megszegni a börtön reguláit (Drury és DeLisi, 2008., Tewksbury, Connor és Denney, 2014, Lai, 2019.).

6.Pszichológiai jellemzők

Az import elméletek harmadik fontos területe a személyiség, illetve a pszichológiai tényezők. Az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb szerepet kap a büntetés végrehajtási intézményekben a pszichológia, mind alkalmazott és elméleti szinten. Az eddigi kutatások több olyan pszichológiai vonást azonosítottak, melyek összefüggésbe hozhatók a börtönökben tanúsított magaviselettel. Ezek közül a legnagyobb jelentősége az antiszociális vonásoknak van. Az antiszociális attitűdnek meghatározó eleme a szabályok és társas normák tiszteletben tartására való képtelenség, mások szempontjainak ignorálása és az önkontroll, az önkritika, illetve a lelkiismeret hiánya. Könnyen belátható, hogy az ilyen karakterisztikákkal leírható egyén nagy hajlandóságot mutathat a bűnelkövetésre. Ha egy ilyen személyiség cselekményei következtében börtönbe kerül, ugyanezen hajlamai mentén nem lesz képes az intézmény előírásaihoz tartani magát. Az antiszocialitás mellett igen sokat emlegetett pszichés tényező a pszichopátia. Ha az empátia teljes hiánya, a machiavellianizmus, vagyis manipulatív hajlam és az érzelmileg rideg, kegyetlen attitűd társul az antiszociális jegyekkel, még nagyobb a valószínűsége az intézeti szabálysértésnek (Gardner, Boccaccini és Bitting, 2015). A narcizmus, vagyis az én központú, magát szélsőségen nagyra tartó és önző személyek természetükből adódóan nem lesznek képesek a környezetükre tekintettel lenni, illetve vélt vagy valós sérelmeiken túllépve alkalmazkodni a többi rabhoz vagy a személyzethez, így

nagyobb valószínűséggel fogják semmibe venni az elvárásokat. Az impulzivitás, vagyis az indulatok és az ösztönkésztetések csökkent kontrollja is igen gyakran jellemző pszichológiai vonás a kereteket nehezen tartó elítéltekre (Taylor és munkatársai, 2006). A fogvatartottak körében igen nagy jelentőséget tulajdonítanak a megküzdési stílusnak, a bűncselekményekkel kapcsolatos attitűdnek és a büntudatnak. Számos alkalommal igazolták, hogy ezek a pszichés tényezők nagymértékben befolyásolják a börtönviszonyokhoz való adaptációját a raboknak, így nagymértékben kihathatnak a szabályrendszerhez való viszonyulásukra is. Egy fiatalkorú bűnelkövetők körében végzett kutatás során például az aktív megküzdési stílus negatívan korrelált a szabálysértő, maladaptív viselkedéssel (Schulman és Cauffman, 2011). Az önértékelés szerepe is felmerült az intézményi viselkedés alakításában, egyes szerzők szerint az alacsony önértékelést mutató fogvatartottak nagyobb hajlamot tanúsítanak a keretszegésre (Smith és munkatársai, 2014).

7.A pszichiátriai zavarok jelentősége a börtönökben

Az utóbbi idők kutatásai konzekvensen azt igazolják, hogy a bűnelkövetők között a pszichiátriai betegségek magasán felül reprezentáltak az alapsokasághoz képest. Az elítéltek között a leggyakrabban előforduló pszichiátriai zavarok a személyiségzavarok, a szerhasználati zavarok, a hangulati zavarok, a poszttraumás stressz zavar, a figyelemzavaros hiperaktivitás és egyes pszichotikus kórképek (Fazel et al., 2008). Ugyan a pszichiátriai állapot és az intézményi viselkedés összefüggéseit vizsgáló kutatás csak elvétve született ez idáig, de mivel ezeknek az állapotoknak sokszor vezető tünete a viselkedésben jelenik meg, illetve nagyban befolyásolja azt, joggal feltételezhetjük, hogy a fogvatartottak magatartásában igen nagy jelentőségük lehet. A következőkben a fent említett, a bűnelkövetőket leggyakrabban érintő pszichiátriai kórképek rövid bemutatásával igyekszünk demonstrálni azok esetleges szerepét az intézményekben mutatott viselkedés kapcsán.

Személyiségzavarok

A személyiségzavarok azoknak a pszichiátriai kórképeknek az összessége, melyek bizonyos élmény- és viselkedésbeli stabil mintázatokban jelennek meg, és az egész személyiséget áthatják. Ezek gyakori és krónikus lefolyású kórképek, sokszor az érintettek nem tartják betegnek magukat, illetve szubjektíve nem élik, meg hogy probléma van velük. Ha szenvedik is állapotukat azért jellemzően a környezetüket tartják felelősnek. Gyakran a személyiségzavarokat csak az előéletükben ismétlődő életvezetési nehézségek alapján ismerik fel a klinikusok, mint például a zavaros szerelmi élet, gyakori munkahelyváltások, büntetett előélet... stb. A személyiségzavaroknak három csoportját határozzuk meg, ezek a következők: A vagy külön csoport, B vagy dramatikus csoport és végül a C vagy szorongó csoport. Bűnelkövetés szempontjából a B csoportnak, azon belül is a borderline és az antiszociális személyiségzavaroknak van (American Psychiatric Association, 2013).

A Borderline személyiségzavar

Jellemzően nőket gyakrabban érintő kórkép. A borderline személyiségzavaros személyt a fiatal felnőttkortól kezdve az interperszonális viszonyokban, az énképben és a hangulati élet kapcsán labilitás jellemzi, illetve csökkent indulati kontroll észlelhető. Hangulatuk rendkívül gyorsan és a környezet számára sokszor követhetetlenül változik. Egyik fő tünete a zavarnak a fontos személyekhez való viszonyulás szélsőséges változékonysága, vagy idealizálják a másikat, vagy épp ellenkezőleg, tökéletesen rossznak látják azt és intenzív gyűlöletet éreznek iránta. A szeparációt rendkívül nehezen tolerálják, kifejezett szorongást élnek meg, ha egy fontos

személy távolodik tőlük. Az egyedüllét igen fájdalmas számukra, és ilyenkor gyakran élnék meg kínzó ürességérzést. Jellemző az önsértő viselkedés, melyet manipuláció motiválhat, de szolgálhat a nehezen tolerálható affektusok kontroljára is. A személyes kapcsolataik kaotikusak, viharosak, és gyakran provokálják, manipulálják szeretteiket. Gyakran társul a zavar szerabúzussal, alkohol használati zavarral és evészavarral. Jellemzőek az átmeneti paranoid tünetek, főleg stressz hatására (American Psychiatric Association, 2013).

Az antiszociális személyiségzavar

Az antiszociális személyiségzavar meghatározó vonása, hogy az érintett személy képtelen tartani magát az alapvető társas normákhoz. Ez számos negatív következményben megnyilvánulhat, melyek jellemzően serdülőkortól kezdve észlelhetőek. Jellemző az antiszociális személyiségzavarosokra a manipulatív, másokat kihasználó attitűd. Gyakran nehezen uralják az indulataikat, impulzívok, de bizonyos esetekben épp ennek ellenkezője tapasztalható, vagyis képesek hidegfejjel, kontrolláltan viselkedni normális körülmények között, akár nagy stresszt kiváltó helyzetekben is. Nem képesek mások érzéseit és szükségleteit figyelembe venni, hajlamosak lehetnek a kegyetlenségre is. Jellemző rájuk a folyamatos aktivitás és ingerkeresés, mégis hosszú távú célokban nem tudnak gondolkodni, nem érdeklik őket tetteik következményei. Jellemző lehet a drog és az alkoholhasználati zavar, illetve a promiszkuitás (American Psychiatric Association, 2013).

Szerhasználati zavar

A droghasználati és az alkohol használati zavar különösen gyakori a bűnelkövetők között. A szerhasználati zavarokat akár az alkohol vagy egyéb tudatmódosító szerek esetében a személy életében okozott károk mentén közelítjük meg, vagyis arra helyeződik a hangsúly, hogy mennyire befolyásolja a viselkedést, mekkora károkat okoz a beteg fizikális és pszichés állapotában, mennyire akadályozza őt funkciói betöltésében. A függő személy hajlamos hanyagolni az egyébként fontos tevékenységeket, kötelezettségeket, ami problémákat okoz társas környezetében. A biológiai függőség kialakulásának egyik vezető jele a megvonási tünetek jelentkezése, mely röviddel a nagymennyiségű szer elhagyása után észlelhető. Ez megnyilvánulhat hangulati és szorongásos panaszokban, de lehetnek akár komoly testi tünetek vagy tudatzavar is. A sóvárgás is jelezheti a függés kialakulását. Komoly problémát okozhat a szerhasználati zavarok esetében a tolerancia, ami abban nyilvánul meg, hogy a korábban elégséges mennyiség egy idő után nem éri el a megszokott hatást, így a betegnek fokozatosan emelnie kell a dózison (American Psychiatric Association, 2013).

A figyelemzavaros hiperaktivitás

A figyelemzavaros hiperaktivitás alapvetően gyermekpszichiátriai kórkép, de egyre nagyobb figyelmet élveznek a felnőttkori formái is. Ez a zavar súlyosan kihat az érintett személyiségére, szociális kapcsolataira és funkcionálására. A betegség két fő tengely, a figyelemzavar és a hiperaktivitás mentén határozható meg. A figyelemhiány megnyilvánulhat figyelmetlenség és gyakori hanyagság formájában. A beteg képtelen koncentrálni a részletekre, hibákat vét a fókuszálást igénylő feladatok végzése közben. Nem képes eleget tenni az utasításoknak vagy elvégezni feladatait. A mindennapi tevékenységek megszervezése is kihívást jelenthet a beteg számára, az olyan elfoglaltságokat kerüli, melyek gondolkodást igényelnek. Gyakran elveszít olyan dolgokat, melyekre szüksége van, könnyen térül a figyelme, feledékeny. A hiperaktivitás és impulzivitás megjelenhet a folyamatos mozgáskényszerben, például a beteg fel-alá járkal vagy ütügeti az asztalt, gyakran elhagyja a helyét akkor is, amikor nem szabadna. Képtelen

csöndben elfoglalni magát, olyan, mint akit „felhúztak”. Rendkívül sokat beszél, és nemegyszer kimondja a választ, még mielőtt a kérdést befejezték volna. Nehezebbé esik kivárni a sorát és gyakran félbeszakítja mások tevékenységét (American Psychiatric Association, 2013).

Hangulati zavarok

A hangulati zavarok közül a legfontosabbak a bűnelkövetés kapcsán a major depresszió és a bipoláris affektív zavar.

Bipoláris affektív zavar

A bipoláris affektív zavar az egymást váltó depressziós epizódokban és a mániás állapotokban jelenik meg. A legfontosabb mániás tünetek a felhangoltság és a megnövekedett aktivitás. A mániás beteg általában kifejezetten jól érzi magát, a tüneteket jellemzően a környezetben élők szenvedik. A páciens kirobbanóan energikus, megnövekedett motiváció jellemzi. A betegek ebben az állapotban sokszor hoznak kockázatos döntéseket, viselkedésükkel igen komoly bajba sodorhatják magukat. Sokat és gyorsan beszélnek, gondolataik rapidan váltakoznak, figyelmi fókuszuk gyorsan vált tárgyat, ezt a környezetnek nemegyszer kihívás követni. Kevesebb alvásra van szükségük, egy-két óra alvás is elég lehet ahhoz, hogy kipihentnek érezzék magukat. Gyakran láthatjuk, hogy olyan gondolataik vannak, hogy különlegesen, nagyon fontos személyek, meg vannak róla győződve, hogy átlagon felüli képességeik vannak. Ez elérheti a megingathatatlan, irracionális meggyőződések szintjét, ezzel átlépve a pszichotikus tartományba (American Psychiatric Association, 2013).

Major depresszió

A depressziónak a vezető tünete a búskomorság. Emellett fennállhatnak egyéb, a szubjektív hangulattól független, de azt tovább rontó panaszok. Egyik legfontosabb az alvási nehezítettség, de gyakran találkozhatunk túlalvással is. Az étvágytalanság és fogyás is gyakori lehet, de bizonyos esetekben a megnövekedett étvágy sem kizárt. Jellemző továbbá a koncentráció zavar, enerváltság, a beteg mozgása és beszéde meglapult lehet, vagy épp ellenkezőleg, a megnövekedett belső feszültség miatt nyugtalan, kapkodó. A halálvágy igen gyakori és veszélyes tünet, nem egyszer motiválhat öngyilkossági kísérletet. A gondolkodás torzul, beszűkül, a beteg önbüntető, önvádoló tematikáról számol be, mely a pszichotikus szintet is elérheti, vagyis irreális, megingathatatlan meggyőződésekbe csaphat át. A beteg inaktívvá válik, nem érdekli semmi, motivációját elveszíti, érzelmileg megközelíthetetlen (American Psychiatric Association, 2013).

Pszichotikus zavarok

A pszichózis egy tünet, a realitással való kapcsolat zavarát jelöli. Számos formában megjelenhet, de leggyakrabban hallucinációk, vagyis az észrebevés zavarában, illetve az úgynevezett kényszerképzet képében manifesztálódhat. Az előbbire a nem létező hangok hallása klasszikus példa. Az utóbbi lényege, hogy az érintett személy megrendíthetetlenül hisz nem létező dolgokban, legyenek azok akár a valóságtól teljesen elrugaszkodott, bizarr hiedelmek. Fontos hangsúlyozni, hogy pszichózis több kórkép kapcsán is előfordulhat. A legfontosabb ezek közül a skizofrénia spektrumzavar. A skizofrénia összetett betegség, számos tünet jelezheti meglétét, de a legjellegzetesebb, illetve a diagnózis felállításához elengedhetetlen kórisme a gondolkodászavara és a kóros érzékelési élmények jelenléte. Ehhez társulhat a hangulat és az indulati élet zavara, jellemző lehet a szociálisan izoláció is. A téves

eszmék, vagyis gondolkodás tartalmi zavara számos formában jelentkezhet. A kóros, rendkívül merev meggyőződések lehetnek vallásos, üldöztetéses, befolyásoltatásos, mérgeztetéses gondolatok, de akármilyen bizarr, lehetetlen meggyőződésről beszámolhat a beteg. A másik vezető tünet a hallucinációk jelenléte. Bármelyik érzékszervet érinthetik, de leginkább a hanghallások jellemzőek, melyek lehetnek szidalmazóak, parancsolók vagy kommentálóak. A kataton tünetek a pszichomotorium zavarának megnyilvánulása, ez lehet fokozott izgatottság, céltalan, ismétlődő mozgások, vagy akár gátlásos formában is előfordulhat, a beteg akár órákra is mozdulatlanságba merevedhet. A gondolkodás bizarrá, nehezen követhetővé válik, ennek oka lehet az asszociációk zavara, a fellazult logika, mely mentén a páciens figyelme témáról témára ugrik, sokszor minden összefüggés nélkül. A beszéd zavarára egyik legtipikusabb példa a neologizma, olyan értelmetlen kifejezések, amelyeket csak a páciens ért (American Psychiatric Association, 2013).

8. Poszttraumás Stressz-zavar (PTSD)

A poszttraumás stressz zavar, ahogy az a megnevezése alapján is sejthető, egy traumatikus élmény hatására létrejött kóros állapot. A traumatizáló esemény egy olyan történés, mely rendkívül nagy stresszel jár. Ilyen események lehetnek természeti katasztrófák, bántalmazás, súlyos baleset, háború...stb. A PTSD egy kóros félelmi reakció, mely során a beteg fokozott készenléti állapotban van. Jellemzőek a traumával kapcsolatos, kontrolálhatatlan, betolakodó gondolatok, flash black szerű élmények, élénk rémálmok. A beteg viselkedésében is megnyilvánul a zavar, például gyakran láthatjuk, hogy igyekszik elkerülni azokat a helyeket, embereket, melyek a traumára emlékeztethetik. A PTSD-ben szenvedő személynek súlyos hangulati zavarai vannak, folyamatosan lehangolt, rosszkedvű. Jellemző az önvád, a bűntudat érzése, illetve a saját személyének leértékelése. A környezettel szemben sokszor közöny, elidegenedés lép fel, szeretetre képtelen, nem tudja élvezni az egyébként örömet okozó dolgokat, tevékenységeket. A környezet számára a legfeltűnőbb jel az ingerlékenység, legsemlegesebb ingerekre is a beteg aránytalan dühvel reagál. A PTSD komoly öngyilkossági veszélyt rejt magában, a betegek nemegyszer megkísérelnek kárt tenni magukban. Gyakori az úgynevezett disszociatív tünetképzés - derealizáció, deperszonalizáció – mely során a beteg elidegenedik magától, vagy a környezetet éli meg torzultnak, zavarosnak (American Psychiatric Association, 2013).

9. Összefoglalás

Az eddigiekben áttekintettük a büntetés végrehajtási intézetek egyik legnagyobb kihívást jelentő problémájának, a fogvatartottak részéről mutatott szabálysértő viselkedésnek az alakító tényezőit. Röviden bemutattuk a prizonizáció fogalmát, mely a börtönökben uralkodó szociológiai folyamatokat summázza. Ezután részletesebben megvizsgáltuk azokat az ágenseket, melyek közvetlenül mutathatnak összefüggést az intézményi viselkedéssel, a deprivációs és az import elméletek körüljárásával. Az utóbbi kapcsán megvizsgáltuk azokat a pszichológiai tényezőket, melyek jelentőséggel bírhatnak a fogvatartottak szabálysértései szempontjából, ezt követően pedig áttértünk a pszichiátriai állapot esetleges szerepére az intézményi keretszegés kapcsán. A bűnelkövetők között leggyakrabban előforduló pszichiátriai zavarok leírásával igyekeztünk érzékeltetni ezeknek a kórképeknek a potenciális szerepét az abban szenvedő rabok magatartásában. Ezen tanulmány célja annak igazolása volt, hogy ugyan napjainkig tudomásunk szerint igen kevés tanulmány született, mely a pszichiátriai állapot és a börtönökben mutatott helytelen magaviselet kapcsolatát vizsgálta, ennek a hiánynak pótlása

indokolt, hiszen ezek a kóros állapotok a börtönökben mutatott gyakoriságuk és a viselkedést nagymértékben torzító természetük miatt igen fontos meghatározói lehetnek az intézményi keretszegéseknek.

Hivatkozások

- Camp, S. D., Gaes, G. G., Langan, N. P., & Saylor, W. G. (2003). The influence of prisons on inmate misconduct: A multilevel investigation. *Justice Quarterly*, 20(3), 501-533.
- Cao, L., Zhao, J., & Van Dine, S. (1997). Prison disciplinary tickets: A test of the deprivation and importation models. *Journal of criminal justice*, 25(2), 103-113.
- Clarke-McLean, J. G. (1996). Social networks among incarcerated juvenile offenders. *Social Development*, 5(2), 203-217.
- DeLisi, M., Drury, A. J., Kosloski, A. E., Caudill, J. W., Conis, P. J., Anderson, C. A., ... & Beaver, K. M. (2010). The cycle of violence behind bars: Traumatization and institutional misconduct among juvenile delinquents in confinement. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 8(2), 107-121.
- Drury, A. J., & DeLisi, M. (2011). Gangkill: An exploratory empirical assessment of gang membership, homicide offending, and prison misconduct. *Crime & Delinquency*, 57(1), 130-146.
- DSM-5, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition*. Arlington, VA, American Psychiatric Association, 2013. DOI: <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>.
- Fazel, S., Doll, H., & Långström, N. (2008). Mental disorders among adolescents in juvenile detention and correctional facilities: a systematic review and metaregression analysis of 25 surveys. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 47(9), 1010-1019.
- Gardner, B. O., Boccaccini, M. T., Bitting, B. S., & Edens, J. F. (2015). Personality Assessment Inventory scores as predictors of misconduct, recidivism, and violence: A meta-analytic review. *Psychological Assessment*, 27(2), 534.
- Huszár, L.. (1995). Alkalmazkodás. Hosszúidős elítéltek börtönadaptációja. *Börtönügyi Szemle*, 2, 21-34.
- Papp, G. (2009). A prizonizációs jelenség elméleti háttere–kritikai megközelítésben. *Börtönügyi Szemle*, 2, 29-58.
- Kovács, Z., Kun, B., Griffiths, M. D., & Demetrovics, Z. (2019). A longitudinal study of adaption to prison after initial incarceration. *Psychiatry research*, 273, 240-246.
- Lai, Y. L. (2019). Determinants of Importation and Deprivation Models on Committed Juvenile Offenders' Violent Misconduct: A Taiwanese Perspective. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 63(8), 1242-1264.
- MacDonald, J. M. (1999). Violence and drug use in juvenile institutions. *Journal of Criminal Justice*, 27(1), 33-44.
- Reid, S. E., & Listwan, S. J. (2018). Managing the threat of violence: Coping strategies among juvenile inmates. *Journal of interpersonal violence*, 33(8), 1306-1326.
- Smith, S. D., Lynch, R. J., Stephens, H. F., & Kistner, J. A. (2015). Self-perceptions and their prediction of aggression in male juvenile offenders. *Child Psychiatry & Human Development*, 46(4), 609-621.
- Steiner, B., Butler, H. D., & Ellison, J. M. (2014). Causes and correlates of prison inmate misconduct: A systematic review of the evidence. *Journal of Criminal Justice*, 42(6), 462-470.
- Shulman, E. P., & Cauffman, E. (2011). Coping while incarcerated: A study of male juvenile offenders. *Journal of Research on Adolescence*, 21(4), 818-826.

Tasca, M., Griffin, M. L., & Rodriguez, N. (2010). The effect of importation and deprivation factors on violent misconduct: An examination of Black and Latino youth in prison. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 8(3), 234-249.

Taylor, J., Kemper, T. S., Loney, B. R., & Kistner, J. A. (2006). Classification of severe male juvenile offenders using the MACI clinical and personality scales. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 35(1), 90-102.

Tewksbury, R., Connor, D. P., & Denney, A. S. (2014). Disciplinary infractions behind bars: An exploration of importation and deprivation theories. *Criminal Justice Review*, 39(2), 201-218.

Valentine, C. L., Mears, D. P., & Bales, W. D. (2015). Unpacking the relationship between age and prison misconduct. *Journal of Criminal Justice*, 43(5), 418-427.

Baráth Noémi Emőke: A kriminálpszichológiai attitűd megjelenése a rendőr hallgatók körében

Papp Petra: Gondolatok a bűnmegelőzésről¹

Absztrakt

A tanulmány első felében a bűnmegelőzéshez kapcsolódó főbb fogalmakon túl, igyekszem bemutatni néhány aspektusból a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiát, a bűnmegelőzést is szolgáló büntető anyagi és eljárásjogi szabályokat, valamint a prediktív rendszert a főbb jellemzői mentén. A tanulmány második felében pedig a bűnmegelőzést szolgáló európai uniós és nemzetközi jogi szabályokat ismertetem. Így például érintem az európai bűnmegelőzési hálózat elemibb pontjait, az ENSZ tevékenységét, illetve az ICC szerepét a bűnmegelőzésben. A tanulmány végén pedig összegzem a kutatásom eredményeit.

Kulcsszavak: bűnmegelőzés, büntetőjog, európai büntetőjog, kriminálprevenció, nemzetközi büntetőjog

1. Bevezetés

„*A bűncselekményeket jobb megelőzni, mint büntetni.*” (Beccaria, 2012)

A tudomány az emberi érzékelés körébe vont világról szerzett ismeretek rendszerszerű feldolgozása. Az is, amit megállapít, de az is, aminek jegyében ennek igazságot tulajdonít, olyan közvetítettség, aminek mindenkor jelentése mindenkor értelmezésétől függ (Varga, 2016, p. 77). A jogtudomány elsőrendű feladatának tekinti, hogy a vizsgálódás tárgyául szolgáló jogterület *leíró* természetű, *fenomenológiai* meghatározását a *fogalmi koherencia* megalapozásának igényével, az *átláthatóság* és a *jogértelmezés*, illetve a *jogalkalmazás* megkönnyítése céljából *rendszerint* megközelítésben gondolja tovább (M. Nyitrai, 2016 p. 16). Ennek okán relevánsnak tartom, hogy a bűnmegelőzéssel a fentiek szerint foglalkozzam, emellett pedig – véleményem szerint – a hazai bűnmegelőzés megítélése ellentmondásokkal teli mind a közéletben, mind a jogalkalmazásban. A legtöbb szubjektív véleményeken alapuló, sokszor egyoldalú álláspontot képviselnek és gyakran – álláspontom szerint – nem tulajdonítanak megfelelő figyelmet ennek a területnek a jelentőségére. A kutatásom eredményeit igyekszem úgy röviden bemutatni, hogy az olvasó a hazai bűnmegelőzés alapjaitól egészen az ICC bűnmegelőzési tevékenységéig egy átfogó képet kapjon a prevenció fontosságáról. Egyéb iránt a témaválasztásomban motiváltak a fentebb kifejtettek, valamint az is, hogy a doktori értékezésben különös hangsúlyt kívánok fektetni az emberiség elleni bűncselekmények megelőzésére. Így erre a tanulmányra, mintegy első állomásra tekintek.

2. A bűnmegelőzés rövid definiálása, annak jellegzetességei, modelljei és szintjei

„*A bűncselekményeket jobb megelőzni, mint büntetni.*”

¹ Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Bűnügyi Tudományok Intézete
papp.petra@kre.hu

Kriminálprevenció, profilaxis, bűnmegelőzés fogalmilag felöleli mind a bűnözés, mind a bűnelkövetés megakadályozását (Pusztai, 1996, p. 197). A bűnmegelőzés a bűnözés és a bűnözéstől való félelem elleni állami és nem állami beavatkozások összessége, a bűnözés társadalmi és egyéni okainak, valamint a bűnelkövetés feltételeinek befolyásolására alkalmas stratégiák és eszközök rendszere. E fogalom alapján megállapítható, hogy nem kizárólag a jövőbeni bűnözés elleni fellépés, megelőzés a cél, hanem a kriminalitás okán kialakuló bűnözési félelmet is kezelni kell, továbbá, hogy a társadalom működésében és szerkezetében ható okok mellett az egyéni kriminogén tényezőkre is kiterjed a bűnmegelőzés (Korinek, 2013, pp. 264-267). A bűnmegelőzés és így az egyes stratégiák alkalmazása kapcsán kiemelt jelentősége van az emberi jogok (pl. az emberi méltóság) tiszteletben tartásának, az egyéni autonómia és a közösségi kontroll egyensúlyának; az arányosság elvének érvényesülésének; kulturális különbségek (kisebbségek eltérő szokásai) figyelembevételének; megőrzés elkerülésének; a szegregáció tilalmának; a kirekesztés elkerülésének, vagyis a diszkrimináció tilalmának (Németh, 2020, p. 15). A bűnmegelőzés a társadalompolitika része (Gönczöl, 2013, p. 314), önmagában a bűnözésmegelőzés nem lehet eredményes (Németh, 2020, p. 16). (támogatja például a drogstratégia, romastratégia, szegénység és szegregáció felszámolása, népegészségügyi programok, a természetes és az épített környezet védelme stb. Az állam szerepe a bűnmegelőzésben nélkülözhetetlen és megkérdőjelezhetetlen, feladatai közé tartozik annak támogatása, hiszen e nélkül nehezen létezhetne (Gratzer-Sövényházy, 2014, pp. 14-16). A bűnmegelőzés tehát, részben állami feladat, de nem valósulhat meg az egyének és közösségeik öntevékeny közreműködése nélkül (együttműködés a civil szférával): az állam feladata a jogszabályi környezet, a finanszírozás megteremtése, a kezdeményezések felkarolása és a támogatása. A gyakorlati bűnmegelőzés helyi ügy, tipikusan önkormányzati felelősség. Ismert *a totális és a limitált bűnmegelőzés* modellje, továbbá felosztható *általános és speciális* (például fiatalkorúak kapcsán) bűnmegelőzési modellre, továbbá megkülönböztetjük szintjeit *a beavatkozás jellege és célcsoportjai* szerint (Németh, 2020, p. 16). Ennek alapján beszélhetünk *elsődleges, másodlagos és harmadlagos bűnmegelőzésről* (Sivadó, 2020, pp. 283-287). Ezen kívül ismert *a bűnmegelőzés kriminálpolitikai modellje*, (ilyen pl. *a szituatív bűnmegelőzés, vagy társadalmi bűnmegelőzés* (Gönczöl, 2013, pp. 311-314), mely a bűnözésre adott állami válasz milyenségét határozza meg. E válasz lehet *reaktív*, vagyis utólag reagáló, amely a büntető igazságszolgáltatás területe, és lehet *proaktív*, azaz megelőző, ez pedig a bűnmegelőzés területe (Németh, 2020, pp. 18-20). Az Európa Tanács miniszteri bizottságának a bűnmegelőzés szervezetéről 1988-ban elfogadott ajánlása leszögezi, hogy a tagországok kormányainak állandó feladata a bűnözés kontrolljának megteremtése, és ennek érdekében meghatározott intézmények létrehozása [Recommendation No. R (88) <https://rm.coe.int/16804c5d71>, 2021. 04. 19.]. Az ajánlás esszenciális jelentőségű azért (is), mert elsődlegesen állami feladatként jelöli a bűnmegelőzéssel kapcsolatos stratégiai és taktikai kérdések kidolgozását (Bérces, 2020, p. 81).

3. A bűnmegelőzés nemzeti jogi kitekintésben

A Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia esszenciája

A hatályos Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia [1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023). a továbbiakban, röviden: NBS] komplex módon határozza meg a bűnmegelőzés fogalmát. Ide sorol minden intézkedést és beavatkozást, amelyekkel a bűnmegelőzési célok megvalósíthatók, s melynek eredménye a bűnözés mennyiségi csökkentése és az állampolgárok biztonságérzetének javítása, történjék az a bűnalkalmak csökkentésével, a bűnözést gerjesztő okok hatásának mérséklésével vagy az áldozattá válás megelőzésével. Az NBS kitér meghatározásában a bűnmegelőzés dimenzióira

is, amely szerint, figyelmet kell fordítani a bűnelkövetés összes valószínűsíthető perspektívájára, nemcsak az elkövetőire, hanem az áldozatira, valamint a bűncselekményhez szükséges szituációkra is. A jó bűnmegelőzéshez szükséges, hogy hosszú, rövid, illetve középtávú célok is meghatározásra kerüljenek, amelyeknek eredményessége elengedhetetlen. Ezeknek a céloknak az eléréséhez viszont különböző módszerek és eszközök alkalmazására van szükség. Az NBS beavatkozási területei a következők: 1.) településbiztonság; 2.) gyermek- és ifjúságvédelem; 3.) a bűncselekmény áldozatainak segítése, az áldozattá válás megelőzése; 4.) a bűnisméltés megelőzése; 5.) horizontális intézkedések. A részfeladatokat az NBS mellett az intézkedési tervek tartalmazzák. Jelenleg hatályban van a 2020–2021. évekre szóló intézkedéseket tartalmazó 1585/2019. (X. 16.) Korm. határozat. Az átfogó célkitűzéseket specifikus célkitűzések elérésével lehet konkretizálni. A stratégia átfogó célkitűzéseit a prioritások, specifikus célkitűzéseit a beavatkozási területek jelentik. (Molnár, 2020, p. 35.) Például, a közterületeken a közbiztonságot könnyen lehet növelni és a bűncselekmények számát csökkenteni, ha a közvilágítást javítják, ez egy rövidtávon megvalósítható eredmény, azonban ez hosszútávon lényeges eredményeket nem hoz magával. A közbiztonság érzetének javításában a kapcsolat felvételnek, a kommunikációnak, a rendőri [20/2010. (OT 10.) ORFK utasítás a Rendőrség bűnmegelőzési tevékenységéről], (vagy a közterületfelügyeleti, polgárőri) jelenlétnek is lényeges szerepe van. Fontos azt is kiemelni, hogy az NBS a bűnmegelőzést a kriminálpolitika részeként helyezi el.

A bűnmegelőzéshez kapcsolódó büntető anyagi és eljárásjogi szabályok

A.) *A büntetés célja*, ezen belül *a generális és speciális prevenció* szervesen kapcsolódik a bűnmegelőzéshez. A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyv (Btk.) 79. §-a következőképpen fogalmaz: „*A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.*” Az általános megelőzés (*generális prevenció*), melynek lényege, hogy a Btk. visszatartó erővel hasson az egész társadalomra nézve. Az egyéni megelőzés (*speciális prevenció*), mely esetén a büntetésnek, a konkrét elkövetőt kell, hogy megakadályozzák attól, hogy a későbbiek során bűncselekményt kövessen el. (Kabódi, 2014, p. 220.)

B.) A jogkövetkezmények, azaz *a büntetőjogi szankciók*, s ezen a *személyi szabadság elvonásával járó büntetések*, így nevezetesen *a szabadságvesztésnek* (Btk. 34. §) és *az elzárásnak* (Btk. 46. §) – álláspontom szerint – a bűnmegelőzést oly módon befolyásolhatják, avagy segíthetik elő, hogy visszatartó erővel hathatnak egyes személyeknél. A büntetési nemek a társadalom érdekét, valamint védelmét szolgálják, melyek hozzájárulnak a bűncselekmények elkövetésének csökkentéséhez, s a bűnözés elleni harcban egy lényeges eszköznek tekinthetők. (Pallo, 2020, p. 266.)

C.) *Az ismételt bűnelkövetőkre* vonatkozó büntető anyagi jogi hátrányok szintén – véleményem szerint – a már bűnelkövetőkre gyakorolhatnak bűnmegelőzési hatást, hiszen súlyosabb büntetést helyez kilátásba a Btk. *a visszaeső, a különös visszaeső, a többször visszaeső és az erőszakos többszörös visszaesőre* vonatkozásában a Btk. 459. § (1) bekezdés 31. pontjában foglaltakra figyelemmel.

A bűnmegelőzés és a prediktív rendészet kapcsolatáról néhány gondolatban

Az utóbbi években a „*predictive policing*”, azaz prediktív rendészet a bűnmegelőzés egyik legújabb és legérdekesebb prevencióeszköze. (Szabó, 2019) A prediktív rendészet elemző – főleg kvantitatív módszerek – technikáknak egy olyan alkalmazása, amelyek beazonosítják a rendőrségi beavatkozás, a bűnmegelőzés, illetve a bűncselekményre adott válasz lehetséges célpontjait statisztikai és adatbányászati módszerekkel. (Harmati-Szabó, 2020, pp. 25-26.) A

prediktív rendészetnek két fajtája van. 1.) Ennek fő célja a bűncselekmények helyszínének meghatározása, mely a prediktív térképészet elnevezést kapta, ilyen például a PredPol program. 2.) Ide a prediktív azonosítás tartozik, amelynek a középpontjában a későbbi potenciális áldozatok és elkövetők meghatározása áll, erre példa az SSL modell. (Meijer-Wessels, 2019, p. 1035.) A prediktív rendészet kiterjed az adatok közötti összefüggések vizsgálatára, a bűnözési célú információk gyűjtésére, amelyeket a nyomozás bekövetkezésekor tudnak kamatoztatni, de ezenkívül az adatok a bűncselekmények jövőbeli jóslására is alkalmazzák, amit valószínűség számításokkal igazolnak. Ezáltal pedig, egy még fel nem fedezett deliktum elkövetése is napvilágra kerülhet. A „*predictive policing*”-nek a rendészeti célú felderítésben van kulcsfontosságú szerepe. (Christián, 2018, p. 10.) A 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Be.) és az ehhez kapcsolódó, 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről szóló törvényt (Rtv.) módosító törvény (2017. évi XCIII. tv.) világos határvonalat húzott a rendészeti feladatok között azzal, hogy a bűnmegelőzést (a felderítést) és a bűnüldözést határozottan elkülönítette egymástól. A bűnmegelőzés – olvasható az Rtv.-t módosító törvény miniszteri indoklásában – olyan bűnügyi hírszerző tevékenység, amelynek tárgya nem egy adott bűncselekmény, hanem Magyarország társadalmi rendjét veszélyeztető bűnözés. Ennek értelmében a rendőri feladatok a bűncselekmények megelőzését, illetve megakadályozását jelentik. Az Rtv. szóhasználatával élve, ennek keretében tárhatók fel a bűncselekmények elkövetésére irányuló törekvések. (Szabó, 2019.)

4. A bűnmegelőzés nemzetközi és EU-jogi kitekintésben

Röviden az Egyesült Nemzetek Szervezete és az Európai Unió bűnmegelőzési tevékenységéről

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (United Nations, UN, ENSZ) által elfogadott meghatározás szerint a bűnmegelőzés „*azon stratégiák és intézkedések összessége, amelyek a bűnelkövetés veszélyének, és az egyénekre, valamint a társadalomra potenciálisan káros következményeinek visszaszorítását célozzák a kiváltó okokra irányuló beavatkozásukkal*”, eközben a büntető igazságszolgáltatás szerepét is elismeri (UNODC Comprehensive Study on Cybercrime, UN, New York, 2013, p. 226). Az ENSZ kiemelt prioritásai a városi bűnmegelőzés, a fegyveres erőszak és a bűnismétlés megelőzése (Domokos, 2020, p. 179).

Az EU-jog szerint a „*bűnmegelőzés minden olyan intézkedés és beavatkozás, amelynek célja vagy eredménye a bűnözés mennyiségi csökkentése és az állampolgárok biztonságérzetének javítása, történjék az a bűnalkalmak csökkentésével, a bűnözést gerjesztő okok hatásának mérséklésével vagy az áldozattá válás megelőzésével.*” [Borbíró, 2009, p. 112, a Lisszaboni Szerződés 2. cikk, Stockholmi Program (2010/C 115/01)]

Az Európa Tanács a jogalkotás, a jogfejlesztés útján kíván hatni. Kiemelt vizsgálódási területei a terrorizmus, a kiberbűnözés, a korrupció, s a kábítószer elleni küzdelem jogi háttere (Ligeti, 2013, p. 630).

Emellett szakosodott ENSZ-intézmények proaktív módon ösztönzik és támogatják a büntetés irányából a bűnmegelőzés innovatív módszerei felé való fokozatos elmozdulást. Az európai bűnmegelőzési hálózatot (a továbbiakban: EUCPN) a 2001/427/IB tanácsi határozat hozta létre, melyet a 2009/902/IB tanácsi határozat helyezett hatályon kívül. Az EUCPN-t létrehozó 2001. májusi tanácsi határozat fő célja az volt, hogy előmozdítsa a bűnmegelőző tevékenységeket és eszközt biztosítson a bűnmegelőzésben összegyűlő értékes bevált gyakorlatok megosztásához. [COM(2012) 717 final]

Az Európa Tanács a legfrissebb határozatában kifejtette az ENSZ bűnmegelőzéssel és büntető igazságszolgáltatással foglalkozó 14. kongresszusa kapcsán, hogy 2030-ig az úgy nevezett kiotói nyilatkozat lesz a jogi alapja a bűnmegelőzésnek. A kiotói nyilatkozat meghatározza az

ENSZ bűnmegelőzésre és büntető igazságszolgáltatásra vonatkozó, következő öt évre szóló szakpolitikai keretét. Említést tesz egyrészt a fejlődés és a jogállamiság közötti kapcsolatáról, másrészt a hatékony korrupcióellenes erőfeszítések szükségességéről, a bűnmegelőzés – ideértve a tényeken alapuló bűnmegelőzést – előmozdításának, a büntető igazságszolgáltatási rendszerek előmozdításának, a bűnözés valamennyi formájának – ideértve a terrorizmust és a kialakulóban lévő (például környezetre hatást gyakorló) bűnözési formákat – megelőzésére és kezelésére irányuló nemzetközi együttműködés és technikai segítségnyújtás megerősítésének fontosságáról [A Tanács (EU) 2021/430 határozata].

A bűnmegelőzés a Nemzetközi Büntetőbíróság vonatkozásában

A Nemzetközi Büntetőbíróság (*International Criminal Court, ICC*) alapokmányának (1998. évi Római Statútum) preambuluma előírja, hogy az aláírók „*eltökéltek abban, hogy véget vessenek a bűncselekmények elkövetői büntetlenségének, és ezáltal hozzájáruljanak az ilyen bűncselekmények megelőzéséhez.*” A megfogalmazás azt sugallja, hogy a megelőzés inkább a bíróság tevékenységének következménye lesz, mintsem tudatos cél; a büntetlenség megszüntetésével megelőzhetőek lesznek a jövőbeni bűncselekmények, de a bíróság tényleges szerepe a büntetőeljárás lefolytatásában fókuszálódik. Az ICC-nek azonban érdemi szerepet kell játszania a népiértés, az emberiesség elleni bűncselekmények és a nemzetközi humanitárius jog súlyos megsértésének (háborús bűncselekmények), valamint agresszió büntettségének megelőzésében és annak büntetésében (1998. évi Római Statútum 5. cikk). Az egyetlen kifejezett utalás az elrettentésre vagy a megelőzésre, mint politikai célra az 1998. évi Római Statútum 58. cikkében található, amely lehetővé teszi a tárgyalás előkészítő tanács (*pre-trial chamber*) számára, hogy elfogatóparancsot vagy idézést adjon ki annak érdekében, hogy többek között megakadályozza az adott személyt abban, hogy azt a konkrét bűncselekményt vagy az ICC joghatósága alá tartozó, más bűncselekményt folytassa (Bosco, 2011, pp. 172-175). Tulajdonképpen ennek az imént említett cikknek az a célja, hogy az elkövetőt akadályoztassa a további büntettek elkövetésében. E cikk feltételezett szándék az, hogy fizikailag távolítsa el az egyént a konfliktus zónából, annak érdekében, hogy az adott bűncselekménnyel (nemzetközi jogi bűncselekmények egyikét az ICC tárgyi joghatóságával megegyező módon) felhagyjon, a súlyosan jogellenes állapotot megszüntesse. Lehetséges azonban, hogy ennek célzott elrettentő hatása is van, ehhez nélkülözhetetlen egyrészt a nemzetközi közösség ilyen szempontú vizsgálata, másrészt az ICC ítélezési gyakorlatának hathatós elemzése.

5.Összegző gondolatok

A fentebb írtak alapján, megállapítható, hogy a bűnmegelőzés napjainkban kiemelt jelentőséggel bír mind a hazai, mind a nemzetközi szabályozásban. Az NBS és a Btk. között párhuzam látható: egyrészt, a Btk. miniszteri indokolásában a differenciált szankciórendszer szerepel, ahol az első bűntényt enyhe szankcióval, míg az erőszakos többszörös visszaesőt a legsúlyosabb szankcióval kívánja sújtani a törvényalkotó; másrészt, az NBS differenciált, komplex bűnmegelőzési politikát szorgalmaz (Domokos, 2020, p. 178).

Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a XXI. században az informatikának egyre nagyobb szerepe van, gondoljunk csak arra, hogy a pandémia miatt szerte a világon az online térbe tevődött át „a munka világa”, így az oktatás, a hatósági ügyek intézése stb. Véleményem szerint, ez pedig „a bűnözés melegágya lehet”, nemcsak az online zaklatás erősödhet fel, hanem még pedig akár a kiberbűnözés isnek (Dornfeld, 2020). , de akár a családon belüli erőszaknak stb. Ez alapján kulcsfontosságú a bűnözés elleni hatékony fellépés az élet minden területén. Talán a legnagyobb veszélyt az online tér jelentheti, hiszen napjainkban az online platformokon tárolt adatok tömkelege keletkezik, azontúl, hogy a gyűjtött adatok elsősorban üzleti-gazdasági

folyamatok során hasznosítsák, de ez a jelenség (az adatfelhasználás) begyűrűzik az állami szférába is, jelen van annak már szinte minden területén, nem kerülve el a rendészet és az igazságszolgáltatás intézményrendszerét sem. Ezen adatok (értve itt ez alatt, példálózó jelleggel, a jelenleg legszélesebben körben felhasznált hírközlési szolgáltatók és hitelintézetek által kezelt személyes adatokat) a rendészet számára nem csak abban nyújtanak segítséget, hogy felhasználásukkal egy konkrét, megtörtént bűncselekmény elkövetése bizonyíthatóvá váljék, de a bűnözés korábban nem ismert összefüggéseire, még fel nem tárt bűncselekmény elkövetésére is fény derülhet (Szabó, 2019).

Ezentúl Magyarországnak integrálódnia kell a nemzetközi szervezetek bűnmegelőzési tevékenységébe (Domokos, 2020, p. 179). A bűnmegelőzés területén a nemzetközi szervezetek alapvető célja a tagállamok közötti tapasztalat-, illetve információcsere támogatása, részben a tagállami gyakorlatok, részben az intézményi és jogi háttér vonatkozásában (Vö. NBS 4.3. pont). Az Unió és tagállamai arra törekednek, hogy vezető szerepet töltsenek be a bűnözés elleni nemzetközi küzdelemben. A Covid19-világjárvány során még inkább nyilvánvalóvá vált, hogy sürgősen kezelni kell a nemzetközi bűnözést. A Covid19-világjárványt világszerte kihasználták a bűnözők és a bűnszervezetek, ez nyilvánvalóvá tette, hogy a megelőzés és az igazságszolgáltatás terén egyaránt rendkívül fontos a koordináció és az együttműködés [2021/430 ET határozat (7) bekezdés].

Véleményem szerint, a Nemzetközi Büntetőbíróság pedig kulcsfontosságú szerepet játszik a nemzetközi jogi bűncselekmények megelőzésében. A Római Statútum szövegezési története is azt jelzi, hogy az alapokmányt aláíró (és ratifikáló) államok számára releváns egy olyan (nemzetközi) intézmény létrehozására, amely elrettenti és megakadályozza a jövőbeli nemzetközi jogi bűncselekményeket (Bosco, 2011, 175).

Álláspontom szerint, további igencsak érdekes kérdéseket vet fel az is a pandémiával összefüggésben, hogy például a fentebb tárgyalt prediktív rendészetnek köszönhetően kiszámítható lesz-e a jövőben a nemzetközi jogi bűnözés? Ha igen, a nemzetközi közösség, vagy az ICC, az ENSZ stb. hatékonyan tud-e fellépni ezzel szemben? További kutatásokat tartok fontosnak ezen és ehhez hasonló kérdések megválaszolására.

Papp Petra: Gondolatok a bűnmegelőzésről¹

Absztrakt

A tanulmány első felében a bűnmegelőzéshez kapcsolódó főbb fogalmakon túl, igyekszem bemutatni néhány aspektusból a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiát, a bűnmegelőzést is szolgáló büntető anyagi és eljárásjogi szabályokat, valamint a prediktív rendszert a főbb jellemzői mentén. A tanulmány második felében pedig a bűnmegelőzést szolgáló európai uniós és nemzetközi jogi szabályokat ismertetem. Így például érintem az európai bűnmegelőzési hálózat elemibb pontjait, az ENSZ tevékenységét, illetve az ICC szerepét a bűnmegelőzésben. A tanulmány végén pedig összegzem a kutatásom eredményeit.

Kulcsszavak: bűnmegelőzés, büntetőjog, európai büntetőjog, kriminálprevenció, nemzetközi büntetőjog

1. Bevezetés

„*A bűncselekményeket jobb megelőzni, mint büntetni.*” (Beccaria, 2012)

A tudomány az emberi érzékelés körébe vont világról szerzett ismeretek rendszerszerű feldolgozása. Az is, amit megállapít, de az is, aminek jegyében ennek igazságot tulajdonít, olyan közvetítettség, aminek mindenkori jelentése mindenkori értelmezésétől függ (Varga, 2016, p. 77). A jogtudomány elsőrendű feladatának tekinti, hogy a vizsgálódás tárgyául szolgáló jogterület *leíró* természetű, *fenomenológiai* meghatározását a *fogalmi koherencia* megalapozásának igényével, az *átláthatóság* és a *jogértelmezés*, illetve a *jogalkalmazás* megkönnyítése céljából *rendszer*tani megközelítésben gondolja tovább (M. Nyitrai, 2016 p. 16). Ennek okán relevánsnak tartom, hogy a bűnmegelőzéssel a fentiek szerint foglalkozzam, emellett pedig – véleményem szerint – a hazai bűnmegelőzés megítélése ellentmondásokkal teli mind a közéletben, mind a jogalkalmazásban. A legtöbben szubjektív véleményeken alapuló, sokszor egyoldalú álláspontot képviselnek és gyakran – álláspontom szerint – nem tulajdonítanak megfelelő figyelmet ennek a területnek a jelentőségére. A kutatásom eredményeit igyekszem úgy röviden bemutatni, hogy az olvasó a hazai bűnmegelőzés alapjaitól egészen az ICC bűnmegelőzési tevékenységéig egy átfogó képet kapjon a prevenció fontosságáról. Egyéb iránt a témaválasztásomban motiváltak a fentebb kifejtettek, valamint az is, hogy a doktori értékezésben különös hangsúlyt kívánok fektetni az emberiség elleni bűncselekmények megelőzésére. Így erre a tanulmányra, mintegy első állomásra tekintek.

2. A bűnmegelőzés rövid definiálása, annak jellegzetességei, modelljei és szintjei

„*A bűncselekményeket jobb megelőzni, mint büntetni.*”

Kriminálprevenció, profilaxis, bűnmegelőzés fogalmilag felöleli mind a bűnözés, mind a bűnelkövetés megakadályozását (Pusztai, 1996, p. 197). A bűnmegelőzés a bűnözés és a bűnözéstől való félelem elleni állami és nem állami beavatkozások összessége, a bűnözés társadalmi és egyéni okainak, valamint a bűnelkövetés feltételeinek befolyásolására alkalmas

¹ Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Bűnügyi Tudományok Intézete
papp.petra@kre.hu

stratégiák és eszközök rendszere. E fogalom alapján megállapítható, hogy nem kizárólag a jövőbeni bűnözés elleni fellépés, megelőzés a cél, hanem a kriminalitás okán kialakuló bűnözési félelmet is kezelni kell, továbbá, hogy a társadalom működésében és szerkezetében ható okok mellett az egyéni kriminogén tényezőkre is kiterjed a bűnprevenzió (Korinek, 2013, pp. 264-267). A bűnprevenzió és így az egyes stratégiák alkalmazása kapcsán kiemelt jelentősége van az emberi jogok (pl. az emberi méltóság) tiszteletben tartásának, az egyéni autonómia és a közösségi kontroll egyensúlyának; az arányosság elvének érvényesülésének; kulturális különbségek (kisebbségek eltérő szokásai) figyelembevételének; megőrzés elkerülésének; a szegregáció tilalmának; a kirekesztés elkerülésének, vagyis a diszkrimináció tilalmának (Németh, 2020, p. 15). A bűnprevenzió a társadalompolitika része (Gönczöl, 2013, p. 314), önmagában a bűnprevenzió nem lehet eredményes (Németh, 2020, p. 16). (támogatja például a drogstratégia, romastratégia, szegénység és szegregáció felszámolása, népegészségügyi programok, a természetes és az épített környezet védelme stb. Az állam szerepe a bűnprevenzióban nélkülözhetetlen és megkérdőjelezhetetlen, feladatai közé tartozik annak támogatása, hiszen e nélkül nehezen létezne (Gratzer-Sövényházy, 2014, pp. 14-16). A bűnprevenzió tehát, részben állami feladat, de nem valósulhat meg az egyének és közösségeik öntevékeny közreműködése nélkül (együttműködés a civil szférával): az állam feladata a jogszabályi környezet, a finanszírozás megteremtése, a kezdeményezések felkarolása és a támogatása. A gyakorlati bűnprevenzió helyi ügy, tipikusan önkormányzati felelősség. Ismert a *totális* és a *limitált* bűnprevenzió modellje, továbbá felosztható *általános* és *speciális* (például fiatalok kapcsán) bűnprevenzió modellre, továbbá megkülönböztetjük szintjeit a *beavatkozás jellege* és *célcsoportjai* szerint (Németh, 2020, p. 16). Ennek alapján beszélhetünk *elsődleges*, *másodlagos* és *harmadlagos* bűnprevenzióról (Sivadó, 2020, pp. 283-287). Ezen kívül ismert a *bűnprevenzió kriminálpolitikai modellje*, (ilyen pl. a *szituatív bűnprevenzió*, vagy *társadalmi bűnprevenzió*) (Gönczöl, 2013, pp. 311-314), mely a bűnprevenzióra adott állami válasz milyenségét határozza meg. E válasz lehet *reaktív*, vagyis utólag reagáló, amely a büntető igazságszolgáltatás területe, és lehet *proaktív*, azaz megelőző, ez pedig a bűnprevenzió területe (Németh, 2020, pp. 18-20). Az Európa Tanács miniszteri bizottságának a bűnprevenzió szervezetéről 1988-ban elfogadott ajánlása leszögezi, hogy a tagországok kormányainak állandó feladata a bűnprevenzió kontrolljának megteremtése, és ennek érdekében meghatározott intézmények létrehozása [Recommendation No. R (88) <https://rm.coe.int/16804c5d71>, 2021. 04. 19.]. Az ajánlás esszenciális jelentőségű azért (is), mert elsődlegesen állami feladatként jelöli a bűnprevenzióval kapcsolatos stratégiai és taktikai kérdések kidolgozását (Bérces, 2020, p. 81).

3. A bűnprevenzió nemzeti jogi kitekintésben

A Nemzeti Bűnprevenziósi Stratégia esszenciája

A hatályos Nemzeti Bűnprevenziósi Stratégia [1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnprevenziósi Stratégiáról (2013-2023). a továbbiakban, röviden: NBS] komplex módon határozza meg a bűnprevenzió fogalmát. Ide sorol minden intézkedést és beavatkozást, amelyekkel a bűnprevenziósi célok megvalósíthatók, s melynek eredménye a bűnprevenzió mennyiségi csökkentése és az állampolgárok biztonságérzetének javítása, történjék az a bűnalkalmak csökkentésével, a bűnprevenzió gerjesztő okok hatásának mérséklésével vagy az áldozattá válás megelőzésével. Az NBS kitér meghatározásában a bűnprevenzió dimenzióira is, amely szerint, figyelmet kell fordítani a bűnelkövetés összes valószínűsíthető perspektívájára, nemcsak az elkövetőire, hanem az áldozatira, valamint a bűncselekményhez szükséges szituációkra is. A jó bűnprevenzióhoz szükséges, hogy hosszú, rövid, illetve középtávú célok is meghatározásra kerüljenek, amelyeknek eredményessége elengedhetetlen.

Ezeknek a céloknak az eléréséhez viszont különböző módszerek és eszközök alkalmazására van szükség. Az NBS beavatkozási területei a következők: 1.) településbiztonság; 2.) gyermek- és ifjúságvédelem; 3.) a bűncselekmény áldozatainak segítése, az áldozattá válás megelőzése; 4.) a bűnisméltés megelőzése; 5.) horizontális intézkedések. A részfeladatokat az NBS mellett az intézkedési tervek tartalmazzák. Jelenleg hatályban van a 2020–2021. évekre szóló intézkedéseket tartalmazó 1585/2019. (X. 16.) Korm. határozat. Az átfogó célkitűzéseket specifikus célkitűzések elérésével lehet konkretizálni. A stratégia átfogó célkitűzéseit a prioritások, specifikus célkitűzéseit a beavatkozási területek jelentik. (Molnár, 2020, p. 35.) Például, a közterületeken a közbiztonságot könnyen lehet növelni és a bűncselekmények számát csökkenteni, ha a közvilágítást javítják, ez egy rövidtávon megvalósítható eredmény, azonban ez hosszútávon lényeges eredményeket nem hoz magával. A közbiztonság érzetének javításában a kapcsolat felvételnek, a kommunikációnak, a rendőri [20/2010. (OT 10.) ORFK utasítás a Rendőrség bűnmegelőzési tevékenységéről], (vagy a közterületfelügyeleti, polgárőri) jelenlétnek is lényeges szerepe van. Fontos azt is kiemelni, hogy az NBS a bűnmegelőzést a kriminálpolitika részeként helyezi el.

A bűnmegelőzéshez kapcsolódó büntető anyagi és eljárásjogi szabályok

A.) *A büntetés célja*, ezen belül a *generális és speciális prevenció* szervesen kapcsolódik a bűnmegelőzéshez. A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyv (Btk.) 79. §-a következőképpen fogalmaz: „*A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.*” Az általános megelőzés (*generális prevenció*), melynek lényege, hogy a Btk. visszatartó erővel hasson az egész társadalomra nézve. Az egyéni megelőzés (*speciális prevenció*), mely esetén a büntetésnek, a konkrét elkövetőt kell, hogy megakadályozzák attól, hogy a későbbiek során bűncselekményt kövessen el. (Kabódi, 2014, p. 220.)

B.) A jogkövetkezmények, azaz a *büntetőjogi szankciók*, s ezen a *személyi szabadság elvonásával járó büntetések*, így nevezetesen a *szabadságvesztésnek* (Btk. 34. §) és az *elzárásnak* (Btk. 46. §) – álláspontom szerint – a bűnmegelőzést oly módon befolyásolhatják, avagy segíthetik elő, hogy visszatartó erővel hathatnak egyes személyeknél. A büntetési nemek a társadalom érdekét, valamint védelmét szolgálják, melyek hozzájárulnak a bűncselekmények elkövetésének csökkentéséhez, s a bűnözés elleni harcban egy lényeges eszköznek tekinthetők. (Pallo, 2020, p. 266.)

C.) *Az ismételt bűnelkövetőkre* vonatkozó büntető anyagi jogi hátrányok szintén – véleményem szerint – a már bűnelkövetőkre gyakorolhatnak bűnmegelőzési hatást, hiszen súlyosabb büntetést helyez kilátásba a Btk. *a visszaeső, a különös visszaeső, a többször visszaeső és az erőszakos többszörös visszaesőre* vonatkozásában a Btk. 459. § (1) bekezdés 31. pontjában foglaltakra figyelemmel.

A bűnmegelőzés és a prediktív rendészet kapcsolatáról néhány gondolatban

Az utóbbi években a „*predictive policing*”, azaz prediktív rendészet a bűnmegelőzés egyik legújabb és legérdekesebb prevenció eszközje. (Szabó, 2019) A prediktív rendészet elemző – főleg kvantitatív módszerek – technikáknak egy olyan alkalmazása, amelyek beazonosítják a rendőrségi beavatkozás, a bűnmegelőzés, illetve a bűncselekményre adott válasz lehetséges célpontjait statisztikai és adatbányászati módszerekkel. (Harmati-Szabó, 2020, pp. 25-26.) A prediktív rendészetnek két fajtája van. 1.) Ennek fő célja a bűncselekmények helyszínének meghatározása, mely a prediktív térképészet elnevezést kapta, ilyen például a PredPol program. 2.) Ide a prediktív azonosítás tartozik, amelynek a középpontjában a későbbi potenciális áldozatok és elkövetők meghatározása áll, erre példa az SSL modell. (Meijer-Wessels, 2019, p.

1035.) . A prediktív rendészet kiterjed az adatok közötti összefüggések vizsgálatára, a bűnözési célú információk gyűjtésére, amelyeket a nyomozás bekövetkezésekor tudnak kamatoztatni, de ezenkívül az adatok a bűncselekmények jövőbeli jóslására is alkalmazzák, amit valószínűség számításokkal igazolnak. Ezáltal pedig, egy még fel nem fedezett deliktum elkövetése is napvilágra kerülhet. A „*predictive policing*”-nek a rendészeti célú felderítésben van kulcsfontosságú szerepe. (Christián, 2018, p. 10.) A 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Be.) és az ehhez kapcsolódó, 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről szóló törvényt (Rtv.) módosító törvény (2017. évi XCIII. tv.) világos határvonalat húzott a rendészeti feladatok között azzal, hogy a bűnmegelőzést (a felderítést) és a bűnüldözést határozottan elkülönítette egymástól. A bűnmegelőzés – olvasható az Rtv.-t módosító törvény miniszteri indokolásában – olyan bűnügyi hírszerző tevékenység, amelynek tárgya nem egy adott bűncselekmény, hanem Magyarország társadalmi rendjét veszélyeztető bűnözés. Ennek értelmében a rendőri feladatok a bűncselekmények megelőzését, illetve megakadályozását jelentik. Az Rtv. szóhasználatával élve, ennek keretében tárhatók fel a bűncselekmények elkövetésére irányuló törekvések. (Szabó, 2019.)

4. A bűnmegelőzés nemzetközi és EU-jogi kitekintésben

Röviden az Egyesült Nemzetek Szervezete és az Európai Unió bűnmegelőzési tevékenységéről

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (United Nations, UN, ENSZ) által elfogadott meghatározás szerint a bűnmegelőzés „*azon stratégiák és intézkedések összessége, amelyek a bűnelkövetés veszélyének, és az egyénekre, valamint a társadalomra potenciálisan káros következményeinek visszaszorítását célozzák a kiváltó okokra irányuló beavatkozásokkal*”, eközben a büntető igazságszolgáltatás szerepét is elismeri (UNODC Comprehensive Study on Cybercrime, UN, New York, 2013, p. 226). Az ENSZ kiemelt prioritásai a városi bűnmegelőzés, a fegyveres erőszak és a bűnisméltés megelőzése (Domokos, 2020, p. 179).

Az EU-jog szerint a „*bűnmegelőzés minden olyan intézkedés és beavatkozás, amelynek célja vagy eredménye a bűnözés mennyiségi csökkentése és az állampolgárok biztonságérzetének javítása, történjék az a bűnalkalmak csökkentésével, a bűnözést gerjesztő okok hatásának mérséklésével vagy az áldozattá válás megelőzésével.*” [Borbíró, 2009, p. 112, a Lisszaboni Szerződés 2. cikk, Stockholmi Program (2010/C 115/01)]

Az Európa Tanács a jogalkotás, a jogfejlesztés útján kíván hatni. Kiemelt vizsgálódási területei a terrorizmus, a kiberbűnözés, a korrupció, s a kábítószer elleni küzdelem jogi háttere (Ligeti, 2013, p. 630).

Emellett szakosodott ENSZ-intézmények proaktív módon ösztönzik és támogatják a büntetés irányából a bűnmegelőzés innovatív módszerei felé való fokozatos elmozdulást. Az európai bűnmegelőzési hálózatot (a továbbiakban: EUCPN) a 2001/427/IB tanácsi határozat hozta létre, melyet a 2009/902/IB tanácsi határozat helyezett hatályon kívül. Az EUCPN-t létrehozó 2001. májusi tanácsi határozat fő célja az volt, hogy előmozdítsa a bűnmegelőző tevékenységeket és eszközt biztosítson a bűnmegelőzésben összegyűlő értékes bevált gyakorlatok megosztásához. [COM(2012) 717 final]

Az Európa Tanács a legfrissebb határozatában kifejtette az ENSZ bűnmegelőzéssel és büntető igazságszolgáltatással foglalkozó 14. kongresszusa kapcsán, hogy 2030-ig az úgy nevezett kiotói nyilatkozat lesz a jogi alapja a bűnmegelőzésnek. A kiotói nyilatkozat meghatározza az ENSZ bűnmegelőzésre és büntető igazságszolgáltatásra vonatkozó, következő öt évre szóló szakpolitikai keretét. Említést tesz egyrészt a fejlődés és a jogállamiság közötti kapcsolatáról, másrészt a hatékony korrupcióellenes erőfeszítések szükségességéről, a bűnmegelőzés – ideértve a tényeken alapuló bűnmegelőzést – előmozdításának, a büntető igazságszolgáltatási

rendszerek előmozdításának, a bűnözés valamennyi formájának – ideértve a terrorizmust és a kialakulóban lévő (például környezetre hatást gyakorló) bűnözési formákat – megelőzésére és kezelésére irányuló nemzetközi együttműködés és technikai segítségnyújtás megerősítésének fontosságáról [A Tanács (EU) 2021/430 határozata].

A bűnmegelőzés a Nemzetközi Büntetőbíróság vonatkozásában

A Nemzetközi Büntetőbíróság (*International Criminal Court*, ICC) alapokmányának (1998. évi Római Statútum) preambuluma előírja, hogy az aláírók „*eltökéltek abban, hogy véget vessenek e bűncselekmények elkövetői büntetlenségének, és ezáltal hozzájáruljanak az ilyen bűncselekmények megelőzéséhez.*” A megfogalmazás azt sugallja, hogy a megelőzés inkább a bíróság tevékenységének következménye lesz, mintsem tudatos cél; a büntetlenség megszüntetésével megelőzhetőek lesznek a jövőbeni bűncselekmények, de a bíróság tényleges szerepe a büntetőeljárás lefolytatásában fókuszálódik. Az ICC-nek azonban érdemi szerepet kell játszania a népiértés, az emberiesség elleni bűncselekmények és a nemzetközi humanitárius jog súlyos megsértésének (háborús bűncselekmények), valamint agresszió büntettségének megelőzésében és annak büntetésében (1998. évi Római Statútum 5. cikk). Az egyetlen kifejezett utalás az elrettentésre vagy a megelőzésre, mint politikai célra az 1998. évi Római Statútum 58. cikkében található, amely lehetővé teszi a tárgyalás előkészítő tanács (*pre-trial chamber*) számára, hogy elfogatóparancsot vagy idézést adjon ki annak érdekében, hogy többek között megakadályozza az adott személyt abban, hogy azt a konkrét bűncselekményt vagy az ICC joghatósága alá tartozó, más bűncselekményt folytassa (Bosco, 2011, pp. 172-175). Tulajdonképpen ennek az imént említett cikknek az a célja, hogy az elkövetőt akadályoztassa a további büntettek elkövetésében. E cikk feltételezett szándék az, hogy fizikailag távolítsa el az egyént a konfliktus zónából, annak érdekében, hogy az adott bűncselekménnyel (nemzetközi jogi bűncselekmények egyikét az ICC tárgyi joghatóságával megegyező módon) felhagyjon, a súlyosan jogellenes állapotot megszüntesse. Lehetséges azonban, hogy ennek célzott elrettentő hatása is van, ehhez nélkülözhetetlen egyrészt a nemzetközi közösség ilyen szempontú vizsgálata, másrészt az ICC ítélezési gyakorlatának hathatós elemzése.

5.Összegző gondolatok

A fentebb írtak alapján, megállapítható, hogy a bűnmegelőzés napjainkban kiemelt jelentőséggel bír mind a hazai, mind a nemzetközi szabályozásban. Az NBS és a Btk. között párhuzam látható: egyrészt, a Btk. miniszteri indokolásában a differenciált szankciórendszer szerepel, ahol az első bűntényt enyhe szankcióval, míg az erőszakos többszörös visszaesőt a legsúlyosabb szankcióval kívánja sújtani a törvényalkotó; másrészt, az NBS differenciált, komplex bűnmegelőzési politikát szorgalmaz (Domokos, 2020, p. 178).

Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a XXI. században az informatikának egyre nagyobb szerepe van, gondoljunk csak arra, hogy a pandémia miatt szerte a világon az online térbe tevődött át „a munka világa”, így az oktatás, a hatósági ügyek intézése stb. Véleményem szerint, ez pedig „a bűnözés melegágya lehet”, nemcsak az online zaklatás erősödhet fel, hanem még pedig akár a kiberbűnözés isnek (Dornfeld, 2020). , de akár a családon belüli erőszaknak stb. Ez alapján kulcsfontosságú a bűnözés elleni hatékony fellépés az élet minden területén. Talán a legnagyobb veszélyt az online tér jelentheti, hiszen napjainkban az online platformokon tárolt adatok tömkelege keletkezik, azontúl, hogy a gyűjtött adatok elsősorban üzleti-gazdasági folyamatok során hasznosítsák, de ez a jelenség (az adatfelhasználás) begyűrűzik az állami szférába is, jelen van annak már szinte minden területén, nem kerülve el a rendészet és az igazságszolgáltatás intézményrendszerét sem. Ezen adatok (értve itt ez alatt, példálózó jelleggel, a jelenleg legszélesebben körben felhasznált hírközlési szolgáltatók és hitelintézetek

által kezelt személyes adatokat) a rendészet számára nem csak abban nyújtanak segítséget, hogy felhasználásukkal egy konkrét, megtörtént bűncselekmény elkövetése bizonyíthatóvá váljék, de a bűnözés korábban nem ismert összefüggéseire, még fel nem tárt bűncselekmény elkövetésére is fény derülhet (Szabó, 2019).

Ezentúl Magyarországnak integrálódnia kell a nemzetközi szervezetek bűnmegelőzési tevékenységébe (Domokos, 2020, p. 179). A bűnmegelőzés területén a nemzetközi szervezetek alapvető célja a tagállamok közötti tapasztalat-, illetve információcsere támogatása, részben a tagállami gyakorlatok, részben az intézményi és jogi háttér vonatkozásában (Vö. NBS 4.3. pont). Az Unió és tagállamai arra törekednek, hogy vezető szerepet töltsenek be a bűnözés elleni nemzetközi küzdelemben. A Covid19-világjárvány során még inkább nyilvánvalóvá vált, hogy sürgősen kezelni kell a nemzetközi bűnözést. A Covid19-világjárványt világszerte kihasználta a bűnözők és a bűnszervezetek, ez nyilvánvalóvá tette, hogy a megelőzés és az igazságszolgáltatás terén egyaránt rendkívül fontos a koordináció és az együttműködés [2021/430 ET határozat (7) bekezdés].

Véleményem szerint, a Nemzetközi Büntetőbíróság pedig kulcsfontosságú szerepet játszik a nemzetközi jogi bűncselekmények megelőzésében. A Római Statútum szövegezési története is azt jelzi, hogy az alapokmányt aláíró (és ratifikáló) államok számára releváns egy olyan (nemzetközi) intézmény létrehozására, amely elrettenti és megakadályozza a jövőbeli nemzetközi jogi bűncselekményeket (Bosco, 2011, 175).

Álláspontom szerint, további igencsak érdekes kérdéseket vet fel az is a pandémiával összefüggésben, hogy például a fentebb tárgyalt prediktív rendészetnek köszönhetően kiszámítható lesz-e a jövőben a nemzetközi jogi bűnözés? Ha igen, a nemzetközi közösség, vagy az ICC, az ENSZ stb. hatékonyan tud-e fellépni ezzel szemben? További kutatásokat tartok fontosnak ezen és ehhez hasonló kérdések megválaszolására.

Hivatkozások

- Beccaria, Cesare (2012): *A bűnökről és a büntetésekről* ford. Madarász, Imre. Máriabesnyő, Attraktor.
- Bérces, Viktor (2020): Devianciák és a bűnözés kapcsolata. In: Domokos, Andrea – Bérces, Viktor: *Gondolatok a kriminológia tudományából*. Budapest, Patrocinium Kiadó.
- Borbíró, Andrea (2009): Prevenció és büntető igazságszolgáltatás, *Kriminológiai Tanulmányok*, 46. köt.
- Bosco, David (2011): The International Criminal Court and Crime Prevention: byproduct or conscious goal? *Michigan State Journal of International Law* Vol. 19:2.
- Christián, László (2018): Rendészeti szervek. In: Jakab, András – Fekete, Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár, Eszter – Jakab, András).
- Domokos, Andrea (2020): Büntetőpolitika Magyarországon a XXI. század elején. In: Domokos, Andrea – Bérces, Viktor: *Gondolatok a kriminológia tudományából*. Budapest, Patrocinium Kiadó.
- Dornfeld, László (2020): A koronavírus-járvány hatása a kiberbűnözésre, *In Medias Res* 2020/2.
- Gönczöl, Katalin (2013): A bűnözés társadalmi reprodukciója, deviancia kontroll, társadalmi bűnmegelőzés. In: Gönczöl, Katalin – Kerecsi, Klára – Korinek, László – Lévay, Miklós (szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia*. Budapest, CompLex Kiadó, 2013.

- Gratzer-Sövényházy, Gábor (2014): *A bűnmegelőzés rendszere*. <http://biztonsagpiac.hu/wp-content/uploads/2014/04/Gratzer-Sovenyhazy-Gabor-A-bunmegelozes-rendszere.pdf>, 2021. 03. 31.
- Harmati, Barbara – Szabó, Imre (2020): A prediktív rendészet és az automatizált igazságszolgáltatás, *Belügyi Szemle* 2020/5.
- Kabódi, Csaba (2014): A szabadságvesztés határmezsgyéin... – büntetéstani esszé –. In: Borbíró, Andrea – Inzelt, Éva – Kerecsi, Klára – Lévay, Miklós – Podoletz, Léna (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*. Budapest, ELTE ÁJK.
- Korinek, László (2013): A bűnözés visszatükröződése. Latens bűnözés, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől. In: Gönczöl, Katalin – Kerecsi, Klára – Korinek, László – Lévay, Miklós (szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia*. Budapest, CompLex Kiadó.
- Ligeti, Katalin (2013): Kriminálpolitika és pönológia. In: Gönczöl, Katalin – Kerecsi, Klára – Korinek, László – Lévay, Miklós (szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia*. Budapest, CompLex Kiadó.
- M. Nyitrai, Péter (2006): Nemzetközi és európai büntetőjog. Budapest, Osiris Kiadó.
- Meijer, Albert – Wessels, Martijn (2019): Predictive Policing: Review of Benefits and Drawbacks, *International Journal of Public Administration*, 42:12.
- Molnár, István Jenő (2020): A magyar bűnmegelőzési stratégiák alakulása. In: Borbíró, Andrea (szerk.): *Kriminológia MA*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Németh, Zsolt (2020): A bűnmegelőzés. In: Borbíró, Andrea (szerk.): *Kriminológia MA*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Pallo, József (2020): Szankciók Magyarországon (A büntető jogkövetkezmények rendszerének vázlatja). In: Barabás, A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Pusztai, László (1996): Bűnmegelőzés. (Fogalom, cél, dimenziók), *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*, 1996/1-20.
- Sivadó, Máté (2020): A bűnmegelőzés jelentősége, helye, szerepe és szintjei. In: Barabás A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Szabó, Imre (2019): Automatizált döntéshozatal és a büntetőeljárás, *Ügyészek Lapja* 2019/4-5.
- Varga, Csaba (2016): A jogtudomány természete. In: Bódig, Mátyás – Zódi, Zsolt (szerk.): *A jogtudomány helye, szerepe és haszna. Tudomány módszertani és tudományelméleti írások*. Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete – Opten Informatikai Kft. http://real.mtak.hu/48792/1/A_jogtudomany_helye_szerepe_es_haszna.pdf, 2021. 04. 20.
- Beccaria, Cesare (2012): *A bűnökről és a büntetésekről* ford. Madarász, Imre. Máriabesnyő, Attraktor.
- Bérces, Viktor (2020): Devianciák és a bűnözés kapcsolata. In: Domokos, Andrea – Bérces, Viktor: *Gondolatok a kriminológia tudományából*. Budapest, Patrocinium, 2020.
- Biró Gyula: *Kriminalisztika*. Debreceni Egyetem ÁJK, Lícium Könyvkiadó, 2010.
- Bodnár Zsolt: *A szegregáció összefüggései és hatása a bűnözővé válásra – különös tekintettel a magyarországi cigányság helyzetére*. PhD értekezés. Győr, 2018.
- Borbíró Andrea: Prevenció és büntető igazságszolgáltatás, *Kriminológiai Tanulmányok*, 46. köt./2009.
- Bosco, David (2011): The International Criminal Court and Crime Prevention: byproduct or conscious goal? *Michigan State Journal of International Law* Vol. 19:2.
- Christián, László (2018): Rendészeti szervek. In: Jakab, András – Fekete, Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár, Eszter – Jakab, András).

- Diószegi Judit – Molnár István Jenő: *Sport, közösség, bűnmegelőzés. A bűnmegelőzés szerepe és helye a sportfoglalkozásokon*. Belügyminisztérium Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács, Budapest, 2018
- Domokos, Andrea (2020): Büntetőpolitika Magyarországon a XXI. század elején. In: Domokos, Andrea – Bérces, Viktor: *Gondolatok a kriminológia tudományából*. Budapest, Patrocinium.
- Gönczöl, Katalin: A bűnözés társadalmi reprodukciója, deviancia kontroll, társadalmi bűnmegelőzés. In: Gönczöl, Katalin – Kerecsi, Klára – Korinek, László – Lévay, Miklós (szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia*. Budapest, CompLex Kiadó, 2013.
- Gratzer-Sövényházy, Gábor (2014): *A bűnmegelőzés rendszere*. <http://biztonsagpiac.hu/wp-content/uploads/2014/04/Gratzer-Sovenyhazy-Gabor-A-bunmegelozes-rendszere.pdf>, 2021. 03. 31.
- Harmati, Barbara – Szabó, Imre (2020): A prediktív rendészet és az automatizált igazságszolgáltatás, *Belügyi Szemle* 2020/5.
- Kabódi, Csaba (2014): A szabadságvesztés határmezsgyéin... – büntetéstan esszé –. In: Borbíró, Andrea – Inzelt, Éva – Kerecsi, Klára – Lévay, Miklós – Podoletz, Léna (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*. Budapest, ELTE ÁJK.
- Korinek, László (2013): A bűnözés visszatükröződése. Latens bűnözés, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől. In: Gönczöl, Katalin – Kerecsi, Klára – Korinek, László – Lévay, Miklós (szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia*. Budapest, CompLex Kiadó.
- Kun Attila: Munkajogi elvi kérdések: a felek (munkáltató és munkavállaló) egyéni megállapodásainak mozgásteréről. A járványhelyzet egyes munka- és szociális jogi dilemmái I., *Glossa Iuridica* 2020/7.
- Ligeti, Katalin (2013): Kriminálpolitika és pönológia. In: Gönczöl, Katalin – Kerecsi, Klára – Korinek, László – Lévay, Miklós (szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia*. Budapest, CompLex Kiadó.
- Mátyás Szabolcs: *Bűnözésföldrajz. Egyetemi jegyzet*. Debrecen, Didakt Kiadó, 2020.
- Meijer, Albert – Wessels, Martijn (2019): Predictive Policing: Review of Benefits and Drawbacks, *International Journal of Public Administration*, 42:12.
- Molnár, István Jenő (2020): A magyar bűnmegelőzési stratégiák alakulása. In: Borbíró, Andrea (szerk.): *Kriminológia MA*. Budapest, Dialóg Campus.
- Móré Sándor: Átalakuló roma öngazgatás, avagy a nemzetiségi önkormányzatok perspektívái Magyarországon, *Glossa Iuridica* 2019/3-4.
- Németh, Zsolt: A bűnmegelőzés. In: Borbíró, Andrea (szerk.): *Kriminológia MA*. Budapest, Dialóg Campus, 2020.
- Pallo, József (2020): Szankciók Magyarországon (A büntető jogkövetkezmények rendszerének vázlata). In: Barabás, A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia*. Budapest, Dialóg Campus.
- Pusztai, László (1996): Bűnmegelőzés. (Fogalom, cél, dimenziók), *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*, 1996/1-20.
- Sivadó, Máté (2020): A bűnmegelőzés jelentősége, helye, szerepe és szintjei. In: Barabás A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia*. Budapest, Dialóg Campus.
- Szabó, Imre (2019): Automatizált döntéshozatal és a büntetőeljárás, *Ügyészek Lapja* 2019/4-5.
- Zakariás Kinga: Az emberi méltósághoz való jog. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter – Jakab András), 2018.
- Magyarország Alaptörvénye
13/2001. (V.14.) AB határozat
1994. évi XXXIV. tv.
2012. évi C. tv.

2017. évi XC. tv.

2017. évi XCIII. tv.

1585/2019. (X. 16.) Korm. határozat.

1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023)

20/2010. (OT 10.) ORFK utasítás a Rendőrség bűnmegelőzési tevékenységéről

1998. évi Római Statútum

UNODC Comprehensive Study on Cybercrime, UN, New York, 2013.

Lisszaboni

Szerződés,

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:HU:PDF>,

2021. 03. 29.

Stockholmi

Program,

[https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:HU:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:HU:PDF](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:HU:PDF) 2021. 03.

30.

COM(2012) 717 final, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2012/HU/1-2012-717-HU-F1-1.Pdf>, 2021. 03. 30.

2021/430

ET

határozat,

[https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021D0430&from=EN)

[content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021D0430&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021D0430&from=EN), 2021. 03. 30.

Recommendation No. R (88)

Molnár Alíz Zsuzsanna: Emberi kapcsolatok hiánya és illegális gyülekezések a járványhelyzetben¹

Absztrakt

Pszichodémia. Osváth (2021) így nevezi a jelenséget, amely szerint a Covid-19 pandémia során a fiziológiás tünetek mellett a mentálhigiénés problémák is járványszerűen terjednek. Nem csak számos kutatás érvel amellett, hogy az emberi kontaktok csökkenése negatív hatással van a mentális egészségre, hanem magunk is tapasztalhatjuk azt. Kutatásomnak három célja van: (1) azonosítani azokat a csoportokat, akiket a korlátozások kedvezőtlenebbül érintenek, (2) azonosítani az illegális gyülekezéssel járó társadalmi események szervezése mögötti motivációkat, (3) megválaszolni a kérdést, hogy van-e összefüggés az illegális gyülekezéssel járó szociális események és a Covid-19 kapcsán felmerülő speciális mentális egészségügyi kondíciók között.

Kulcsszavak: pandémia, covid-19, magány, pszichodémia

1.Bevezetés

Az kijárási korlátozások számtalan megoldási kísérletet hívtak életre és kreativitásra ösztönzik azokat, akik az intézkedések ellenére is társasági életet szeretnének élni. Összesen több tízezer tagot számláló online közösségek alakultak abból a célból, hogy ilyen eseményeket rendezzenek, és ezekről az eseményekről információt cseréljenek. A közösségek tagjai olyan, többnyire magyar állampolgárságú, egyetemista korú fiatalok, akik a korlátozások ellenére szeretnének közösségi életet élni, szórakozni. Az említett szociális csoportok közül a legtöbb tagot számláló csoporttal megismertettem a kutatásom célját, akik készségesen partnereim voltak abban, hogy részt vegyenek a kutatásomban egy kérdőív kitöltésével. A kérdőív kitöltése online, a részvétel pedig önkéntes és anonim módon történt. Semmilyen, a személyek beazonosítására alkalmas adatot nem vettem fel a kitöltőktől, és a kitöltésért anyagi javadalmazás nem járt.

A kutatási megkezdéséhez szükséges szekunder információk a gyülekezések számát szemléltető statisztikai adatbázisok, és a mentálhigiéné alakulását szemléltető átfogó szakirodalmak voltak, ezek alapján fogalmaztam meg a saját kutatási kérdésemet, és a saját kutatásomat erre építve végeztem. A kérdések három csoportra oszthatók: elsőként a demográfiai adatokat vettem fel: nem, életkor, állampolgárság, illetve foglalkozás. Ez után a kitöltőket a konkrét, diagnosztizált mentális egészségügyi kondícióikról kérdeztem, beleértve ebbe a szomatikus és mentális betegségeket és rizikófaktorokat is.

A harmadik részben a társasági életük jellemzőiről kérdeztem őket.: milyen jellemzői voltak annak a pandémia előtt, és hogyan írnák azt le jelenleg. Itt olyan konkrét, számszerűsíthető tényezőkre kérdeztem rá, mint gyakoriság, az adott társasági eseményen eltöltött idő, illetve érdeklődtem a gyülekezés típusáról és jellemző helyszíneiről is. Tekintve, hogy a kitöltőim egy olyan közösség tagjaiból kerültek ki, akiknek nem titkolt célja társadalmi gyülekezéssel járó eseményeket szervezni a korlátozások ellenére, az események gyakoriságával kapcsolatos hipotézisem az volt, hogy nem mutatkozik szignifikáns eltérés a pandémia előtti és a jelenlegi gyakoriság között.

---

¹ Budapesti Corvinus Egyetem, malizzsuzsanna@gmail.com

A kutatás eredményeként a következőkről számolhatok be: (1) a kitöltők körében fennálló mentális kondíciók összetétele nem adja vissza az osztályszintű szinten megjelenő arányokat, (2) a fiatalok szorongást élnék meg a pandémia alatt, amelyet főként az online oktatásnak, az egyedüllétnek, a kijárási korlátozásnak és tilalomnak, illetve a betegség miatti bizonytalanságérzésnek tulajdonítanak, (3) azon kitöltők háromnegyede, akik mindössze egy ilyen eseményen vettek részt, büntudatot éreznek. Az összes kitöltőnek pedig több, mint a fele szintén büntudatot érez emiatt, (4) a leggyakrabban megnevezett motiváció a gyülekezésre a magány érzése, amely a kitöltők leírása szerint leggyakrabban szomorúságot, vagy szorongást vált ki belőlük. A kérdőívben az alkoholfogyasztásra, mint szenvedélybetegség rizikót növelő faktorra is rákérdeztem, mert számos kutatás érvel amellett, hogy mentális betegséggel összefüggő megküzdési mechanizmus lehet (Elekes, 1997; Pikó és Keresztes, 2007; Csibi és Csibi, 2013), továbbá a társasági alkoholfogyasztás akár további motivációt is jelenthet a gyülekezésre.

A felhasznált szakirodalmat illetően felhasználtam Gratz és munkatársai (2020), illetve Wang és munkatársai (2020) tanulmányát, amelyek a pandémia miatti megnövekedett stresszről és depressziós tünetekről számoltak be.

2. Pszichodémia

Osváth (2021) így nevezi a jelenséget, amely szerint a Covid-19 pandémia során a fiziológiás tünetek mellett a mentálhigiénés problémák is járványszerűen terjednek. Nem csak számos kutatás érvel amellett, hogy az emberi kontaktok csökkenése negatív hatással van a mentális egészségre, hanem magunk is tapasztalhatjuk azt. Melyekik tehát a kutatásom céljai?

Kutatásomnak három célja van: (1) azonosítani azokat a csoportokat, akiket a korlátozások kedvezőtlenebbül érintenek, (2) azonosítani az illegális gyülekezéssel járó társadalmi események szervezése mögötti motivációkat, (3) megválaszolni a kérdést, hogy van-e összefüggés az illegális gyülekezéssel járó szociális események és a Covid-19 kapcsán felmerülő speciális mentális egészségügyi kondíciók között. Az kijárási korlátozások számtalan megoldási kísérletet hívtak életre és kreativitásra ösztönzik azokat, akik az intézkedések ellenére is társasági életet szeretnének élni. Összesen több tízezer tagot számláló online közösségek alakultak abból a célból, hogy ilyen eseményeket rendezzenek, és ezekről az eseményekről információt cseréljenek. A közösségek tagjai olyan, többnyire magyar állampolgárságú, egyetemista korú fiatalok, akik a korlátozások ellenére szeretnének közösségi életet élni, szórakozni. Az említett szociális csoportok közül a legtöbb tagot számláló csoporttal megismertettem a kutatásom célját, akik készségesen partnereim voltak abban, hogy részt vegyenek a kutatásomban egy kérdőív kitöltésével. A kérdőív kitöltése online, a részvétel pedig önkéntes és anonim módon történt. Semmilyen, a személyek beazonosítására adatot nem vettem fel a kitöltőktől, és a kitöltésért anyagi javadalmazás nem járt.

3. A téma elméleti háttere

A krízishelyzet egy válsághelyzet, amelyet az egyén képtelen megoldani, pszichés trauma, szorongás és stressz jellemzi. Nem csak orvosi kifejezés, de „*tágabb, globális értelmezésben*” (Fekete et al, 2015: 152) is használjuk. De miért is van ránk ilyen nagy hatással? A Covid-19 járvány 2019-ben söpört végig a világon, és a társadalom egészét krízishelyzet elé állította. Lazarus 1966-ban amellett érvelt, hogy az egyénnek és a közösségnek is szerepe van abban, ahogyan egy krízisállapotot kezel, hiszen az formálja a közösség identitását. A fennálló fenyegetés dezintegrálhatja a társadalmat, de adaptív megküzdési mechanizmusokat is életre

hívhat. Berger és Luckmann (1998: 143) úgy fogalmaztak, hogy a halál a „*legrémisztőbb fenyegetés a mindennapi élet természetesnek vett valósága számára*”. A világjárvánnyal járó krízis megnövelte ezt a félelmet, mindennapos szembesülést jelent azzal.

A kutatásom az említett félelemérzet mellett azonban egy másik aspektusára koncentrálok a krízisállapotnak, hiszen a társas izoláció, mint a járvány elleni küzdelem tényezője az említett szorongáson felül további terhet ró a társadalom mentálhigiénés egészségére. Számos kutatás (Gratz et al, 2020; Wang et al, 2020; Osváth, 2021) született a pandémia kapcsán a pszichés zavarok megjelenéséről, előfordulási gyakoriságáról, relapszusáról. Magyarország Kormánya 2020 októberében a kijárást korlátozó rendelkezéseket hirdetett ki, amelyek hatálya kiterjedt a vendéglátóegységek bezárására, illetve a társas összejövetelek és az éjszakai lakhelyelhagyás tilalmára. Ennek hatására a társadalom egy széles rétege fizikai cselekvéssel járó viselkedésmintákat alakított ki a mentális megküzdési mechanizmusok mellett, vagy éppen ahelyett. Ide sorolhatjuk, hogy a Google mobilitási adatai (Google, 2021) szerint a fizikai aktivitással járó tevékenységek aránya megnövekedett, de a közéleti híradásokban azzal is gyakran találkozhatunk, hogy az említett korlátozások megszegése is gyakran előfordul. Minden korosztály számára más-más okból megterhelő ez, de főként a korai húszas éveikben járó lakosság körében megjelent a korlátozások módszeres megszegésére irányuló szándékos magatartás.

4. A kutatási kérdés és hipotézis

Arra a kérdésre keresem a választ, hogy hatással van-e az emberi kapcsolatok hiánya és a mentális egészség a növekvő számú illegális gyülekezésre a járványhelyzetben. A kérdésem megválaszolásához három egységre bontottam a kérdéskutatást, s ez alapján fogalmaztam meg a célkitűzésemet. Az első, hogy azonosítsam azokat a csoportokat, akiket melyeket a korlátozások kedvezőtlenebbül érintenek. A második, hogy az illegális gyülekezéssel járó társadalmi események szervezése mögött meghúzódó motivációkat beazonosítsam, illetve a harmadik, hogy megválaszoljam: van-e összefüggés az említett társas események és az azokon résztvevők mentális egészsége között. A hipotéziseim az alábbiak:

H1: A válaszadók körében nem mutatkozik szignifikáns eltérés a társasági gyülekezések pandémia előtti és a jelenlegi gyakoriság között.

H2: A kijárási tilalmat, korlátozást, vagy egyéb ezzel összefüggő intézkedéseket megszegők körében a magány a leggyakoribb motivációs tényező.

5. Módszertan

A kutatás kérdőívvel történt. A módszer kiválasztásakor az volt a koncepcióm, hogy minél komplexebb képet kapjak a szóban forgó szociális csoport véleményéről. Emellett úgy gondolom, hogy a kérdőív során kapott válaszok eredményeinek beépítése a kutatás további menetébe segítségemre lehet a módszer, a kutatási kérdés, és a hipotézis pontosításában is. Az adatfelvételt úgy szerettem volna megoldani, hogy ne jelentsen idő- és energiaterhelést a kitöltők számára, ezért a kitöltés nagyjából öt percet vett igénybe. A kitöltőknek feleletválasztós vagy rövid szöveges válaszadásra lehetőséget adó kérdéseket kellett megválaszolniuk. A kutatási kérdőív a mellékletben teljes terjedelemben elérhető.

A kérdőív felépítését tekintve négy részre osztható: demográfiai adatok felvétele, mentális egészségügyi állapottal kapcsolatos kérdések, a kijárási szokásokkal kapcsolatos kérdések, és az alkoholfogyasztással kapcsolatos kérdések. A kutatás megkezdése előtt kitöltőket

tájékoztattam a kutatás részleteiről, és a kutatási kérdésekben felmerülő egyes kifejezések terminológiájáról. A kérdésekben visszatérő elem a 'karantén' kifejezés használata a részemről, amelyet azon kormányzati rendelkezések összefoglaló nevéként használok, amelyek valamilyen módon korlátozzák a kijárást vagy a kijárási lehetőségeket. Az első kérdés megválaszolásával a kitöltők beleegyeztek abba, hogy részletes tájékoztatást kaptak, betöltötték a 18. életévüket és a kutatásban való részvételt vállalják. Ez után a nemükről és a korukról kérdeztem őket. Előbbi kérdésre a válaszadóknak lehetősége volt úgy dönteni, hogy nem kívánnak válaszolni, utóbbi kérdésre pedig maguk írhatták be szövegesen a választ. Ezt követően tértem ki a kutatás témájához kapcsolódó információkra.

A kérdőív felépítése	
Kérdéscsoport	Kérdés
Demográfiai adatok	Életkor
	Nem
Mentális egészségügyi állapot	Fennálló egészségügyi kondíciók
	Javulás/romlás
	Magányosság érzése
	Az intézkedések miatt megélt szorongás, annak esetleges okai
Kijárási szokások	Megszegte-e
	Hány alkalommal
	Miért
	Érzett-e a büntudatot a kijárási szokásai miatt
Alkoholfogyasztási szokások	Elfogyasztott mennyiség a karantén előtt
	Elfogyasztott mennyiség a karantén óta

1. ábra: A kérdőív felépítése. Forrás: saját szerkesztés

Minta

Ahogy korábban írtam róla többtízezer tagot számláló online közösségek jöttek létre abból a célból, hogy társasági eseményeket – vagy ahogy a közösség utal rá, *házibulikat* - szervezzenek a korlátozások ellenére, és nem kizárólag, de alkalomadtán a kijárási tilalom időtartama alatt is. Egy ilyen online közösséggel ismertetem meg a kutatásomat, és a kitöltőim végül ebből a szociális csoportból közül kerültek ki. A mintaelemszám 156 fő.

6. Kutatási eredmények

A kitöltők demográfiai adatai

A kérdőívet a kutatás megírásának időpontjáig 156 fő töltötte ki, akik közül 96 fő nő, 61 fő férfi, és 1 fő nem kívánt válaszolni erre a kérdésre. A kérdőívet egy online, közösségi médiafelületen létrejött csoportban tettem közzé. A kutatásban való részvétel önkéntes és anonim volt. Tekintve, hogy az említett közösség egy zárt csoport, így a kutatás csak a csoporttagok számára volt elérhető. A kitöltők átlagos életkora 23 év, az életkorok mediánja 22

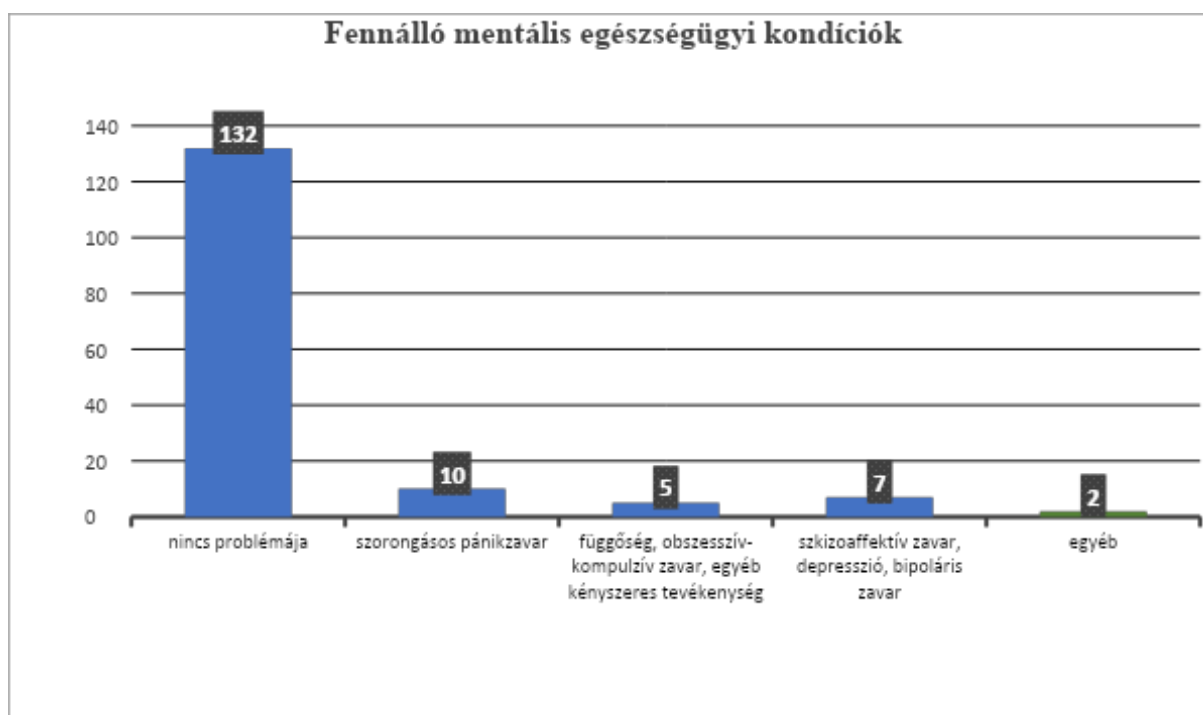
és a módusz is 22, tehát a legtöbb kitöltőm a 22 évesek közül került ki. A legfiatalabb kitöltő 19, a legidősebb kitöltő pedig 55 éves volt. A kitöltők mindegyike magyar állampolgár, foglalkozásukat tekintve 142 fő egyetemi hallgató, további 9 fő vállalkozó vagy munkavállaló és további 5 fő elvesztette a munkáját a Covid-19 járvány időszaka alatt.

Mentális zavarok fennállása

Elsőként felmértem, hogy a kitöltőknek van-e valamilyen mentális egészségügyi kondíciója. A kérdés és a válaszlehetőségek megalkotásához is egy egyszerű kényelmi mintavétel segítségével néztem utána annak, hogy a közvetlen társalgási nyelvben milyen módon utalnak leggyakrabban az egyes személyiségzavarokra. A megjelölhető válaszlehetőségek között a legmagasabb prevalenciájú betegségeket konkrétan neveztem meg, az ettől eltérő kondíciók számára fenntartottam az „egyéb” lehetőséget, illetve annak a lehetőségét is, hogy a válaszadónál nem áll fenn ilyen körülmény.

A hétköznapi társalgásaink során számos olyan kifejezést használunk, amelyek pontatlanok vagy nem léteznek az orvosi terminológiában. Az volt a koncepcióm, hogy egy olyan kutatási módszer esetében, amelynél a kitöltők saját bevallásán alapul, hogy milyen mentális egészségügyi problémát vallanak a magukénak, fennáll a kockázata, hogy az eredmények torzulnak az esetleges tudományos kvalifikáltság hiánya miatt. Ezért döntöttem úgy, hogy az egyes problémákat a legszélesebb körben ismert és érthető módon nevezem meg. A kérdéshez nem az American Psychiatric Association Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5) osztályozását használtam. A válaszlehetőségek a következők: (1) személyiségzavarok, (2) kényszerbetegségek, (3) hangulatzavarok, (4) egyéb, (5) nincs mentális egészségügyi problémám. A következő kérdésem arra vonatkozott, hogy a kitöltőim mentális egészsége romlott-e a kérdésekben csak karanténként emlegetett állapot bekövetkezése óta, illetve magányosabbnak érzik-e magukat.

A kitöltők közül 132 főnek, 84,6 százaléknak nem volt semmilyen mentális egészségügyi kondíciója, 10 főnél állt fent szorongásos pánikzavar, paranoid személyiségzavar, skizoid személyiségzavar, disszociatív személyiségzavar, dependens személyiségzavar, vagy bármilyen szorongásos tünet. További 5 főnél állt fenn obszesszív-kompulzív zavar vagy függőség, illetve 7 főnél hangulatzavarok, illetve 2 fő az „egyéb” lehetőséget jelölte be. Összesen tehát a kitöltők mindössze 15 százalékánál fordult elő a mentálhigiénés problémát jelentő körülmény. Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a kitöltők közötti mentális zavarok összetétele nem adja vissza az azok összetársadalmi prevalenciájának mintázatát (Czétényi, 2015; KSH, 2010).

2. ábra: a kitöltők körében fennálló mentális egészségügyi kondíciók. Forrás: saját szerkesztés a kérdőív eredményei alapján

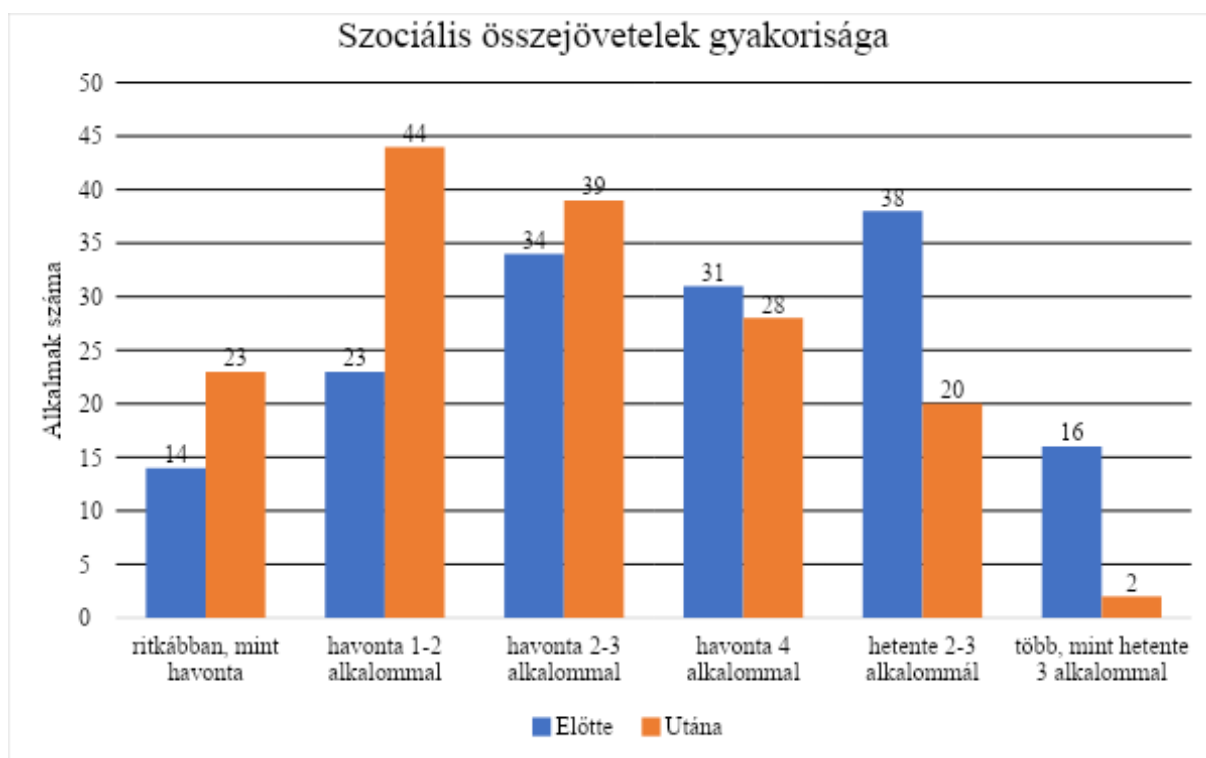
A következő kérdésem arra vonatkozott, hogy romlott-e ez az állapot a 'karantén' kezdete óta, vagy amennyiben korábban nem állt fenn probléma, érzékel-e a válaszadó aggasztó tüneteket, mint például alvásprobléma, szorongás, kedvetlenség, motivátlanság. A kitöltők 51,9 százaléka, 81 fő nem érzékel ilyen tüneteket, vagy nem romlott az állapota, 75 fő, a válaszadók 48 százaléka azonban ennek az ellentétéről számolt be.

A következő kérdésem arra vonatkozott, hogy a kitöltők magányosabbnak érzik-e a magukat a karanténként említett állapot fennállása óta. Erre a kérdésre a válaszok megoszlása a következőképpen alakult: 49 fő, tehát a válaszadók 31,4 százaléka magányosabbnak érzi magát, míg 107 fő erre a kérdésre nemmel válaszolt, ami a kitöltők 68,5 százaléka. Egy későbbi fejezetben részletezem majd a kutatás limitációit, de az adatok alapján felmerül a kérdés, hogy az említett arányok összefüggnek-e azzal, hogy a válaszadóim 60 százaléka aktív szociális életet él a kijárási korlátozások ellenére.

Kijárási szokások és a kapcsolódó attitűdök

A kutatásnak ebben a részében a társasági életük jellemzőiről kérdeztem a válaszadókat. Milyen jellemzői voltak annak a pandémia előtt, és milyen jelenleg. Elsőként arra kérdeztem rá, hogy milyen rendszerességgel éltek társasági életet a korlátozás előtt. A válaszokból kiderül, hogy a Covid-19 járvány előtt és jelenleg is hasonló mértékben élnek szociális életet a válaszadóim. Akik a leggyakrabban, heti három alkalomnál is többször vesznek részt szociális eseményen, jelenleg 90 százalékkal kevesebben vannak. Azok, akik a legritkábban, a havi rendszerességnél is kevesebben vettek részt ilyen eseményen, többen vannak. Ebből a két értékből akár arra is következtethetünk, hogy változás értékelhető a társas gyülekezési szokásokban, de a többi eredmény alapján valószínűsíthetjük, hogy a változás nem nagymértékű.

3. ábra: a szociális összejövetelek gyakorisága a kitöltők körében. Forrás: saját szerkesztés a kérdőívre kapott válaszok alapján.

A kutatás második részében a kijárási szokásokkal kapcsolatos adatokat vettem fel: részt vettek-e a korlátozás szabályait megszegő eseményen, hány alkalommal, és milyen okból. Elsőként arról érdeklődtem, hogy a válaszadóim részt vettek-e a kijárási korlátozásokat megszegő eseményen 2020 októbere óta. Ilyen eseménynek minősül az, amelyen nem egy háztartásban élő személyek, és/vagy több, mint 10 fő vesz részt, illetve az este 8 és hajnali 5 óra között korlátozási időszakban a lakhely elhagyásával jár. A kitöltők 60,2 százaléka, 94 fő vett részt ilyen eseményen. Az említett 94 fő 32,9 százaléka több, mint 7 alkalommal tett így, 28 fő, a válaszadók 29,8 százaléka 2-3 alkalommal, 19 fő, tehát 20,2 százalék 4-5 alkalommal, 14 fő, tehát 14,4 százalék 1 alkalommal, és fennmaradó két fő azt válaszolta, hogy 6-7 alkalommal fordult elő ez az esemény. Az alábbi diagram ábrázolja az említett eredményeket. Látható, hogy a kijárási korlátozást megszegő kitöltők közül a legtöbben 7 alkalomnál is többször vettek részt társas eseményen. Ez az összes kitöltő megközelítőleg 20 százaléka.

4. ábra: A kijárási korlátozást megszegő események gyakorisága a kitöltők körében. Forrás: saját szerkesztés a kutatásom eredményei alapján.

Arról is érdeklődtem a válaszadóknál, hogy milyen okból szegték meg a korlátozás szabályait. Erre a kérdésre szabad szöveges válaszadási lehetőség állt rendelkezésükre, és a válaszadás opcionális volt, hiszen azok körében, azok számára, akik nem vettek részt illegális gyülekezéssel járó eseményen, irreleváns ez a kérdés. A válaszadók közül 37 fő a barátok és a társaság hiányát említette, 22 fő arról számolt be, hogy születésnapi rendezvényről volt szó, és akadt 3 olyan válasz, akik kivételt képeztek ebből a szempontból, mert nem szórakozás céljából szegték meg a korlátozásokat.

A válaszokból az is kiderül, hogy a gyülekezéssel járó események típusa – ahogy a válaszadók többsége megfogalmazza – „buli” vagy „házibuli”. Az említett eseményeken a válaszadók átlagosan 6,4 órát töltenek, de az erre a kérdésre érkezett válaszok szórása 4,1; ami akár annak is köszönhető lehet, hogy számos résztvevő az adott esemény helyszínén tölti az éjszakát a kijárási tilalom miatt. A gyülekezések helyszíne az esetek többségében valamely résztvevő otthona, de 12 fő ettől eltérő helyszínről is beszámolt.

Az ezt követő kérdésben arról érdeklődtem, élnek-e meg szorongást a kitöltők a Covid-19 járvánnyal kapcsolatos intézkedések miatt, és ha igen, miért. Ebben az esetben több válaszlehetőséget is megjelöltek a kitöltők. A kérdésre összesen 252 válasz érkezett, ami közel 40 százalékkal több, mint a kitöltők száma, tehát számos válaszadó élt a lehetőséggel, hogy több szorongást okozó tényezőt is megnevezzen. A lehetséges tényezők a következők voltak: (1) *Diák/hallgató vagyok, és az online oktatás nehéz*, (2) *elvesztettem a munkámat*, (3) *hiányoznak a barátaim és/vagy a családom*, (4) *egyéb*, (5) *nem élek meg szorongást*. Az eredmények megoszlását az alábbi diagram ábrázolja.

5. ábra: A kijárási korlátozás okozta szorongás leggyakoribb okai a válaszadók körében.
 Forrás: saját szerkesztés a kutatásom eredményei alapján.

A diagramon a gyakoriságuk szerinti sorrendben ábrázoltam a szorongás okait. Bár egy korábbi kérdésben a kitöltők mindössze 48 százaléka állította, hogy romlott volna a Covid-19 járványhoz kapcsolódó korlátozások óta a mentális egészsége, a fent említett kérdésre érkezett nagy számú válaszból akár arra is következtethetünk, hogy a válaszadók sokkal nagyobb hányadát érinti a Covid-19 miatti szorongás. Erre a kérdésre mindössze 22 fő válaszolta azt, hogy nem él meg szorongást, tehát ebben az esetben a kitöltők 86 százaléka, 134 fő megnevezett okot a szorongás mellett. Ebből a 134 főből 73 fő az online oktatás nehézségének és a szociális izoláció okozta szorongásnak a kombinációját jelölte, ez volt a leggyakoribb kombináció.

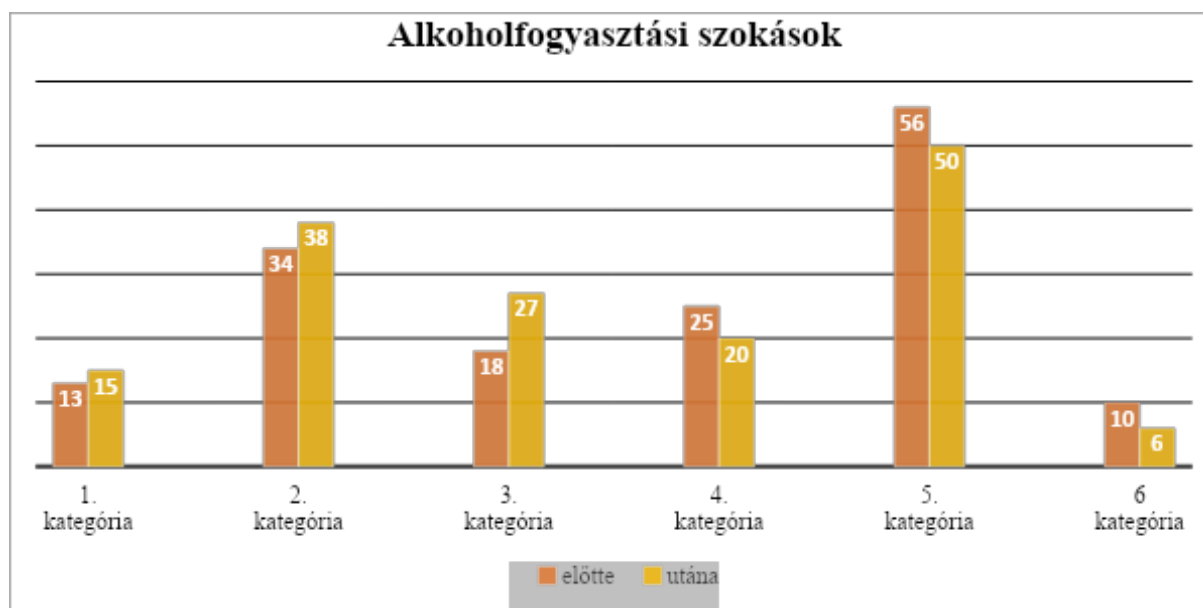
A következő kérdésem az érzett büntudat jelenlétével vagy hiányával kapcsolatos. Arról érdeklődtem azoktól, akik megszegték a kijárási korlátozás vagy tilalom valamely pontját, hogy a tevékenységgel kapcsolatban érezték-e a büntudatot. Azon 14 fő között, akik mindössze egy eseményen vettek részt, 11 válaszadónak, tehát 78 százalékának volt büntudata. További 80 fő egynél több alkalommal vett részt ilyen eseményen. Közülük 39 fő állította, hogy büntudata volt a tevékenység miatt.

Alkoholfogyasztási szokások

A kutatásban a válaszadók alkoholfogyasztási szokásaira is rákérdeztem. Miért? A korábban leírtak alapján a Covid-19 járvánnyal, mint krízishelyzettel szembeni küzdelemben megjelenhet a megnövekedett alkoholfogyasztás megküzdési mechanizmusként, de számos statisztika látott napvilágot a fiatal felnőttkorúak alkoholfogyasztási szokásaival kapcsolatban is (Szalavitz, 2012; KSH, 2020; Huszka és Süle, 2014). A kitöltők előzetesen várható életkora, és a szeszital krízissel szembeni megküzdésben betöltött szerepe alapján az alkoholfogyasztási szokások kérdése releváns. Az említett közösség, amelynek tagjai részt vettek a kutatásban, legnagyobb részben a húszas éveik elején járó egyetemisták, és a csoport életkori arányai a mintában is arányosan jelennek meg. Az említett közösségi életkori összetétele alapján várható volt a mintában megjelenő életkori eloszlás, és az ebben a korosztályban jellemző alkoholfogyasztási sajátosságok előzetes hipotézisem szerint motivációs tényezők lehetnek a társas összejöveteleken való részvételben.

A válaszadók alkoholfogyasztási szokásaikkal kapcsolatban a Covid-19 előtt, és a jelenlegi alkoholfogyasztási gyakoriságra és mennyiségre voltam kíváncsi. Elekes (1997) publikációja alapján határoztam meg a kategóriákat, amelybe a kitöltők saját bevallás alapján sorolhatták magukat. Az alábbi válaszlehetőségek közül választhattak a kitöltők:

- (1) absztinens vagyok /soha nem iszom semmit,
- (2) legfeljebb havonta egyszer iszom, és a kérdezést megelőző héten nem ittam
- (3) legfeljebb havonta egyszer iszom, és a megelőző hét alkoholfogyasztása 100%-os tiszta szeszből 0,1-1 dl volt,
- (4) legfeljebb havonta egyszer iszom, és a megelőző hét alkoholfogyasztása nem haladja meg az 1,5 dl-t 100%-os tiszta szeszből számolva
- (5) hetente többször, vagy ritkábban iszom alkoholt, és az előző hét alkoholfogyasztása 1,6-2,5 dl volt 100%-os tiszta szeszből számolva
- (6) hetente többször iszom, és a megelőző hét alkoholfogyasztása 2,6-3,5 dl volt 100%-os tiszta szeszből számolva
- (7) napi rendszerességgel iszom, és előző heti alkoholfogyasztásuk nagyobb mint 3,5 dl 100%-os tiszta szeszből számolva

6. ábra: alkoholfogyasztási szokások változása a Covid-19 járványhoz kapcsolódó korlátozások előtt és után a kitöltőim körében. Forrás: saját szerkesztés a kutatásom eredményei alapján.

A diagramon látható, hogy az első három kategóriában növekedtek az arányok. Ezekbe a kategóriákba az absztinens személyek, illetve a legfeljebb havonkénti alkalommal alkoholt fogyasztók tartoznak. A második és a harmadik kategóriába saját bevallás szerint összesen 25 százalékkal többen tartoznak a Covid-19 járványhoz kapcsolódó kijárási korlátozás kezdete óta. A további négy kategória azokat az egyéneket tartalmazza, akik a kérdezést megelőző héten legalább 1,5 maximum 3,5 deciliter alkoholt fogyasztottak 100 százalékos tiszta szeszből számolva. Ezen kategóriák valamelyikébe összesen közel 20 százalékkal kevesebb személy sorolja magát jelenleg, mint a korlátozásokat megelőző időszakban.

7.Összegzés

Sikerült-e igazolnom a hipotéziseimet? Az első hipotézisem arra vonatkozott, hogy a válaszadók körében a társas összejövetelek gyakorisága nem változott meg. A kutatás eredményei alapján nem tudom cáfolni ezt a hipotézist, de a kutatás folytatásaként részletesebb, kvantitatív vizsgálatot, és nagyobb mintát igényel a pontos válasz. Azt a válaszokból biztosan megállapíthatjuk, hogy a kitöltők 60 százaléka vett részt társas eseményen a kijárási korlátozások kezdete óta, s közülük a legtöbben több, mint 7 ilyen eseményen vettek részt 2020 októbere óta.

A második hipotézisem az volt, hogy a kijárási tilalmat, korlátozást, vagy egyéb ezzel összefüggő intézkedéseket megszegők körében a magány a leggyakoribb motivációs tényező. Bár a válaszok alapján a kitöltők kisebb arányban nem rendelkeznek mentális egészségügyi problémával, a Covid-19 járvány óta, illetve kevesebb, mint a kitöltők harmada állítja, hogy magányosabb a korlátozások kezdete óta, a társas események motivációjaként legnagyobb arányban ezt a tényezőt nevezték meg. További eredmények, amelyekből akár a társas izolációra is következtethetünk az összejövetelek motivációs tényezőjeként, azok a kitöltők által megnevezett szorongásra okot szolgáltató tényezők. A kijárási korlátozás miatti szorongás leggyakoribb megnevezett oka a család és a barátok hiánya, amelyet 108 alkalommal jelöltek meg a kitöltők. Az egyedüllét nem minden egyén életében jelent egyet a magányosság érzésével, de ezekből a válaszokból kiderül, hogy a társas izoláció a válaszadók többségére hatással van.

Hivatkozások

- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1998). *A valóság társadalmi felépítése: tudásszociológiai értekezés*. Budapest: József Műhely Kiadó. 1998. p. 143
- Czétényi, R. (2015). Európai cél a mentális egészségkárosodások csökkentése. Semmelweis Egyetem. Letöltve: <https://semmelweis.hu/mediasarok/2015/09/23/europai-cel-a-mentalis-egeszseg-okozta-terhek-csokkentese-2/> (elérés dátuma: 2021. 03. 10.)
- Csibi, S. & Csibi, M. (2013). Az önértékelés és a megküzdés szerepe a serdülők egészségvédő magatartásában = The role of self-esteem and coping in adolescents' health protective behaviors. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 14 (3), pp. 281-295.
- Elekes, Zs. (1997). Devianciák, mentális betegségek. In: Lévai, K. & Tóth, I. Gy. (szerk.). *Szerepváltozások: Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről*. TÁRKI, Munkaügyi Minisztérium Egyenlő Esélyek Titkársága, pp. 151-169.
- Fekete, S.; Vörös, V. & Osváth, P. (2015). Krízishelyzet, felismerés, etiológia és terápia a pszichiátriai ellátásban. In: Kiss, E. Cs. & Mikó, H. (szerk.): *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana*. Pécs: Pro Pannónia Kiadói Alapítvány.
- Google (2021). Covid-19 közösségi mobilitási jelentés – Magyarország, 2021. március 26. Letöltve: https://www.gstatic.com/covid19/mobility/2021-03-26_HU_Mobility_Report_hu.pdf (elérés dátuma: 2021.03.26.)
- Gratz, K.L., Tull, M.T., Richmond, J.R., Edmonds, K.A., Scamaldo, K.M. & Rose, J.P. (2020). Thwarted belongingness and perceived burdensomeness explain the associations of COVID-19 social and economic consequences to suicide risk. *Suicide Life Threat Behavior*, 2020; 50, pp. 1140–1148.
- Huszka, P. & Süle, E. (2014). Egészséges életmód kontra alkoholfogyasztás : egy empirikus kutatás eredménye a bécsi (WU1) és a győri (SZE2) egyetemen II. In: „Marketing megújulás”: *Marketing Oktatók Klubja 20. Konferenciája előadásai*. pp. 448-457.
- Központi Statisztikai Hivatal (2010). Nincs egészség lelki egészség nélkül – a központi idegrendszer betegségei. *Statisztikai Tükör*, 4 (112), pp. 1-2.

- Központi Statisztikai Hivatal (2020). *A népesség megoszlása alkoholfogyasztási szokások szerint (2009–)*. Letöltve: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fek007.html (elérés dátuma: 2021.02.19.)
- Lazarus, R.S. (1966). *Psychological stress and coping process*. New York: McGraw-Hill.
- Osváth, P. (2021). A COVID–19-pandémia mentálhigiénés következményei. Hogyan tudunk felkészülni a pszichodémiás krízisre?. *Orvosi Hetilap*, 162 (10), pp. 366-374.
- Pikó, B. & Keresztes, N. (2007). Serdülők egészségmagatartása két szociális megküzdési (coping) mechanizmus tükrében. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 62 (2), pp. 203-214.
- Szalavitz, M. (2012). DSM-5 Could Categorize 40% of College Students as Alcoholics. *Time Magazine*. Letöltve: <https://time.com/section/press-room/> (elérés dátuma: 2021.02.15.)
- Wang, C., Pan, R., Wan, X, Tan, Y., Xu, L. Ho, S.C. & Ho, R.C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *Int J Environ Res Public Health*, 17 (5), pp. 1729.

Fodorné Zagyi Orsolya: Az egészségügyi adatok védelme az e-health technológiák tükrében¹

Absztrakt

A tanulmány középpontjában az egészségügyi adatok kezelésének és digitalizálásának adatvédelmi szempontú vizsgálata áll. Arra a kérdésre keresi a választ, hogy az e-health térnyerésével milyen újabb adatvédelmi kihívásokkal kell szembenéznie egy egészségügyi szolgáltatónak az adatkezelések során, elsősorban az orvostechnológiai eszközök tekintetében? A tanulmány elkészítése során alkalmazott módszer elsősorban szakirodalmi vizsgálat, ill. másodlagos adatelemzés. Az egészségügyi adatokat az információbiztonság hármas követelményével (bizalmasság, sértetlenség, rendelkezésre állás) megegyezően különösen a jogosulatlan hozzáférés, megváltoztatás, továbbítás, nyilvánosságra hozatal, törlés vagy megsemmisítés, valamint a véletlen megsemmisülés és sérülés, továbbá az alkalmazott technika megváltozásából fakadó hozzáférhetetlenné válás ellen kell védeni. A leggyakrabban kihasznált sebezhetőségek az orvostechnikai eszközökben: nem biztonságosak a firmware frissítések, a fizikai támadások figyelmen kívül hagyása, a gyártási karbantartáshoz használt parancsok engedélyezettek maradnak. A modern technológiák a felhasználásuk és terjedésük okán kikényszerítik alkalmazásuk további adatvédelmi szabályozását, amellyel elkerülhetőek lennének a kiberbűnözés fenyegetései.

Kulcsszavak: e-health, egészségügyi adatok, adatvédelem, digitalizálás, információbiztonság

1. Bevezetés

A „tárgyak internete” (Internet of things = IoT) forradalmat jelent az infokommunikációs eszközök világában. Az eszközök, a rendszerelemek és a hálózatok mindenütt jelen vannak és összekapcsolódnak. Ez a technológiai fejlődés az egészségügyi ágazatban is jelentős eredményeket mondhat magáénak. A csatlakoztatott orvostechnikai eszközök átalakítják az egészségügyi ipar működését mind a kórházakon belül, mind az egészségügyi ágazat különböző szereplői között. Noha a digitális egészségügynek sok hasznos alkalmazása van, a betegek személyes egészségügyi adatait illetően az érzékeny információk elkerülhetetlenül kiválthatnak adatbiztonsági problémákat. Ahogy növekszik a csatlakoztatott eszközök száma, úgy növekszik a támadási felület, és a támadási potenciál exponenciálisan változik. Ebben a tanulmányban az egészségügyi adatok kezelésének szabályozásába való betekintéssel ráirányítjuk a figyelmet az egészségügyi szolgáltatók és digitális egészségügyi eszközök sebezhetőségére, és néhány adatvédelmi probléma még megoldandó feladatára.

2. Az egészségügyi adatok kezelésének magyarországi szabályozása

---

¹ Phd hallgató, KRE-ÁJK, fzagyio@gmail.com

Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény (a továbbiakban Eüak tv.) az egészségügyi ellátó-hálózattal kapcsolatba került vagy kerülő személyek személyiségi jogait védi az adatokhoz való illetéktelen hozzáféréssel szemben. A törvény felsorolja az egészségi állapotra vonatkozó különleges személyes adatok és az azokhoz kapcsolódó személyes adatok kezelésének feltételeit és céljait. „Az egészségügyi és személyazonosító adat kezelésének célja:

- a. az egészség megőrzésének, javításának, fenntartásának előmozdítása,
- b. a betegellátó eredményes gyógykezelési tevékenységének elősegítése, ideértve a szakfelügyeleti tevékenységet is, c) az érintett egészségi állapotának nyomon követése,
- c. a népegészségügyi [16. §], közegészségügyi és járványügyi érdekből szükségessé váló intézkedések megtétele,
- d. a betegjogok érvényesítése.” (Eüak tv. 4.§ (1))

A jogszabály alapelve az önkéntesség (Eüak tv. 12.§ (1)), amelyet csak néhány, a szükséges esetben tesz kötelező jellegűvé (pl.: fertőző betegségek esetén, egyes szűrő és alkalmassági vizsgálatok elvégzésekor). Az egészségügyi és a személyazonosító adatoknak az érintett részéről történő szolgáltatása önkéntes, amiről az érintettet tájékoztatni kell. Az érintett úgy veheti igénybe az egészségügyi ellátást, ha a kötelezően előírt személyazonosító adatokat megadja az egészségügyi szolgáltató részére. Az egészségügyi adatok felvétele a gyógykezelés része. Ha a beteg önként keresi fel az egészségügyi szolgáltatók valamelyikét, úgy az egyben felhatalmazás is az érintett adatainak kezelésére. Ha az érintett belátási képességének hiányában van vagy sürgősség esete forog fenn, az önkéntességet vélelmezni kell. Ez a feltételezés nagyban megkönnyíti az egészségügy működését. Egészségügyi és személyazonosító adatot mindezekon túl – törvényben meghatározott esetekben – az alábbi célból lehet kezelni: egészségügyi szakember-képzés, orvosszakmai és epidemiológiai vizsgálat, elemzés, az egészségügyi ellátás tervezése, szervezése, költségek tervezése, statisztikai vizsgálat, tudományos kutatás. (Eüak tv. 4.§ (2)) Az egészségügyi szakember-képzés céljából az érintett hozzájárulásával lehet jelen a gyógykezelés során orvos, orvostanhallgató, egészségügyi szakdolgozó, egészségügyi főiskola, egészségügyi szakiskola vagy egészségügyi szakközépiskola hallgatója, valamint tanulója (Eüak tv. 17.§ (1)). Az egészségügyi ellátóhálózat egészségügyi szakember-képzésre kijelölt intézményeiben az érintett hozzájárulására nincs szükség. Erről az érintettet fekvőbeteg-intézmény esetén legkésőbb az intézménybe történő beutaláskor, beutaló hiányában a felvételt közvetlenül megelőzően, az egészségügyi ellátó-hálózat egyéb intézményei esetén legkésőbb a gyógykezelés megkezdése előtt tájékoztatni kell. (Eüak tv. 17.§ (2)) Az egészségügyi ellátó hálózaton belül az egészségügyi és személyazonosító adat kezelésére jogosult a beteg gyógykezelésében résztvevő, az intézményvezető, az adatvédelmi tisztviselő, valamint az ellátásszervező adatelemzéssel megbízott alkalmazottja. Az adatkezelő, a megbízott adatfeldolgozó köteles az orvosi titkot megtartani. Az adatkezelő mentesül a titoktartási kötelezettség alól, ha az egészségügyi és személyazonosító adat továbbítására az érintett, illetve törvényes képviselője írásban hozzájárult, az abban foglalt korlátozásokon belül, valamint ha az egészségügyi és személyazonosító adat továbbítása törvény előírásai szerint kötelező. (Eüak tv. 17.§ (2))

Az egészségügyi szolgáltatónak nyilvántartást kell vezetni az érintettől felvett, a gyógykezelés érdekében szükséges egészségügyi és személyazonosító adatokról, valamint azok továbbításáról. Az adattovábbításról szóló feljegyzésnek tartalmaznia kell az adattovábbítás címzettjét, módját, időpontját, valamint a továbbított adatok körét. (Eüak tv. 28.§ (1)) Az egészségügyi dokumentáció a gyógykezelés érdekében szükséges egészségügyi és személyazonosító adatokat tartalmazza, beleértve az elvégzett diagnosztikai vizsgálatok eredményeit tartalmazó dokumentumokat is.

Tudományos közleményben nem szerepelhetnek egészségügyi és személyazonosító adatok oly módon, hogy az érintett személyazonossága megállapítható legyen, de tudományos kutatás céljából az intézményvezető vagy az adatvédelmi tisztviselő engedélyével a tárolt adatokba be lehet tekinteni. (Eüak tv. 21.§ (1)-(2)) Tudományos kutatás során nem készíthető olyan másolat a tárolt adatokról, amelyek személyazonosító adatot tartalmaznak. A betekintő személyekről, a betekintés céljáról és időpontjáról az egészségügyi szolgáltatónak nyilvántartást kell vezetni. A nyilvántartást 10 évig kell megőrizni. Az egészségügyi intézményen belül az egészségügyi és személyazonosító adatok védelméért, a nyilvántartás kezelésért az adatokat kezelő egészségügyi szolgáltató vezetője felel, ő jelöli ki az adatvédelmi tisztviselőt is. (Trócsányi, 2007)

3. Az e-health és a digitális adatkezelés

Az e-health eredetileg elektronikusan elérhető egészségügyi szolgáltatást jelent, amelyet az e-government részeként értelmeztek, de mára az e-egészségügy szinonímája lett. Az Európai Bizottság meghatározása szerint (Európai Bizottság, 2003) a megelőzés, a diagnosztizálás, a kezelés, a nyomon követés és az irányítás javítását segítő információs és kommunikációs technológiákat hasznosító eszközök és szolgáltatások összessége. Az európai egészségügy működését a magas költségek és a korlátozott források határozzák meg. Az e-egészségügy támogatja az egészségügyi rendszerek átalakulását, amely azért szükséges, hogy válaszoljon a demográfiai öregedés, az erőforrások szűkössége, az egészségügyi szakemberek hiánya, a krónikus betegségek növekedésének kihívásaira. Ennek egyik lehetséges módja, hogy fokozza az időszerű és megfelelő egészségügyi ellátást mindenki számára. Az információstechnológia (IT) Támogatja a szolgáltatások hatékonyabb felhasználását és az egészségügyi ágazat kapacitásainak jobb kihasználását. (WHO, 2005)

Az e-health legnagyobb vívmányai:

- *A telemedicina:* Legnagyobb vívmánya, hogy az orvos képes meglátni és megvizsgálni a tőle távol lévő beteget. Az egyidejű, kétirányú hang-, adat- és képkommunikáció (interaktív videó) jó alapot nyújt az egészségügyi szakemberek számára, akik ezzel azonnali segítséget tudnak nyújtani. Az IT eszközök, mint laptopok, notebookok, tabletek, mobilkészülékek, és egyéb adatbeviteli eszközök, a beteg kórtörténetét rögzítik, és ezek képesek a vonatkozó információkat elektronikus úton továbbítani egy fő adatbázisba. Egyre gyakoribb, hogy az egészségügyi szolgáltatók valós idejű orvosi berendezések nyomkövető rendszerét (pl. RFID = Radio Frequency IDentification) alkalmazzák a betegek azonosításához, a helymeghatározáshoz és a gyógyszeradagoláshoz.
- *A rugalmas és intelligens technológiákon alapuló rendszerek,* amelyek képesek az emberi testhez alkalmazkodni és amelyek integrálják az elektromos, optikai, kémiai és mechanikus érzékelők lehetőségeit. Képesek az azonnali betegellátáshoz biztosítani a technikai feltételeket. Például RFID implantátumok, amelyeket a bőr alá injektálnak. Ezek a rendszerek különféle paramétereket (biojelek, elhelyezkedés stb.) figyelnek, és szükség esetén biztonságosan kommunikálnak az egészségügyi szakemberekkel, valamint az intelligens támogatási rendszerekkel. A nyilvántartásokat rendszeresen frissítik, és a különböző egészségügyi szakemberek számára elérhetőek az ellátás során folyamatosan.

- *Nagy adattechnológiák (Big Data)*. A mesterséges intelligencia (AI) és a gépi tanulás (ML) elősegíti az e-health fejlődését. Az AI, vagyis az emberi intelligencia beépíthető a gépekbe, így ezek a gépek logikát és érvelést alkalmaznak a bemenetek elemzésére és a kognitív funkciók ellátására. „A mesterséges intelligencia intelligens viselkedésre utaló rendszereket takar, amelyek konkrét célok eléréséhez elemzik környezetüket és – bizonyos mértékű autonómiával – intézkedéseket hajtanak végre.”(Európai Bizottság, 2018, 1.) Ez a definíció hamar átfogalmazásra került, mely szerint: a mesterséges intelligencia alapú rendszerek olyan, ember által tervezett szoftverek, amelyek meghatározott komplex célok elérése érdekében cselekszenek a fizikai vagy digitális dimenzióban, és elemzik környezetüket adatgyűjtés, az összegyűjtött rendszerezett vagy rendszertelen adatok értelmezése, tudásalapú érvelés vagy az információfeldolgozás által, majd a származtatott adatokból a legjobb, legmegfelelőbb cselekvést valósítják meg a meghatározott cél elérése érdekében. (European Commission, 2019)

Az egészségügyi szolgáltatónál végzett adatkezelések önálló adatkezelési rendszert alkotnak, a szolgáltatónál alkalmazott adatkezelési rendszereket pedig az intézményvezető határozza meg. (62/1997. NM rend. 1.§ (1)-(2)) Az elektronikus egészségügyi rendszereket úgy kell kialakítani, hogy a digitalizált egészségügyi dokumentumokat, a bennük szereplő személyes és különleges adatokat kizárólag az arra jogosultak tudják megismerni, valamint megfelelő szervezési és eljárási szabályok kialakításával kell az adatbiztonságról gondoskodni.

Az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról szóló 2013. évi L. törvény (Ibtv.) célként fogalmazza meg a hatálya alá tartozó (Ibtv. 2. §) elektronikus információs rendszerek és az azokban kezelt, tárolt és feldolgozott adatok zárt, teljes körű, folytonos és kockázatokkal arányos védelmének biztosítását. A 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról (Infotv.) általános tartalmú adatbiztonsági elvárásokat fogalmaz meg, a részletes szabályokat az egészségügyi szolgáltatók tevékenység specialitásaihoz igazodva az ágazati jogszabályok és az egyedileg kialakított intézményi adatbiztonsági szabályzatok tartalmazzák. Az Infotv. értelmében az adat mindaddig megőrzi személyes minőségét, amíg kapcsolata az érintettel az adatkezelő által helyreállítható, azaz az adatkezelő rendelkezik a helyreállítás technikai lehetőségével. Több technológiai, illetve eljárásrendi megoldás is létezik, melyekkel biztosítható az érintettel való kapcsolat helyreállíthatóságának kizárása. Az Infotv. az adatbiztonsági követelményekre vonatkozó előírások körében fogalmazza meg az ún. privacy by design, a tervezésbe épített adatvédelem követelményét. Ennek értelmében az érintettek magánszférájának védelmét szavatoló adatvédelmi biztosítékokat már a termékek, szolgáltatások, működési struktúrák és eljárások megtervezésekor érvényesíteni kell. (Infotv. 7. § (1)) Az eljárásrendi megoldások körébe tartozik például a kapcsolati kódok képzésével történő adatfelvétel, rögzítés és tárolás, míg technológiai megoldás lehet az adatok anonimizáló algoritmusokkal történő átdolgozása, vagy az adatállományok aggregálása. Ezen megoldások biztosítják, hogy az adat elveszti személyes jellegét. (Bocsok V. et al., 2015)

4. Az egészségügyi információs rendszerek sebezhetősége

A digitális egészségügyi eszközök számos előnyt jelentenek, lehetővé téve az állampolgárok biztonságának megőrzését, az egészségügyi szakemberek gyors hozzáférését az egészségügyi dokumentációhoz és a betegek számára dinamikus kapcsolatot az állami és magán egészségügyi

szolgáltatókkal. Az új digitális egészségügyi megoldások azonban új kihívásokkal és új előnyökkel járnak. A digitális biztonság szempontjából kulcsfontosságú a kiberbiztonsági fenyegetések és az azok által a betegadatokra jelentett kockázatok kezelése.

Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynöksége (ENISA = European Union Agency for Cybersecurity) annak érdekében, hogy segítsen az egészségügyi szervezeteknek a magasabb szintű kiberbiztonság elérésében az általa összegyűjtött információk és a bevált gyakorlatok megosztásával lehetővé teszi az egészségügyi szolgáltatóknak a helyzetük javítását. (Drougkas, A., Liveri, D., 2020.) Mivel a kiberbiztonság egyre nagyobb prioritássá válik az egészségügyi szolgáltatók számára, elengedhetetlen, hogy az adatvédelem holisztikusan integrálódjon az egészségügyi ICT-ökoszisztémát befolyásoló különböző folyamatokba, összetevőkbe és szakaszokba. Az e-egészségügyben elsődleges adatvédelmi fenyegetettséget az egészségügyi információs rendszer működésével összefüggő technológiai, technikai problémák okozzák, úgy mint: a felhőszolgáltatásokat biztosító szolgáltató hibája, a hálózati szolgáltató hibája, áramellátás meghibásodása, az orvostechonikai eszközök gyártásával összefüggő meghibásodás. A felhőszolgáltatás igénybevétele egyre elterjedtebb az egészségügyi szolgáltatók körében, hiszen nem minden szolgáltatás és a vele járó adatforgalom, adattárolás található a szolgáltató központi szerverén. A könyvelés, a fizetések nyilvántartása, elszámolása, a készletellenőrzés kiszervezhető, és függ a harmadik fél felhőszolgáltatásaitól. A személyes IT orvosi eszközök szinte mindegyike a felhőben működik. Ezek a szolgáltatások, ha nincsenek megfelelően alátámasztva az off-line munkavégzéshez, súlyos zavarokat okozhatnak az orvosi szolgáltatások nyújtásában. A hálózati szolgáltató hibájából eredő hálózati meghibásodásnak pusztító hatása lehet. A redundancia és a topológia kialakítása döntő fontosságú az ilyen típusú fenyegetések enyhítésében. Az áramellátás meghibásodása esetén a biztonságos betegellátás érdekében az egészségügyi szolgáltatók alternatív eszközökkel biztosítják a működés folytonosságát. Az intenzív osztályokat, az operatív szobákat, a szervereket általában szünetmentes áramforrások vagy akkumulátorok védik, de más berendezések, például az MRI vagy a CT gépek is veszélybe kerülhetnek, amelyek védelméről szintén gondoskodni kell. Az orvostechonikai eszközök gyártásával összefüggő meghibásodás esetén ezek látens hibák, és bizonyos körülmények között a készülékek normál használata során is jelentkezhetnek. Valamennyi orvostechonikai eszköznél előfordulhat tervezési hiba a rendszerben.

A fentiekben tárgyalt hibák mellett egyre nagyobb kiberbiztonsági fenyegetést jelentenek az informatikai rendszereket érő rosszindulatú támadások. Az egészségügyi szervezetekben az informatikai rendszerek szorosan összekapcsolódnak, és nehéz őket úgy elkülöníteni, leválasztani anélkül, hogy a szolgáltatás folyamata megszakadna. Ennek köszönhetően ezek a rendszerek optimális helyek a rosszindulatú programok számára. (Kruse, Clemens Scott et al., 2017.) A nagyon sok eszközzel rendelkező egészségügyi szolgáltatóknak nehézségeik lehetnek a licencek frissítésével, miután ezeknek jelentős költségei vannak. Az adware az egyik legegyszerűbb módszer a rosszindulatú programok terjesztésére, és a felhasználók ezt gyakran figyelmen kívül hagyják. A ransomware jelenti a legismertebb fenyegetést az egészségügyi szervezetek számára, főleg a Wannacry-eset miatt (A WannaCry egy zsarolóvírus, amely behatol egy felhasználó számítógépébe, titkosítja fájljait, és utasítja az áldozatot, hogy fizessen Bitcoin-ban a fájlok visszaszerzése érdekében.)

Az orvosi berendezéseknek általában valós idejű kommunikációra van szükségük, és a klinikusoknak is gyors válaszra várnak a rendszertől is, amikor a betegadatokat vagy a vizsgálati információkat keresnek. A processzor működési sebességére vagy a kommunikációs kapacitásra hatással van egy esetleges, kéretlen adatbányászat, a kriptopénz bányászatára való kényszerítés (cryptojacking, medjacking). Ez kihat a rendszer teljesítményére és természetesen az egészségügyi ellátásra is. A cryptojacking és a medjacking közötti különbség alapvetően az érintett hardver. Az első esetben általános célú informatikai infrastruktúráról, a másodikban

pedig informatikai alapú orvosi berendezésekről beszélünk. (Koppel, R. 2015.) Ez a módszer akkor is működik egy-egy kártékony weboldalon vagy appon keresztül, ha a készülékek rendszere teljesen védett és biztonságilag naprakész. (Welp, Annalena et al., 2019.) A social engineering az emberi tényező kihasználható tulajdonságaira, az emberi hiszékenységre építő támadási forma, olyan technikák és módszerek összessége, amely az emberek befolyásolására, manipulálására alapozva teszi lehetővé bizalmas információk megszerzését, vagy éppen egy kártékony program terjedését és működését. (adathalászat, baiting, eszközközlőzés) További veszélyeket hordoz az eszközök/adatok lopása, a skimming, a szolgáltatás blokkolása a hálózaton keresztül. (Smith, Sean W. & Koppel, Ross, 2014.)

Egy friss tanulmány a COVID-19 nyomán vizsgálta az egészségügyi és orvosi alkalmazásokat adatbiztonsági szempontból. Megállapította, hogy ezen alkalmazások 71%-ában van legalább egy olyan súlyos sebezhetőség, amely az orvosi adatok megsértéséhez vezethet. A tanulmányt az Intertrust (2020.) készítette, különösen a pandémiás helyzetre való tekintettel. Megállapították, hogy a COVID-19 nyomkövető alkalmazások 85% -a kiszivároztatja az adatokat. Ezen kívül felhívja a figyelmet a következő biztonsági problémákra is:

- A tesztelt orvosi alkalmazások 71%-ában van legalább egy magas szintű biztonsági rés.
- Az orvosi alkalmazások túlnyomó többségében (91%) rosszul kezelik és / vagy gyenge a titkosítás, ami veszélyezteti őket az adatok kitétségének és az IP (szellemi tulajdon) lopásának.
- Az Android-alkalmazások 34%-a és az iOS-alkalmazások 28%-a sérülékeny a titkosítási kulcsok kibontása szempontjából.
- Ha kifejezetten a COVID-nyomkövető alkalmazásokat nézzük, 85% -uk kiszivároztatja az adatokat.
- A felfedezett magas szintű fenyegetések 83%-át enyhíteni lehetett volna olyan alkalmazásvédelmi technológiákkal, mint a kód elhomályosítása, a manipuláció felderítése és a fehér dobozos kriptográfia.

5. Az orvosi eszközök kiberbiztonsági kérdései

Orvostechnikai eszköz lehet bármilyen eszköz, készülék, eszköz, gép, készülék, implantátum, in vitro felhasználásra szánt reagens, szoftver, anyag vagy más hasonló vagy kapcsolódó cikk, amelyet a gyártó önállóan vagy együttesen gyógyászati célra szán. (GHTF, 2012)

Az orvosi eszközök sebezhetősége szintén teret adhat adatvédelmi incidensek lehetőségére. Az eszközök gyártási folyamatait hagyományosan szigorúan az orvostechnikai eszközök beszállítói ellenőrzik, valójában nagyon gyakori, hogy az ellátási láncban harmadik féltől származó szoftver- és elektronikai eszköz, alkatrész van. Ennek eredményként a gyártóknak nemcsak az anyagokat, a tartósságot vagy a sterilizálást kell ellenőrizniük, hanem a szoftvereket és az elektronikát is tesztelniük kell, hogy megbízhatóak és biztonságosak legyenek. Különösen a drága egészségügyi felszerelések esetén szokás olyan eszközöket bérelni, amelyeket korábban más egészségügyi szervezetek is használhattak, és gyakran alapértelmezett beállítással érkeztek. Ezen beállítások megtartása fenyegetést jelenthet az egészségügyi rendszer számára.

Az orvosi berendezések általában nagyon drágák, így várhatóan ezek az eszközök hosszú évekig üzemben lesznek. Ennek a hosszú életciklusnak köszönhetően az egészségügyi szolgáltatóknak néha nehézségei lehetnek a karbantartási támogatás biztosításában. Emiatt a kibertámadások kihasználhatják az informatikai rendszer sebezhetőségét.

Az orvosi berendezések kezelése és beállítása mindig összetett. Sem az orvosokat, sem az informatikai osztályt nem szokták kiképezni az új felszerelések telepítésére, karbantartására.

(McCaffery, F., Coleman, G., 2007.) A szokásos eljárás az, hogy megvásárolt/bérelt a berendezést a szállító normál beállításban hagyja. Így az alapértelmezett jelszavak által a rendszer sebezhetősége és az ismeretlen funkciók aktiválása kihívás ebben a környezetben. Az eszközök operatív eljárásokat hajthatnak végre (pl. Dátum/idő kérések, műszaki és szolgáltatási adatok közlése a gyártóval, karbantartási kérések, automatikus frissítések, ... stb.), amelyek a vevő számára ismeretlenek, és biztonsági riasztásokat indíthatnak el. (Kruse, Clemens Scott et al., 2017.)

A legújabb orvostechikai eszközök általában távvezérléssel működnek. Ez lehetővé teszi a szolgáltatók számára a karbantartási költségek csökkentését és egyéb műveletek elvégzését. A távvezérléshez használt kommunikációs eszközök biztonsági beállítási, vezérlőszoftverei szintén sebezhetővé tehetik az egészségügyi információs rendszert. (Zorz, Z. 2020.) A kiberbiztonság egy lánc, amelyben az eszköz biztonságos működéséhez a lánc összes láncszemének biztosnak kell lennie. A támadók mindig azt a leggyengébb láncszemet keresik, amely adatbiztonság szempontjából a legsérülékenyebb.

6. Összefoglalás

Az adatokat az információbiztonság hármas követelményével (bizalmasság, sértetlenség, rendelkezésre állás) megegyezően különösen a jogosulatlan hozzáférés, megváltoztatás, továbbítás, nyilvánosságra hozatal, törlés vagy megsemmisítés, valamint a véletlen megsemmisülés és sérülés, továbbá az alkalmazott technika megváltozásából fakadó hozzáférhetlenné válás ellen kell védeni. A 29. cikk szerinti Munkacsoport a tagállami szakértők bevonásával folyamatosan dolgozik az új technológiák sajátosságai által generált szabályozási feladatokon.. Az új digitális egészségügyi megoldások azonban új kihívásokkal és új előnyökkel járnak. A digitális biztonság szempontjából kulcsfontosságú a kiberbiztonsági fenyegetések és az azok által a betegadatokra jelentett kockázatok kezelése.

Hivatkozások

1997. évi XLVII. törvény az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700047.tv>
letöltési idő: 2020.11.02.

1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700154.tv>
letöltési idő: 2021.02.12.

2010. évi CLVII. törvény a nemzeti adatvagyon körébe tartozó állami nyilvántartások fokozottabb védelméről. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000157.tv>
letöltési idő: 2021.02.12.

2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100112.tv>
letöltési idő: 2021.02.12.

2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300050.tv> letöltési idő: 2021.02.12.

62/1997. (XII. 21.) NM rendelet. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700062.nm> letöltési idő: 2021.02.12.

Bestsenny, Oleg, Gilbert, Greg, Harris, Alex and Rost, Jennifer: Telehealth: A quarter-trillion-dollar post-COVID-19 reality? May 29, 2020. Forrás: <https://www.mckinsey.com/industries/healthcare-systems-and-services/our-insights/telehealth-a-quarter-trillion-dollar-post-covid-19-reality> letöltési idő: 2020.11.20.

Bocsok Viktor, Boldizs Péter Ferenc, Loós Csaba, Major Tamás (2015): A dolgok internete. Technológiai háttér, információbiztonsági és adatvédelmi aspektusok. Forrás: https://nmhh.hu/cikk/192604/A_dolgok_internete letöltési idő:2020.11.24.

Chi, Y.; He, D.; Han, S.; Jiang, J. (2018): What Sources to Rely on: Laypeople's Source Selection in Online Health Information Seeking. In Proceedings of the 2018 Conference on Human Information Interaction & Retrieval, New Brunswick, NJ, USA, 11–15 March 2018; ACM: New York, NY, USA; 233–236. o. Forrás: https://www.researchgate.net/publication/326293339_What_sources_to_rely_on_Laypeople's_source_selection_in_online_health_information_seeking letöltési idő: 2020.11.26.

Drougkas, Dr. Athanasios; Liveri, Dimitra, Zisi, Antigone, Kyranoudi, Pinelopi: Procurement Guidelines For Cybersecurity In Hospitals. Good practices for the security of Healthcare services. Feb. 2020. ISBN 978-92-9204-312-4, DOI 10.2824/943961 Forrás: <https://www.enisa.europa.eu/publications/good-practices-for-the-security-of-healthcare-services> letöltési idő: 2021.03.10.

E-egészségügy (2015) Infojegyzet 2015/62. 2015. november 18. Forrás: https://www.parlament.hu/documents/10181/303867/2015_62_E_egeszsegugy/3d69ec52-210a-4f81-b935-d1eb1a663c39 letöltési idő: 2020.11.20.

Európai Bizottság (2018): Mesterséges intelligencia Európa számára – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. COM (2018) 237 final/2 (a továbbiakban: COM(2018) 237 final/2). Brüsszel, 2018. 06. 26., 1. Forrás: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52018DC0237R\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52018DC0237R(01)) letöltési idő: 2021.03.10.

European Commission. Ministerial Declaration. Brussels. 22. May 2003. Forrás: http://bme2.aut.ac.ir/~towhidkhah/MI/seminar83/Eslami/HIS%20%20%20%20EHR---%20Documents%20of%20Classmates/F.R.Eslami/HIS--In%20%20Uropean%20Countries%20--%20E-References--%20%20Eslami/min_dec_22_may_03.pdf letöltési idő: 2019.11.20.

European Comission (2019): Independent High-Level Expert Group on Artificial Intelligence: A Definition of AI: Main Capabilities and Disciplines. Brussels, 2019. 04. 08. 6 Forrás: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/definition-artificial-intelligence-main-capabilities-and-scientific-disciplines> letöltési idő: 2021.03.05.

GHTF: Definition of the Terms ‘Medical Device’ and ‘In Vitro Diagnostic (IVD) Medical Device’ Study, Group 1 Final Document GHTF/SG1/N071:2012, May 16 th, 2012. Forrás: <http://www.imdrf.org/docs/ghtf/final/sg1/technical-docs/ghtf-sg1-n071-2012-definition-of-terms-120516.pdf#search=> letöltési idő: 2021.03.10.

Intertrust: 85% of COVID-19 tracking apps leak data (2020). Forrás: <https://www.helpnetsecurity.com/2020/09/30/covid-19-tracking-apps-leak-data/> letöltési idő: 2020. 12. 01.

Koppel R, Smith S, Blythe J, Kothari V. : Workarounds to computer access in healthcare organizations: you want my password or a dead patient? Stud Health Technol Inform. 2015;208:215-20. Forrás: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25676976/> letöltési idő: 2021.03.10.

Kruse, Clemens Scott et al., ‘Cybersecurity in Healthcare: A Systematic Review of Modern Threats and Trends’, Technology and Health Care 25, no. 1 (21 February 2017): 1–10, Forrás: <https://doi.org/10.3233/THC-161263>. letöltési idő: 2021.03.10.

Mccaffery, Fergal & Coleman, Gerry. (2007). Developing a configuration management capability model for the medical device industry. IJISCM. 2. 139-154. 10.1504/IJISCM.2007.015117. Forrás: https://www.researchgate.net/publication/220343325_Developing_a_configuration_management_capability_model_for_the_medical_device_industry letöltési idő: 2021.04.18.

Smith, Sean W. and Koppel, Ross: ‘Healthcare Information Technology’s Relativity Problems: A Typology of How Patients’ Physical Reality, Clinicians’ Mental Models, and Healthcare Information Technology Differ’, Journal of the American Medical Informatics Association 21, no. 1 (January 2014): 117–31. o., Forrás: <https://doi.org/10.1136/amiajnl-2012-001419>. letöltési idő: 2021.03.10.

Trócsányi Sára: Egészségügyi adatok kezelése a gyakorlatban. Válogatás az adatvédelmi biztos eseteiből. Infokommunikáció és jog. 2007. 3. sz. 93-97. o. Forrás: https://infojog.hu/wp-content/uploads/pdf/200719_TrocsanyiSara.pdf letöltési idő: 2020.11.20.

Zorz, Zeljka: How to build up cybersecurity for medical devices. (IN)Secure Magazin. Reducing risk. 72-77. o. ISSUE 67. 2020 nov. Forrás: <https://img2.helpnetsecurity.com/dl/insecure/INSECURE-Mag-67.pdf> letöltési idő: 2021.03.15.

Welp, Annalena et al.: 'Teamwork and Clinician Burnout in Swiss Intensive Care: The Predictive Role of Workload, and Demographic and Unit Characteristics', Swiss Medical Weekly, 24 March 2019, Forrás: <https://doi.org/10.4414/smw.2019.20033> letöltési idő: 2021.03.10.

WHO: eHealth. Report by the Secretariat. 7 April 2005, Forrás: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/20303> letöltési idő: 2020.11.20.